

Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun julkaisu B:42

Maahanmuuttajan matka suomalaiseen yhteiskuntaan

Saara Hiltunen (toim.)

Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu 2012

Maahanmuuttajan matka suomalaiseen yhteiskuntaan

Julkaisusarja B: 42
Julkaisusarjan
vastaava toimittaja Anna Liisa Westman

Toimituskunta Saara Hiltunen
Minna Havi
Mervi Lätti
Anna Liisa Westman

Graafinen suunnittelu
ja taitto Salla Anttila

Kansikuva Salla Anttila

Kuvat Salla Anttila, Haweiya Egeh, Minna Havi, Saara Hiltunen,
Suvi Komsa, Pirkko Lehikoinen, Marja Mölsä/Lieksan
lehden kuva-arkisto, Kaija Saramäki

© Tekijät ja Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu

Tämän teoksen osittainenkin kopiointi on tekijänoikeuslain mukaisesti
kielletty ilman nimenomaista lupaa.

ISBN 978-952-275-041-9 (painettu)
ISBN 978-952-275-042-6 (pdf)
ISSN 1797-3821 (painettu)
ISSN 1797-383X (pdf)

Julkaisumyynti Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu
julkaisut@pkamk.fi
http://www.tahtijulkaisut.net

Joensuu 2012

Sisällys

Lukijalle / Saara Hiltunen	6
Monikulttuurisuus Euroopan reunamailla / Saara Hiltunen	8
Tavoitteena kotoutuminen – Valtion kotouttamisohjelman 2012 – 2015 painopistealueita / Merja Mäkisalo-Ropponen	20
Osaksi suomalaisuuteen / Husein Muhammed	30
1. KOULUTUKSEN MAHDOLLISUUKSIA – KOKEMUKSIA JA KÄYTÄNTEITÄ LIEKSASTA	38
Koulutuksen haasteet ja mahdollisuudet perusopetuksessa Lieksassa / Jarkko Määttä	42
Strategiakoulutus maahanmuuttotyön tukena Lieksassa / Leena Westman	50
Kansanopiston uudet haasteet maahanmuuttajien kouluttajana / Petri Pehkonen	56
Pakolaisäidit opin polulla - sylilapset mukana / Pirkko Lehikoinen	66
2. KOULUTUS KOTOUTUMISEN EDISTÄJÄNÄ	74
Alkukartoitus muutoksessa / Saara Hiltunen & Minna Havi	76
Kokeilu aikuisperuskoulusta iltalukiassa / Saara Hiltunen & Minna Havi	84
Työnantajan näkemyksiä maahanmuuttajien oppimisesta ja työllistymisestä / Saara Hiltunen & Minna Havi	88
VALMA – valmentaa oppilaita ja opettajia / Kaija Saramäki & Jarmo Mäkelä	96
Maahanmuuttajaopiskelija ammattikorkeakouluyhteisössä – Unelmia, uhkia vai utopioita? / Mervi Lätti, Liisa Timonen & Kirsi-Marja Toivanen-Sevrjukova	100
Selviytymisen avaimet – Koulutus suomalaiseen yhteiskuntaan sopeutumisen tukena / Saed Guled	122
Sosiokulttuurinen malli lasten kielivaikeuksien arvioinnissa / Sirkka Komulainen	134
3. MONIMUOTOISUUDEN TIELLÄ	144
Rimpuilua rasismien rakenteissa – Rasisminvastaisen kansalaistoiminnan paradoksit / Päivi Harinen & Anni Rannikko	148
Kotouttamisen ja sopeutumisen parhaat käytänteet Kanadassa ja Suomessa / Haweiya Egeh	164
Loppusanat / Saara Hiltunen	172

Lukijalle

Saara Hiltunen

Reilun kahden vuoden aikana Lieksaan on saapunut lähes 300 uutta pakolaistaustaista asukasta pääasiassa Somaliasta ja Irakista. Lyhyessä ajassa uuden monikulttuurisen ilmeen saanut katukuva Lieksassa on aiheuttanut monenlaisia kysymyksiä ja ennakkoluuloja kantaväestön keskuudessa. Osa väestöstä näkee myönteiset puolet, kuten eräs henkilö ilmaisi, ”nyt köyhäkin on saanut mahdollisuuden käydä ilmaisella Afrikan matkalla Lieksassa.” Uusi kulttuuri kiinnostaa ja toisaalta se koetaan uhkana.

Monikulttuurinen Lieksa -projektin tavoitteena oli edistää maahanmuuttajien integroitumista alueelliseen yhteisöön sekä opiskelu- ja työelämään. Projekti on Euroopan sosiaalirahaston, Lieksan kaupungin ja Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun yhteisrahoituksella toimiva hanke, jonka toiminnot ajoittuivat vuosille 2011–2012. Rahoittajan edustaja on Pohjois-Karjalan ELY-keskus.

Hankkeen myötä maahanmuuttajien koulutus on nähty keskeiseksi haasteeksi integraation onnistumisen kannalta. Käytännössä kohdattujen tilanteiden kautta Lieksassa ja lähialueilla maahanmuuttajien koulutustarpeisiin liittyvät kysymykset ovat nousseet tämän julkaisun keskeiseksi teemaksi. Koulutusorganisaatioiden rooli on keskeinen ohjattaessa maahanmuuttajia suomalaisen yhteiskunnan täysivaltaisiksi jäseniksi. Koulutustarjontaa ohjaavat maahanmuuttajan koulutukselliset tarpeet ja suomalaisen yhteiskunnan asettamat normit. Suomea sanotaan koulutusyhteiskunnaksi. Sitä se todella on myös maahanmuuttajien kokemusten mukaan.

Kansanedustaja Merja Mäkisalo-Ropponen avaa kirjan lukijoille Valtion kotouttamisohjelman 2012–2015 sisältöä lainsäätäjän näkökulmasta. Paikallistason edustajana sivistystoimen johtaja Jarkko Määttänen kertoo Lieksan kaupungin toimenpiteistä ja suunnitelmista maahanmuuttajien kotouttamiseksi. Lieksassa strategiakonsulttina toiminut Leena Westman on havainnut päättäjien koulutustarpeet uudessa muuttuvassa tilanteessa. Ruohonjuuritason tilanteessa mukana elänyt ja pakolaisia ohjannut ja kouluttanut Pirkko Lehikoinen jakaa somalinaisten oppimiskokemuksia lukijalle.

Lieksassa on käyty samanlaista keskustelua maahanmuuton tarpeellisuudesta tai tarpeettomuudesta kuin ensimmäisten somalipakolaisten asettuessa Joensuuhun kaksikymmentä vuotta sitten. Kirjan kirjoittajista Kansainvälisessä siirtolaisjärjestössä koordinaattorina toimiva Saed Guled saapui Joensuuhun nuorena pakolaisena. Hänen selviytymistarinansa ja integroitumiskokemuksensa voi toimia mallina uusille tulokkaille. Joensuussa vaikuttaneen maahanmuuttovastaisuuden myötä Itä-Suomen yliopistoon on muodostunut rasismiin perehtyneiden tutkijoiden ryhmä, jota edustaa yliopistonlehtori Päivi Harinen ja tutkija Anni Rannikko artikkelillaan. Oman integraatiotarinsa kertoo kurdilakimies Husein Muhammed, joka tuli Suomeen lapsena pakolaisäidin hoivissa. Kirjassa on koulutusorganisaatioedustajien haastatteluja. Pohjois-Karjalan Aikuisopiston pitkäaikainen maahanmuuttajien opettaja Marita Koukkari kertoo alkukartoituksesta. Rehtori Veijo Martikainen sekä lehtori Mari Petrelius

esittelevät aikuisperuskoulukokeilua Joensuun Lyseon lukion aikuislinjalla.

Työnantajan kokemuksia maahanmuuttajien koulutuskoulutuksen harjoittelujaksoilta valottaa Lieksan sähkön paikallisjohtaja Anne Smura. Hän on tehnyt uraa uurtavaa työtä määrätietoisesti ottaessaan useita kymmeniä maahanmuuttajia työharjoittelijoiksi. Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun maahanmuuttajien valmentavan koulutuksen, VALMAN, opettajat osallistuvat jakamalla kokemuksensa opetuksesta. Ammattikorkeakoulun näköaloja maahanmuuttajien koulutuksesta avaavat monikulttuurisuusteemaan ja aikuiskasvatukseen perehtyneet koulutus- ja kehittämispäällikkö Liisa Timonen, yliopettaja Kirsi-Marja Toivanen-Sevrjukova sekä maakuntakorkeakoulukoordinaattori Mervi Lätti.

Kansainvälisiä kokemuksia maahanmuuttajalasten integroitumisesta esittelee tutkija Sirkka Komulainen tutkittuaan lasten kielenoppimisen tuen tarvetta Englannissa. Siirtolaistyöntekijä Haweiy Egeh vertaa Kanadan maahanmuuttotyön käytänteitä Suomen tilanteeseen käytyään tutustumassa Lieksan maahanmuuttajatyöhön syksyllä 2012.

Kaikille edellä mainituille henkilöille kuuluu kiitokset kirjan annista. Kirjan sujuvuudesta

ja kokoamisesta kiitokset kuuluvat toimituskunnalle, johon kuuluvat Liisa Westman, Mervi Lätti ja Minna Havi. Kiitokset antropologian opiskelijalle Minna Haville, joka on kolmen kuukauden harjoittelujakson uuranut tämän kirjan parissa. Kirjan taitto ja ulkoasu ovat graafisen suunnittelun opiskelijan Salla Anttilan luovaa käsialaa. Kiitokset Lieksan Kristillisen Opiston rehtorille Petri Pehkoselle, joka on antanut panoksensa keräämällä maahanmuuttajaopiskelijoiden kirjoitelmia kirjan rakennusaineiksi. Kiitokset kaikille maahanmuuttajaopiskelijoille kokemuksien jakamisesta.

Joensuussa 1.12.2012 Saara Hiltunen

Projektipäällikkö, Monikulttuurinen Lieksa -projekti

Käytännössä kohdattujen tilanteiden kautta Lieksassa ja lähialueilla maahanmuuttajien koulutustarpeisiin liittyvät kysymykset ovat nousseet tämän julkaisun keskeiseksi teemaksi. Koulutusorganisaatioiden rooli on keskeinen ohjattaessa maahanmuuttajia suomalaisen yhteiskunnan täysivaltaisiksi jäseniksi.

Saara Hiltunen

Saara Hiltunen toimii Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun Monikulttuurinen Lieksa -projektin projektipäällikkönä. Hänellä on pitkäaikainen kokemus kansainvälisistä tehtävistä ja hän on työskennellyt Aasiassa, Afrikassa ja Euroopassa. Keskeiset työskentelymaat ovat olleet Thaimaa, Vietnam ja Kiina. Saatuja kokemuksia monikulttuurisuudesta hän on hyödyntänyt terveysalan opetustehtävissä kotimaassa. Koulutukseltaan Saara Hiltunen on terveystieteiden maisteri.

Monikulttuurisuus Euroopan reunamailla

Saara Hiltunen

Globaali muuttoliike on ulottunut EU:n reuna-alueelle ja samalla Euroopan nopeiten ikääntyvälle paikkakunnalle Lieksaan. Lokakuussa 2012 Lieksassa oli yhteensä 427 ulkomaalaistaustaista asukasta. Heistä noin 300 on saapunut Suomeen pakolaisina viimeisen kahden vuoden kuluessa. Maahanmuuttajat Lieksassa tulevat 27 eri maasta ja puhuvat yli 30 erilaista kieltä. Suurin yksittäinen kansallisuusryhmä ovat Somaliasta tulleet pakolaiset, joita on 281 henkilöä. Toiseksi eniten on venäläisiä (44 henkilöä) ja kolmanneksi suurin ryhmä on pakolaistaustaiset Irakin kurdit (34 henkilöä). Neljänneksi eniten on Thaimaalaisia (15 henkilöä). Venäläiset ja thaimaalaiset ovat saapuneet tavallisimmin solmiotuaan avioliiton suomalaisen kanssa. (Oinonen 2012.)

Muuttoliike Lieksassa on aaltomaista ja osa uusista tulokkaista on muuttanut Etelä-Suomeen tai muualle paremmille työmarkkinoille pian saapumisensa jälkeen. Lieksassa on myös työperäisiä maahanmuuttajia, joista suurin ryhmä ovat puolalaiset muovikomponenttiteollisuuden parissa työskentelevät. Usein nämä työperäiset muuttajat ovat nk. kausityöläisiä. He tule-

vat silloin, kun töitä on ja palaavat töiden päätyttyä kotimaahansa. Yrittäjillä on kontakteja eri maihin ja niinpä eräskin puutarha vastaanottaa työntekijöitä Ukrainasta joka kesä.

Mielenkiintoista onkin pohtia, milloin paikkakuntaa voidaan sanoa monikulttuuriseksi ja onko Lieksa aidosti monikulttuurinen paikkakunta? Maahan tulosy vaikuttaa paljon suhtautumiseen ja asenteisiin. Kausityöläiset eivät yleensä opettele kieltä eivätkä asetu asumaan pysyvästi. Tavallisesti heidän perheensä pysyy kotimaassaan ja käyttää oman maan palveluita. Myös koti ja omaisuus ovat yleensä kotimaassa. Pakolaisina tulleista osa jää pysyvästi asumaan Suomeen, mutta osa suunnittelee paluuta sitten kun olosuhteet ovat rauhoittuneet kotimaassa. Monesti perheen asuttua kauan uudessa maassa lapset omaksuvat isäntämaan kielen ja kulttuurin. He kasvavat sisälle uuteen kotimaahan. Saman perheen sisälle muotoutuu monen kulttuurin kokonaisuus. Kotona ja vapaa-aikana eletään vanhempien kulttuurin mukaisesti, mutta työssä, koulussa ja ystävien kesken noudatetaan isäntämaan tapoja.

Monikulttuurisuus on käsite, jolla ei ole yhtä määritelmää. Monikulttuurisuudella viitataan tavallisesti erilaisten ihmisten olemassaoloon. Toisaalta monikulttuurisuus tulisi nähdä poliittisena ohjelmalla ja yhteiskunnan rakenteiden muutoksena. Monikulttuurisella yhteiskunnalla tarkoitetaan yhteiskuntaa, jossa eri kulttuurien edustajat pyrkivät elämään tasa-arvoisessa asemassa keskenään. Eri kulttuurit ovat vuorovaikutuksessa keskenään siten, että ne muodostavat toimivan ja kaikkien yhteiskunnan jäsenien oikeuksia kunnioittavan kokonaisuuden (Räty 2002).

Lahden (2008) mukaan monikulttuurisuus on monimuotoisuutta, mikä on väistämätön menestymisen edellytys nyky-yhteiskunnassa. Moniarvoinen yhteis-

riaatiota eli heterogeenisyyttä. Monikulttuurisuuden vastakohta on yhteiskunnallinen yhdenmukaisuus eli homogeenisyys (Mattsson & Kivilä 2012, 43).

MONIMUOTOISTUVA SUOMI

Suomen asukasluku on kasvanut ennakoitua nopeammin viime aikoina maahanmuuton seurauksena. Lokakuun lopussa vuonna 2012 Suomen asukasluku oli 5 422 950. Vuonna 2011 Suomeen muutti 29 500 henkeä. Se oli 3 100 henkilöä enemmän kuin vuonna 2010. Ulkomailta Suomeen muutto on nyt suurimmillaan koko sodan jälkeiseen aikaan verrattuna. (Tilastokeskus 2012a.)

Vuonna 2011 oli 4,8 % väestöstä vieraskielisiä koko maa huomioon ottaen. Suomessa asui vakituisesti vuoden 2011 lopussa 257 248 ulkomaista syntyperää olevaa henkilöä. Suomessa syntyneitä eli toisen polven ulkomaista syntyperää olevia oli 37 546. (Tilastokeskus 2012b.)

Tähän saakka suurin osa maahanmuuttajista on asettunut pääkaupunkiseudulle, jossa heillä on ollut paremmat mahdollisuudet saada töitä. Esimerkiksi Helsingin kaupungin liikennelaitoksen palveluksessa olevista on jo 40 % ulkomaalaistaustaisia. (Okkonen 2010.) Maahanmuuttajien asettumista Suomeen pidetään suotavana kehityksen suuntana, koska tavallisesti he ovat Suomeen saapuessaan nuoria aikuisia, kuten kuviossa yksi maahanmuuttajien ikärakenteesta näkyy. Oletettavaa on, että he jäävät ja sopeutuvat Suomeen. He ovat potentiaalista työvoimaa ja asettuessaan tuovat myös perheensä mukanaan.

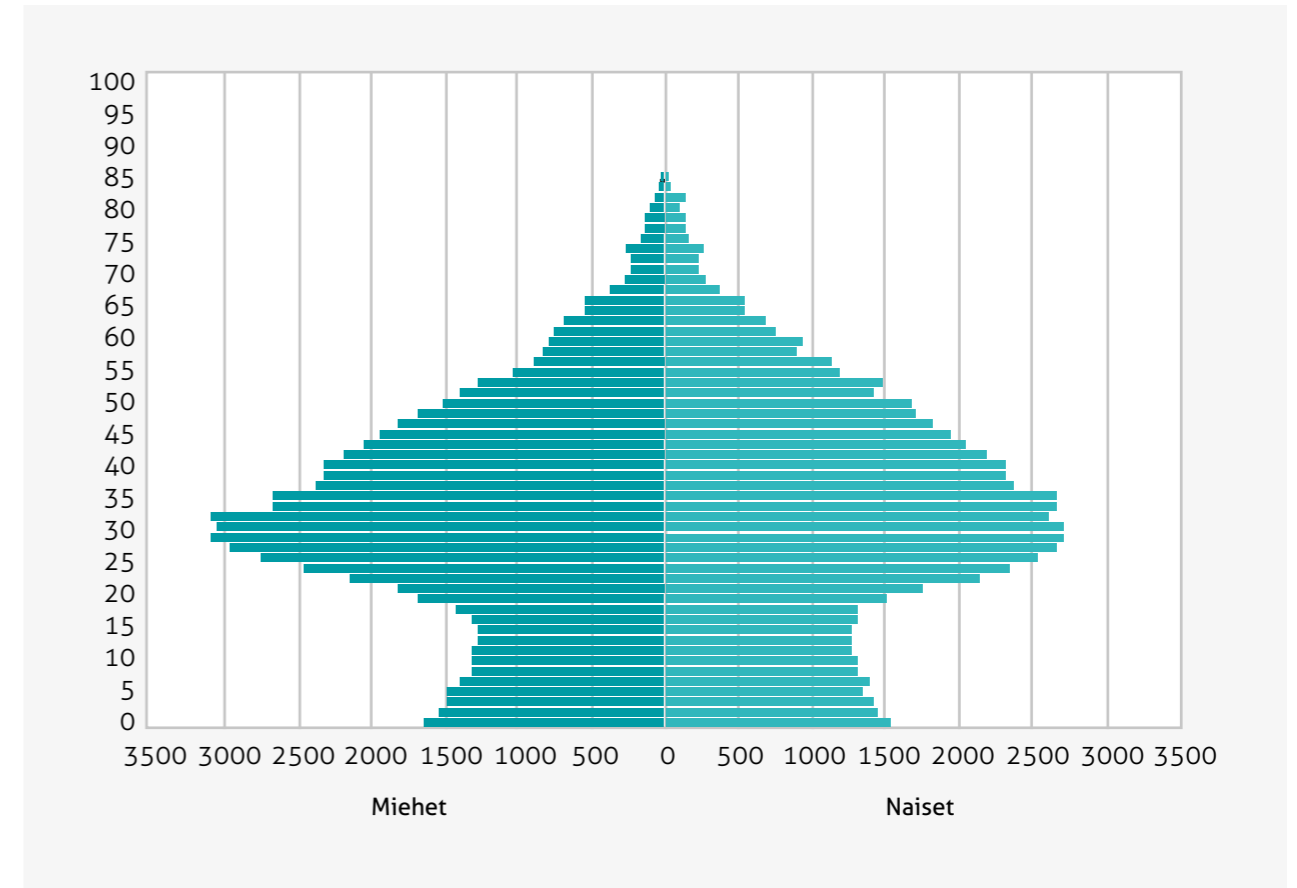
Tilastollisissa ennusteissa väestömäärästä on huomioitu maahanmuuttajat. Väestöennusteiden mukaan Suomessa työikäisten osuus väestöstä tulee pienenemään rajusti. Samalla yli 65-vuotiaiden määrä kasvaa. Yhteiskunnan palvelujärjestelmässä tämä merkitsee sitä, että entistä pienempi joukko kantaa taloudellista vastuuta entistä suuremmasta väestön osasta (Rapo 2012).

Suomalaisen yhteiskunnan kehityksessä ja talouselämässä koetaan ongelmallisena tulevaisuuden näkymät väestöllisen huoltosuhteen kannalta. Huoltosuhteella tarkoitetaan työikäisten määrää suhteessa

Suomessa väestön ikääntyminen ja nuorempien ikäluokkien pieneneminen kantaväestössä on huolestuttavaa. Tämän ikärakenteen vinouman korjaamiseksi Suomessa yhtenä ratkaisuna pidetään maahanmuuttajien vastaanottoa entistä suurempina määrinä tulevina vuosikymmeninä.

kunta pitää sisällään sosiaalisen ja eettisen vastuun ja se perustuu oikeudenmukaisuudelle. Eettiseen perusteluun kuuluu inhimillinen tasa-arvo sekä yksilön arvostus ja kunnioitus. (Lahti 2008.)

Monikulttuurisuus tarkoittaa erilaisuuden hyväksymistä ja arvostamista, tasa-arvoa yksilöiden ja kulttuurien välillä sekä yhteisesti sovittuja pelisääntöjä ja rajoja (Räty 2002). Itä-Suomen maahanmuuttostrategiassa määritellään monikulttuurisuus yhteiskunnalliseksi ideologiaksi, joka korostaa kulttuurista va-

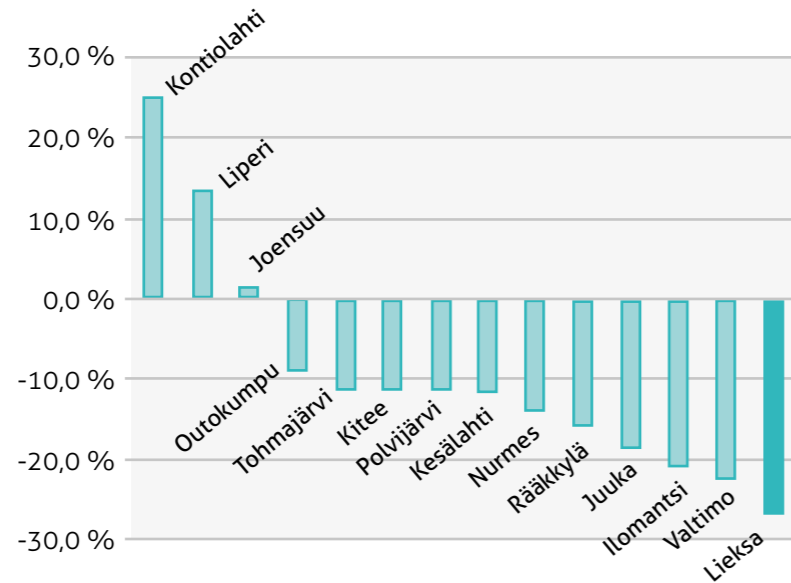
Kuvio 1. Suomessa asuvien vieraskielisten ikäjakauma vuonna 2010. Ikä vuosina. (Rapo 2012.)

alikäisiin ja eläkeläisiin. Taloudellinen huoltosuhde kuvaa työttömiä ja työvoiman ulkopuolella olevia yhtä työllistä kohti. Väestöllinen huoltosuhde Suomessa on 53. Mitä alhaisempi luku on sen parempi se on. Huoltosuhde olisi 73, jos Suomessa ei olisi maahanmuuttajia.

Suomessa väestön ikääntyminen ja nuorempien ikäluokkien pieneneminen kantaväestössä on huolestuttavaa. Tämän ikärakenteen vinouman korjaami-

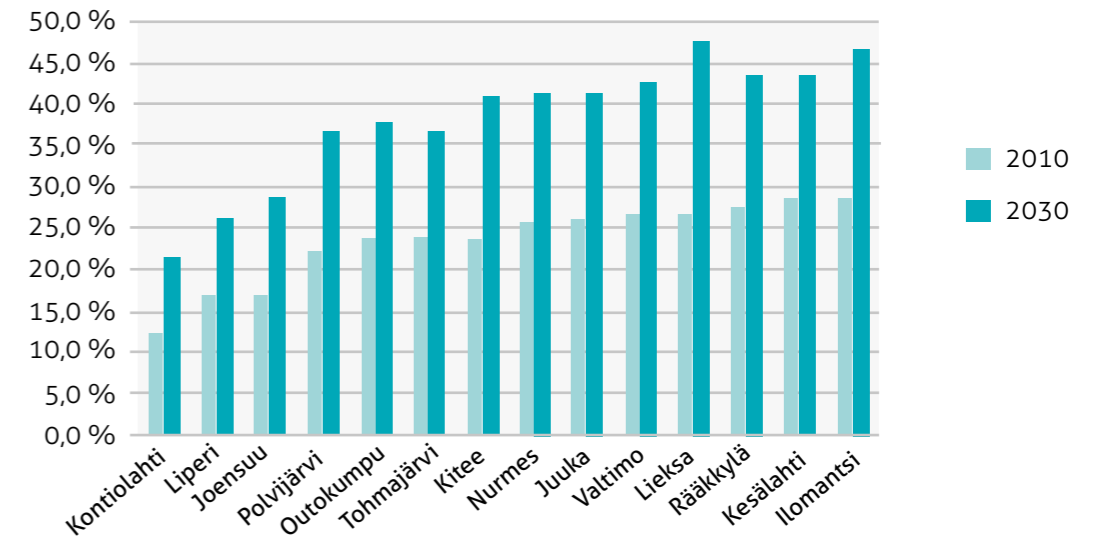
seksi Suomessa yhtenä ratkaisuna pidetään maahanmuuttajien vastaanottoa entistä suurempina määrinä tulevina vuosikymmeninä. Maahanmuuttajien tulo ei kuitenkaan korjaa huoltosuhdetta automaattisesti. Jos maahanmuuttajien integroituminen työelämään epäonnistuu ja syrjäytymiskierre pääsee käyntiin, kasvattaa se huoltosuhdetta entisestään (Rapo 2012).

Pohjois-Karjalan kuntien väestönmuutos 2010-2030

Kuvio 2. Pohjois-Karjalan kuntien väestönmuutos 2010–2030. (Valtiovarainministeriö 2012.)

Yli 65-vuotiaiden osuus Pohjois-Karjalan kuntien asukasmäärästä 2030 ja 2010, prosenttia

Kuvio 3. Eläkeikäisten osuus asukasmäärästä Pohjois-Karjalassa. (Valtiovarainministeriö 2012.)

LIEKSA JOHTAA TILASTOJA IKÄÄNTYMISESSÄ

Lieksassa väestön ikääntyminen ja nuorten poismuutto ovat aiheuttaneet väestörakenteen rajuimman ikääntymisen koko Euroopassa. Nuoret ja työikäiset haluavat isompiin asutuskeskuksiin, missä koulutuksen ja työn tarjonta on monipuolisempaa. Tästä esimerkkinä ovat korkeakouluihin hakeutuvat nuoret, jotka muuttavat opiskelupaikkakunnalle ja sitä kautta työelämään. Joensuussa, lähimmässä korkeakoulukaupungissa 100 km Lieksasta etelään ennusteen mukaan vuonna 2030 huoltosuhde pysyy positiivisena, mutta Lieksa johtaa tilastoja ikääntymisessä samalla kun väestökato on suurinta. Tämä merkitsee, että työikäisiä ja lapsia on paikkakunnalla entistä vähemmän. Ennakoidaan, että Lieksa on menettänyt lähes 30 % nykyisestä väkimäärästään vuoteen 2030 mennessä. Kuviossa kaksi tämä kehitys näkyy selkeästi.

Maahanmuuton myönteisenä kehityksenä kokevat tahot arvelevat uusien asukkaiden aikana lisäävän Lieksan elinvoimaisuutta. Lieksassa tyhjänä olleet vuokratilat ovat saaneet nyt maahanmuuttajista uudet asukkaat ja vuokratulot ovat tervetullut lisä kaupungin budjetissa. Ennen maahanmuuttajien tuloa viisi kerrostaloa oli vajaalla käytöllä ja talojen purkamistakin oli harkittu. Maahanmuuttajien suuri määrä on tuonut myös yli 50 uutta työpaikkaa lieksalaisille. Koulutoimi, lasten päivähoito, terveystoimi ja sosiaalitoimi ovat saaneet tuntuvasti uusia asiakkaita. Maahanmuuttajat asioivat runsaasti myös Kelalla ja TE-toimistossa lisähenkilöstön tarvetta. Samoin kaupat ovat saaneet uusia asiakkaita ja uusien tuotteiden kysyntä on kasvanut. Kotitaloustuotteita ruuanvalmistukseen, kuten halallista lihaa, tuodaan ulkomailta. Myös uusia etnisiä ravintoloita sekä maahanmuuttajien ylläpitämiä

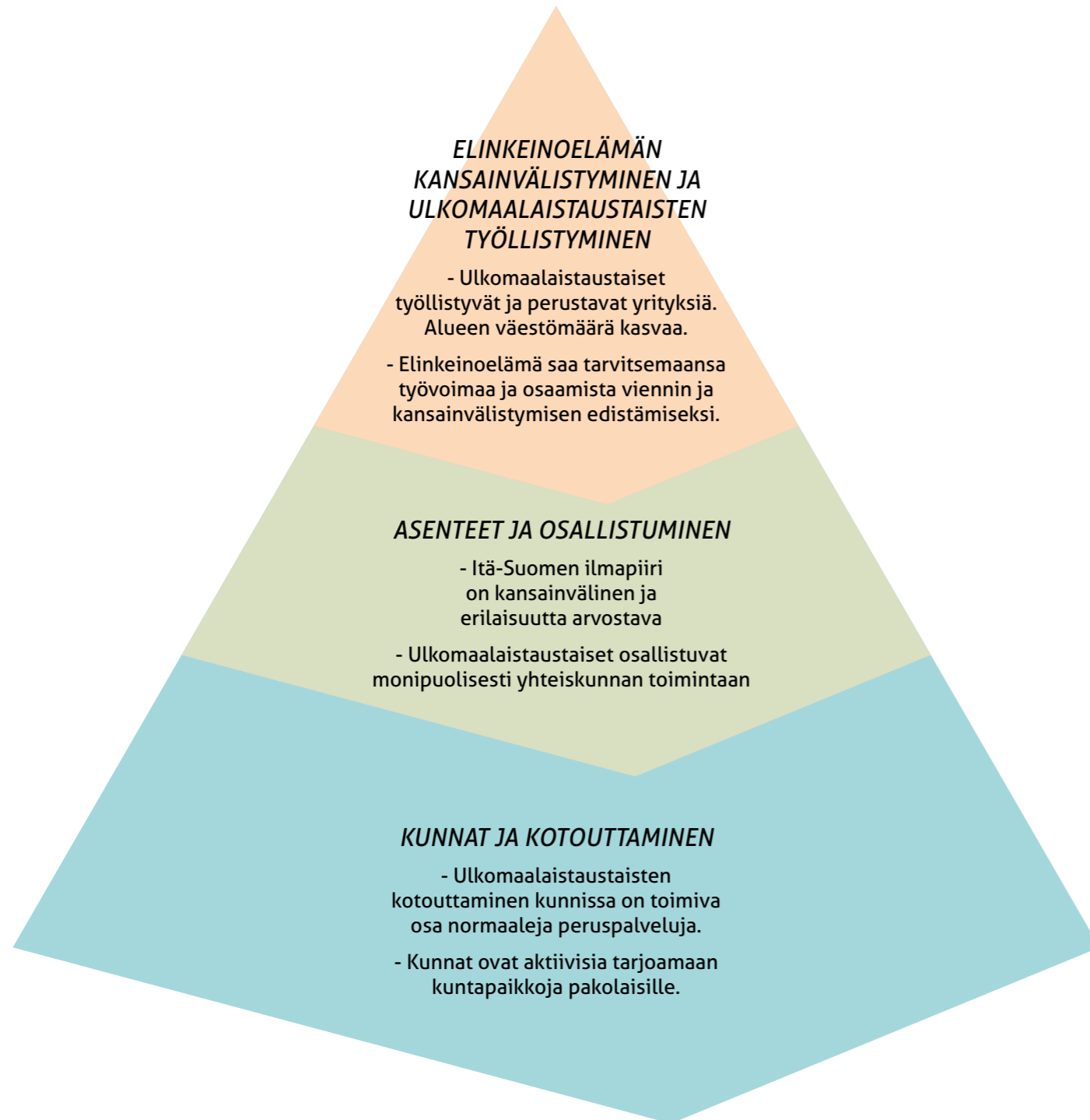
kauppoja on tullut piristämään Lieksan kaupunkikuvaa. Lisäksi uusia suomalaisia on muuttanut Lieksaan töihin maahanmuuttajille suunnattujen projektien ja palvelujen piiriin.

Lieksan kaupunki ja Monikulttuurinen Lieksa –hanke yhteistyössä valmistelivat keväällä 2012 Lieksan Maahanmuuttostrategia 2020. Strategian 2020 visioksi määriteltiin: ”Lieksa on rohkea tekemisen keskus, jonka elinvoimaisuus perustuu voimavarojen täysipainoiseen hyödyntämiseen ja moniarvoiseen yhteisöllisyyteen.” Strategian mukaan Lieksassa huoltosuhde on nykyisellään 60/100, mutta vuonna 2030 se on jo 137/100. Mikäli työpaikat säilyvät Lieksassa entisellään on uhkana huomattava työvoiman vaje, vaikka paikkakunta kuuluu vielä nykyisellään korkeaa työttömyyden alueeseen. Maahanmuuttostrategia 2020 ensimmäiseen painopistealueeseen kuuluu peruspalveluiden sujuvuus

ja turvaaminen myös tulevaisuudessa. Toimenpiteenä ehdotetaan matalan kynnyksen neuvonta- ja ohjauspalveluiden järjestämistä sekä kotouttamispalveluiden kehittämistä. Lisäksi kotouttamisessa pyritään vahvistamaan yhteistyötä eri toimijoiden kesken. Riittävät resurssit takaavat edellä mainitun kehityksen suunnan. Toinen painopistealue korostaa elinkeino- ja työelämän aktivoimista vastaanottamaan maahanmuuttajia. Kynnystä koulutukseen sekä työpaikkoihin tulisi madaltaa. Kolmanneksi maahanmuuttajia kutsutaan osallisuuteen kansalaisyhteiskunnan toimintaan. (Lieksa 2012a.)

Kuviossa (3) ennakoidaan väestön ikärakenteen kehitystä vuonna 2030. Kuvion mukaan Lieksa johtaa tilastoja väestön ikääntymisessä tulevina vuosina.

Itä-Suomen maahanmuuttostrategia valmistui syyskuun 2012. Keskeisellä sijalla strategiassa on maa-

Kuvio 4. Yhteenveto Itä-Suomen maahanmuuttostrategian kokonaisuudesta (Mattsson & Kivilä 2012).

hanmuuttajien työllistymisen edistäminen, mikä on tärkeää hyvinvointiyhteiskunnan atkuvuuden takaamiseksi. Strategia jakautuu kolmeen toimintalinjaan, jota on kuvattu valmisteltiin keväällä 2012.

Kolmion huipulla kuvataan elinkeinoelämän kansainvälistymistä ja ulkomaalaistaustaisten kansainvälistymistä. Itä-Suomen maahanmuuttostrategian visiona on ulkomaalaisten työllistyminen ja yritysten perustaminen. Samalla alueen väestömäärän uskotaan kasvavan.

Työelämän kansainvälistämisen tavoitteena tulisi olla maahanmuuttajien työelämään sijoittumisen mahdollistaminen. Ensimmäisen työpaikan löytäminen on niin maahanmuuttajille kuin uran alkupäässä oleville nuorillekin vaikeinta. Työnantajat ottavat työhön mieluummin harjoittelun tai esimerkiksi oppisopimuksen kautta. Maahanmuuttajille kohdennettua yrittäjäyyskoulutusta sekä valmentavaa koulutusta tulisi olla tarjolla, koska maahanmuuttajien mahdollisuudet päästä sisään tai menestyä suomenkielisille tarkoitettuun koulutuksessa ovat rajalliset. (Mattsson & Kivilä 2012.)

Yleisesti tiedostettu ongelma on, että ulkomaalaisen henkilön aikaisemmin hankittua osaamista ei ole riittävästi tunnustettu. Usein ulkomaalainen päätyy koulutustaan vastaamattomalle paikalle työssään. Suomalaiset työnantajat ovat varovaisia ja ottavat mieluummin työntekijäksi suomalaisen henkilön, vaikka maahanmuuttajalla olisi muodollisia pätevyksiä riittämiin. Aikaisemmin hankitun osaamisen tunnustaminen on haaste myös koulutusorganisaatioille. Monesti kotimaassaan korkeasti koulutetut maahanmuuttajat päätyvät alemman asteen koulutuksiin ja ammatteihin Suomessa. Olisi mielenkiintoista selvittää, millaista ohjausta nämä henkilöt ovat saaneet eri neuvontapisteissä ja mitkä seikat ovat vaikuttaneet koulutuspaikan valintaan.

Itä-Suomen korkeakoulujen tulisi edistää oppilaitoksissa valmistuvien ulkomaalaisten työmarkkinoille sijoittumista. Alueen oppilaitosten toiselta asteelta yliopistoihin tulisi olla asiantuntijoita kansainvälistymisessä ja työmarkkinoiden tarvitsemassa kansainvälisessä osaamisessa. (Mattsson & Kivilä 2012.)

Maahanmuuttotyön strategian toinen taso painottaa kansalaisten asenteiden ja osallistumisen merkitys-

tä. Visiona on kansainvälisen ilmapiirin kehittyminen Itä-Suomessa sekä erilaisuuden arvostaminen. Ulkomaalaisia rohkaistaan osallistumaan monipuolisesti yhteiskunnan toimintaan. Tästä hyvänä esimerkkinä voidaan pitää syksyn 2012 kuntavaaleja, joissa sekä Lieksassa että Joensuussa oli useita maahanmuuttajataustaisia kuntavaaliehdokkaita. Joensuussa valittiin historian ensimmäinen maahanmuuttajataustainen edustaja kaupungin valtuustoon.

Maahanmuuttotyön perusta on kunnallisen päätöksenteon ja kotouttamistyön järjestämisessä. Ulkomaalaisten kotouttamisen tulisi olla toimiva osa peruspalveluja kunnissa. Kuntien toivotaan olevan aktiivisia tarjoamaan kuntapaikkoja pakolaisille. Tavoitteen mukaan Itä-Suomessa kuntien tulisi tarjota pakolaisille vuosittain 250 kuntapaikkaa. (Mattsson & Kivilä 2012.)

Valtakunnallisella tasolla ollaan myös työstämässä uutta Maahanmuuton tulevaisuus 2020 -strategiahanketta. Sarja pyöreän pöydän keskusteluja on jo käyty ja nyt ministeriössä ollaan jo kirjoittamisvaiheessa. Strategian on määrä valmistua vuoden 2013 alussa. Jatkoissa Suomessakin halutaan panostaa työvoiman kansainvälistämiseen ja samalla vierasmaalaisten työllistämiseen. Työttömyysprosentti maahanmuuttajien parissa on kuitenkin paljon suurempi kuin kantaväestön keskuudessa. Strategian tavoitteena on määritellä maahanmuuttoa, kotoutumista ja työmarkkinoita koskevia uusia tavoitteita. (Sisäasiainministeriö 2012.)

MATKALLA YHTEISKUNNAN TÄYSIVALTAISEKSI JÄSENEKSI

Kotoutuminen uuteen yhteiskuntaan tarkoittaa asettumista uuteen maahan ja kulttuuriin sekä uusin toimintatapojen omaksumista. Asettuminen vie oman aikansa, jopa saman perheen jäsenet kotoutuvat eri tahtiin. Maahanmuuttajan tulee voida osallistua yhteiskuntaan tasavertaisesti suomalaisten kanssa samalla säilyttäen oman kielen ja kulttuurin. Kotoutuminen tarkoittaa sitä, että maahanmuuttaja sopeutuu suomalaiseen yhteiskuntaan ja omaksuu uusia tietoja, taitoja ja toimintatapoja, jotka auttavat häntä osallistumaan aktiivisesti uuden kotimaansa elämänmenoon. (Mattsson & Kivilä 2012).

Kotouttaminen puolestaan tarkoittaa toimenpiteitä, joita viranomaiset tekevät maahanmuuttajan kotoutumiseksi (Mattsson & Kivilä 2012). Kotouttamista ohjaa syksyllä 2011 uudistettu laki kotoutumisen edistämisestä (1386/2010). Lakimuutos velvoittaa kuntia ulottamaan kotouttamistoimet kaikkiin ulkomaalaisiin olivatpa he Suomessa mistä syystä hyvänsä. Kaikille tulee tehdä alkukartoitus ja kotoutumissuunnitelma. Joissain tapauksissa muita toimenpiteitä ei tarvita, jos maahanmuuttaja on esimerkiksi tullut työn tai opiskelun takia Suomeen. (Sisäasiainministeriö 2012.) Todellisuudessa suurin osa Lieksaan muuttaneista ulkomaalaisista on tullut pakolaisina tai avioliiton kautta. Tällaisille maahanmuuttajille on tarpeen järjestää esimerkiksi kielikoulutus ja yhteiskuntatietouden jakaminen. Lieksaan on saapunut toista sataa sellaista pakolaista, joilla ei ole aiempaa koulupohjaa. Lieksan Maahanmuuttostrategian tavoitteisiin kuuluu, että kaikilla tulee olla samanarvoiset mahdollisuudet peruskoulutukseen.

Maahanmuuttajien kotouttamisasioiden valmistelu siirtyi sisäasiainministeriöstä työ- ja elinkeinoministeriön vastuulle vuoden 2012 alusta lukien. Kotouttamisasiosta vastaa tällä hetkellä työministeri. Tällä siirrolla haluttiin osoittaa työllistävien toimien välttämättömyys maahanmuuttajien integroimiseksi. Toiset maahanmuuttajista kotoutuvat helposti, toiset tarvitsevat sopeutumiseen enemmän aikaa ja tukipalveluita eli kotouttamistoimia. Suomen tai ruotsin kielen taito ja tieto suomalaisesta yhteiskunnasta ovat kotoutumisen tärkeitä edellytyksiä. (Sisäasiainministeriö 2012).

Kotouttaminen on osa monen viranomaisen työtä valtiolla ja kunnissa. Viranomaisten kotouttamistoimien tavoite on, että Suomeen muuttanut henkilö tuntee yhteiskunnalliset oikeutensa ja velvollisuutensa ja tuntee olevansa tervetullut suomalaisen yhteiskunnan jäseneksi. Valtion tukema kotoutumisaika on lakisääteisesti kolme vuotta, minkä jälkeen kotouttamiseen liittyviä erityistoimia voidaan jatkaa tarveharkintaisesti. Kotouttamisaikaa voidaan jatkaa viiteen vuoteen, jos on ollut estynyt osallistumaan kotouttamiskoulutuksiin esimerkiksi sairauden tai lastenhoidon vuoksi. Todellisuudessa työmarkkinakelpoisuuden saavuttaminen edellyttää useimmilta maahanmuuttajilta 7–10 vuoden

koulutusjaksoa, jos taustalla ei ole peruskoulua. Monet aikuiset maahanmuuttajat kokevat vuosien teoreettiset opinnot vaikeana ja uuvuttavan pitkinä. Oppimiseen kaivataan enemmän työelämälähtöisyyttä. Aikuiset maahanmuuttajat useinmiten haluaisivat mennä töihin ilman pitkää koulutusaikaa, mutta kouluttamattoman on Suomessa lähes mahdoton työllistyä.

Uudistettu laki kotoutumisen edistämisestä 1386/2010 syksyllä 2011 velvoittaa kunnat ulottamaan kotouttamistoiminnan kaikille eri syistä maahan muuttaneille. Lain soveltaminen käytäntöön on edelleen epäselvää. Yhteistyö eri toimijoiden kesken hakee uomiaan edelleen eri puolilla Suomea.

Uusien maahanmuuttajien lukumäärä on ollut jatkuvassa kasvussa perheiden yhdistämisprosessien seurauksena. Nämä tulokkaat saapuvat pakolaisleireiltä suoraan Lieksaan, mikä on osoittautunut haasteelliseksi lieksalaisille kotouttamistyötä tekeville toimijoille. Perheen yhdistämisen myötä sekä lapset että aikuiset päätyvät pakolaisleiriltä suoraan suomalaiseen kouluun, eikä heillä ole aluksi yhteistä kieltä opettajan kanssa. Aluksi tilanne Lieksan keskustan koulussa kärjistyi yhteisen kielen puuttuessa opettajan ja lasten välillä. Ongelmallista tilannetta helpottamaan palkattiin somalialainen kouluavustaja, joka toimii kulttuuritulkkinä kodin, koulun, lasten ja opettajien välillä. Tällä toimenpiteellä tilanne saatiin hallintaan.

Suomessa maahanmuuttajien kotouttaminen on suhteellisen uusi asia, joten kattavaa ohjausjärjestelmää ei ole käytössä. Lait ja ohjeistukset eivät huomioi riittävästi sellaisia yksilöllisiä tarpeita kuten mahdollisuutta aikuisperuskoulun toteuttamiseen. Itä-Suomen maahanmuuttostrategiassa asiakaslähtöisyys on nostettu yhdeksi kehitettävistä asioista alkuvaiheen kotouttamiskoulutuksissa. Maahanmuuttajien asioita hoitavien viranhaltijoiden tulisi huomioida yksilölliset tarpeet ja elämäntilanteet, koska pitkä koulutuspolku ei sovi kaikille. Henkilökohtainen opintojen ohjaus tulee olla keskeistä toimintaa, jossa maahanmuuttajan elämäntilanne otetaan huomioon kokonaisuutena. Ammattikorkeakouluissa kautta Suomen on vähän kokemusta maahanmuuttajaopiskelijoista ja valmiudet maahanmuuttajien ohjaamiselle ovat vielä monella tavalla puutteelliset ja resursoimattomat.

KOULUTUSVÄYLÄLLÄ TYÖELÄMÄÄN

Lieksan kaupungin visiona on olla elinvoimainen paikkakunta, jossa on hyvät edellytykset maahanmuuttajien kouluttautumiselle ja menestymiselle täysivertaisena yhteisön jäsenenä. (Lieksa 2012a.) Yksi keskeinen kysymys pohdittaessa muuttovirtoja Suomen sisällä on, voivatko maahanmuuttajat olla ratkaisu uhkaavan työvoimapulan torjuntaan. Näitä globaaleja kysymyksiä pohditaan muuallakin kuten esimerkiksi Euroopassa, Uudessa-Seelannissa, USA:ssa sekä Kanadassa.

Suomi tunnetaan koulutusyhteiskuntana, missä kouluttautuminen ja elinikäinen oppiminen ovat osa ihmisten arkea. Maahanmuuttajien koulutustaustat vaihtelevat suuresti, mutta Lieksaan muuttaneista enemmistö ei ole käynyt peruskoulua puhumattakaan ammatillisesta koulutuksesta tai korkea-asteen koulutuksesta. Sekä lapset että aikuiset maahanmuuttajat käyvät kouluja ensimmäiset vuodet tultuaan Suomeen.

Suomessa sekä koulutuksen että työllistymisen osalta on alettu kiinnittää entistä enemmän huomiota säännösten ja toimenpiteiden suuntaamiseksi maahanmuuttajien työelämään sijoittumisen edistämiseen (Mattsson & Kivilä 2012). Kotouttamiskoulutusten tulisi olla työelämälähtöisiä ja niitä tulisi olla tarjolla joustavasti. Kotouttamiskoulutuksen tulee tarjota maahanmuuttajille kielen opetusta ja yhteiskuntatietoutta sekä henkilökohtaista ohjausta.

Opiskelijavalinnoissa on huomattu käytännössä, että vaikka hakijoina on ollut runsaasti maahanmuuttajia joillekin käytännön aloille, maahanmuuttajat eivät ole tulleet valituksi. Syynä pidetään sitä, ettei maahanmuuttajilla ole riittävästi kielitaitoa ja pääsykokeiden kirjallinen tulos on siksi ollut heikko. Kynnystä ammattiin opiskelulle voidaan madaltaa valmentavilla koulutuksilla ja erilaisilla työelämäjaksoilla, joilla voidaan todentaa aiemmin opittua. Kielen oppimiseen tulee kehittää menetelmiä, joiden avulla kieltä voi opiskella itsenäisesti jopa työpaikalla. Työhön siirryttäes-

sä työnantajan ei tulisi odottaa täydellistä kielitaitoa. Työn saantia voidaan edistää esimerkiksi tarjoamalla työtehtäviä, joissa tarvitaan kielitaitoa tai muuta valmisteltiin keväällä 2012

Korkeakoulujen tulee kehittää opiskelijavalintojensa perusteita ja pääsykoekäytäntöjään siten, että kielelliset ja kulttuuriset tekijät eivät muodostu maahanmuuttajataustaisten koulutukseen pääsyn esteeksi. Suomeen saapuvat maahanmuuttajataustaiset vaihto- ja tutkinto-opiskelijat, opettajat, tutkijat ja muu henkilöstö nähdään voimavarana, joka mahdollistaa kotikansainvälistymisen. Maahanmuuttajataustaisten osuus korkeakoulutettavista vastaa heidän osuuttaan koko väestöstä. Suomessa olevan ulkomaisen työvoiman määrä sekä tuleva työvoiman tarve arvioidaan jatkossa toimialakohtaisesti valtiovalan ja työmarkkina- sekä yrittäjäjärjestöjen yhteisissä neuvotteluissa. Myös rekrytoinnin pelisääntöjä tulee kehittää. Ulkomaisen työvoiman rekrytoinnin tulee olla eettisesti kestävä. Lähitulevaisuuden tavoitteena on kannustaa Suomessa korkea-asteella opiskelleita ja valmistuneita muiden maiden kansalaisia jäämään Suomeen töihin. Kansalaisuuslakia muutettiin vuonna 2011 siten, että puolet opiskeluaajasta Suomessa voidaan ottaa huomioon kansalaisuuden saamiseksi vaadittavaa asumisaikaa laskettaessa. (Mattsson & Kivilä 2012.)

Kynnystä ammattiin opiskelulle voidaan madaltaa valmentavilla koulutuksilla ja erilaisilla työelämäjaksoilla, joilla voidaan todentaa aiemmin opittua.

LÄHTEET

Bartis I. (toim.) 2010. Maahanmuuttajataustaisen ohjaus koulutuksessa ja työelämässä. Helsingin Yliopisto, Koulutus- ja kehittämiskeskus Palmenia, Helsinki, Yliopistopaino. <http://blogs.helsinki.fi/koulutuksesta-tyoelamaan/files/2010/11/Maahanmuuttajataustaisen-ohjaus-koulutuksessa-ja-tyoelamassa-Palmenian-julkaisu-20101.pdf>. 11.5.2012.

Brewis, K. 2008. Stress in the Multi-ethnic Customer Contacts of the Finnish Civil Servants. Jyväskylä University Printing House. <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/19006/9789513933579.pdf>. Katsottu 13.4.2011.

Ekholm, E. 2011. Maahanmuuttajien osaaminen näkyväksi. Virikkeitä ammatillisen osaamisen kartoittamiseen kotoutumishajauksessa. Sisäasiainministeriön julkaisut 6/1.ALPO tukirakenne. Sisäasiainministeriö. [http://www.intermin.fi/intermin/biblio.nsf/CO1217D5C24B6922C22578C50027BA51/\\$file/O62011.pdf](http://www.intermin.fi/intermin/biblio.nsf/CO1217D5C24B6922C22578C50027BA51/$file/O62011.pdf). 13.4.2011.

Hammar-Suutari, S. 2009. Asiakkaana erilaisuus, -kulttuurienvälisen viranomaistoiminnan etnografia. Joensuu: Joensuun Yliopisto, Karjalan tutkimuslaitoksen julkaisuja, Yliopistopaino, http://epublications.uef.fi/pub/urn_isbn_978-952-219-303-2/urn_isbn_978-952-219-303-2.pdf. 13.4.2011.

Kilpinen, J. & Salonen, M. 2011. Maahanmuuttajien ammatillisen peruskoulutuksen tila lukuvuonna 2009–2010. Koulutuksen seurantaraportit. Opetushallitus. http://www.oph.fi/download/131361_Maahanmuuttajien_ammattillisen_peruskoulutuksen_tila_lukuvuonna_2009-2010.pdf. 10.11.2012

Lahti, L. 2008. Monikulttuurinen johtaminen. Helsinki: WSOY.

Lieksa, 2012a. Lieksan Maahanmuuttostrategia 2020. <http://www.lieksa.fi/dman/Document.phx?documentId=lk26512142646548&cmd=download>. Katsottu 9.12.2012

Lieksa, 2012b. Lieksan Maahanmuuttostrategian 2020 tavoitteet. <http://webdynasty.pohjoiskarjala.net/Dynasty/Lieksa/kokous/20121207-9-9555.PDF>. Katsottu 9.12.2012

Mattsson, L. & Kivilä, N. 2012 Kansainvälinen Itä-Suomi, Itä-Suomen maahanmuuttostrategia 2017. Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus, Elinvoimaa alueelle 7/2012.

Monitori. 2012. Strateginen tavoite: kotouttamisasioista selkeää tietoa ja konkreettisia ohjeita http://www.intermin.fi/fi/ajankohtaista/monitori-lehti/1/o/strateginen_tavoite_kotouttamisasioista_selkeaa_tietoa_ja_konkreettisia_ohjeita. Katsottu 11.12. 2012.

Mattsson, L. & Kivilä, N. 2012 Kansainvälinen Itä-Suomi, Itä-Suomen maahanmuuttostrategia 2017. Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus, Elinvoimaa alueelle 7/2012.

Monitori. 2012. Strateginen tavoite: kotouttamisasioista selkeää tietoa ja konkreettisia ohjeita http://www.intermin.fi/fi/ajankohtaista/monitori-lehti/1/o/strateginen_tavoite_kotouttamisasioista_selkeaa_tietoa_ja_konkreettisia_ohjeita. Katsottu 11.12. 2012.

Oinonen, T. 2012. Lieksan kaupungin kotouttamisohjelma. 2012. Peruspalvelujohtajan powerpoint esitys Lieksan kaupungintalolla uudelle kaupunginvaltuustolle järjestetty maahanmuuttotyön esittelytilaisuus 15.11.2012.

Okkonen, K.. Suomi pysähtyisi ilman maahanmuuttajia. Taloussanomien 6/2010. <http://www.taloussanomien.fi/tyomarkkinat/2010/06/09/nain-suomi-pysahytyisi-ilman-maahanmuuttajia/20100808/12>. Katsottu 11.21.2012

Ranta, E. 2012. Räsänen: Maahanmuuton strategia pian uusiksi. Taloussanomien 1.6.2012. <http://www.taloussanomien.fi/politiikka/2012/08/01/rasanen-maahanmuuton-strategia-pian-uusiksi/201234523/12>. katsottu 24.11.2012

Rapo, M. 2012. Suomi ilman maahanmuuttajia. Tilastokeskuksen hyvinvointikatsaus 1/2012. http://www.stat.fi/artikkelit/2012/art_2012-03-12_008.html. Katsottu 2.12.2012.

Räty, M. 2002. Maahanmuuttaja asiakkaana. Tampere: Tammerpaino Oy.

Sisäasiainministeriö 2012. Kotoutuminen. <http://www.intermin.fi/fi/maahanmuutto/kotoutuminen> Katsottu 11.12.2012

Sisäasiainministeriö. 2012. Maahanmuutto 2020 -strategia. http://www.intermin.fi/fi/ajankohtaista/uutiset/1/1/maahanmuutto_2020_-strategia_pyrkii_vastaamaan_tulevaisuuden_tyollisyyskysymyksiin. Katsottu 25.11.2012.

Tilastokeskus. 2008. Väestöennuste 2009–2060. <http://tilastokeskus.fi/til/vaenn/index.html>. Katsottu 25.11.2012

Tilastokeskus. 2012a. http://tilastokeskus.fi/til/vamuu/2012/10/vamuu_2012_10_2012-11-22_tie_001_fi.html. Julkaistu 22.11.2012. Katsottu 24.11.2012.

Tilastokeskus. 2012b. Suomen ratkottavaksi tulee suuria väestöhaasteita. http://www.stat.fi/artikkelit/2012/art_2012-03-12_008.html?s=4. Katsottu 24.11.2012.

Valtiovarainministeriö. 2011. Väestönmuutos ja huoltosuhde 2010–2030. Kunta-asiat. http://www.vm.fi/vm/fi/04_julkaisut_asiakirjat/03_muut_asiakirjat/20111125Vaeestoe/name.jsp. Katsottu 24.11.2012.

Merja Mäkisalo-Ropponen

Merja Mäkisalo-Ropponen on terveystieteiden tohtori ja kansanedustaja. Ennen valintaansa eduskuntaan Mäkisalo-Ropponen työskenteli kymmenisen vuotta työyhteisökouluttajana ja sitä ennen Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun yliopettajana. Hän on eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunnan ja työelämä- ja tasa-arvovaliokunnan jäsen sekä sivistysvaliokunnan varajäsen. Tämän julkaisun aiheet ovat tulleet Mäkisalo-Ropposelle ajankohtaisiksi erityisesti valiokuntatyöskentelyn kautta. Joensuun kaupunginvaltuuston jäsen Merja Mäkisalo-Ropponen on ollut kolme kautta ja neljäs kausi on alkamassa. Valtuustokaudella 2009 – 2012 hän toimii sosiaali- ja terveyslautakunnan puheenjohtajana ja sitä edellisellä kaudella koulutuslautakunnan puheenjohtajana.

Tavoitteena kotoutuminen -

Valtion kotouttamisohjelman 2012-2015 painopistealueita

Merja Mäkisalo-Ropponen

Suomessa asuu noin 170 000 ulkomaalaistaustaista henkilöä. Vuonna 2030 heitä arvellaan olevan noin puoli miljoonaa. Kaksikymmentä vuotta sitten heitä oli noin 26 000, joten muutos on ollut nopeaa. Ulkomaalaisten maahanmuuttajien määrä on nykyisin noin kolme prosenttia Suomen koko väestöstä. Ulkomaalaisia ovat kaikki ne henkilöt, joilla ei ole Suomen kansalaisuutta. Pakolainen on ulkomaalainen, jolla on perustellusti aihetta pelätä joutuvansa vainotuksi alkuperän, uskonnon, kansallisuuden, tiettyyn yhteiskunnalliseen ryhmään kuulumisen tai poliittisen mielipiteen vuoksi. Pakolaisaseman saa henkilö, jolle jokin valtio antaa turvapaikan tai jonka UNHCR (YK:n pakolaisjärjestö) katsoo olevan pakolainen. Kiintiöpakolainen on UNHCR:n pakolaiseksi katsoma henkilö, jolle on myönnetty maahantulolupa Suomeen valtion talousarviossa vahvistetun pakolaiskiintiön puitteissa.

Maahanmuuton syyt ovat viimeisten vuosikymmenien aikana monipuolistuneet. Suomeen muuton syyt ovat muun muassa opiskelu, työ, paluumuutto, humanitaariset syyt (esimerkiksi erilaiset sodat ja kriisit) ja elinkeinon harjoittaminen. Osa maahanmuuttajista on saanut Suomen kansalaisuuden ja kaikkiaan näitä ul-

komaalaistaustaisia henkilöitä, joiden syntymämaa on muu kuin Suomi, asuu Suomessa noin 250 000. Eniten maahanmuuttajia on tullut Suomeen Virossa, Venäjältä ja Ruotsista. Maahanmuuttajista 44 prosenttia asuu pääkaupunkiseudulla, mikä on noin 7 prosenttia pääkaupunkiseudun väestöstä.

Suomi tarvitsee maahanmuuttajia, sillä meitä uhkaa työvoimapula tulevana vuosikymmeninä. Vaikka suomalaiset nuoret aikuiset kaksinkertaistaisivat syntyvyyden, se ei täyttäisi lähivuosina eläkkeelle siirtyvien vajetta. Esimerkiksi Helsingin seudulla sosiaali- ja terveydenhuollossa voi joissakin työyhteisöissä olla neljäsosa kaikista työntekijöistä ulkomaalaistaustaisia. Helsingissä monet muut julkiset palvelut pysähtyisivät ilman maahanmuuttajia, sillä esimerkiksi Helsingin Bussiliikenteen työntekijöistä 43 prosenttia on maahanmuuttajataustaisia.

Maahanmuuttajavolyymin voimakas kasvu ja samanaikainen alkuvaiheen kotouttamiseen kohdentuvien määrärahojen pitäminen nykytasolla ei ole kestävä ratkaisu. Riittämätön resursointi johtaa aikuisten maahanmuuttajien jäämiseen työvoiman ulkopuolelle, hidastaa kotoutumista, koulutuserojen kasvua, kas-

vattaa syrjäytymisen riskiä monessa sukupolvessa ja moninkertaistaa kotoutumisen kustannuksia pitkällä aikavälillä. Riittäväillä resurssikohdennuksilla tämä kehitys voidaan Suomessa vielä ehkäistä.

Uusi kotoutumislaki tuli voimaan 1.9.2011. Lain tavoitteena on tukea ja edistää kotoutumista sekä maahanmuuttajan osallisuutta yhteiskunnassa. Lain soveltamisalaan kuuluvat kaikki Suomessa asuvat maahanmuuttajat, kuitenkin siten, että kotoutumista edistävät yksilölliset toimenpiteet määritellään toimenpidekohtaisesti ja tarvelähtöisesti. Lain tavoitteena on panostaa maahanmuuton alkuvaiheeseen maahanmuuttajien kotoutumisen ja työllistämisen edistämiseksi. Kotoutumista tehostetaan ja nopeutetaan erityisesti alkuvaiheen tiedottamisella, neuvonnalla

Kotoutuminen on kahdensuuntainen prosessi, joka edellyttää sitoutumista niin maahanmuuttajilta itseltään kuin vastaanottavalta yhteiskunnalta.

ja ohjauksella sekä rakentamalla kotouttamisesta johdonmukainen toimenpidekokonaisuus. Tavoitteena on, että nykyistä useampi maahanmuuttaja saisi tietoa ja tukea yksilölliseen ja perhekohtaiseen kotoutumiseensa heti maahantulonsa jälkeen.

Lain toimeenpanon edistämiseksi on valtion kotouttamisohjelma, johon on koottu hallituksen kotouttamisen painopisteet vuosille 2012 – 2015. Tässä artikkelissa käsittelem ensin kotoutumisen ja kotouttamisen käsitteitä ja ilmiötä, jonka jälkeen esittelen joitakin kotoutumisohjelman keskeisiä sisältöjä perheiden tukemisen, lasten ja nuorten kotoutumisen edistämisen ja koulutuksen, kielen oppimisen ja työllistämisen näkökulmista.

KOTOUTUMINEN – KOTOUTTAMINEN – MITÄ KÄSITTEET TARKOITTAVAT?

Kotoutuminen on suomalainen uudissana 1990-luvulta. Se viittaa käsitteeseen integraatio eli jonkin osaksi tulemiseen. Kotoutuessaan maahanmuuttaja tulee osaksi suomalaista yhteiskuntaa. Kotoutuminen ja kotouttaminen olivat aluksi maahanmuuttohallinnon kieltä, mutta vähitellen nämä sanat ovat löytäneet tiensä yleiskieleen maahanmuuttokysymysten noustessa laajemman huomion kohteeksi.

Kotoutumislaiissa kotoutumisella tarkoitetaan maahanmuuttajan ja yhteiskunnan vuorovaikutteista kehitystä, jonka tavoitteena on antaa maahanmuuttajalle yhteiskunnassa ja työelämässä tarvittavia tietoja ja taitoja. Samalla tuetaan hänen mahdollisuuksiaan oman kielen ja kulttuurin ylläpitämiseen. Kotouttamisella tarkoitetaan kotoutumisen monialaista edistämistä ja tukemista viranomaisten ja muiden tahojen toimenpiteillä ja palveluilla.

Kotoutuminen on kahdensuuntainen prosessi, joka edellyttää sitoutumista niin maahanmuuttajilta itseltään kuin vastaanottavalta yhteiskunnalta. Sitä voidaan tarkastella yksilön, perheen, yhteisön tai yhteiskunnan tasolla. Maahanmuuttajien kohdalla keskeisiä ovat kielitaito, ammatillinen osaaminen sekä sosiaalisten ja kulttuuristen tilanteiden hallinta. Tietämättömyys yhteiskunnan rakenteista ja kulttuurin normeista vaikeuttavat huomattavasti kotoutumista. Yhteiskunnan myönteinen asenneilmapiiri maahanmuuttajia kohtaan on tärkeä kotoutumisen onnistumisessa.

Maahanmuuttajan asettuminen kuntalaiseksi on kotoutumisen tärkeä perusta. Vuosittain yhteensä noin 2000 - 3000 kiintiöpakolaista ja myönteisen turvapaikkapäätöksen saanutta henkilöä ja heidän perheenjäsentään tarvitsee asuinkunnan. Valtio korvaa kunnille kustannuksia kansainvälistä suojelua saavien kotouttamiseksi kolmen vuoden ajan. Kuntapaikkoja ei ole viime vuosina osoitettu riittävästi, joten pakolaisten kuntiin sijoittaminen on takellellut. Valtion ja kuntien välille tarvitaan ennakoiva ja pitkäjänteinen yhteistyömalli, jonka tueksi laaditaan suunnitelma kuntakorvausten tason nostamiseksi vaiheittain vastaamaan

kustannuskehitystä. Tällä hetkellä maahanmuuttajat otetaan peruspalvelujen valtionosuuden laskentaperusteissa huomioon esi- ja perusopetuksen laskennallisissa kustannuksissa. Sen painoarvo on peruspalvelujen valtionosuudessa pieni. Onkin tärkeää, että asia korjataan kuntarakennemuutoksen yhteydessä valtionosuusjärjestelmää uudistettaessa.

Kotoutuminen on useiden vuosien mittainen muutostila, joka yleisistä piirteistään huolimatta sisältää paljon yksilöllistä ja ryhmätason vaihtelua. Prosessiin vaikuttavat monet tekijät, kuten muuttosyy, muuttoikä, sukupuoli, sosiaalinen tausta ja koulutus. Kotoutumispolitiikan onnistumisen edellytyksenä on, että maahanmuuttajat kokevat olevansa pysyvä, yhdenvertainen ja tervetullut osa suomalaista yhteiskuntaa. Suomeen muuttajille tulee tarjota tilaisuus päästä hankkimaan mahdollisimman pian tarvittava kielitaito ja tietoa suomalaisesta yhteiskunnasta riippumatta Suomeen muuton perusteista. Mahdollisuus kokea osallisuutta sekä oikein mitoitettut kotouttamistoimenpiteet ovat merkittävässä asemassa kotoutumisprosessin onnistumisessa.

Kotouttamisella tarkoitetaan viranomaisten järjestämiä kotoutumista edistäviä ja tukevia toimenpiteitä, jotka määritellään henkilökohtaisessa kotoutumissuunnitelmassa. *Kotoutumissuunnitelma* on yksilöllinen tai perheen suunnitelma toimenpiteistä ja palveluista, joilla tuetaan mahdollisuuksia hankkia riittävä suomen tai ruotsin kielen taito sekä muita yhteiskunnassa tarvittavia tietoja ja taitoja. Esimerkiksi joissakin Euroopan maissa maahanmuuttajanuorten radikalisoitumisen johtuu osin huonosti toteutetusta kotouttamisesta ja osin siitä, että maahanmuuttajat on asutettu samaan kaupunginosaan ja kontakteja kantaväestöön on liian vähän. Virallisen kotoutumisohjelman lisäksi kotoutumisen onnistuminen riippuu ympäristötekijöistä eli kuntalaisista ja heidän suhtautumisestaan.

Suomen virallinen kotouttamispolitiikka tähtää maahanmuuttajien yhteiskuntaan osallistumiseen, mutta tukee myös heidän pyrkimyksiään ylläpitää omaa kielijä ja kulttuuriperintöään. Valittu strategia perustuu laajoihin tutkimuksiin, joiden mukaan tällainen menettely takaa parhaimmat edellytykset kotoutumiselle.

Vaikuttava ja tarvelähtöinen kotoutumiskoulutus on keskeinen väylä maahanmuuttajan kotoutumiseen sekä osallistumiseen muuhun koulutukseen ja avoimille työmarkkinoille. Kotoutumiskoulutus sisältää suomen tai ruotsin kielen opetusta ja tarvittaessa luku- ja kirjoitustaidon opetusta sekä muuta opetusta, joka edistää työelämään ja jatkokoulutukseen pääsyä sekä muita yhteiskunnallisia valmiuksia. Kotoutumiskoulutus toteutetaan pääsääntöisesti työvoimapoliittisena aikuiskoulutuksena siten kuin julkisesta työvoimapolvelusta annetussa laissa (1295/2002) säädetään. Lisäksi kotoutumiskoulutusta voidaan järjestää kotoutumislain mukaisesti omaehtoisena opiskeluna, jolloin maahanmuuttaja hakeutuu itse koulutukseen, jota voidaan kotoutumislain edellytysten täytyessä tukea.

VALTION KOTOUTTAMISOHJELMA

Kotouttamisohjelma perustuu viime syksynä uudistettuun kotouttamislakiin ja hallitusohjelman kotoutumista koskeviin painotuksiin. Ohjelman avulla hallitus haluaa sitouttaa eri hallinnonalat yhteistyöhön onnistuneen kotoutumisen varmistamiseksi.

Ohjelman tavoitteena on laaja-alaisen yhteistyön avulla varmistaa maahanmuuttajien aktiivinen osallistuminen Suomessa sekä lisätä tasa-arvoa, yhdenvertaisuutta ja eri väestöryhmien välistä myönteistä vuorovaikutusta. Ohjelma keskittyy erityisesti keinoihin, jotka parantavat maahanmuuttajien työllisyyttä, edistävät kotoutumiskoulutusta ja parantavat heikossa asemassa olevien maahanmuuttajien (esimerkiksi naisten, nuorten, lasten ja turvapaikanhakijoiden) asemaa. Käytännön toimet liittyvät muun muassa kielikoulutukseen, varhaiskasvatukseen ja perusopetuksen kehittämiseen sekä kotouttamisen kehittämiseen peruspalveluissa. Arjen sujuminen edellyttää myös asunto-, liikunta- ja kulttuuripolitiikan toimia.

Seuraavassa on lyhyesti kuvattu joitakin valtion kotouttamisohjelman keskeisiä painopistealueita.

Perheiden tukeminen

Maahanmuuttajaperheiden kotouttamisessa tulee tukea koko perhettä. Tämä edellyttää, että maahanmuuttajavanhempien roolia lastensa ensisijaisina kasvattaji-

na tuetaan samalla, kun vanhemmille annetaan tietoa ja neuvontaa perheille suunnatuista palveluista sekä suomalaisen yhteiskunnan perheitä koskevasta lainsäädännöstä ja käytännöistä. Neuvola ja varhaiskasvatus ovat pienten lasten perheiden tärkeimpiä palveluja. Oppivelvollisuusikässä olevien lasten perheille perusopetus ja oppilashuoltopalvelut ovat oleellisessa asemassa.

Vanhempien, erityisesti äitien, rooli koko perheen onnistuneessa kotoutumisessa on todettu monissa tutkimuksissa. Erityisesti puolisoina maahan saapuneet ja kotona lapsia hoitavat äidit saattavat jäädä kokonaan kotoutumistoimien ulkopuolelle, mikä vaikeuttaa myös lasten yhteiskunnan jäseniksi kasvun tukemista. Tavoitteena onkin saada kaikki maahanmuuttajanaiset nykyistä tehokkaammin kotouttamistoimenpiteiden piiriin.

Maahanmuuttajaperheitä on kunnissa tuettava varhaiskasvatusta, koulutusta sekä sosiaali- ja terveystalveluita kehittämällä. Keskeinen kysymys on kuitenkin aikuisten työllistymisen edistäminen kaikin tavoin, erityisesti kielen opetusta kehittämällä, mutta myös tukemalla työelämän monimuotoistumista.

Maahanmuuttajanaisten työttömyysaste on korkeampi kuin miesten ja he jäävät palveluiden ulkopuolelle miehiä useammin. Mikäli puoliso ei tue vaimon osallistumista kotoutumista tukeviin opintoihin ja muihin palveluihin, saattaa vaimo syrjäytyä suomalaisesta yhteiskunnasta. Erityisen haavoittuvassa asemassa ovat naiset, jotka ovat muuttaneet Suomeen perhesyistä kouluttamattomina. Kotouttamisohjelman tavoitteena onkin saada maahanmuuttajanaiset nykyistä tehokkaammin kotouttamistoimenpiteiden piiriin.

Selvityksissä on lisäksi todettu, että puolisoina Suomeen muuttaneet naiset ovat joutuneet kokemaan avioliitossaan kantaväestöä useammin perhe- ja parisuhdeväkivaltaa. Maahanmuuttajanaiset ovat turvakodeissa väestömääräänsä nähden ylliedustettuina. Maahanmuuttajilla on vähemmän turvaverkkoja kantaväestöön verrattuna ja väkivallan kohtaaminen saattaa salata viimeiseen asti viranomaisilta.

Viranomaiset eivät aina riittävästi tunnista heikosti kieltä osaavan maahanmuuttajan kotoutumiseen vaikuttavia tekijöitä, esimerkiksi väkivallan uhkaa tai kokemuksia siitä. Mikäli asiakasta ei osata kohdata kulttuurien piirteet ja sensitiivisyys huomioiden, ris-

kinä on asiakkaan tilanteen väärintulkinta. Järjestöillä onkin tärkeä rooli, esimerkiksi etsivän työn hankkeissa, tavoittaa tuen tarpeessa olevia työelämän ja yhteiskunnan ulkopuolelle jääneitä maahanmuuttajia sekä ohjata heitä perus- ja kotoutumispalveluihin.

Valtion kotouttamisohjelmassa korostetaan erityistoimien kohdistamista väkivaltaa kokeneiden maahanmuuttajanaisten ja heidän lastensa kotoutumisen tukemiseen. ELY-keskusten tehtävänä on arvioida yhteistyössä kuntien kanssa tarpeet sisällyttää kuntien kotouttamisohjelmiin maahanmuuttajanaisten kohtaaman väkivallan ehkäisy sekä suunnitelma maahanmuuttajien kanssa työskentelevien perehdyttämiseksi väkivallan tunnistamiseen, puuttumiskynnyksen alentamiseen ja väkivallan uhrien ohjaamiseen tukipalveluihin.

Lasten ja nuorten kotoutumisen edistäminen ja koulutus

Valtion kotouttamisohjelmassa kotoutumisen erityiseksi painopistealueeksi on nostettu maahanmuuttajalasten ja -nuorten kotoutuminen ja syrjinnän ehkäisy. Jokaisen oikeus perusopetukseen, mukaan lukien luku- ja kirjoitustaidon opetus, tulee turvata lainsäädäntöä uudistamalla ja resursointia vahvistamalla. Maahanmuuttajalasten ja -nuorten suomen tai ruotsin kielen taidon kehittyminen tulee turvata kaikilla kouluasteilla niin, että jokaisen nuoren kielitaito on riittävä siirtymiselle toisen asteen koulutukseen ja ylempiin opintoihin sekä myöhemmin työelämään.

Maahanmuuttajataustaiset nuoret jäävät selvästi useammin peruskoulun jälkeisten jatko-opintojen ulkopuolelle kuin kantaväestö. Keskeisenä syynä ovat puutteelliseksi koetut kielelliset valmiudet. Lasten kotoutumisen, etenkin kielitaidon kehittymisen tukemisen, tulee olla pitkäjänteistä ja riittävä. Erityistä huomiota on kiinnitettävä niihin maahanmuuttajanuoriin, jotka saapuvat Suomeen oppivelvollisuusiän loppupuolella tai sen jälkeen. Jokaisella Suomeen muuttavalla on velvollisuus opiskella ja oppia suomenkieli. Kieltä ei voi oppia, ellei sitä voi puhua. Tähän

Maahanmuuttajanaisten työttömyysaste on korkeampi kuin miesten ja he jäävät palveluiden ulkopuolelle miehiä useammin. Mikäli puoliso ei tue vaimon osallistumista kotoutumista tukeviin opintoihin ja muihin palveluihin, saattaa vaimo syrjäytyä suomalaisesta yhteiskunnasta.

tarvitaan muun muassa ystäväperheitä ja vuorovaikutusta kantaväestöön kuuluvien kanssa.

Ympäriöivillä verkostoilla on lasten ja nuorten kotoutumiseen ja hyvinvointiin suuri merkitys. Lasten vanhempien ja opetushenkilöstön kyvyt tukea lasta sekä lapsen mahdollisuudet saada ystäviä ovat tärkeitä asioita. Jokaiselle lapselle tulee turvata oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, jossa hän voi kasvaa ilman rasismia ja syrjinnän kokemuksia tai uhkaa ns. kahden kulttuurin väliin jäämisestä.

Koulutuksessa menestymistä ja siinä etenemistä voidaan parhaiten edistää siten, että lapsen tukeminen aloitetaan jo varhaiskasvatuksesta ja että erityistä huomiota kiinnitetään opintojen nivelvaiheiden suju-

Keskeistä on, että työvoimapoliittista kotoutumiskoulutusta on saatavilla tarvetta vastaavasti siten, että koulutuksen odotusajat muodostuvat kohtuullisiksi.

voittamiseen sekä turvallisen, kannustavan kasvuympäristön luomiseen. Maahanmuuttajalasten osallistuminen esiopetukseen on edelleen haasteellista. Suomen tai ruotsin kielen opetusta esiopetuksen maahanmuuttajalapsista saa noin 50 prosenttia ja oman äidinkielen opetusta 10 prosenttia.

Kouluikäisten lasten ja nuorten kohdalla nykyistä enemmän on huomiota kiinnitettävä oppilashuollon sekä erityis- ja tukiopetuksen resurssien vahvistamiseen. Nuorten kohdalla voimavaroja on suunnattava myös työvoimahallinnon neuvontapalvelujen kehittämiseen tukemaan erityisesti maahanmuuttajanuorten polkua työelämään, muun muassa nuorten yhteiskuntatakuuhankkeessa.

Tarvittaessa lapsille ja nuorille on järjestettävä perusopetukseen valmistavaa opetusta, jonka tavoitteena on antaa tarvittavat tiedot perusopetukseen siirtymiselle sekä edistää oppilaan kotoutumista ja kehitystä.

Valtion kotouttamisohjelmassa on tavoitteena puolitaa etnisen taustan selitysosuus perusopetuksen oppimistuloksissa, koulutuksen keskeyttämisessä perusasteen jälkeen sekä korkea-asteen koulutukseen osallistumisessa vuoteen 2020 mennessä. Etnisen taustan vaikutuksen korkea-asteen koulutukseen osallistumiseen sekä koulutuksen suorittamiseen tulee kuulua OECD-maiden pienempiin. Pitkän tähtäimen tavoitteena on poistaa erot kokonaan. Tämän tavoitteen saavuttaminen edellyttää erityisesti suomen tai ruotsin kielen opetuksen laajentamista ja kieliopintojen kehittämistä.

Ammatillisessa peruskoulutuksessa järjestettävän, maahanmuuttajien ammatilliseen peruskoulutukseen valmistavan koulutuksen tavoitteena on antaa opiskelijoille kielelliset, kulttuuriset ja muut tarvittavat valmiudet ammatillisiin opintoihin siirtymistä varten. Nuoret eivät juuri osallistu maahanmuuttajien ammatilliseen koulutukseen valmistavaan koulutukseen, joka tukisi koulutukseen pääsyä ja opinnoissa menestymistä, vaan koulutus kohdentuu tällä hetkellä pääasiassa aikuisille. Vuonna 2010 alkoi ammattikorkeakoulussa uutena koulutusmuotona maahanmuuttajien valmentava koulutus. Näissä opinnoissa harjoitellaan suomen kieltä, asiatekstin lukemista ja opiskelutaitoja. Lisäksi opiskelijat saavat tietoa koulutusaloista, työmahdollisuuksista ja tutkintoon johtavista koulutuksista.

Työllistyminen

Työ on maahanmuuttajille yksi tärkeimmistä avaimista hyvään kotoutumiseen. Jos työelämän ovet eivät aukene, kotoutuminen jää usein puolitehen. Maahanmuuttajien työttömyysaste oli aleneva koko 2000-luvun aina vuoden 2008 lopulla alkaneeseen taantumaa saakka. Tällä hetkellä noin 25 prosenttia maahanmuuttajista on kolmen tai neljän vuoden kotouttamisen jälkeen työttömänä. Hallitus on asettanut kunnianhimoisen tavoitteen puolittaa maahanmuuttajien työttömyys tämän hallituskauden aikana. Työnantaja- ja työntekijäjärjestöjä tarvitaan yhdessä

rakentamaan sellaista työelämää, jossa maahanmuuttaja voi kokea itsensä hyödylliseksi osaksi suomalaista yhteiskuntaa. Tämän tavoitteen toteutumiseksi maahanmuuttajille suunnattuja työvoima- ja yrittäjyyspalveluja yhdennetään tiiviisti työ- ja elinkeinohallinnon palveluvalikoimaan. Julkisista työvoima- ja yrityspalveluista ja kotoutumiskoulutuksesta muodostetaan maahanmuuttajien tarpeiden mukaisia yksilöllisiä ja tarvittaessa pitkäkestoisia palvelukokonaisuuksia. Maahanmuuttajien tarpeet otetaan myös huomioon kaikissa hallituskauden työvoimapoliittisissa hankkeissa, kuten Nuorten yhteiskuntatakuu – hankkeessa. Erityisesti on tarkoitus vahvistaa maahanmuuttajien alkuvaiheen ohjausta ja neuvontaa sekä kehittää työvoimapoliittista kotoutumiskoulutusta.

Maahanmuuttajien korkean työttömyysasteen alentaminen ja työllisyysasteen nostaminen eivät onnistu

pelkästään lyhytkestoisella kotouttamisella ja tehokkaalla työnvälityksellä, vaan työllistymiseen tarvitaan suomalaisiin verrattuna pidempiä toimenpitejakoja ja yksilöllisiä työllistymispolkuja. Keskeistä on, että työvoimapoliittista kotoutumiskoulutusta on saatavilla tarvetta vastaavasti siten, että koulutuksen odotusajat muodostuvat kohtuullisiksi. Kotoutumiskoulutuksen jatkona järjestettävien työvoimapolitiikan toimien jälkeen maahanmuuttajat ovat työ- ja elinkeinoministeriön selvityksen mukaan työllistyneet yhtä hyvin tai paremmin kuin suomalaiset vastaavien toimien avulla.

Työelämän monimuotoistuminen tulee ottaa huomioon myös osana työelämän laatu- ja kehittämiskäytännöksiä. On tärkeää, että maahanmuuttajat saavat riittävää tietoa työelämästä, omista oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan. On lisäksi tärkeä kehittää malleja, joilla työnantaja rohkaistaan mahdollistamaan työsuhteen

teen aikainen suomen ja ruotsin kielen opiskelu sekä näkemään esimerkiksi englantia äidinkielenään puhuvat maahanmuuttajat voimavarana ja rekrytoimaan heitä soveltuviin tehtäviin.

Vaikka valtaosaa maahanmuuttajista kohdellaan työyhteisöissä asiallisesti, monet kokevat myös syrjintää. Syrjintään niin rekrytoinnissa kuin urakehityksessä tulee puuttua ja positiivista asenneilmapiiriä tulee kehittää työelämässä. Työyhteisön syrjivien asenteiden taustalla on usein puutteellisen kielitaidon lisäksi kulttuurierot. Käsitykset miesten ja naisten rooleista tai johtajan ja työntekijän suhteista eivät aina osu yksiin. Arkisia törmäyksiä aiheuttavat myös aikakäsitykset ja täsmällisyys sekä erilaiset työn tekemisen tavat.

Uuden kulttuurin ja työtapojen omaksuminen ei tapahdu itsestään. Se edellyttää hyvää perehdyttämistä ja monikulttuurisuustaitoja koko työyhteisöltä. Useilla työpaikoilla henkilöstö jätetään kokonaan rekrytointi- ja kotoutumisprosessin ulkopuolelle. Muilta kielialueilta ja kulttuureista tulevat työkaverit esitellään ilmoitusluonteisesti. Lisäksi johtajilla ei ole välttämättä valmiuksia monimuotoisuuden johtamiseen. Maahanmuuttajien koulutuksen ja valmennuksen ohella onkin tärkeä kehittää työyhteisöjen monikulttuurisuusvalmiuksia sekä valmiuksia monimuotoisuuden johtamisessa.

Kotouttamiskoulutus

Kotouttamiskoulutuksen toteuttaminen pääosin työvoimapolitiittisena aikuiskoulutuksena tukee suuntautumista työmarkkinoille. Työelämälähtöisyys on yksi koulutuksen vahvuuksista. Ongelmana on ollut etenkin pääkaupunkiseudulla kotouttamiskoulutuksen riittämättömyys, jonka vuoksi koulutukseen pääsyä joutuu joskus odottamaan hyvinkin kauan. Toisena ongelmana on ollut, etteivät koulutukset aina etene riittävän johdonmukaisesti ja tavoitteellisesti, ja osa maahanmuuttajista siirtyy koko kotoutumisajan kurssilta toiselle ilman riittävän kielitaidon saavuttamista ja työllistymistä. Selkeä kehittämistarve on ollut myös koulutuksen aikaisen ohjauksen lisääminen. Kotouttamisohjelmassa tavoitteeksi onkin asetettu riittävien resurssien turvaaminen kotouttamiskoulutuksella, joka mahdol-

listaa myös koulutuksen sisällöllisen kehittämisen.

Työvoimapolitiittisen koulutuksen selkeä haaste on, ettei koulutus tavoita työelämän ulkopuolella olevia maahanmuuttajaryhmiä, kuten kotiäitejä tai iäkkäitä maahanmuuttajia. Oppivelvollisuusiän ylittäneillä, nuorilla maahanmuuttajilla, joilla on vähäinen tai heikko koulutustausta, ei myöskään ole selkeää koulutusmallia, vaan he jäävät perusopetuksen ja aikuisten kotouttamiskoulutuksen välimaastoon. Kotouttamisohjelman tavoitteena on luoda sellaiset järjestelmät, että nämä tähänastiset väliinpuotoajaryhmät pääsevät kotouttamiskoulutuksen pariin. Tätä tavoitetta on tarkoitus edistää Osallisena Suomessa -hankkeella, jonka avulla kehitetään ja arvioidaan uusia malleja suomen ja ruotsin kielen opiskelulle, suomalaisen yhteiskuntaan tutustumiselle ja työelämävalmiuksien hankkimiselle sekä arvioidaan erilaisia malleja kotoutumiskoulutuksen järjestämiseksi. Malleissa hyödynnetään eri toimijoiden ja järjestöjen verkostoitumista, hyviä käytäntöjä sekä vertaistukea. Tavoitteena on, että kaikille maahanmuuttajille turvataan nykyistä tehokkaammin edellytykset opiskeluun sekä nopeampaan sijoittumiseen työmarkkinoille. Hankkeen tulosten perusteella sovitaan vuoden 2014 kuluessa maahanmuuttajien kotoutumiskoulutuksen järjestämisestä ja rahoituksesta sekä valmistellaan tarvittavat lainsäädäntömuutokset.

POHDINTA

Tulevaisuuden maailma on monimuotoinen maailma, tahdoimmepa sitä tai emme. Emme voi sulkeutua omiin oloihimme. Suomi on osa entistä liikkuvampaa maailmaa. Globaalista liikkuvuudesta ei ole mahdollista poimia vain voittoja. Viisaalla politiikalla hyödynnämme itsekkin siitä ja voimme pitää lieveilmiöt mahdollisimman vähäisinä. Pelon sijaan pitää kohdata ongelmat ja etsiä niille ratkaisut. Suomi on pieni maa, eikä meillä ole varaa sulkea ketään yhteiskunnan laitamille. Hyvinvoinnin tulisi olla kaikkia varten. Tämä koskee sekä maahanmuuttajia että muitakin suomalaisia.

Kotoutumislain eräs keskeinen tavoite on väestöryhmien välisen vuorovaikutuksen edistäminen. Meidän tapamme elää ei ole ainoa oikea tapa elää. Voimme

oppia toinen toisiltamme. Luonnollisesti meidän tulee arvostaa omia arvojamme ja kulttuuriamme. Meillä on oikeus vaatia muitakin niitä kunnioittamaan. Suomessa on Suomen lait ja niiden mukaan kaikkien täällä asuvien on toimittava. Maahanmuuttajien täysivaltaisen jäsenyyden suomalaisessa yhteiskunnassa edellyttää, että paikallisesti, alueellisesti ja valtion tasolla on selkeä näkemys maahanmuuttajien oman kielen ja kulttuurin säilyttämisen merkityksestä ja oikeutuksesta. Samalla tulee tukea maahanmuuttajien mahdollisuuksia osallistua esimerkiksi kaikkien kansalaisyhteiskunnan toimijoiden toimintaan ja poliittiseen toimintaan.

Lapset suhtautuvat erilaisuuteen luontevasti ja luonnollisesti, elleivät aikuiset ”tartuta” heihin kielteisiä asenteitaan. Mitä nuorempina lapset oppivat olemaan erilaisten ihmisten kanssa, sen paremmin he pärjäävät tulevaisuuden yhteiskunnassa ja maailmassa. Meidän täytyy kasvattaa lapsistamme niin hyvän itsetunnon omaavia ihmisiä, etteivät he pidä erilaisuutta uhkana.

Olen äitini suvun kautta lähellä ortodoksisuskontoa ja olin pari kesää sitten Ilomantissa Volotisten sukukokouksessa. Volotisten suku on aiemmin ollut täysin ortodoksinen ja sen juuret ovat Venäjällä. Huomasimme kokouksessa, että meistä enää alle 10 prosenttia on ortodokseja. Osittain muutos on tapahtunut avioliittojen kautta, mutta eräät paikalla olleet vanhemmat ihmiset kertoivat heidän vanhempansa luopuneen ortodoksisuudesta, koska heitä haukuttiin koulussa ”ryssiksi” ja kylällä ei haluttu olla ”ryssien” kanssa.

Erilaisuuden pelko voi olla läsnä, vaikka olemme samankielisiä ja samanvärisiä.

Mitä nuorempina lapset oppivat olemaan erilaisten ihmisten kanssa, sen paremmin he pärjäävät tulevaisuuden yhteiskunnassa ja maailmassa. Meidän täytyy kasvattaa lapsistamme niin hyvän itsetunnon omaavia ihmisiä, etteivät he pidä erilaisuutta uhkana.

Husein Muhammed

Husein Muhammed on kurditaustainen lakimies ja kirjailija. Hän on syntynyt Irakin Kurdistanissa ja muuttanut Suomeen vuonna 1994. Muhammed on valmistunut oikeustieteen maisteriksi vuonna 2006 Turun yliopistosta. Hän on toiminut tulkkina viranomaisille opiskeluaikanaan ja myöhemmin ylitarkastajana vähemmistövaltuutetun toimistossa. Tällä hetkellä Muhammed toimii lakimiehenä Pakolaisneuvonta ry:ssä tarjoten oikeudellista apua turvapaikanhakijoille. Muhammed on tuottelias kirjoittaja ja kääntäjä. Hän on kääntänyt toistakymmentä kirjaa, etupäässä kaunokirjallisuutta, äidinkielelleen kurdiksi. Mukana on myös valikoima suomalaista vanhaa ja uutta runoutta. Suomeksi Muhammedilta on ilmestynyt kirja Yhtä erilaiset – islam ja suomalainen kulttuuri sekä lukuisia maahanmuuttoa ja monikulttuurisuutta koskevia artikkeleita eri kirjoissa.

Osaksi suomalaisuuteen

Husein Muhammed

Keväällä 1994 istuin viiden muun varhaisteini-ikäisen kanssa kemiläisen peruskoulun maahanmuuttajille tarkoitettussa luokassa opiskelemaan suomen kielen alkeita. Oppikirjana toimi Ruotsissa julkaistu ja ruotsinsuomalaisille tarkoitettu ”Tässä tulemme – Musti ja Mirri”.

Perheeni pääsi kiintiöpakolaisina yhdessä parin muun kurdiperheen kanssa Suomeen. Olimme todennäköisesti historian ensimmäiset kurdit Kemissä. Muutto oli maaliskuussa, joten saavuimme lentokentälle t-paidoissa.

Vuonna 1988 ollessani 7-vuotias perheeni pakeni Irakin hallituksen Anfal-operaatioksi nimeämää kansanmurhaa. Jätimme taaksemme laajat maa-alueet, kiinteistöt ja viljelykset. Seuraavat viisi vuotta asuimme Turkissa. Vanhempamme yrittivät turvata lasten koulunkäynnin pitämällä pientä sekatarvakauppoja, jossa myytiin muun muassa kasettisoittimia, tekstiilejä, rusinoita ja suolattuja auringonkukansiemeniä.

Odotimme joka päivä Turkissa vietetyn viiden vuoden ajan paluuta takaisin Irakin Kurdistaniin - siitä huolimatta, että talomme oli jyrätty maan tasalle ja viljelyalueet tuhouttu. Olimme toiveikkaita jopa Persianlahden sodan aikana, sillä odotimme Irakin hallituk-

sen kaatuvan. Näin ei kuitenkaan käynyt. Hallitus kyllä menetti kotikaupunkimme kapinallisille, mutta sitten siellä alkoi verinen sisällissota kilpailevien kapinallisyhtymien välillä.

Suomessa kulttuurishokkia ei aiheuttanut ainoastaan uuteen ilmastoon tottuminen. Myös kulttuuri ja uskonto ovat erilaisia. Eniten kuitenkin arjessa näkyi se, että emme osanneet kieltä. Toisin kuin nykyään, etenkin pääkaupunkiseudulla, silloin Lapissa ei ollut muita samanikäisiä ja -kielisiä leikkikavereita. Silloin se tuntui ikävältä, mutta jälkikäteen uskon, että siitä on ollut enemmän hyötyä kuin haittaa. Vähäinen suomen kielen opiskelu ei rajoittunut koululuokkaan – kuten varsin monella aikuisella saattaa tapahtua, kun ei ole suomalaisia tuttuja muuten kuin ehkä suomen kielen opettaja – vaan oli pakko hakeutua suomenkielisten seuraan.

Vielä 1990-luvun puolivälissä ei ollut suunniteltua kotouttamista kieli- ja muine opintoineen. Peruskouluun tähänneet lapset laitettiin kuitenkin eri ryhmään kuin aikuiset. Hyvänä puolena myöhempään verrattuna oli varsin nopea pääsy kielikurssille, vain runsaan kuukauden kuluttua maahan saapumisesta. Myöhem-

min moni on joutunut pahimmassa tapauksessa odotamaan yli vuoden verran.

Niin aikuisten kuin lasten ryhmässä oli – ja on yhä edelleen – lähes jokaisella kurssilla hyvin eritasoisia oppilaita ja opiskelijoita. Lasten ryhmässä jo iän perusteella kurssilaisilla oli eritasoiset lähtökohdat. Nuorimmat olivat menossa ensimmäiselle luokalle, vanhimmat yläasteelle. Pienessä ryhmässämme oli sekä niitä, jotka kirjoittivat sujuvasti jollakin muulla kielellä kuin suomeksi latinalaisin aakkosin että niitä, jotka olivat käyneet koulua toisilla aakkosilla. Lisäksi oli niitä, jotka eivät olleet istuneet päivääkään koulunpenkillä. Osa ei ollut nuoren ikänsä vuoksi vielä päässyt kouluun, osalla ala-asteikä oli jo takana ilman koulunkäyntiä ja luku- ja kirjoitustaitoa.

Aikuisten ryhmään kuului korkeakoulutettuja, mutta myös täysin luku- ja kirjoitustaidottomia sekä kaikkea siltä väliltä. Mukana ryhmässä oli niin nuoria, joiden peruskouluikä oli juuri ohittanut kuin heidän vanhempiaan ja ainakin yhdessä tapauksessa myös perhettä kolmessa sukupolvessa. Aikuisten ryhmä oli huomattavan suuri lasten varsin pieneen ryhmään verrattuna. Kurssille saatettiin laittaa myös uusia tulokkaita, vaikka muut olivat ehtineet opiskella suomea jo useamman kuukauden ajan.

Meille peruskouluun suuntautuneille opetettiin varsin käytännönläheistä suomea verrattuna aikuisten ryhmän opetukseen, josta sain tietää varsin seikkaperäisesti kun äitini, veljeni ja vanhimman veljeni vaimo kävivät sitä. Kieliopista kiinnostuneena ahmin suomea välillä heidänkin kirjoistaan ja tehtävistään.

Valmentava opetuksemme kesti vain kaksi ja puoli kuukautta, ennen kesälomaa, jonka jälkeen meidät peruskouluun suunnatut laitettiin tavallisille luokille. Onneksi en ammentanut kieltä ainoastaan kielikurssilta, vaan myös harrastukseni jalkapallon kautta tulleilta kavereilta sekä ennen kaikkea kirjaston tarjoamista monipuolisista palveluista joihin kiinnyn heti alussa Suomeen tultuamme.

Koulunkäynti vieralla kielellä ei ollut minulle mikään ennennäkemätön asia: olin aloittanut kouluni Irakissa arabian kielellä, jota muuten ei ympäristössä-

ni puhuttu. Asuimme Irakin Kurdistanissa, eikä kotikaupungissamme ollut käytännössä ollenkaan arabeja muuten kuin virkamiehinä ja sotilaina. Siirryttyämme pian koulunkäyntini alettua Turkkiin opetuskieli vaihtui taas uudeksi. Kummassakaan tapauksessa ei ollut edes samanlaista parin kuukauden kielikurssia, johon Suomessa pääsin.

Alkeellinen suomen kielen taitoni oli suurin syy vain tyydyttävään koulumenestykseeni alussa. Tilanne muuttui kuitenkin hyvin nopeasti kielitaitoni parantuessa, koska yhtä lukuun ottamatta kaikki muut luokalla olivat suomenkielisiä. Sain kavereita, joilta opin suomea, vaikka täysin kitkatonta luokkatovereiden kanssa minulla ei ollutkaan. Minut oli laitettu vuotta ikäisiäni nuorempien kanssa opiskelemaan, kuudennelle luokalle, vaikka ikäni puolesta olisin mennyt seitsemännelle luokalle. Kahden vuoden kuluttua – kielitaidon ja sitä myöten koulumenestyksen parannuttua – sain tenttiä kesällä kahdeksannen luokan jatkaakseni syksyllä yhdeksänneksi luokasta eteenpäin ikäisteni kanssa koulua.

Uuteen yhteiskuntaan sopeutuminen vaati kuitenkin muutakin kuin tutustumista uuteen kulttuuriin ja tyystin erilaisen kielen oppimista. Vähintään yhtä haasteellista oli sosiaalisten ja taloudellisten verkostojen katoaminen sekä se, ettei juuri millään aiemmin hankitulla osaamisella ja ammattitaidolla ollut uudessa ympäristössä käyttöä. Vaikka uusi kotimaa tarjosi uusia vaihtoehtoja, päällimmäiseksi nousi tunne omasta avuttomuudesta ja taitamattomuudesta. Lohtuna oli usko, että demokraattisessa yhteiskunnassa kaikilla on yhdenvertaiset mahdollisuudet. Myös minulla. Tiesin kyllä, että menestyäkseni minun täytyy tehdä enemmän töitä kuin muiden äidinkielenään suomea puhuvien ja tähän kulttuuriin syntyneiden lasten ja nuorten. Mutta olin valmis siihen, sillä olen muutenkin aina arvostanut todellisin ponnistuksin tulleita saavutuksia.

Vanhempieni osaamisesta ja lähtömaahan jääneistä kontakteista ei ollut minulle lainkaan etua uuden kotimaani varsin erilaisissa olosuhteissa. Minulla ei ollut mahdollisuutta täkäläisten nuorten tavoin päästä vanhempien suhteiden avulla mihinkään. Tosin toisin kuin moni maahanmuuttajanuori kokee, vanhemmistani ei ollut minulle mitään estettä tai haittaakaan. Minulla oli sekä mahdollisuus että pakottava tarve rakentaa itse

itselleni verkostoja, löytää paikkani uudessa ympäristössä ja tiedostamattani jopa sijoittaa itseni johonkin yhteiskunnalliseen luokkaan.

Suomalaista peruskoulua, jota kävin kolme vuotta, pidin tasa-arvoisena siitä huolimatta, että muille opetus oli heidän äidinkielellään, mutta minulle kielellä, jota vasta opettelini. Jo kieli itsessään tuotti minulle - opettajieni turhankin usein ylistämästä hyvästä kielipäästäni huolimatta - suuria haasteita koko peruskoulun ajan. Osasin kuitenkin arvostaa ilmaista perusopetusta, jota muut oppilaat pitivät selviönä.

Lukiossa kaikkein eniten minua askarrutti, mitä lähtisin opiskelemaan ylioppilaskirjoitusten jälkeen. Historia ja kirjallisuustiede kiinnostivat, sillä olen aina lukenut paljon sekä kaunokirjallisuutta että historiallisia tutkimuksia. Perheeltä ei tullut paineita opiskella jotakin tiettyä asiaa, mutta minulta odotettiin kyllä ilman muuta yliopistoon pyrkimistä ja pääsyä. Nähdäkseni syytä oli se, että olin itse antanut ymmärtää haluavani jatkaa opintojani. Perheessäni ei ollut edes lähtömaassa akateemisesti koulutettuja. Äidin toivomaa lääkäriä ei kädentaidoiltaan varsin kömpelöstä pojasta olisi voinut tulla. Lopulta perheen ja varsinkin tuttavien maahanmuuttajien tarvitsemat neuvot ulkomaalaisten oleskelulupa-asioissa ja muissa oikeudellisissa kysymyksissä veivät minut Turun pahamaineisen Varissuon kirjaston paksujen vihreäkantisten Suomen lakikirjojen pariin ja suoraan lukion jälkeen Turun yliopiston oikeustieteelliseen tiedekuntaan.

En edes pyrkiessäni yliopistoon kokenut pakottavaa tarvetta päästä opiskelemaan juuri oikeustiedettä, vaan pidin muitakin vaihtoehtoja mahdollisina. Toisin oli tuttavallani, samaan aikaan lukiosta kirjoittaneella asianajajan pojalla, joka vasta kolmannen epäonnistumisen jälkeen huomasi, että hänen isänsä ammatti ei ehkä ole hänelle sopivin uravalinta. Hänestä tuli myöhemmin erinomainen diplomi-insinööri.

Vasta oikeustieteellisessä tiedekunnassa huomasin - ja hämmästyin suuresti - kuinka monen opiskelukaaverini vanhempien tai muiden sukulaisten esimerkiksi oli vaikuttanut heidän valintaansa. Onneksi vasta silloin minulle kirkastui, että uravalintani olisi ollut epätodennäköisempi, jos olisin tiennyt, kuinka paljon lapset seuraavat vanhempiaan ammatinvalinnassaan.

Tilanne muuttui kuitenkin hyvin nopeasti kielitaitoni parantuessa, koska yhtä lukuun ottamatta kaikki muut luokalla olivat suomenkielisiä. Sain kavereita, joilta opin suomea, vaikka täysin kitkatonta luokkatovereiden kanssa minulla ei ollutkaan.

Olisin saattanut lannistua ja uskoa, ettei minusta ole juristiksi, koska suvussani ei ole juristeja.

Oikeustiede on varsin vakiintunut ja konservatiivinen ala, joka saattaa kulkea useammin suvussa kuin jotkin uudemmat alat. Mutta vanhempien ammatin vaikutus on kiistämätön myös muissa ammateissa, jopa itseään omaperäisinä ja radikaaleina pitävien, luovia aloja opiskelleiden tuttavieni keskuudessa. Koen, että huolimatta vanhempien valtavasta vaikutuksesta lapsen valintoihin, Suomessa kaikilla on mahdollisuus yrittää ja edetä yhteiskunnassa. Tämä vaatii nuorilta erityistä aktiivisuutta ja kiinnostusta. Toisaalta minusta tuntuu, että nuoret, jotka eivät seuraa vanhempiaan ammatinvalinnassaan, pysyvät työssään paremmin ajan hermolla.

Yliopistoon pääsyssä vanhempien vaikutusta vähentävät onneksi pääsykokeet ja opiskelijoiden vanhempien varallisuudesta riippumaton kaikille maksuton opiskelu. Sen sijaan tarpeellisen työkokemuksen kerryttämiseen jo opiskeluaikana liittyy niin paljon sukulaisten ja tuttavien suosimista, että oikein tilastoituna se todennäköisesti heikentäisi Suomen sijoitusta Transparency Internationalin korruptiovertailussa. Sukulaisia ei suosita ainoastaan yksityisellä vaan myös julkisella sektorilla. Eri virastojen ja jopa ministeriöiden työntekijöiden ja harjoittelijoiden sukunimi toistuu saman viraston sisällä useita kertoja. Moni näyttää pyörittävän valtiota kuin perheyritystään. Sukulaisten ja tuttavien suosiminen näkyy erityisen räikeästi omalla alallani tuomioistuinten harjoittelupaikkojen jaossa, vaikka oikeuden ja oikeudenmukaisuuden valvojina tuomareiden tulisi olla kaikkein vähiten korruptoituneita. Hyvä veli (ja miksi ei myös hyvä sisar) -järjestelmä estää aidosti monien pätevien hakijoiden valitsemisen, kun kaikista työpaikoista ei edes ilmoiteta avoimesti. Ongelma on todellinen, eikä puolustukseksi riitä, että meillä tilanne ei ole niin räikeä kuin esimerkiksi Azerbaidzhanissa tai Pohjois-Koreassa.

Maahanmuuttajien kohdalla puhutaan joskus aivo-
vuodosta köyhistä kehitysmaista rikkaisiin teollistuneisiin maihin, kun kehitysmaiden koulutetut ihmiset muuttavat esimerkiksi paremman palkan perässä

rikkaisiin maihin. Tätä tapahtuu tosin jossain määrin koko maailmassa, ei ainoastaan ihmisten muuttaessa kehitysmaista länsimaihin. Ei ole kuitenkaan sanomatta selvää, että hyvä koulutus takaisi lähtijälle paremman elintason kohdemaassa. Eurooppaan ja Yhdysvaltoihin muuttaneista ulkomaalaisista valtava määrä tekee huonosti palkattua työtä, joka ei vastaa heidän koulutustaan, ja jota alueen valtaväestö ei suostu tekemään. Kymmeniä tuhansia ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneita työskentelee muun muassa siivoojina, tarjoilijoina ja bussikuskeina. Ulkomaalaiset eivät yleensä onnistu hyödyntämään lähtömaassaan

Ulkomaalaiset eivät yleensä onnistu hyödyntämään lähtömaassaan hankkimaansa huippuosaamista uudessa kotimaassaan, vaan lähtömaassaan yläluokkaan tai ylempään keskiluokkaan kuuluva voi pudota kohdemaassa alaluokkaan tai jopa pitkäaikaistyöttömäksi.

hankkimaansa huippuosaamista uudessa kotimaassaan, vaan lähtömaassaan yläluokkaan tai ylempään keskiluokkaan kuuluva voi pudota kohdemaassa alaluokkaan tai jopa pitkäaikaistyöttömäksi.

Esteitä oman osaamisensa hyödyntämiseen uudessa kotimaassa on useita. Ensinnäkin, maahanmuuttaja harvoin hallitsee uuden kotimaansa valtakieltä. Aikuinen ihminen ei ehkä koskaan saavuta riittävän monipuolista kielitaitoa voidakseen toimia koulutustaan vastaavassa työssä. Toiseksi, maahanmuuttajan hyvälläkään koulutuksella ei välttämättä ole käyttöä uudessa kotimaassa. Huippujuristina lähtömaassa toiminut saattaa huomata, ettei hän voi hyödyntää ammattitaitoaan uuden kotimaansa tyystin toisenlaisessa oikeusjärjestelmässä. Kolmantena esteenä voi olla se,

ettei maahanmuuttaja osaa tai onnistu hyödyntämään uudessa kotimaassaan olemassa olevia mahdollisuuksia puuttuvan verkoston tai erilaisen työkuultuurin takia. Maahanmuuttajan, erityisesti kielitaidottoman, on vaikeaa selvittää vieraasta byrokratiasta. Neljänneksi, myös valtaväestön asenne voi estää maahanmuuttajaa saamasta koulutustaan vastaavaa työtä. Sekä työnantajan, asiakkaiden että sidosryhmien ennakkoluulot vaikeuttavat maahanmuuttajien palkkaamista. Lisäksi maahanmuuttaja saattaa passivoitua, kun hän on jonkin edellä mainitun syyn vuoksi ollut pitkään työttömänä tai tehnyt muuta kuin koulutustaan vastaavaa työtä, jolloin hänen ammattitaitonsa on ehtinyt rapistua.

Vastikään maahan muuttaneiden kouluikäiset lapset puolestaan saattavat joutua valitsemaan yliopistoon valmistavan lukion sijasta ammattikoulutuksen, ei ominaisuuksiensa vaan ainoastaan senhetkisen puutteellisen kielitaitonsa vuoksi. Myöhemmin saavutettu hyvä kielitaito ei enää auta korjaamaan valintaa, koska mahdollisuus päästä esimerkiksi ammattikoulun kautta yliopistoon on olematon. Toisaalta maahanmuuttajien lapset eivät ehkä tunne vetoa korkeakoulutukseen, koska näkevät, etteivät heidän vanhempansa ole huippuosaamisestaan huolimatta saaneet ansaitsemaansa hyötyä. Siksi heistä voi tuntua turhalta edes yrittää.

Kun maahanmuuttajia nähdään lähinnä ainoastaan hanttihommissa, valtaväestö alkaa helposti kuvitella, että he kelpaavat vain sellaisiin töihin. Maahanmuuttajat puolestaan voivat uskoa, että heidän huippuosaamisestaan huolimatta valtaväestö ei tarjoa heille muuta työtä. Nämä molempien ennakkoluulot voivat vauhdittaa uuden, etnisen alaluokan syntymistä länsimaihin. Vaarana on, että perinteisiä, kansallismielisyydestä johtuvia ennakkoluuloja ja vastakkainasetteluja kärjistää myös edellä kuvatulla tavalla syntyvä talollinen eriarvoisuus.

Muodollinen kielenopiskelu on välttämätöntä, mutta täysin riittämätöntä käytännöllisen kielitaidon hankkimiseen, jotta maahanmuuttaja voi tulla aktiiviseksi uudessa yhteiskunnassa. Hyvän kielitaidon voi hankkia ainoastaan käyttämällä kieltä erilaisissa tilanteissa lukemalla, kuuntelemalla, puhumalla ja kirjoittamalla. Itseäni on auttanut se, että olen kiinnostunut kielipolista, kaunokirjallisuudesta ja lukemisesta yleensä,

mutta samaan aikaan olen varsin sosiaalinen. Puhetta on piisannut myös silloin, kun sanavarasto oli pieni ja virheitä tuli tehtyä jatkuvasti.

Tällä hetkellä maahan tulevien kielenopetuksessa ongelmana on sekä kurssille pääsyn viivästyminen että vähäiset tilanteet, joissa pääsee käyttämään kieltä. Monella on vaikeuksia löytää suomalaisia ystäviä. Asuinpaikkakunnalla saattaa olla paljon omaa kieltä puhuvia.

Tutkimusten mukaan maahanmuuttajat haluavat asua monikulttuurisilla asuinalueilla, jolla asuu sekä kantaväestöä että jonkin verran etnisiä vähemmistöjä. Tämä on täysin ymmärrettävää, sillä tällaisilla alueilla on tekemisissä kantaväestön kanssa. Toisaalta maahanmuuttaja ei ole tällöin mikään ”outo lintu”, joka yksinään erilaisena kantaväestön parissa herättää liikaa huomiota, todennäköisesti kielteistä.

Monesti itsestään selvästi pidetään yksiselitteisen kielteisenä asiana alueiden jakautumista maahanmuuttajakeskittymiin ja muihin. Toisaalta ei oteta esille, mitä ongelmia keskittyminen tuo. Tietyt kaupunginosat, joissa asuu tällä hetkellä suhteellisen paljon maahanmuuttajia, olivat niin sanottuja ongelmalähiöitä jo kauan ennen kuin siellä oli käytännössä ollenkaan maahanmuuttajia. Esimerkiksi Turun Varissuo mainitaan monesti esimerkkinä maahanmuuttajakeskittymistä. Todellisuudessa Varissuo on 2000-luvulla rauhoittunut huomattavasti siitä, mitä se oli 1980- ja 1990-luvuilla, jolloin siellä oli vähän maahanmuuttajia.

Maahanmuuttajat eivät sinänsä pahenna, eivätkä myös paranna, minkään asuinalueen viihtyvyyttä. Sen sijaan korkea työttömyys, sosiaaliset ongelmat, alkoholismi, päihteet, jengit ja syrjäytyminen pahentavat. Kyse ei ole etnisyydestä tai maahanmuuttajista vaan taloudesta ja hyvinvoinnista. Sosiaalisten ongelmien keskittyminen tietyille alueille johtanee ongelmiin riippumatta siitä, onko alueella paljon maahanmuuttajia tai muuta väestöä.

Ongelmaa ei voida ratkaista haikailemalla tiukemman maahanmuuttopolitiikan perään. Vaikka esimerkiksi turvapaikkapolitiikkaa on kyetty hiukan kiristämään, missään päin Eurooppaa ei ole voitu merkittävästi rajoittaa maahanmuuttajien määrän lisääntymistä. Jos tänne ei pääse pakolaisia, tänne tulee kuitenkin työntekijöitä, elinkeinonharjoittajia,

suomalaisten puolisoja jne. Ongelmien keskittymistä ratkaistaan ennen kaikkea asuntopolitiikalla. Tarvi-taan sekoittavaa asuntopolitiikkaa: samalle alueelle niin kerrostaloja kuin pientaloja, niin omistus- kuin vuokra-asuntoja, sekä kaupungin että yksityisten vuokra-asuntoja.

Suurin osa maahanmuuttajista joutuu ainakin tällä hetkellä asumaan vuokralla. Varsinkin pääkaupunki-seudulla asunnot ovat niin kalliita, ettei moni maahanmuuttaja edes saa asunnon ostoon tarvittavan suuruista pankkilainaa. Lisäksi maahanmuuttajilla on vaikeuksia saada vuokra-asuntoja asenteiden vuoksi. Moni joutuu turvautumaan kaupungin vuokra-asuntoon.

Niin maahanmuuttajien kuin kantaväestön parissa esiintyvien sosiaalisten ongelmien keskittymisen välttämiseksi kaupungin vuokra-asunnot tulee hajaannuttaa eri puolille kaupunkia. Uudet vuokra-asunnot pitää hankkia sellaisilta alueilta, joilla ei ole muita kaupungin vuokra-asuntoja. Kaupungin vuokra-asuntojen keskittymis-alueilta tulee jopa myydä osa asunnoista omistusasunnoiksi ja hankkia niiden tilalle vastaavia vuokra-asuntoja muilta alueilta.

Pitkällä tähtäimellä kyse ei ole vain maahanmuuttajista vaan koko suomalaisesta yhteiskunnasta. Jos joidenkin alueiden annetaan kurjistua, sieltä muuttavat pois kaikki sellaiset kantasuomalaiset ja maahanmuuttajataustaiset, joilla on siihen mahdollisuus. Kun jäljelle jäävät vain ne, joilla ei ole muuta mahdollisuutta, tilanne muuttuu yhä kurjemmaksi. On meidän kaikkien etu, ettemme anna yhdenkään asuinalueen muuttua sellaiseksi.

Tällä hetkellä maahan tulevien kielenopetuksessa ongelmana on sekä kurssille pääsyn viivästyminen että vähäiset tilanteet, joissa pääsee käyttämään kieltä. Monella on vaikeuksia löytää suomalaisia ystäviä. Asuinpaikkakunnalla saattaa olla paljon omaa kieltä puhuvia.

Kuva: Suvi Komsa

1

Koulutuksen mahdollisuuksia Kokemuksia ja käytänteitä Lieksasta

VÄLÄHDYKSIÄ MATKALTA

*Suomi toivotti minut tervetulleeksi.
Sain laillisen statuksen ja kodin, jossa
saan asua ja minua kohdeltiin hyvin.
Menin maksuttomaan kouluun, jotta
oppisin suomen kielen. Sopeutuakseni
maan elämäntapaan kävin koulua lähes
kaksi vuotta, mutta suomen kieli on
hyvin vaikea. Nyt olen kuitenkin oppinut
kieltä jonkun verran ja tulen toimeen.*

Olin elänyt Somaliassa suuren osan elämästäni. Somaliassa kävin yksityiskoulua ja maksoin itse kustannukseni, koska maassa ei ollut keskushallintoa. Olin käynyt koulua kolme vuotta, kun sen aikainen hallitus kaatui ja sisällissota alkoi. Tämän jälkeen toimin kauppiana monta vuotta ja arkielämä sujui pitkään hyvin, asuen perheeni kanssa. Aluksi tilanne oli rauhallinen. Menin naimisiin ja minulla on kolme lasta. Myöhemmin sota, joka oli meneillään, muuttui uskonnolliseksi, millä oli vaikutuksensa meihin. Päätin paeta ja päädyin Suomeen. Suomi toivotti minut tervetulleeksi. Sain laillisen statuksen ja kodin, jossa saan asua ja minua kohdeltiin hyvin. Menin maksuttomaan kouluun, jotta oppisin suomen kielen. Sopeutuakseni maan elämäntapaan kävin koulua lähes kaksi vuotta, mutta suomen kieli on hyvin vaikea. Nyt olen kuitenkin oppinut kieltä jonkun verran ja tulen toimeen.

Ongelmana on kuitenkin se, kuinka saada töitä, ja jopa koulutusta, koska työtä etsiessä kysytään onko sinulla taitoja, ja jos vastaat kyllä, he kysyvät opiskelutodistuksiasi. Jos ihminen osaa tehdä työtä, ei pitäisi olla pakollista omistaa todistusta siitä. Jopa siivoukseen, mikä on hyvin helppoa, vaaditaan todistus.

Sen jälkeen, kun olen tullut Suomeen, en ole saanut lainkaan työkokemusta. Jos jokainen työ, jota hakee, vaatii pätevyyttä, jota on vaikea saavuttaa, ihmiset tulevat elämään toimeentulotuella jatkuvasti mikä ei ole oikea tapa elää. Miehen tai naisen ei ole hyvä olla työttömänä, jos on tottunut tekemään työtä. Työttömyys sattuu ja haluaisin hankkia koulutuksella pätevyyden, mutta se on erittäin vaikeaa.

Jopa silloin, kun hakee kansalaisuutta, täytyy käydä läpi suomen kielen koe, mikä on erittäin vaikeaa. Ja jos kokeesta ei pääse läpi, ei saa kansalaisuutta. Ei ole oikein vaatia kielikoetta kansalaisuuden saamiseksi, jos henkilö on asunut maassa kauan.

Jarkko Määttänen

Jarkko Määttänen on filosofian tohtori. Nykyisin hän työskentelee Muuramen kunnassa palvelujohtajana. Sitä ennen hän työskenteli Lieksan kaupungissa sivistysjohtajana vuodesta 2006 elokuuhun 2012 saakka. Lieksassa Jarkko Määttänen vastasi sivistystoimen johtamisen lisäksi kaupungin kehittämishankkeiden koordinoimisesta. Aiemmin Määttänen on työskennellyt Jyväskylän yliopistossa ja Joensuun kaupungissa lehtorina. Lieksan kaupungissa hän johti kaupunginhallituksen maahanmuuttoa koordinoivaa työryhmää vuosina 2010–2012. Tässä tehtävässä hän vastasi Lieksan kaupungin kotoutumisohjelman ja maahanmuuttoa koskevan strategian valmistelusta. Monikulttuurinen Lieksa -hankkeen ohjausryhmän puheenjohtaja Määttänen toimi kesään 2012 saakka.

Koulutuksen haasteet ja mahdollisuudet

perusopetuksessa Lieksassa

Jarkko Määttänen

JOHDANTO

Lieksa on ollut tiedotusvälineiden välittämien uutisten kohteena maahanmuuttajiin liittyvissä asioissa. Kaupunki on saanut sekä positiivista että negatiivista julkisuutta. Myönteistä julkisuutta on saatu nopeasta ja innovatiivisesta humanitaaristen syiden takia maahan muuttaneiden ihmisten palvelujen järjestämisestä. Kielteistä julkisuutta Lieksa on saanut muutamien rasististen kirjoitusten ja tekojen takia.

Tässä kirjoituksessa esittelen Lieksan kaupungin yleiskuvauksen. Sen lisäksi kuvaan maahanmuuttajiin liittyvää taustatietoa. Erityisesti tarkastelen perusopetuksen järjestämiseen liittyviä kysymyksiä. Kirjoituksessa maahanmuuttajalla tarkoitan humanitaarisin syin turvapaikan saaneita maahanmuuttajia. Perusopetuksessa käsittelem oppivelvollisuusikäisten perusopetuksen järjestämiseen liittyviä kysymyksiä.

LIEKSAN KAUPUNGIN ESITTELY

Lieksa sijaitsee Itä-Suomen läänissä, Pohjois-Karjalan maakunnan koillisosassa Pielisen rannalla. Asukkaita

Lieksassa on tällä hetkellä noin 12 600. Väestön määrä on vähentynyt voimakkaasti 1990- ja 2000-luvun alkupuoliskolla. Viimeisimpinä vuosina asukasmäärän väheneminen on pysähtynyt. Pinta-alaltaan laaja kunta (n. 4068 km²) on harvaan asuttu. Suurin osa kunnan asukkaista (noin 9500) asuu kaupungin keskustassa tai sen välittömässä läheisyydessä. Elinkeinorakenteeltaan kaupunki on monipuolinen. Lieksasta löytyy useita teollisia vientiyrityksiä (esimerkiksi Joptek Composites, Pankaboard ja Anaika Wood). Koli ja Ruunaan kosket ovat osaltaan vauhdittaneet matkailun kehittymistä merkittäväksi elinkeinotoiminnaksi kunnassa. Kaupan palvelut Lieksassa ovat monipuoliset.

Peruskoulun lisäksi Lieksassa on lukio, kansalaisopisto ja musiikkiopisto. Muita oppilaitoksia ovat Pohjois-Karjalan Ammattiopisto, Pohjois-Karjalan Aikuisopisto, Lieksan Kristillinen Opisto ja Lieksan Lasten ja Nuorten Taidekoulu. Ammattikorkeakouluopintoja on järjestetty Pohjois-Karjalan maakuntakorkeakoulutoimintana. Huolimatta monipuolisesta elinkeinorakenteesta ja koulutusmahdollisuuksista Lieksan kaupungin asukkaiden koulutustaso on valtakunnallisesti tarkasteltuna alhainen. Koulutustasomittareiden mu-

kaan koulutustaso on kuitenkin noussut 2000-luvulla. Työttömyysaste on korkea, noin 16 %.

Kunnan väestö on voimakkaasti vanhenemassa. Huoltosuhde on tällä hetkellä 60/100, mutta sen ennakoitaan huononevan nopeasti ja olevan 137/100 vuonna 2030. Väestörakenteen muutos ja Lieksan kaupungin korkea rakenteellinen työttömyys aiheuttavat suuria paineita kunnan taloudelle. Erityisesti sosiaali- ja terveystoimen menojen nousu on ollut viime vuosina nopeaa. Toisaalta väestön nopea ikääntyminen lisää vanhustyön tarvetta ja luo uusia työllistymismahdollisuuksia sosiaali- ja terveyssektorille. Jos työpaikkojen määrä säilyy nykyisellä tasolla, Lieksaan syntyy huomattava työvoiman vaje, ellei uutta ammattitaitoista väestöä muuta paikkakunnalle. Osaavan työvoiman saatavuus tulevaisuudessa on alueen elinvoimaisuuden ehto. Tässä maahanmuuttajilla voi olla tärkeä merkitys. Lieksan kaupungin tulevaisuuden uhkakuvana on syrjäytymisen kasvu ja väestöryhmien eriarvoistuminen.

MAAHANMUUTTOTILANTEEN KUVAUS LIEKSASSA

Lieksassa on noin 400 maahanmuuttajataustaista kuntalaista. Heistä noin 250 on saanut oleskeluluvan humanitaarisen suojelutarpeen perusteella. Suuri osa on saapunut paikkakunnalle viimeisten kolmen vuoden aikana Kontioniemen ja Paiholan vastaanottokeskuksesta. Humanitaarisen suojelun perusteella saapuneet ovat enimmäkseen somaleja. Lisäksi Lieksassa on nelisenkymmentä irakilaisista ja muutamia afgaaneja. Lieksaan muuton keskeisimmät vetovoimatekijät ovat olleet saatavilla olevat vuokra-asunnot ja hyvä koulutustarjonta. Lieksaan on tullut myös inkeriläisiä paluumuuttajia sekä muun muassa venäläisiä ja thaimaalaisia avioliittojen kautta. Ulkomaalaistaustaista työvoimaa on ollut vähäisessä määrin lieksalaisissa yrityksissä aina. Vuoden 2011 loppupuolella Lieksaan tuli ryhmä puolalaisia teollisuustyöntekijöitä perheineen. Maahanmuuttotilanne elää koko ajan ja maahanmuuttajat ovat heterogeeninen ryhmä.

Työnvälitystilaston mukaan Lieksassa oli helmikuun 2012 lopulla 174 ulkomaalaista työnhakijaa. Heistä 6 oli joko työssä tai sijoitettuna toimenpiteeseen, 26 oli

työttömänä ja 142 työvoiman ulkopuolella. Lähes kaikki työvoiman ulkopuolella olevat olivat työvoimapolitiisessa tai omaehtoisessa koulutuksessa. Humanitaarisiin syihin oleskeluluvan saaneista maahanmuuttajista 80 % on alle 35-vuotiaita. Marraskuussa 2011 Lieksan vuokra-asunnoissa asui 247 maahanmuuttajaa ja Lieksan Kristillisen Opiston Tuikku -yksikössä kahdeksan alaikäistä turvapaikanhakijaa.

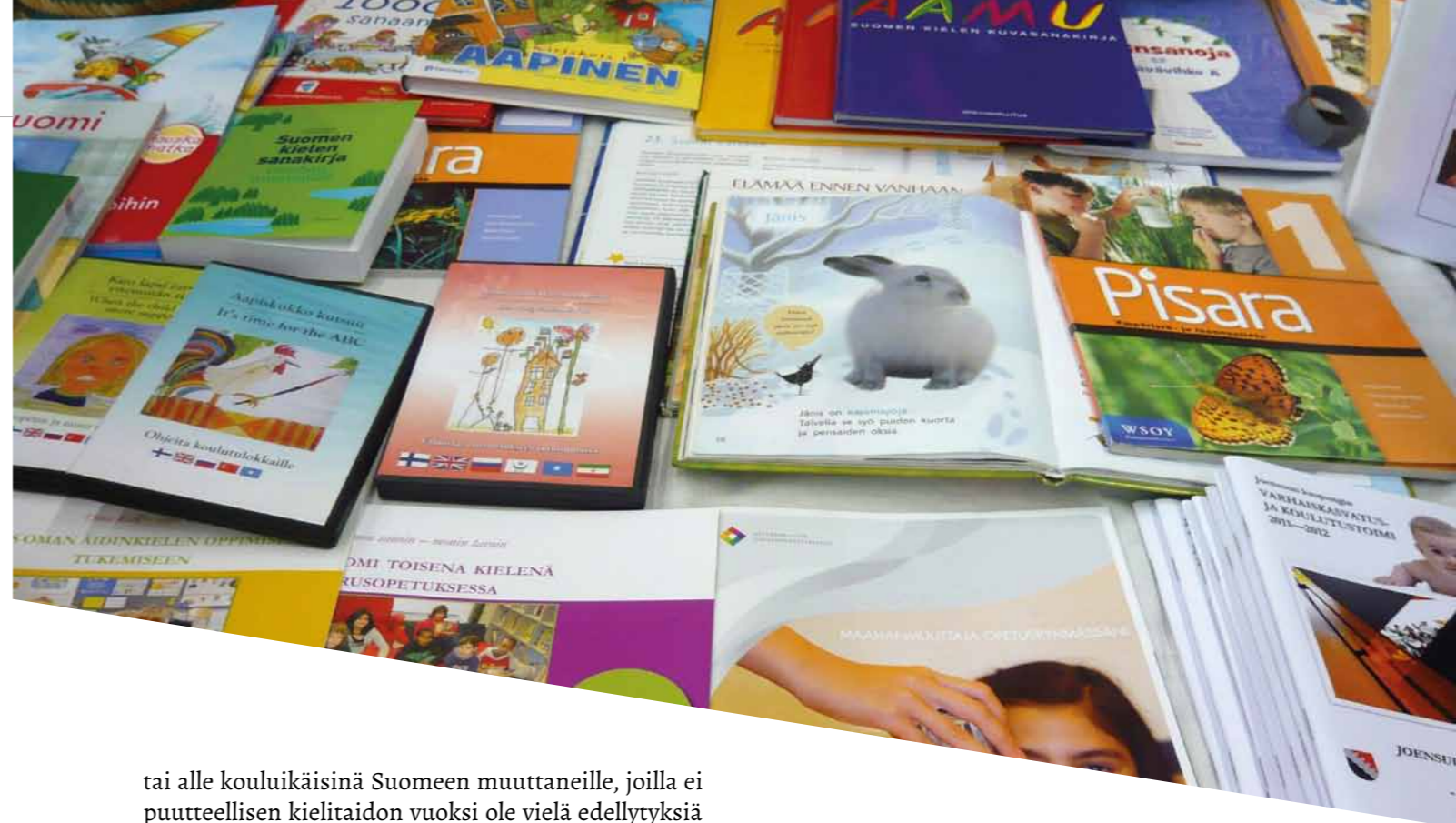
Humanitaarisen maahanmuuton myötä Lieksaan on syntynyt noin 60 työpaikkaa muun muassa kotouttamistehtäviin, sivistystoimeen ja terveydenhuoltoon. Kiinteistö Oy Lieksan Vuokralatot, joka on Lieksan kaupungin omistama yhtiö, on parantanut kannattavuuttaan maahanmuuttajien muutettua pitkään tyhjillään olleisiin asuntoihin. Samanaikaisesti kaupungin talouden ongelmana on valtion rahoituksen lyhyt kesto ja sen riittämättömyys kattamaan kaikkia maahanmuuton aiheuttamia kustannuksia.

MAAHANMUUTTAJIEN PERUSOPETUS LIEKSASSA

Perusopetuksen järjestämisen tavoitteet ja toteuttaminen

Lieksan kaupungissa maahanmuuttajia oli perusopetuksessa noin 45. Heistä valmistavassa opetuksessa oli 38. Kasvatuksen ja koulutuksen tavoitteena on ollut antaa maahanmuuttajille valmiuksia toimia tasavertaisina jäseninä suomalaisessa yhteiskunnassa. Lisäksi on pyritty ylläpitämään heidän omaa kulttuuri-identiteettiään. Toimivan kaksikielisyyden lisäksi pyritään mahdollisuuksien mukaan tukemaan maahanmuuttajan oman äidinkielen ja kulttuurin säilymistä. Opetuksen järjestämisessä on pyritty integroimaan lähestymistapaan. Näin on tavoiteltu molemminpuolisen suvaitsevaisuuden vahvistamista.

Perusopetuslain mukaiseen perusopetukseen ovat oikeutettuja kaikki oppivelvollisuusikäiset lapset. Lieksan kaupunki on järjestänyt yleisopetuksen lisäksi erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden opetusta ja maahanmuuttajille tarvittaessa perusopetukseen valmistavaa opetusta. Valmistava opetus on tarkoitettu vasta maahan muuttaneille sekä niille Suomessa syntyneille

tai alle kouluikäisinä Suomeen muuttaneille, joilla ei puutteellisen kielitaidon vuoksi ole vielä edellytyksiä opiskella yleisopetuksen luokissa. Kaikille maahanmuuttajataustaisille lapsille on tehty yksilöllinen oppimis-/kotoutumissuunnitelma, jossa huomioidaan lapsen ja hänen perheensä kulttuuritausta.

Lieksassa valmistavaa opetusta on tarjottu lukuvuoden 2010 alusta Keskuskoulussa Lieksan kaupungin perusopetuksen valmistavan opetuksen opetussuunnitelman mukaisesti. Lukuvuonna 2011–2012 valmistavaa opetusta tarjottiin myös Rantalalan koulussa. Valmistavan opetuksen jälkeen maahanmuuttajalapset integroidaan yleisopetukseen. Oppilaan osaamisen tason arvioinnista vastaa valmistavaa opetusta antavan ryhmän opettaja. Mahdollisuuksien mukaan maahanmuuttajataustaisille oppilaille järjestetään tukiovetusta ja erityisopetusta eri oppiaineissa. Koulunkäynnin ohjaajia on käytetty opiskelun tukemiseen. Yleisopetuksen opetus toteutetaan Lieksan kaupungin perusopetuksen opetussuunnitelman mukaisesti.

Suomi toisena kielenä on yksi äidinkieli ja kirjallisuus -oppiaineen oppimäärästä. Sitä opetetaan oppilaille, joiden suomen kielen taidon ei arvioida olevan suomea äidinkielenään puhuvan tasoinen kaikilla kielitaidon osa-alueilla. Lieksassa maahanmuuttajaoppilaat opiskelevat suomea äidinkielen ja kirjallisuuden tun-

**Humanitaarisen
maahanmuuton myötä
Lieksaan on syntynyt noin
60 työpaikkaa muun muassa
kotouttamistehtäviin,
sivistystoimeen ja
terveydenhuoltoon.**

Lapset ovat luonnostaan uteliaita. Erilaisten lasten ja nuorten läsnäolo herättää monissa tapauksissa luontaisen kiinnostuksen erilaisia kulttuureita ja kieliä kohtaan, mikä monesti ohjaa myönteisellä tavalla oppilaiden kasvamista monikulttuurisuutta ymmärtäviksi kansalaisiksi.

neilla ja/tai erillisissä suomi toisena kielenä ryhmissä. Suomen kielen opetus ei rajoitu vain oppiaineen opiskeluun, vaan koko koulussa annettava opetus tukee sitä. Maahanmuuttajataustaisille oppilaille voidaan järjestää oman äidinkielen ja oman uskontokuntansa mukaista opetusta mahdollisuuksien mukaan. Oppilashuollon palveluissa on pyritty huomioimaan normaalin oppilashuollon lisäksi maahanmuuttajaoppilaiden erityistarpeet. Koulun henkilökunnan valmiuksia maahanmuuttajien kanssa työskentelyyn on tuettu järjestämällä monikulttuurisuuskoulutusta.

Maahanmuuttajataustaisia oppilaita on kannustettu osallistumaan koulujen kerhotoimintaan kotoutumisen edistämiseksi. Monikulttuurisuuskerhojen toiminta alkoi lukuvuonna 2012–2013. Koulujen kerhotoiminta on mukavaa yhdessäoloa koulutyön ulkopuolella. Tavoitteena on ehkäistä kiusaamista ja oppilaiden syrjäytymistä sekä tarjota myönteisiä kokemuksia erilaisten oppilaiden yhteistoiminnasta. Lisäksi tarkoitus on turvata integroituminen yleisopetukseen. Koulujen kerhojen toiminnasta vastaa rehtori.

Maahanmuuttajien myönteiset vaikutukset perusopetukseen

Maahanmuuttajien määrän lisääntyminen aiheuttaa monia haasteita perusopetuksen järjestämiselle. On huomattava, että muista kulttuureista saapuvilla oppilailla on myös positiivisia vaikutuksia vastaanottavassa yhteisössä.

Yhtenä perusopetuksen keskeisenä aihealueena on kansainvälisyyskasvatus, johon kuuluu monikulttuurisuuskasvatus. Yhteisöön saapuvat maahanmuuttajat toimivat osaltaan positiivisina muutosagentteina pakottaessaan vastaanottavan yhteisön miettimään suhtautumistaan kulttuuritaustaltaan ja ulkonäöltään erilaisiin ihmisiin. Kun oppilaat joutuvat olemaan tekemisissä ja sopeutumaan erilaisiin ihmisiin jo perusopetuksessa, heidän on helpompi jatko-opinnoissaan ja tulevaisuustyötehtävissään työskennellä eri kulttuureista tulevien ihmisten kanssa.

Lapset ovat luonnostaan uteliaita. Erilaisten lasten ja nuorten läsnäolo herättää monissa tapauksissa luontaisen kiinnostuksen erilaisia kulttuureita ja kieliä kohtaan, mikä monesti ohjaa myönteisellä tavalla oppilaiden kasvamista monikulttuurisuutta ymmärtäviksi kansalaisiksi.

Perusopetuksen järjestämisen käytännön ongelmat

Perusopetuksen järjestämisessä on Lieksassa ollut useita haasteita. Käytännössä valmistavan opetuksen valtion tukema yksi lukuvuosi on osoittautunut suurelle osalle somalitaustaisista lapsista liian lyhyeksi ajaksi. Suuri osa lapsista on tarvinnut puolestatoista kahteen vuotta valmistavaa opetusta ennen integroitumista yleisopetuksen ryhmiin. Suurimmat ongelmat perusopetukseen tarvittavan tason saavuttamisessa on ollut hieman varttuneemmilla lapsilla, jotka ovat iältään yhdestätoista kuuteentoista vuotta. Vuosi valmistavassa opetuksessa ei riitä, kun kohderyhmä ei osaa käytännössä lainkaan suomen kieltä eikä heillä ole luku- tai kirjoitustaitoa ennen valmistavan opetuksen aloittamista.

Perusopetuslain mukaisen islamin uskonnon opettaminen maahanmuuttajille on osoittautunut Lieksassa haasteelliseksi. Aineenopettajan kelpoisuuden omaavia opettajia ei ole ollut käytettävissä. Toisaalta maahanmuuttajien on ollut vaikea hyväksyä suomalaisen perusopetuslain edellyttämää tunnustuksetonta uskonnonopetusta ja islamin opetuksen toteuttamista valtakunnallisen perusopetussuunnitelman mukaisesti. Varsinkin somalitaustaisille maahanmuuttajille islamin uskonnolla on suuri merkitys. Tästä syystä uskonnon opetuksen järjestäminen on heille perusopetuksessa tärkeää.

Opetuksen järjestämisessä on tullut esiin uskonnosta ja erilaisesta kulttuuritaustasta aiheutuvia käytännön ongelmia. Islamin harjoittamiseen kuuluvat rukouksethetket koulupäivän sisällä pystyttiin ratkaisemaan keskustelemalla maahanmuuttajalasten huoltajien kanssa asiasta. Keskusteluissa sovittiin, että rukouksethetket sijoitetaan koulupäivän aikana oleville välitunneille. Keskusteluissa asian ratkaisemista auttoivat merkittävästi Suomeen jo kotoutuneet somalihenkilöt,

jotka pystyivät toimimaan koulun ja huoltajien välisinä kulttuuritulkkina.

Opetuksen käytännön järjestämisessä haasteena oli opetushenkilöstön osaamisen lisääminen monikulttuurisessa kasvatustyössä. Uuteen tilanteeseen joutuivat opettajat ja koulunkäynnin ohjaajat kokivat maahanmuuttajien määrän nopean lisääntymisen jossain määrin ahdistavana. Opetushenkilöstön tietoisuutta ja osaamista maahanmuuttajien opettamisessa pystyttiin lisäämään Monikulttuurinen Lieksa -hankkeen välityksellä järjestetyllä koulutuksella. Koulutuksissa pitkään maahanmuuttajien kanssa työskennelleet opetusalan henkilöt kävivät kertomassa ja keskustelemassa Lieksan opetushenkilöstön kanssa maahanmuuttajien koulutukseen liittyvistä kysymyksistä. Koulutuksilla oli erittäin myönteinen vaikutus opetushenkilöstön asennoitumiseen ja osaamiseen maahanmuuttajien opetuksessa.

Lieksan kaupungin perusopetuksen järjestämisessä haasteelliseksi asiaksi osoittautui suomalaisten huoltajien ja maahanmuuttajahuoltajien välisen yhteisymmärryksen löytäminen. Maahanmuuttajalasten toimintatavat ja -mallit aiheuttivat hämmennystä suomalaisissa huoltajissa. Sinänsä maahanmuuttajalasten suomalaisista lapsista poikkeava käytös on ymmärrettävää, sillä se johtuu osittain heidän erilaisesta kulttuuritaustastaan. Osittain lasten käyttäytyminen johtui heidän kotimaassaan kokemista traumaattisista tapahtumista sekä Suomeen muuttamisesta aiheutuneesta suuresta elinympäristön muutoksesta. Osa ongelmista johtui opetuksen järjestämisessä olleista puutteista, jotka aiheutuivat suurelta osin kieli ongelmista. Joidenkin suomalaisten huoltajien mielipiteisiin ja ongelmien merkittävyyden kokemiseen vaikuttivat heidän kielteiset asenteensa maahanmuuttajia kohtaan.

Suomalaiset kokivat varsinkin pienten lasten äänekään ja rajun käyttäytymisen häiritsevänä ja uhkaavana. Opetuksen järjestäjää vaadittiin rauhoittamaan tilanne Rantalalan koulussa keväällä 2012. Tilanteen kriisiytyminen ehkäistiin käymällä keskusteluja maahanmuuttajaperheiden ja suomalaisperheiden kanssa. Erityisesti maahanmuuttajaperheiden kanssa käydyin keskustelun onnistumisessa suuri merkitys oli ulkopuolelta hankitulla somalialaisella kulttuuritulkillä.

Oppilaiden käyttäytymiseen liittyvät asiat saatiin korjattua opetuksen tueksi maahanmuuttajaryhmiin palikatun kulttuuritulkin ansiosta. Opetustyön tukemisen lisäksi kulttuuritulkin merkitys oli suuri kodin ja koulun välisen yhteistyön kehittämässä maahanmuuttajahuoltajien kanssa.

MAAHANMUUTTAJIEN PERUSOPETUKSEN JÄRJESTÄMISEN TULEVAISUUDEN NÄKYMÄT LIEKSASSA

Lieksan kaupungissa on luotu valmistavan perusopetuksen toteutukseen toimiva malli. Myös suomi toisena kielenä opetuksen järjestäminen toteutuu hyvin. Islamin uskonnon ja oppilaiden äidinkielen opetuksen järjestäminen on tulevaisuudessakin haasteellista perusopetuksen opetussuunnitelman edellyttämällä tasolla ja tavalla. Mahdollisen ratkaisun näihin haasteisiin tällä hetkellä näyttää tarjoavan etäopetusteknologia. Teknologian avulla opetus voidaan välittää muualta Lieksaan, jos opetusta ei pystytä järjestämään paikkakunnalla.

Kuluvan lukuvuoden 2012–2013 ja tulevan lukuvuoden 2013–2014 aikana suuri osa valmistavassa opetuksessa olevista oppilaista on siirtymässä yleisopetuksen luokkaryhmiin. Näiden oppilaiden opetuksen järjestämisessä on tärkeää huomata heidän olevan erityistä tukea tarvitsevia oppilaita. Oppilaat tarvitsevat tuekseen normaalia enemmän tukiopeutusta. Myös perusopetukseen palkattavat avustavat henkilöt ovat tarpeellisia. Lieksan kaupungin maahanmuuttostrategian toimenpideosiossa on varauduttu tämän takia kolmen kulttuuritulkin palkkaamiseen perusopetukseen. Varsinkin oppilaiden integroimisen alkuvaiheessa riittävä tuki opetuksessa on erittäin tärkeää oppimisen edistymisen turvaamiseksi ja mahdollisen syrjäytymisen ehkäisemiseksi.

Osalla työntekijöistä ja kantaväestön lasten huoltajista on ollut vaikeuksia hyväksyä sitä, että maahanmuuttajia tulee päivähoiton ja opetustoimen ryhmiin. Sekä kantaväestöllä että maahanmuuttajilla on ollut toistensa kulttuurin ja toimintatapojen tuntemuksessa puutteita. Maahanmuuttajilla on ollut vaikeuksia sopeutua suomalaisiin toimintatapoihin ja lakeihin. Tilannetta on korjattu kouluttamalla henkilökuntaa ja järjestämällä kantaväestön ja maahanmuuttajien välisiä keskustelutilaisuuksia. Tällaisille keskustelutilaisuuksille ja yhteisille tapahtumille on tarvetta tulevaisuudessakin.

Ulkomaalaisten opiskelijoiden määrä kasvaa kaikilla koulutusasteilla Lieksassa. Tällä on huomattava taloudellinen merkitys paikkakunnalle. Lisäksi se vahvistaa paikkakunnan kansainvälistymistä ja kulttuurista monimuotoistumista ja oikein hyödynnettynä luo arvokkaita suhteita opiskelijoiden lähtömaihin. Ulkomaisten opiskelijoiden lisääntyminen asettaa oppilaitoksille uusia haasteita, mutta tarjoaa myös mahdollisuuksia koulutustarjonnan ja palvelutuotannon uudelle kehittämiselle. Lieksassa perusopetuksen järjestämisessä saatuja kokemuksia voidaan hyödyntää myös muiden oppilaitosten toiminnan kehittämisessä.

Varsinkin oppilaiden integroimisen alkuvaiheessa riittävä tuki opetuksessa on erittäin tärkeää oppimisen edistymisen turvaamiseksi ja mahdollisen syrjäytymisen ehkäisemiseksi.

Leena Westman

Ekonomi ja strategiakonsultti Leena Westman on tehnyt pitkän työuran konsulttina, projektijohtajana ja yrityskouluttajana. Hän on työssään keskittynyt erityisesti strategiaprosessien toteuttamiseen kansainvälisissä kehittämishankkeissa muun muassa Venäjällä, Mongoliassa ja Liettuassa. Monikulttuurisuus- ja maahanmuuttokysymykset ovat läheisesti nivoutuneet hänen toimeksiantoihinsa.

Strategiakoulutus maahanmuuttotyön tukena Lieksassa

Leena Westman

TAUSTAA

Käsittelen tässä artikkelissa Lieksan viranomaisten valmiutta kohdata alueensa monimuotoistumista paikkakunnalle eri syistä suuntautuneen maahanmuuton seurauksena. Näkemykseni pohjautuvat Lieksassa kevätkaudella 2012 toteutetun Maahanmuuttostrategian laatimisprosessin kokemuksiin ja tuloksiin. Toimin strategiaprosessin vetäjänä. Lisäksi peilaan tilannetta ja toimenpiteitä eräisiin Sari Hammar-Suutarin (2009) väitöskirjassaan ”Asiakkaana erilaisuus – kulttuurien välisen viranomaistoiminnan etnografia” esittämiin tutkimustuloksiin.

Lieksassa oli vuonna 2011 12 585 asukasta (Pohjois-Karjalan maakuntaliitto 2012) ja väestö on voimakkaasti vanhenemassa. Lieksassa on nyt noin 400 maahanmuuttajataustaista kuntalaista. Heistä noin 230 on saanut oleskeluluvan humanitäärisen suojelutarpeen perusteella. Huomattava osa maahanmuuttajista on työelämän ulkopuolella, esim. koulutuksessa. Humanitäärisen maahanmuuton myötä Lieksaan on syntynyt noin 60 työpaikkaa mm. kotouttamistehtäviin, sivistystoimeen ja terveydenhuoltoon.

Maahanmuuttoon liittyvää tematiikkaa on nostettu esiin useissa tutkimuksissa Suomessa. Pohjois-Karjalassa Sari Hammar-Suutari (2009) on paneutunut maahanmuuttokysymyksiin väitöskirjassaan, joka tarkastelee viranomaisten valmiuksia kohdata kulttuurisesti erilaisiksi kokemiaan asiakkaita sekä virkailijoiden sopeutumisprosessia työn muuttuessa ja asiakaskunnan monimuotoistuessa. Tutkimus toteutettiin pääasiassa Itä-Suomen alueella.

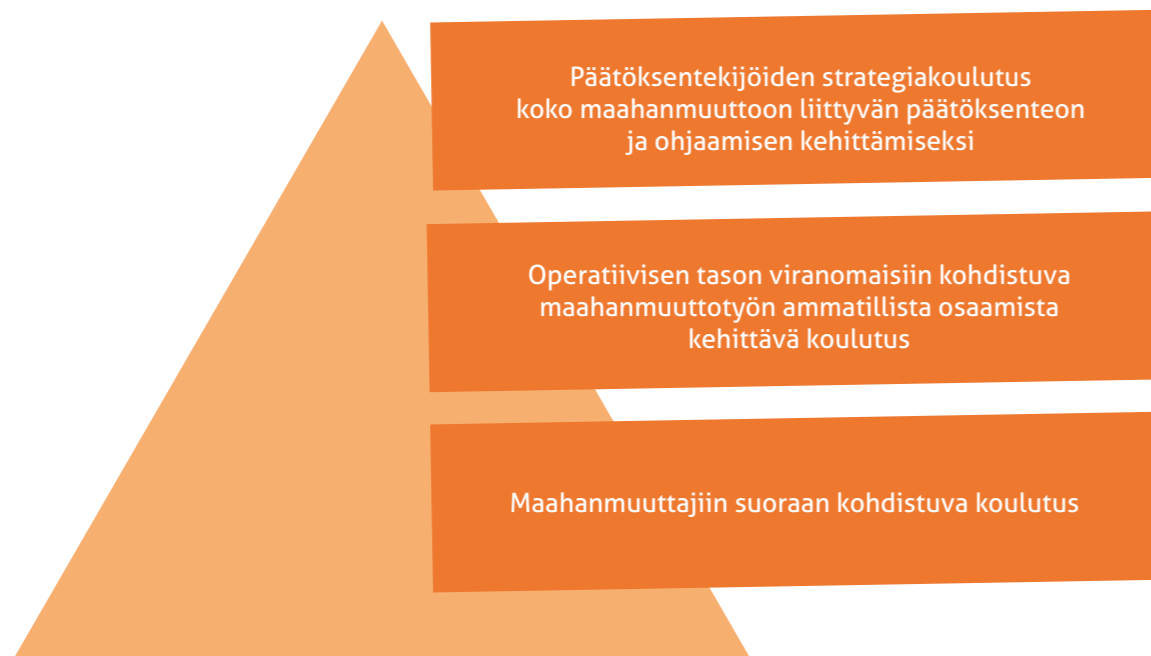
Tutkimuksen mukaan kulttuurien väliseen viranomaistoimintaan vaikuttavat niin lait ja säädökset, tehtävien tyydyttävään suorittamiseen vaikuttavat tekijät kuin myös virkailijoiden henkilökohtaiset näkemykset ja intressitkin. Tutkimuksesta käy myös ilmi, että viranomaiset tiedostavat tarvitsevansa parempia kulttuurien välisen työn valmiuksia, mutta pyrkimykset työn kehittämiseen ovat jääneet vielä pinnallisiksi. Vaikka kehittämistarpeet tunnustetaan, eivät virkailijat osaa juuri nimetä niitä seikkoja, joista voisi olla hyötyä kulttuurien välisen kompetenssin kehittämisen kannalta.

LIEKSAN CASE

Maahanmuuttajien määrän nopea lisääntyminen ja kulttuurierot aiheuttivat hämmennystä, pelkoa ja epäluuloa kantaväestön keskuudessa ja johtivat jopa rasistisiin tekoihin. Syntynyt tilanne asetti kaupungin palvelutoiminnan uusien haasteiden ja uuden oppimisen eteen. Sama koskee myös kaupungin sidosryhmiä ja yhteistyötahoja.

Lieksassa oli jo laadittu kaupungin kotouttamisohjelma ja yhteistyön verkostokartta operatiivisen tason maahanmuuttotyön ohjeistukseksi. Kaupunginhallitus kuitenkin totesi, että operatiivisen toimintaohjeistuksen lisäksi tarvitaan strategisen tason ohjausta ja siitä syystä päätti laatia maahanmuuttostrategian määritte-

lemään kaupungin tahtotilaa maahanmuuttoasioiden hoidossa nyt ja tulevaisuudessa sekä ohjaamaan kaupungin päätöksentekoa ja toimintaa maahanmuuttoon liittyvien asioiden hoitamisessa. Strategian laatiminen toteutettiin luottamushenkilöiden, virkailijoiden ja keskeisten sidosryhmien koulutusprosessina, ja sillä pyrittiin antamaan koulutukseen osallistuneille kokonaisvaltainen näkemys maahanmuuttotyön eri osaluista, aina strategisesta päätöksenteosta asiakkaan kohtaamiseen arkipäivän tilanteissa. Strategialla voidaan vaikuttaa tekijöihin, joilla on merkitystä tehtävien suorittamiseen, juuri asiaan, johon myös Hammar-Suutari (2009) tarttui väitöskirjassaan.

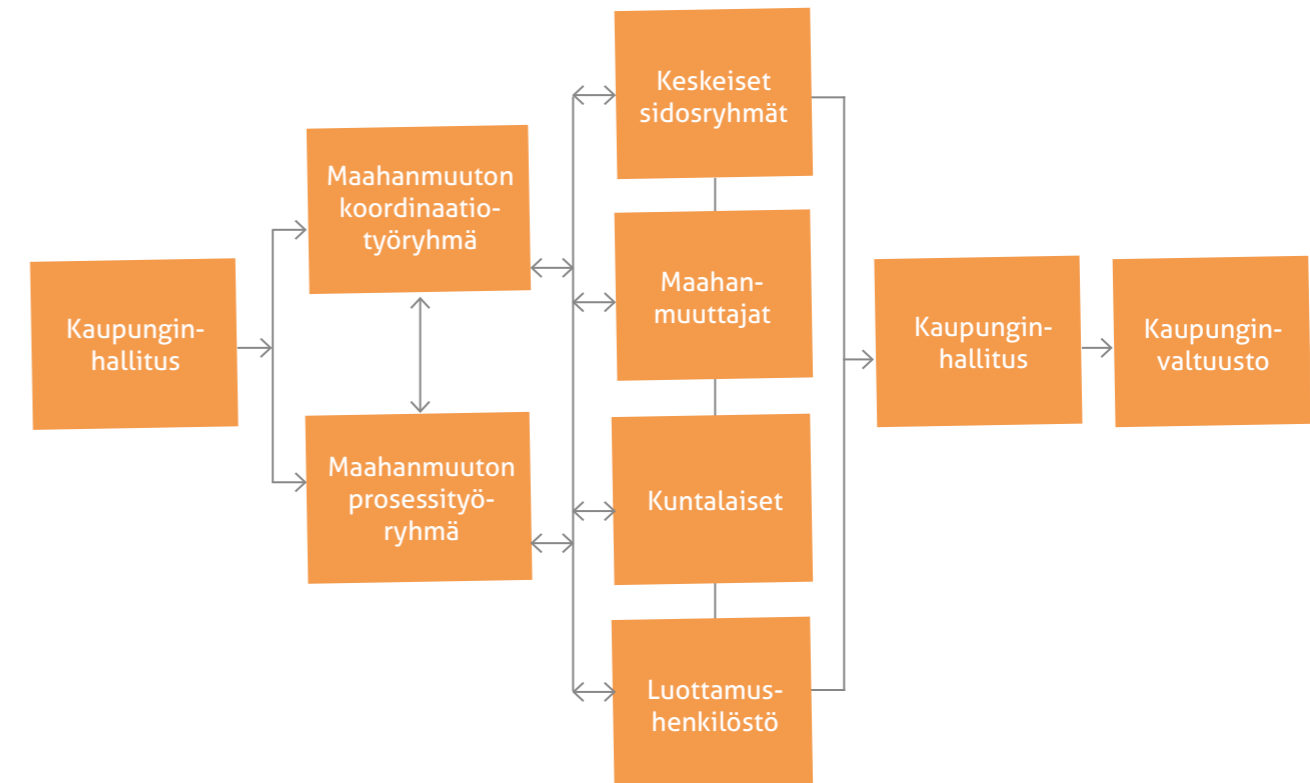
Kuvio 1. Maahanmuuttoon liittyvä koulutus

Osallistava koulutusprosessi

Kirjoittajan näkemyksen mukaan yksi tapa tarkastella maahanmuuttoon liittyvää koulutusta kunnissa on jakaa koulutus kolmeen pääryhmään: 1) suoraan maahanmuuttajiin kohdistuvaan koulutukseen, 2) viranomaisten osaamisen ja valmiuksien parantamiseen lakien ja asetusten edellyttämien toimenpiteiden oikeanlaiseksi suorittamiseksi sekä 3) päätöksentekijöiden strategiaa valmiuksia parantavaan koulutukseen.

Lieksan kaupunginhallitus asetti maahanmuuttoasioita käsittelevän koordinaatiotyöryhmän nimeämällä

sen vetäjäksi kaupungin sivistysjohtajan ja muiksi jäseniksi johtavia virka- ja luottamusmiehiä sekä työhallinnon ja Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun toteuttaman Monikulttuurinen Lieksa -projektin edustajat. Koordinaatioryhmä, täydennettynä Kelan ja poliisin edustajilla, muodosti maahanmuuton prosessityöryhmän. Nämä työryhmät osallistuivat aktiivisesti strategiakoulutukseen ja sen aikana laaditun maahanmuuttostrategian luonnoksen valmistamiseen. Näiden työryhmien lisäksi suuri määrä tavallisia kuntalaisia, eri sidosryhmien edustajia ja maahanmuuttajia osallis-

Kuvio 2. Strategiakoulutukseen ja -työstämiseen osallistuneet tahot

tui strategiakoulutuksen ja -työskentelyn eri vaiheisiin. Tämä osallistava työskentelytapa mahdollisti lieksalaisien laaja-alaisen kuulemisen ja tarpeiden ja mahdollisuuksien monipuolisen pohdinnan.

Strategiatyötä pohjusti avoin keskustelutilaisuus maahanmuuttokysymyksistä vuoden 2011 lopulla. Tilaisuuteen osallistui noin 300 lieksalaista. Varsinaisen strategiakoulutuksen ja -työskentelyn vaiheet olivat seuraavat:

- › Aloittava koulutustilaisuus: ”Mitä on strategia ja strategiaprosessi – nykytilasta vision toteuttamiseen”. Tilaisuudessa laadittiin ryhmätöinä Lieksan maahanmuuttotilanteen SWOT – analyysi¹, jota myöhemmissä koulutustilaisuuksissa täydennettiin ja täsmennettiin. Koulutukseen osallistui suuri määrä viranomaisia ja sidosryhmien ja maahanmuuttajien edustajia.
- › Maahanmuuton prosessityöryhmä kokoontui neljä kertaa ja koordinaatiotyöryhmä kaksi kertaa. Näissä tapaamisissa käytiin yksityiskohtaisemmin läpi strategian laatimisen vaiheita ja samalla työstettiin strategialuonnosta.
- › Kaikille sidosryhmille järjestettiin kaksi avointa tilaisuutta, joissa esiteltiin strategialuonnosta ja kerättiin kommentteja.
- › Mahdollisimman laajan palautteen ja kuntalaisten mielipiteiden kuulemiseksi järjestettiin avoin kuntalaiskuuleminen siinä vaiheessa, kun strategiasta oli valmistunut ensimmäinen luonnos.
- › Strategiatyön keskivaiheilla järjestettiin valtuustoseminaari.

Lieksan maahanmuuttostrategia 2020 -luonnos saatettiin toukokuun lopulla kaupunginhallituksen käsittelyyn ja kaupunginvaltuusto hyväksyi sen kesäkuussa 2012.

Miten strategia vaikuttaa tehtävien suorittamiseen?

Lieksan maahanmuuttostrategia jakaantuu kolmeen toimintalinjaan: 1) peruspalvelujen sujuvuus, 2) elinkeino-, työ- ja koulutustoiminta ja 3) kansalaisyhteiskunta. Kukin toimintalinja sisältää joukon yleis-tavoitteita, joista on edelleen johdettu konkreettiset toimenpiteet vuosille 2012–2013. Toimenpiteiden vastuutahot on määritelty ja kustannusarvio sekä rahoituslähteet kartoitettu. Toteuttamissuunnitelman seurantatavasta on sovittu.

Hyvin laadittu strategia ohjaa sekä päätöksentekoa että antaa puitteet operatiivisille toimenpiteille, tehtävien suorittamiseen vaikuttaville tekijöille. Kun lisäksi viranhaltijat itse osallistuivat strategiakoulutuksessa lyhyen ja pitkän tähtäyksen tavoitteiden määrittämiseen, heille muodostui selkeä kuva siitä, mistä maahanmuuttotyössä kokonaisuudessaan on kysymys. Tämä tietämys varmastikin vaikuttaa viranhaltijoiden henkilökohtaisiin näkemyksiin, joilla on puolestaan vaikutusta tehtävien suorittamiseen. Kun myös maahanmuuttajat osallistuivat strategiaprosessiin, heillekin muodostui selkeämpi kuva siitä, mihin kaupungin maahanmuuttotyön toimenpiteet perustuvat.

LÄHTEET

Hammar-Suutari, S. 2009. Asiakkaana erilaisuus: kulttuurien välisen viranomaistoiminnan etnografia. Joensuu: Karjalan tutkimuslaitoksen julkaisuja 0358-7347 n:o 147/Joensuun yliopisto.

Pohjois-Karjalan maakuntaliitto. 2012. Tilastotieto. Väkiluku kunnittain 31.12.2011. <http://www.pohjois-karjala.fi/Resource.phx/maakuntaliitto/tietopalvelu/tilastotieto.htx>. 8.10.2012.

¹ Maahanmuuttotyön vahvuudet ja heikkoudet, mahdollisuudet ja uhat

Petri Pehkonen

Petri Pehkonen on valmistunut Kuopion yliopistosta tietojenkäsittelytieteen alalta maisteriksi ja tohtoriksi. Hän on työskennellyt ICT-alalla ohjelmistokehityksessä. Pehkonen on toiminut Itä-Suomen yliopistossa tutkijana kansainvälisissä tutkimushankkeissa sekä opettajana muun muassa kansainvälisessä maisteriohjelmassa. Petri Pehkonen on johtanut Lieksan kristillistä opistoa vuodesta 2011 alkaen. Lieksan kristillinen opisto tarjoaa muun muassa maahanmuuttajien kotoutumiskoulutusta sekä perheryhmäkotipalveluita.

Kansanopiston uudet haasteet

maahanmuuttajien kouluttajana

Petri Pehkonen

KANSANOPISTOT SUOMALAISSA KOULUTUSJÄRJESTELMÄSSÄ

Länsimainen koulutusjärjestelmä muodostuu koulutusasteista, jotka suomalaisessa järjestelmässä sisältävät perus-, toisen asteen ja korkeakoulutuksen tasot. Koulutusasteiden suorittamiselle on asetettu tavoitteet kutakin koulutustasoa vastaavassa lainsäädännössä. Seuraavalle tasolle siirtyminen edellyttää pääsääntöisesti edellisen koulutusasteen koulutukseen osallistumista ja näyttöä sen tavoitteiden saavuttamisesta. Yhä tiheämmin tapahtuvat muutokset koulutusjärjestelmän toimintaympäristössä ovat edellyttäneet järjestelmän muuttamista joustavammaksi. Tästä ovat esimerkkeinä entistä suurempi panostus henkilökohtaisten oppipolkujen suunnitteluun sekä henkilökohtaisen osaamisen tunnistamisen painotus opetuslainsäädännössä (Opetushallitus 2006).

Kuten lähes kaikkialla Euroopassa, suomalaisessa yhteiskunnassa tapahtunut monikulttuuristuminen on asettanut haasteita varhaiskasvatus- ja koulutusjärjestelmälle sekä siihen tiiviisti linkittyvälle työ- ja elinkeinoelämälle. Suuri osa maahanmuuttajistamme on humanitäärisistä syistä kehitysmaista muuttaneita

vailla laajempaa koulutustaustaa olevia aikuisia. Myös heille, kuten kaikille Suomessa luvallisesti oleskeleville ja asuville, valtio turvaa perustuslain (731/1999) ja kansainvälisten ihmisoikeussopimusten nojalla tasa-arvoiset oikeudet, jotka sisältävät myös oikeuden yhdenvertaiseen koulutukseen. Aikuisten maahanmuuttajien sopeutuminen yhteiskuntaan alkaa pääsääntöisesti 1–3 vuotta kestäväällä kotoutumiskoulutuksella, jonka aikana maahanmuuttaja hankkii valmiudet toimia yhteiskunnassa. Kotoutumiskoulutukseen kuuluu suomen tai ruotsin kielen opintoja tai muuta opetusta, joka edistää opiskelijan työelämään ja jatkokoulutukseen pääsemistä sekä yhteiskunnallisia ja elämänhallinnallisia valmiuksia (Opetushallitus 2012).

Suomalaiset kansanopistot tarjoavat pääasiassa sisäoppilaitosmuotoista vapaan sivistystyön koulutusta, mutta lisäksi perusopetusta sekä sen lisäopetusta, ammatillista perus- ja lisäkoulutusta, avoimen yliopiston opintoja ja lukiokoulutusta. Vapaan sivistystyön opinnot ovat omaehtoisia aikuisopintoja, joita tarjoavat kansanopistojen lisäksi kansalaisopistot, opintokeskukset, liikunnan koulutuskeskukset ja kesäyliopistot. Opiskelijaksi vapaan sivistystyön linjoille voi hakeutua

kuka tahansa suomessa asuva tai suomeen väliaikaisesti opiskelun, työn tai muun syyn vuoksi saapuva henkilö. Kansanopistot ovat Suomessa profiloituneet tarjoamaan koulutustaan erityisesti muun koulutusjärjestelmän ulkopuolella oleville kuten ikäihmisille, erilaisissa nivelvaiheissa kuten perusopetuksesta ammatilliseen koulutukseen tai lukiosta korkeakoulutukseen siirtyville tai erityisiä pedagogisia toimenpiteitä tai ohjausta tarvitseville opiskelijoille. Siksi myös maahan-

Maahanmuuttajille opisto tarjoaa 1 - 3 vuotta kestävästä kotoutumiskoulutusta suomen kielen ja kulttuurin opintolinjoilla vapaan sivistystyön opintoina sekä perusopetuksen oppimäärän suorittamista aikuisperuskoululinjoilla. Ensimmäiset maahanmuuttajat aloittivat opistolla lukuvuonna 1995 - 1996.

muuttajien kotoutumis- ja muu koulutus on tullut osaksi kansanopistojen ydintoimintaa. Kansanopistojen toiminnassa painottuu vahvasti sisäoppilaitosmuotoisuus ja siihen liittyvä internaattipedagogiikka. Se korostaa oppimisen ja kasvattamisen kokonaisvaltaisuutta osana opiskelijan toimintaa kansanopistossa ja sen ympäristössä sekä kansanopiston opettajien ja muun henkilökunnan merkitystä tässä prosessissa (Niemi 2011).

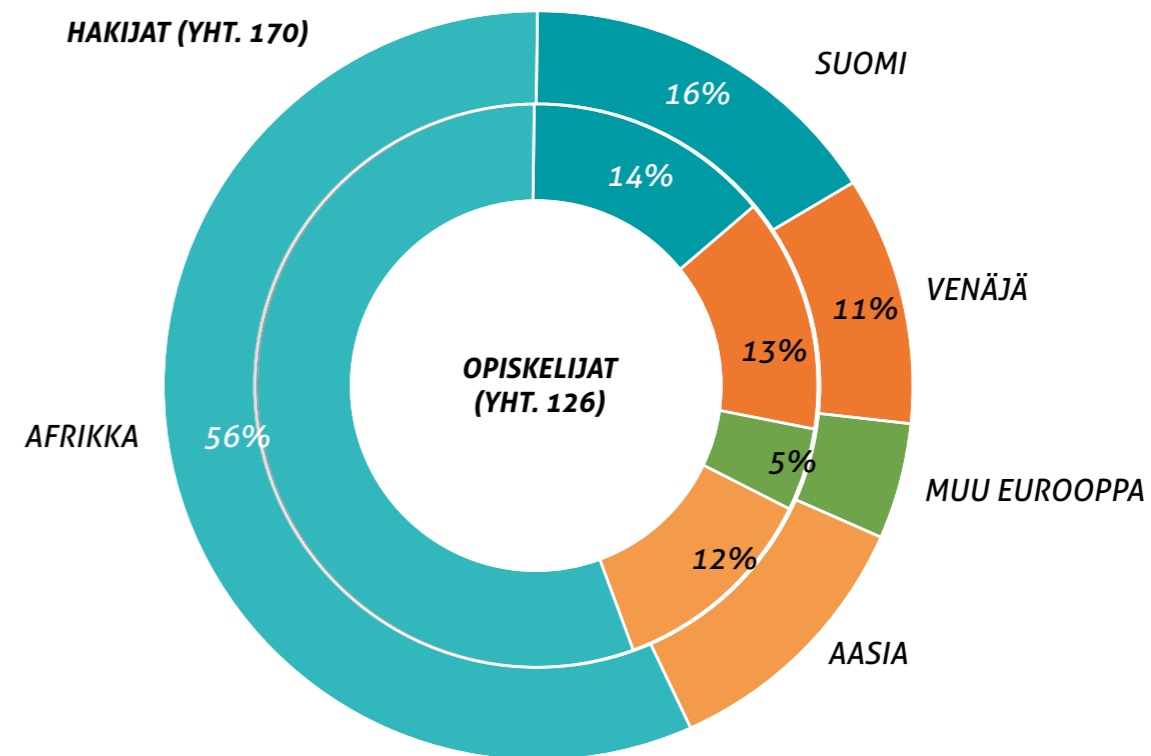
Entistä vahvempaa kansanopistojen suuntautumis- ta maahanmuuttajien koulutukseen ovat siivittäneet kansanopistojen ja opetusministeriön väliset neuvottelut vuonna 2004 sekä uudet lait. Laki vapaasta sivistystyöstä päivitettiin vuonna 2010 ja kotoutumislaki

1386/2010 muuttui vuonna 2011 (Niemi 2011; Vaherva, Malinen, Moiso, Raivola, Salo, Kuusipalo, Sivennoinen & Vaahtera 2007). Vapaan sivistystyön kehittämissuunnitelma vuosille 2009–2012 sekä koulutuksen kehittämissuunnitelma vuosille 2011–2016 luotiin lakimuutosten pohjalta (Opetusministeriö 2009). Kansanopistot ovat tarjonneet kotoutumiskoulutusta alueellisen tarpeen mukaan pääasiassa kotoutumistukeen perustuvana omaehtoisena vapaan sivistystyön opiskeluna ja pienemmässä määrin työvoimapolitiittisena koulutuksena. Tällä hetkellä kansanopistoista kolmasosa tarjoaa maahanmuuttajille suunnattua koulutusta ja 15 % kaikista kansanopistojen pitkien linjojen opiskelijoista on maahanmuuttajia (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2011).

LIEKSAN KRISTILLINEN OPISTO

Lieksan kristillinen opisto on kansanopisto, joka tarjoaa koulutusta kolmessa eri koulutuslajissa: vapaa sivistystyö, perusopetus sekä sen lisäopetus ja ammatillinen lisäkoulutus. Maahanmuuttajille opisto tarjoaa 1–3 vuotta kestävästä kotoutumiskoulutusta suomen kielen ja kulttuurin opintolinjoilla vapaan sivistystyön opintoina sekä perusopetuksen oppimäärän suorittamista aikuisperuskoululinjoilla. Ensimmäiset maahanmuuttajat aloittivat opistolla lukuvuonna 1995–1996. Lukuvuonna 2012–2013 opiston pitkillä, vähintään vuoden kestäville linjoilla opiskelee 126 opiskelijaa 14 eri kansallisuudesta. Opiston

ulkomaalaistaustaisista opiskelijoista pääosa on ollut oleskeluluvan saaneita turvapaikanhakijoita. Heidän lisäksi opistossa on ollut muualta Euroopasta ja sen ulkopuolelta opiskelu- ja työskentelytarkoituksessa maahan tulleita opiskelijoita. Esimerkiksi lukuvuoden 2012–2013 ulkomaalaistaustaisista pitkän linjan (kesto vähintään yksi vuosi) opiskelijoista 68 % oli kolmansista maista humanitäärisistä syistä maahan tulleita (Afrikan ja Aasian maat) ja 18 % Euroopasta ja Venäjältä tulleita (kts. kuvio 1). Suomalaisia pitkän linjan opiskelijoita oli 14 %. Pitkien opintolinjojen lisäksi erilaiset lyhytkurssit ja työpajat vetävät vuosittain satoja osallistujia, joista lähes kaikki ovat olleet suomalaistaustaisia.

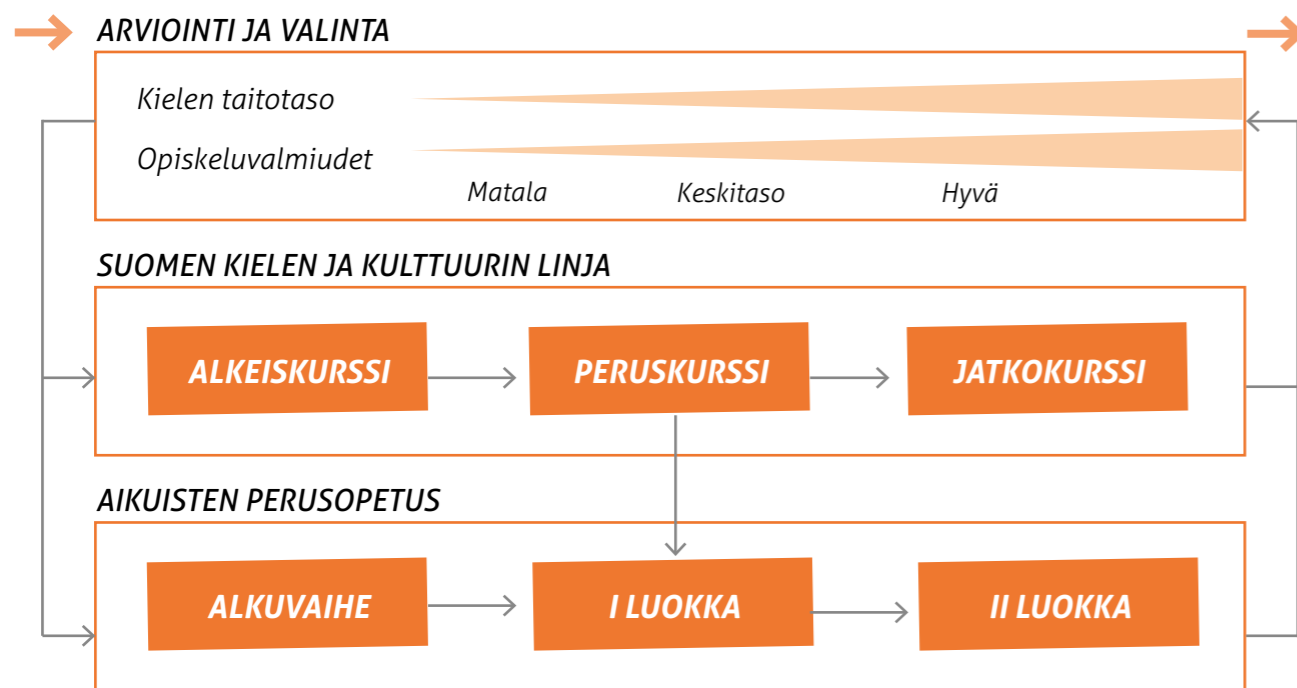

Kuvio 1. Lieksan kristilliselle opistolle hakijoiden ja opiskelijoiden kansallisuudet

Opiskelijavalinta

Suurin osa Lieksan kristilliselle opistolle hakeutuvista humanitäärisistä maahanmuuttajista on vailla perusopetusta tai vastaavia opintoja. Osa heistä on erittäin matalan koulutustason omaavia, eli käytännössä kokonaan tai lähes melkein luku- ja kirjoitustaidottomia. Muiden ulkomaalaistaustaisten opiskelijoiden joukossa on ollut muun muassa juuri peruskoulusta, lukiosta (tai vastaavasta koulutuksesta) tai yliopistosta valmistuneita. Vuosittain diversiteettiä tuovat erilaiset etniset ja uskonnolliset ryhmät sekä eri kansallisuuksien edustajat kulttuurit, asenteet ja tottumukset. Opiskelijoiden hyvin erilaiset taustat ja lähtökohdat vaativat erittäin tarkkaa opetuksen rakentamista ja järjestämistavan sekä opiskelijoiden rekrytointiprosessin suunnittelua.

Lieksan kristillisen opiston hakuprosessissa opiskelijat liittävät hakukaavakkeeseen tiedot ja todistukset koulutus- ja työhistoriastaan sekä tärkeimmistä harrastuksistaan. Prosessin seuraavassa vaiheessa hakijat haastatellaan suullisesti. Tämän jälkeen suomen kielen ja kulttuurin linjoille sekä aikuisperuskouluun hakeville tehdään suomen kielen tasokoe. Aikuisperuskouluun hakeville tehdään lisäksi matematiikan koe. Saatujen tietojen perusteella pyritään selvittämään opiskelijan tietojen ja taitojen lähtötaso perusopetuksen oppiaineissa, suomen kielen (puhe, kuullun ymmärtäminen, lukeminen ja kirjoittaminen) taitotaso, matemaattisen ja loogisen ajattelun kehittyneisyys, oppimisen taidot sekä kiinnostuksen kohteet (kts. kuvio 2). Tietoja käytetään muodostamaan kotoutumiskoulutukseen ja

Kuvio 2. Lieksan kristillisen opiston valintaprosessi ja opetustarjonta

perusopetukseen homogeenisiä tasoryhmiä sekä ohjaamaan opiskelijoita lähtötasoaan vastaavaan opetukseen. Tietoja käytetään edelleen henkilökohtaisen opintosuunnitelman suunnittelussa sekä vertailutietona opiskelun etenemisen seurannassa.

KOULUTUKSEN RAKENNE, SISÄLTÖ JA TAVOITTEET

Lieksan kristillisen opiston kotoutumiskoulutuksen opetussuunnitelma, opetuksen sisältö ja tavoitteet noudattavat pääosin aikuisten maahanmuuttajien kotoutumiskoulutuksen opetussuunnitelman perusteita (731/1999). Siksi kotoutumiskoulutuksen ja perusopetuksen oppipolku on selkeä ja portaittainen, mutta mahdollistaa opetuksen henkilökohtaistamisen taitotason mukaisesti (kts. kuvio 2). Kotoutumiskoulutusta annetaan suomen kielen ja kulttuurin linjoilla, joissa toimii kolme eri tasoryhmää. Opetus kussakin tasoryh-

mässä kestää lukuvuoden. Koulutuksessa on mahdollista opiskella 1–3 vuotta lähtötason, oppimisvalmiuksien ja henkilökohtaisten tavoitteiden mukaisesti. Opistolla opiskelee noin 60 kotoutumiskoulutuksen piirissä olevaa opiskelijaa lukuvuonna 2012–2013.

Lieksan kristillisellä opistolla toimii kolme eri aikuisperusopetuksen opetusryhmää. Aikuisperusopetuksen opetussuunnitelma noudattaa aikuisten perusopetuksen alkuvaiheen (Kaivola 2012) ja aikuisten perusopetuksen ja lukiokoulutuksen opetussuunnitelmien perusteita (Opetushallitus 2010). Aikuisperusopetuksessa on mahdollista suorittaa perusopetuksen oppimäärä 1–3 vuodessa riippuen opiskelijan lähtötasosta. Aikuisperusopetuksen alkuvaihe vastaa vuosiluokkia 1–6 ja siihen pyritään ohjaamaan korkean oppimispotentiaalin, mutta matalan suomen kielen ja perusopetuksen oppiaineiden lähtötason omaavia maahanmuuttajia. Linjalla painopisteinä on suomen kielen oppiminen ja peruskouluaineista matematiikka. Varsinaiseen

aikuisperusopetukseen haetaan suomen kielen ja matematiikan pääsykokeiden kautta. Vaadittava suomen kielen taitotaso on A2.2 ja matematiikassa tulisi osata alakoulun oppimäärää vastaavat asiat. Aikuisperusopetuksessa Lieksan kristillisellä opistolla opiskelee 53 maahanmuuttajaa lukuvuonna 2012–2013.

OPPILASHUOLTO

Lieksan kristillisellä opistolla on panostettu paljon opintojen ohjaukseen ja oppilashuoltoon. Opiskelijahuollon avulla pyritään lisäämään opiskeluympäristön turvallisuutta ja viihtyisyyttä sekä edistämään opiskelijoiden kokonaisvaltaista hyvinvointia ja tasapainoista kehitystä. Opiskelijahuollon tulee edistää oppimisvaikeuksien ja muiden ongelmien varhaista tunnistamista ja niihin puuttumista sekä ehkäistä koulutuksen keskeytymistä. Lieksan kristillisen opiston opiskelijahuoltoryhmään kuuluu rehtori, opinto-ohjaaja, opiskelijakuraattori ja opiskelijaterveydenhoitaja. Lisäksi opiskelijahuoltoryhmään tulee aina opettaja, jonka opiskelijaa asia koskee.

Oppilashuollon työssä painotetaan moniammatillista yhteistyötä johon opetustoimen lisäksi kuuluvat muun muassa sosiaali- ja terveystoimi sekä työvoimatoimisto. Opiskelijoiden hyvinvoinnista kannetaan huolta yhteisesti opiskelijayhteisössä sekä henkilöstössä opettajat, asuntolanhoitaja, opinto-ohjaaja ja koulukuraattori mukaan lukien. Työ on tärkeää opiskelijan tulevaisuuteen suuntautumisen ja elämäntilanteen jäsentyneen kannalta.

POHDINTAA

Lieksan kristillisellä opistolla kotoutumiskoulutuksen ja perusopetuksen haasteet näyttävät liittyvän opetusryhmien tasolla opiskelijoiden lähtötasojen diversiteettiin. Todellisia lähtötasojen mukaan luokiteltavia ryhmiä näyttäisi olevan usein hieman enemmän kuin käytettävissä olevia ryhmiä. Opiskelijaryhmän koko tulisi olla tarpeeksi suuri, jotta opetus olisi taloudellisesti

Lieksan kristillisellä opistolla on panostettu paljon opintojen ohjaukseen ja oppilashuoltoon. Opiskelijahuollon avulla pyritään lisäämään opiskeluympäristön turvallisuutta ja viihtyisyyttä sekä edistämään opiskelijoiden kokonaisvaltaista hyvinvointia ja tasapainoista kehitystä.

mahdollista. Toisaalta ryhmä ei voi olla niin suuri, että opettaminen käy liian raskaaksi tai että sen sisäinen heterogeisuus kasvaa liian suureksi. Toinen ryhmässä esiin tuleva haaste ovat erilaiset oppimisvaikeudet, joiden tunnistaminen aikaisessa vaiheessa näyttäisi olevan erittäin haasteellista. Kolmas humanitääristen maahanmuuttajien koulutuksessa esiin tuleva haaste on opiskelijan motivaatio-ongelmat, jotka ovat ilmeisiä integroitua varsinkin erilaiseen yhteiskuntaan. Jo suomalaisen koulutusjärjestelmän oppipolun kesto voi sinänsä tuntua maahanmuuttajalle hankalalta hyväksyä: monet haluaisivat ammattiin mahdollisimman nopeasti. Kuitenkin on erittäin tärkeää, että perusasiat tunnetaan tarpeeksi hyvin ennen ammatilliseen tai siihen valmistavaan koulutukseen siirtymistä. Liian nopea ja huolimaton perusopetuksen jakso voi johtaa ongelmiin nivelvaiheessa. Suomessa maahanmuuttajia siirtyäkin vielä suhteessa vähän ammatilliseen koulu-

tukseen ja vielä vähemmän lukioon (Opetusministeriö 2009). Nämä ovat tunnistettuja koulutuksen kehittämistarpeita tulevana vuosina.

Tulevana vuosina maahanmuuttajakoulutuksessa tullaan panostamaan enemmän koulutuksien nivelvaiheisiin valtakunnallisesti (Opetusministeriö 2009). Nivelvaiheisiin aiotaan kehittää ohjaus- ja tukimenetelyjä ja valmistavaa koulutusta sekä niiden laatua, jotta maahanmuuttajia saataisiin ohjattua ammatillisiin opintoihin, lukioihin ja korkeakouluun. Lieksan kristillisen opiston perusopetuksen valmistuneista opiskelijoista valtaosa on saanut jatko-opiskelupaikan ammatillisessa koulutuksessa tai lukioista Lieksan alueelta tai muualta Suomesta. Panostamisessa nivelvaiheeseen tehdään yhteistyötä entistä enemmän ammatillisten oppilaitosten ja lukioiden kanssa. Nivelvaiheen lisäksi haasteena ovat ryhmät, jotka eivät tällä hetkellä osallistu mihinkään koulutukseen. Tästä on esimerkkinä kotiaitien kotoutumiskoulutuksen käytäntöjen kehittäminen, johon kehitetään käytänteitä Lieksan kaupungin hallinnoimassa Pakolaisen Oppipolku -hankkeessa.

LÄHTEET

Kaivola, J. 2012. Kansanopistojen rooli, visio ja haasteet maahanmuuttajakoulutuksessa. http://www.kansanopistot.fi/maahanmuuttajille/docs/20120524_juha_kaivola.pdf. 30.11.2012.

Laki kotoutumisen edistämisestä, kotoutumislaki 1386/2010.

Laki vapaasta sivistystyöstä 632/1998.

Niemelä, S. 2011. Sivistyminen. Sivistystarve, -pedagogiikka ja -politiikka pohjoismaisessa kansansivistystraditiossa. Väitöskirja. Itä-Suomen yliopisto.

Opetushallitus. 2010. Aikuisten perusopetuksen alkuvaiheen opetussuunnitelman perusteet.

Opetushallitus. 2004. Muille kuin oppivelvollisille tarkoitetun perusopetuksen ja aikuisten lukiokoulutuksen opetussuunnitelman perusteet. Opetushallituksen määräys 4/011/2004.

Opetushallitus. 2006. Henkilökohtaistamismääräys 43/011.

Opetushallitus. 2012. Aikuisten maahanmuuttajien kotoutumiskoulutuksen opetussuunnitelman perusteet. Määräykset ja ohjeet 1.

Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2011. Koulutus ja tutkimus vuosina 2011–2016. Kehittämissuunnitelma. Valtioneuvosto.

Opetusministeriö. 2009. Vapaan sivistystyön kehittämissuunnitelma 2009–2012. Opetusministeriön asettaman valmisteluryhmän loppuraportti. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 12.

Perustuslaki 731/1999.

Vaherva, T., Malinen, A., Moiso, A., Raivola, R., Salo, P., Kuusipalo, P., Sivennoinen, H. & Vaahtera, K. 2007. Vapaan sivistystyön vaikuttavuus ja suuntaviivaopinnot. Koulutuksen arviointineuvoston julkaisuja 25. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Kuva: Suvi Komsa

VÄLÄHDYKSIÄ MATKALTA

Somaliassa elämäni oli tavallista. Kun olin nuori, kävin alakoulua ja keskikoulua. Tämän jälkeen aloin auttaa tätini kaupassa. Sen jälkeen kun lähdin Somaliasta ja tulin Suomeen, en ole saanut lainkaan työkokemusta, koska opettelen edelleen kieltä eikä työtä ole. Minne tahansa menen, minulta kysytään, mitä taitoja minulla on kyseistä työtä varten. Jopa lattioiden siivoukseen kysytään koulutusta.

Ehkä jos kommunikoin ja puhuisin suomalaisille, oppisin kielen ja ymmärtäisin, mitä ihminen, jolle puhun, sanoo. Kun opettelee kieltä, oppii lukemaan ja kirjoittamaan, mutta täytyy myös harjoitella puhumaan kieltä, mihin tarvitsee ihmisiä, joiden kanssa puhua.

Suomalaiset eivät halua olla vuorovaikutuksessa kanssamme. Me emme voi oppia kieltä, koska vaikka osaamme sanaston ja kieliopin, emme uskalla puhua. Tuntuu, että sanomme asiat väärin, koska emme tunne kieltä. Voisin sanoa, että kielen oppiminen riippuu siitä, kuinka yhteisö kommunikoi uusien tulokkaiden kanssa. Siksi neuvaisin suomalaisia avautumaan ja kommunikoidaan. Puhumaan maahanmuuttajille suomea, jotta he voivat oppia ymmärtämään ja todella kommunikoidaan.

Suomi on maa, jossa on välillä kylmä ja välillä kuuma, ja ainoa asia, minkä olen tässä maassa oppinut, on, kuinka sopeutua kylmään säähän. En muista mitään muuta, mitä olisin oppinut. Työmarkkinat ovat rajalliset. Olisi hyvä, jos työmarkkinat olisivat avoimemmat, jotta kaikki ihmiset, jotka elävät Suomessa, voisivat hyötyä niistä.

Jos vertaatte englannin kieltä, huomaatte, ettei maailmassa ole yhtään maata, missä ihmiset eivät osaa puhua sitä. Syy tähän on se, että ihmiset näkevät vaivaa. Muihin kieliin verrattuna, englanti on käytetty kieli, millä suomalaiset kommunikoi uusien tulokkaiden kanssa. Jos asut Somaliassa vuoden, ei ole epäilystäkään siitä, ettetkö oppisi kieltä, jos ystävästyt paikallisten kanssa. Joten miksi me emme puhua suomen kieltä, kun asumme Suomessa?

Nöyrän mielipiteeni mukaan, maahanmuuttajat voivat olla hyödyksi suomalaiselle yhteiskunnalle, kun heitä autetaan ymmärtämään, kuinka asiat tehdään täällä. Tämä auttaa heitä tekemään jotain itsestään ja edistää yhteiskuntaa tulevaisuudessa. Tähän haluaisin lopettaa.

Jos asut Somaliassa vuoden, ei ole epäilystäkään siitä, ettetkö oppisi kieltä, jos ystävästyt paikallisten kanssa. Joten miksi me emme puhua suomen kieltä, kun asumme Suomessa?

Pirkko Lehikoinen

Pirkko Lehikoisella on vankka kokemus terveysalalla työskentelystä niin Suomessa kuin kansainvälistikin. Työura alkoi Helsingissä perushoitajan tehtävissä ja jatkui myöhemmin englanninkielisen sairaanhoitajakoulutuksen jälkeen Lontoossa, jossa Lehikoinen erikoistui trooppisiin tauteihin sekä suoritti lääketieteellisen antropologian maisterin opinnot. Lehikoinen on asunut ja työskennellyt useita vuosia erilaisissa hankkeissa ja kehittämis-tehtävissä Lähi-idässä, Afrikassa ja Aasiassa. Tällä hetkellä Lehikoinen on projektityöntekijänä Lieksassa Pakolaisen oppimispolku -hankkeessa.

Pakolaisäidit opin polulla - sylilapset mukana

Pirkko Lehikoinen

”Haluan oppia suomen kielen. Elämä on vaikeaa, kun en osaa kysyä oikein enkä ymmärrä mitä ihmiset sanovat, jos vaikka eksyn kaupungilla. En tiedä sanoja. Yritän viittoilla. Haluan tietää, mitä täällä tapahtuu, mutta en ymmärrä mitä lehdissä kirjoitetaan...”

Näin purki tuntojaan eräs somaliäiti tulkin kautta viime kesänä Lieksan kaupungin järjestämällä Suomi tutuksi -kotoutumiskurssilla. Nämä useamman kotoa lapsiaan hoitavan äidin taholta esille tulleet samansuuntaiset toiveet huomioitiin maaliskuussa 2012 kaupungin sosiaalitoimessa, josta tuli aloite pakolaisäitien kesäkurssin järjestämisestä. Kurssin toteuttaminen jaettiin osaksi Lieksan kaupungin sekä kahden maahanmuuttajien kotouttamista edistävän projektin EU-rahoitteisten Monikulttuurinen Lieksa ja Pakolaisen oppimispolku -hankkeiden kesken.

Monikulttuurinen Lieksa -projektin, Pakolaisen oppimispolku -projektin ja Koto-toimiston työntekijät alkoivat suunnitella kurssia ja työstää siihen liittyviä käytännön asioita.

Lieksan kaupunki pyrkii aktiivisesti edistämään pakolaisten kotoutumista ja ennaltaehkäisemään mahdollista syrjäytymistä myös kotiäitien kohdalla. On koko perheen etu, että äiti on tietoinen yhteiskunnan toimintatavoista ja hallitsee vähintään arkipäivän tarpeita vastaavan kielen. Äitihän on perheen sielu, hänen kauttaan tieto etenee koko perheelle.

1.9.2011 voimaan tullut kotoutumislaki sisältää useita uudistuksia. Uudistuksen pääkohdissa käsitellään kotoutumisen edistämistä muun muassa ottamalla huomioon yksilölliset tarpeet aiempaa paremmin ja pyrkimällä edistämään aikuisen maahanmuuttajan Suomeen asettumista jo alkuvaiheessa. (1386/2010.) Sisäasiainministeriön tiedotteessa mainitaan Osallise-na Suomessa -kokeilu, jossa kotoutumiskoulutukselle pyritään luomaan johdonmukainen malli. Mallissa kehitystoimenpiteet on jaettu kolmeen polkuun, joista yksi suuntautuu erityistä tukea tarvitseville. (Valtioneuvosto 2010.) Tämän polun perusajatus on aikuisten maahanmuuttajakoulutuksen yksilöllisyys ja joustavuus. Yhtenä tukea tarvitsevana ryhmänä on mainittu

luku- ja kirjoitustaidottomat, kotona lapsiaan hoitavat kotiäidit, joilla on vaikeuksia osallistua kokopäiväiseen koulutukseen.

Lieksan pakolaistaustaisten, kotona lapsiaan hoitavien äitien kanssa käytyjen keskustelujen perusteella hahmoteltiin kurssin aineistoa ja sisältöä. Koto-toimistolla järjestettiin keskusteluilta, jossa tulkin välityksellä tiedusteltiin mielenkiinnon kohteita ja osallistumismahdollisuutta kurssille. Illassa keskusteltiin kurssin ajankohdasta, kestosta, lasten hoitojärjestelyistä, Ramadanin ajankohdasta ja sen mahdollisesta vaikutuksesta kurssiin. Esille tuotiin myös, että kurssipäivältä maksetaan yhdeksän euron kannusteraha. Kaikille kotiäideille lähetettiin kirjalliset omankielisensä kutsut, perhetyöntekijä kertoi asiasta perheissä, siitä tiedotettiin Lieksan kaupungin ylläpitämän Virikesopin kautta sekä vielä puhelimitse tulkin kautta. Kaksitoista äitiä ilmoittautui haluavansa osallistua kurssille.

Kurssin tavoitteena oli antaa äideille valmiuksia suomen kielen oppimiseen, arjen taitoihin ja yhteiskuntatietouteen. Tavoitteena oli, että tämä kurssi omalta osaltaan toimisi kotoutumisen edistäjänä ja aktiivisen toiminnan ylläpitäjänä kotiäideille, jotka ovat jääneet kotiin lastenhoidon takia. Toiminnan tärkeimpänä tavoitteena oli ehkäistä syrjäytymiseen johtavaa kehitystä.

Kurssin päämääränä oli antaa kohderyhmän henkilöille tietoa suomalaisesta yhteiskunnasta, sen arvoista ja toimintatavoista. Tavoitteena oli esitellä paikallisia viranomaistoimintoja ja laitoksia sekä oppia suomen kielen käytännön sanoja kotoutumisen helpottamiseksi. Tarkoituksena oli myös keskustella pinnalle nousseista kysymyksistä ja ajatuksista ja tällä tavoin kehittää yhteistyötä ja vuorovaikutusta.

Kurssin ajankohdaksi sovittiin 4.6. – 25.7.2012. Kurssi toteutettiin kolmena päivänä viikossa, maanantaina, tiistaina ja keskiviikkona kello 10 - 14 välisenä aikana. Opiskelutilaksi anottiin asuma-alueen lähellä sijaitsevasta koulusta kolmea luokkaa, joista yksi oli äitien opiskelutila ja kaksi lasten hoitotiloja, toinen viidelle vauvaikäiselle ja toinen viidelle kouluikäiselle lapselle. Lasten hoitohenkilöiksi oli järjestetty hoivatyöhön

kaupungille hakenut pakolaistaustainen äiti ja opiskelijatyttö. Lastenhoito tapahtui viereisessä luokkahuoneessa, jolloin vauvat olivat lähellä äitejään ruokahetkiä varten. Jotkut vauvat olivat oppituntien aikana mukana luokkahuoneessa ja nukkuivat kantotuoleissa tai vaunuissa.

Kolmannen sektorin eri tahojen kanssa oli pyritty rakentamaan yhteistyötä koko kevään ajan ja heidän puoleensa käännyttiin suunniteltaessa kurssin eräitä osioita ja sisältöjä. Heidän apunsa kurssin onnistumisessa oli korvaamaton. Pakolaisäidit toivoivat tietoa

Pakolaisäidit toivoivat tietoa suomalaisista ruoka-aineista sekä ruoan laitosta. Kurssilla järjestettiin keittiöpäiviä, jossa paikalliset Martat opettivat edellä mainittuja asioita sekä suomalaista ruokakulttuuria karjalanpiirakoista korvapuusteihin.

suomalaisista ruoka-aineista sekä ruoan laitosta. Kurssilla järjestettiin keittiöpäiviä, jossa paikalliset Martat opettivat edellä mainittuja asioita sekä suomalaista ruokakulttuuria karjalanpiirakoista korvapuusteihin.

18 oman alansa asiantuntijaa kutsuttiin luennoimaan kurssille. Kurssilla käsiteltiin muun muassa asumiseen, turvallisuuteen, jätteenkäsittelyyn, kodin huoltoon, kodin puhtaanapitoon, vaatehuoltoon, kausipukeutumiseen, terveydenhoitoon, hammashygieneeseen, apteekissa asioimiseen ja ravitsemukseen liittyviä asioita. Lisäksi palolaitoksen edustaja kertoi paloturvallisuuden liittyvistä asioista ja poliisi luennoi poliisin toiminnasta ja liikenneturvallisuutta koskevista asioista. Koulutusasioista oli kertomassa sivistysjohtaja, Kristillisen opiston rehtori ja kansalaisopiston rehtori. Sosiaalipuolta edusti sosiaalitoimenjohtaja ja työvoi-

matoimistossa asioinnista kertoi työvoimatoimiston työntekijä. Viranomaisten kanssa tehty yhteistyö ja heidän läsnäolonsa kurssin asiantuntijoina oli ensiarvoisen tärkeää koko kurssin menestykselle onnistumiselle. Koska osa kurssille osallistujista ei puhunut ollenkaan suomea, kurssilla tarvittiin tulkkia.

Suomen kielen opiskelun lähtökohtana oli ajatus, että kielenoppimisympäristöt ovat läsnä kaikkialla siellä, missä kieltä käytetään. Kurssin arkielämänläheisten toiminnallisten käytänteiden oli tarkoitus edistää näiden taitojen oppimista ja motivoida äitejä osallistumaan elämään myös kodin ulkopuolella.

Kurssin suomen kielen opettajana toimi kasvatustieteen opiskelija, joka kartoitti äitien kielenosaamistasoa. Taso vaihteli täysin luku- ja kirjoitustaidottomista jo suomen kieltä auttavasti puhuviin. Opettaja valmisti opiskelumateriaalia opiskelijoiden tason mukaan. Tutustumisvierailuja tehtiin useita, maatilavierailu, retki Lieksan museoon, Metsähallituksen retki Kolille sekä tutustuminen kirjastoon. Mukana seuraavien pienten lasten määrä rajoitti vierailuja retkikohteisiin, jotka pyrittiin valitsemaan osallistujien innon ja jaksamisen mukaan. Kurssin kokonaistuntimäärä oli 96 tuntia, josta suomen kieltä oli 30 tuntia.

Kurssin lopussa järjestettiin keskustelutunti, jossa käytiin läpi kurssin tapahtumia ja äidit saivat antaa palautetta. Päällimmäiseksi nousi suomen kielen oppimisen tärkeys. Äidit kokivat oppineensa kurssilla suomen kieltä, koska sitä joutui opiskelemaan ja kuuntelemaan koko ajan. Elämä koetaan usein vaikeana, kun ei ymmärrä ympärillä puhuttua kieltä. Ei pysty lukemaan sanomalehtiä, ei tiedä mitä yhteiskunnassa tapahtuu ja kokee olonsa ulkopuoliseksi. Enemmän kieltä osaavat kokivat olonsa itsenäisemmäksi eikä kaupungilla liikkuminen pelottanut. Jotkut sanoivat turvautuvansa elokieleen, jos yhteistä kieltä ei löydy.

Kurssin ajankohta keskipäivällä kello 10–14 koettiin hyvänä, aamulla ja illalla ehti valmistella perheelle ruokaa ja hoitaa kodin asioita. Kaikki olivat iloisia siitä, että kurssin myötä päivään liittyi muutakin kuin vain kotona olemista. Olo ei tuntunut niin eristäytyneeltä, kun pääsi muiden joukkoon ja opettelemaan suomen puhumista. Kaikki olivat myös sitä mieltä, että ellei lastenhoitoa olisi järjestetty rinnakkaisena tapahtumana, osallistuminen olisi ollut mahdotonta. Jopa kurssille kävely koettiin mielekkäänä, tuli lähdettyä liikkeelle. Kysymykseen, miten perheet kokivat äitien kurssilla olon, kaikki perheet olivat kovin kiinnostuneita kurssin tapahtumista ja kokivat sen positiivisena asiana. Kurssilaisten läsnäolo ja opiskelumotivaatio säilyi korkeana kurssin loppuun saakka. Äideille jaettiin myös kyselylomake, joka käytiin yhdessä läpi. Kirjalliseen kyselyyn vastasi yhdeksän äitiä. Suomen kielen opiskelu nousi kaikkein tärkeimmäksi aiheeksi. Vastauksena kysymykseen mahdollisista jatkosuunnitelmista halutuin oli suomen kielen opiskelu.

Pakolaisäidit pitivät kurssia tärkeänä. Tulkkiapuna kurssilla Suomessa jo neljä vuotta asunut äiti kommentoi kielen oppimisen tärkeyttä: ”Ei ole hyvä, että aina tarvitsee tulkkia. Kun osaa suomen kielen, voi kysyä asioita ja oppia kaiken muun.”

Äidit kokivat oppineensa kurssilla suomen kieltä, koska sitä joutui opiskelemaan ja kuuntelemaan koko ajan. Elämä koetaan usein vaikeana, kun ei ymmärrä ympärillä puhuttua kieltä. Ei pysty lukemaan sanomalehtiä, ei tiedä mitä yhteiskunnassa tapahtuu ja kokee olonsa ulkopuoliseksi.

Kuva Pirkko Lehikoinen

LÄHTEET

Laki kotouttamisen edistämisestä 1386/2010. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2010/20101386>. Katsottu 26.10.2012.

Valtioneuvosto. 2010. Ministeri Thors Kielen oppimisen merkitys kotoutumisessa -seminaarissa. <http://valtioneuvosto.fi/ajankohtaista/puheet/puhe/fi.jsp?oid=311752>. Katsottu 26.10.2012.

VÄLÄHDYKSIÄ MATKALTA

Olen somalimies. Somalia on todellakin hieno maa ilmaston, karjan, maatalojen, kasvilisyyden ja kalastuksen puolesta. Somalialaiset jaetaan kolmeen ryhmään:

Karjapaimenet, jotka kasvattavat kameleita, lampaita, vuohia, nautakarjaa ja kanoja.

Maanviljelijät, jotka viljelevät viljaa, maissia, hirsiä, seesamia, papuja ja riisiä. Lisäksi he kasvattavat kasviksia, kuten salaattia, porkkanaa, vihreää paprikaa, okraa, sitruunaa, appelsiinia, paprikoita, meloneja ja bataattia.

Kalastajat, joiden menestys perustuu siihen, että Somaliassa on Afrikan pisin rannikkoalue.

Somalialaiset auttavat toisiaan ja tukevat niitä, joilla on vaikeuksia, koska maassa ei ole hallitusta, joka voisi auttaa ihmisiä.

Kun sota alkoi, kävin lukiota, enkä ehtinyt valmistua. Aloin opiskella ammattia, jotta voisin tehdä työtä ja kahden vuoden kuluttua minusta tuli laboratorio-tekniikko. Tätä työtä tein jonkin aikaa, minkä jälkeen minusta tuli taksinkuljettaja. Toimin taksinkuljettajana siihen saakka kunnes tulin Suomeen.

Kun tulimme Suomeen, meidät toivotettiin tervetulleiksi. On totta, että lähtiessäsi kotimaastasi, koet murhetta ja vaikeuksia, etenkin jos uudessa maassa on erilainen ilmasto, kieli ja vuorovaikutustapa. Muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta tämän yhteisön jäsenet eivät halua olla vuorovaikutuksessa kanssamme.

Mielestäni suomalaiset ovat ihmisiä, jotka kunnioittavat järjestystä ja sääntöjä. He kunnioittavat lakia ja kuuntelevat toisiaan. Suomi on hieno maa ja suomalaiset ovat tehneet paljon töitä rakentaakseen maansa. Uskon, että jos somalialaiset saavuttavat järjestyksen, he johdattavat maansa menestykseen.

Hyöty, jonka sain tästä maasta, on koulutus. Opin sen, että jos tekee paljon työtä, saavuttaa kehityksen. Opin myös, kuinka lojaaleja ihmiset ovat maalleen ja kuinka he arvostavat aikaansa. Oikeastaan haluan saada koulutuksen ja edetä. Uskon, että saavuttaakseni tämän ensimmäinen askel on oppia kieli, koska kieli on avain kaikkeen. Jos opit kielen, saavutat paljon.

Hyöty, jonka sain tästä maasta, on koulutus. Opin sen, että jos tekee paljon työtä, saavuttaa kehityksen. Opin myös, kuinka lojaaleja ihmiset ovat maalleen ja kuinka he arvostavat aikaansa.

2 Koulutus kotoutumisen edistäjänä

Minna Havi

Minna Havi opiskelee kulttuuriantropologiaa. Hän on valmistunut humanististen tieteiden kandidaatiksi Itä-Suomen yliopistosta. Tällä hetkellä Havi viimeistelee filosofian maisterin opintojaan. Monikulttuurinen Lieksa -projektissa Minna Havi toimi yliopistoharjoittelijana.

Alkukartoitus muutoksessa

Minna Havi ja Saara Hiltunen

Artikkeli perustuu Pohjois-Karjalan Aikuisopiston maahanmuuttajia pitkäaikaisesti opettaneen Marita Koukkarin haastatteluun. Haastattelijoina ja artikkelin kirjoittajina toimivat Minna Havi ja Saara Hiltunen.

Pohjois-Karjalan Aikuisopisto on ollut monelle Joensuuhun saapuneelle maahanmuuttajalle ensimmäinen paikka, mihin hänet on ohjattu kotouttamiskoulutusta edeltävään alkukartoitukseen yli 20 vuoden ajan. Marita Koukkari on työstänyt lukemattomia alkukartoituksia toimittuaan maahanmuuttajien opettajana alkumetreiltä asti. Ennen kuin laki kotoutumisesta muuttui syyskuussa 2011 kartoitukseen ohjattiin ensisijaisesti työttömät työnhakijat. Uusi laki velvoittaa alkukartoituksen kaikille uusille maahanmuuttajille, vaikka suunnana ei olisikaan työelämä.

Alkukartoitusjaksot vaihtelevat erilaisina ja pituisina eri paikkakunnilla. Aiemmin alkukartoitus kesti keskimäärin kymmenen päivää, jolloin tehtiin monipuolinen osaamisen kartoitus. Jälkeenpäin on todettu, että aika oli liian pitkä. Nykyisellään mielekkäänä koetaan viiden päivän mittainen intensiivinen osaamisen kar-

toitusjakso. Uuden lain myötä kaikilla maahanmuuttajilla on oikeus alkukartoitukseen ja sitä seuraaviin toimenpiteisiin. Kunta on velvollinen järjestämään osaamisen kartoituksen myös niille, jotka eivät ole TE-toimiston asiakkaita, kuten kotiäidit ja opiskelijat.

Alkukartoituksen jälkeen maahanmuuttajan kanssa yhdessä koulutusorganisaation opettaja tai opinto-ohjaaja ja TE-toimiston virkailija sekä mahdollisesti kunnan sosiaalityöntekijä tekevät kotoutumissuunnitelman. Tämän jälkeen maahanmuuttaja ohjataan suunnitelman mukaiseen koulutukseen. Joensuun aikuisopistolla tehtävät alkukartoitukset kestävät nykyisellään tavallisesti viisi päivää. Alkukartoitus voi olla myös yhden haastattelun pituinen hyvin koulutetun henkilön kohdalla.

KOTOUTUMISEN VALMIUDET SELVITETÄÄN

Alkukartoitukseen sisältyy Valioneuvoston asetuksen mukaan (570/2011) alkuhaastattelu ja tarvittaessa tarkentavia toimenpiteitä. Alkuhaastattelussa selvitetään maahanmuuttajan yleiset kotoutumisen valmiudet, joi-

ta ovat muun muassa luku- ja kirjoitustaito, suomen ja ruotsin kielen taito, opiskeluvalmiudet, aikaisempi koulutus ja työkokemus, erityistaitoihin liittyvä osaaminen ja muut vahvuudet, omat työllistymis- ja koulutustavoitteet, elämäntilanne ja siitä johtuvat palvelutarpeet Kokonaisuudessa huomioidaan myös fyysinen ja psyykinen terveys, asuminen sekä perhesuhteet. Alkukartoitukseen voidaan sisällyttää alkuhaastattelussa saatujen tietojen perusteella lisäksi tarkentavia toimenpiteitä. Tällaisia toimenpiteitä ovat esimerkiksi henkilön ammatillisen osaamisen kartoitus ja sen tunnistaminen sekä erilaiset testit, joissa selvitetään tarkemmin luku- ja kirjoitustaito, suomen kielen taidon eri osa-alueet (luetun ja kuullun ymmärtäminen,

Alkukartoituksessa selvitetään maahanmuuttajan tasoa vastaavat oppimistarpeet. Onko oikea etenemispolku peruspolku eli normaalisti etenevien polku vai hitaasti etenevien polku heikot oppimisvalmiudet omaaville?

puhuminen ja kirjoittaminen), opiskeluvalmiudet ja mahdolliset oppimisvaikeudet sekä matemaattiset valmiudet. Lisäksi tehdään tarvittaessa urasuunnittelun ja palvelutarpeiden kartoitus.

Pohjois-Karjalan aikuisopistolla Joensuussa tehtävissä alkukartoituksissa ensimmäiseksi kartoitetaan maahanmuuttajan luku- ja kirjoitustaito. Mikäli ongelmia luku- ja kirjoitustaidossa latinalaisin kirjaimin ilmenee, mitataan näitä taitoja omalla kielellä. Mikäli omalla kielellä ei ole ongelmia lukea ja kirjoittaa, testataan latinalaisten kirjainten tuntemus sekä suomen kielen äänne-kirjain -vastaavuuden tunnistaminen. Erityiseksi haasteeksi opetustyössä Koukkari mainitsee semilukutaidottomat. Tämä tarkoittaa, että maahanmuuttaja osaa lukea ja kirjoittaa, mutta taito on

harjaantumaton. Maahanmuuttaja, joka tulee kulttuurista, jossa kirjallinen kulttuuri ei ole samalla tavalla arvostettua kuin Suomessa, voi olla semilukutaidoton. Samoin maahanmuuttaja, jonka oman äidinkielen kirjoitus ei perustu latinalaisiin kirjaimiin tai joilla on heikot oppimisvalmiudet, esimerkiksi lukihäiriö. Näille maahanmuuttajille haastateltavan mukaan paras vaihtoehto etenemiseksi olisi kurssi, jossa opetettaisiin sekä latinalaisia kirjaimia että suomen kieltä, jolloin kurssin nimi voisi olla esimerkiksi ABC + suomen kieli.

Alkukartoituksessa selvitetään maahanmuuttajan tasoa vastaavat oppimistarpeet. Onko oikea etenemispolku peruspolku eli normaalisti etenevien polku vai hitaasti etenevien polku heikot oppimisvalmiudet omaaville? Vai sopiiko maahanmuuttajalle nopeasti etenevien polku? Yleensä nopeasti etenevillä on hyvä koulutustaso, he osaavat monia kieliä ja ovat monesti akateemisesti koulutettuja kotimaassaan.

Koukkarin kokemuksen mukaan erityishuomion ansaitsevat kotiäidit. He eivät usein pääse alkukartoitukseen eivätkä etenkään sen jälkeisille suomen kielen kursseille, koska eivät ole TE-toimiston asiakkaita tai/ja lastenhoidon järjestämisessä etenkin lyhyellä alkukartoitusjaksolla on vaikeuksia. Toimiva malli voisi olla esimerkiksi äitilapsi -ryhmä, jossa äidit ovat koulutuksessa yhdessä lasten kanssa. Tällainen toiminta

on tällä hetkellä mahdotonta järjestää Joensuussa resurssien puuttuessa.

Haastateltava nostaa esiin myös kotoutumiskoulutukseen osallistujat. Jos heikot oppimisvalmiudet omaava tai semilukutaidoton henkilö laitetaan ryhmään, jossa on hyvät oppimisvalmiudet omaavia nopeasti eteneviä opiskelijoita, hän tuntee olonsa epävarmaksi ja itsensä huonoksi oppijaksi, millä taas saattaa olla pitempiaikaiset vaikutukset oppimiseen ja haluun oppia. Kotoutumiskoulutusten ryhmien muodostamisessa tulee huomioida kielitaitotason lisäksi oppimisvalmiudet. Lisäksi ryhmissä tulisi olla saman kulttuuritaustan omaavia maahanmuuttajia, koska siinä on eroja, kuinka hyvin esimerkiksi venäläinen ja somali ymmärtävät suomalaisen yhteiskunnan ja kulttuurin

tapoja sekä arjen toimintaa. Opettajan selittäessä pyykikoneen tai sähkölieden toimintaa, saattavat venäläiset turhautua, kun taas somaleille tieto on ensisijaisen tärkeä. Arjen toimintoihin liittyviä erityiskysymyksiä on runsaasti niillä, joiden kulttuurillinen ja yhteiskunnallinen tausta on hyvin erilainen kuin suomalaisilla. Valitettavasti resursseja ei yleensä ole tällaiseen ryhmän muodostukseen, jolloin monet maahanmuuttajat saattavat jäädä vaille tarpeellista arjen toimintaan liittyvää tietoa.

MAAHANMUUTTAJAN OPPIMISPOLUT

Alkukartoituksen jälkeen maahanmuuttajalla on erilaisia vaihtoehtoja. Koukkari korostaa, että aikuisopistolla tehtävien alkukartoitusten jälkeisiin jatkokoulutuksiin vaikuttaa paljon se, mitä koulutuksia kyseisenä ajankohtana on tarjolla. Suurin osa ohjautuu suomen kielen kursseille. Aikuisopiston kotoutumiskoulutuksen kurssien sisällöt on suunniteltu Opetushallituksen ohjeistusten mukaisiksi. Aikuisopistolla kotouttamiskurssit ovat yleisesti viisi kuukautta pitkiä ja luku- ja kirjoitustaidottomien koulutus on tällä hetkellä kuusi kuukautta.

Lisäksi erittäin suosituksi koulutukseksi on noussut Pohjois-Karjalassa ideoitu Maahanmuuttajan polku ammattiin-koulutus, jossa opiskelijalla on mahdollisuus suorittaa ammatillisia opintoja ja erilaisia korttija lupakoulutuksia työllistymisen tueksi. Koulutus on pituudeltaan kymmenen kuukautta. Maahanmuuttaja opiskelee ensin viisi kuukautta suomen kieltä, minkä jälkeen hän menee viideksi kuukaudeksi ammattiopintoihin suomalaisten opiskelijoiden joukkoon haluamalleen alalle. Ammattiopintoihin tutustuessaan maahanmuuttaja voi jo suorittaa tutkinnon osia, mikäli taidot riittävät. Kieliopinnoissa keskitytään suomen kieleen ja ammatilliseen erityisanastoon. Jos maahanmuuttaja pyrkii rakennusalalle, hän opettelee kyseistä sanastoa ja voi halutessaan suorittaa suomen kielen opettajan tukemana esimerkiksi opintoihin kuuluvan työturvallisuuskortin. Opintojen jälkeen opiskelijat ovat päässeet hyvin ammatilliseen aikuiskoulutukseen. Aikuisopiston puolella opiskelu on käytännönläheistä ja ammattiin liittyvää. Maahanmuuttajat menestyvät tavallisesti

paremmin siellä kuin esimerkiksi ammattiopistossa. Monella aikuisella opiskelijalla on jo jotain osaamista taustalla, mikä vaikuttaa oppimistuloksiin.

Kotoutumiskoulutus päättyi silloin, kun maahanmuuttaja on saavuttanut vaaditun kielitason eli Yleisen kielitutkinnon (YKI) keskitason. Tason saavuttaminen riippuu oppimisvalmiuksista. Tässä eri kansalaisuuksissa on suuria eroja. Esimerkiksi venäläisillä on usein vähintään peruskoulu suoritettuna, joten heillä on hyvät oppimisvalmiudet, eikä heille tarvitse opettaa sitä, kuinka opiskellaan. Sosiaalisista kulttuureista tulevilla taas saattaa kommunikatiiviset taidot kehittyä nopeasti mutta kirjoittaminen ja luetun ymmärtäminen jää kielen eri osa-alueista heikoiksi.

OPETUKSEN KEHITTÄMISTARPEET

Kysyttäessä, mitä kehitettävää suomen kielen opinnoissa on, haastateltava nostaa esiin oppikirjat. Hänen mielestään nykyiset oppikirjat ovat liian kielioppinainotteisia. Niissä ei jätetä tilaa kommunikatiiviselle ja interaktiiviselle opettamiselle. Lisäksi niissä aihepiirit eivät aina tue riittävästi esimerkiksi yhteiskunta- ja kulttuuritietoon ja arjen taitoihin liittyviä asioita. Uusimmassa OPH:n opetussuunnitelmassa opiskelijan tarve oppia toiminnallisten oppimismenetelmien kautta on jo huomioitu, mutta oppikirjat kehittyvät paljon hitaammassa tahdissa kuin suunnitelmat.

Marita Koukkarin mukaan osaamisen testaaminen on erittäin vaikeaa. Aikaisemman koulutuksen tunnistaminen on haastavaa lähinnä siksi, että maahanmuuttajilla ei ole todistuksia ja eri maiden koulutusjärjestelmät ovat erilaisia. Työpaikkojen ja työssäoppimispaikkojen löytyminen tietyillä aloilla voi olla hankalaa. Työpaikat, joissa maahanmuuttaja voisi työn ohella osoittaa osaamisensa, eivät monesti halua kielitaidotonta maahanmuuttajaa, jolla ei ole osaamisestaan minkäänlaista todistusta.

Aikuisopistolla on kehitetty osaamiskartoituksia eri aloille yhteistyössä työnantajien kanssa. Lisäksi aikuisopiston suomen kielen kursseilla on alustavasti selvitetty osaamista laittamalla maahanmuuttaja tekemään ammattisanastoa. Esimerkiksi kun somalialainen sähköasentaja ymmärtää tekemänsä sähköalan sanaston,

on se osoitus taustalla olevasta käsitteiden hallinnasta. Tämän jälkeen on helpompi lähteä etsimään ammatillista lisäkoulutusta ja työpaikkaa.

Maahanmuuttajan alkukartoitus ja kotoutumiskoulutus on haastava tehtävä koulutusorganisaatiolle ja yksittäisille opettajille. Resurssien ja tuen puute vaikeuttavat tilannetta entisestään. Yksilöllisten tilanteiden huomioon ottamista vaativa opetus ei ole mahdollista ryhmäkokojen kasvaessa ja ryhmien erilaisuuden takia. Opettajan tukena ei ole esimerkiksi avustajaa oppitunneille, tuki- tai erityisopetusta oppimisvaikeuksista kärsiville jne.

Oppikirjojen vanhanaikaisen opettamisotteen takia opetuksen suunnittelu on työlästä ja jää yksittäisten opettajien oman aktiivisuuden ja osaamisen varaan.

Koukkari nostaakin tärkeimmäksi kehittämiseksi oppikirjojen uudistuksen. Jos kirjoissa on kommunikatiivinen opetusote, auttaa se elävöittämään opetusta ja suunnittelemaan tunteja. Oppikirjat loppujen lopuksi ohjaavat opettajan työtä merkittävästi.

Aikuisopisto on maahanmuuttajalle hyvä paikka opiskella amattia, koska siellä ei katsota niinkään peruskoulutodistusta kuin aikaisempaa osaamista ja valmiuksia ammattiin. Maahanmuuttajan polku ammattiin -opinnoista on savutettu hyviä tuloksia, mutta lopulta työllistymisen kannalta vaikuttaa työnantajien näkemys. Tällä hetkellä suomalaista työvoimaa on vielä niin paljon, että työnantajat harvemmin palkkaavat maahanmuuttajia, mutta työvoimapulan edessä heidän on käännettävä katseensa myös uuteen työvoimaan.

LISÄTIETOJA AIHEESTA

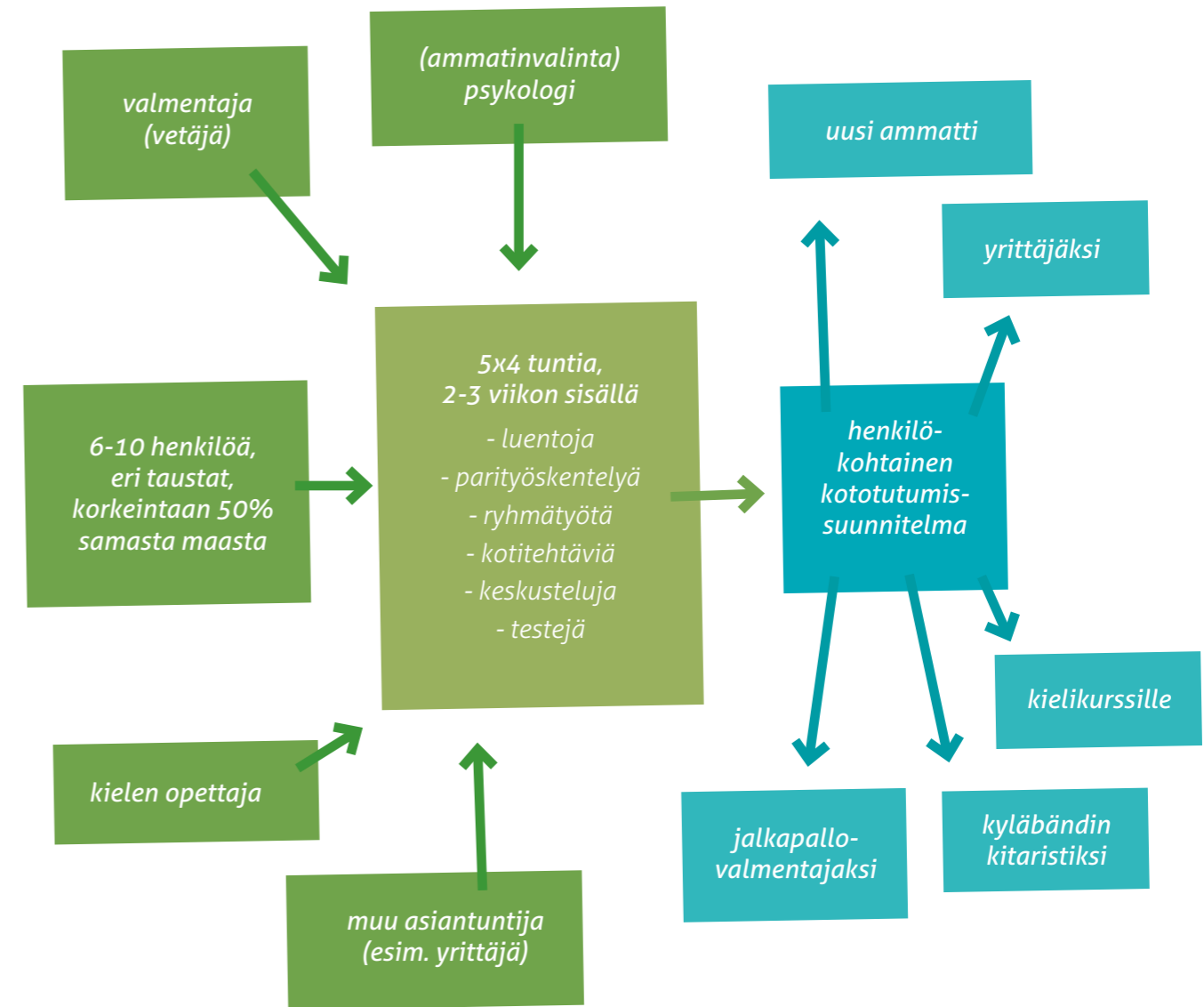
Sanastoja, osaamiskartoituksia sekä muita aikuisopiston tekemiä oppimateriaaleja löytyy osoitteesta <http://mamu.pkky.fi>

Yleiset kielitutkinnot: www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/.../yleiset_kielitutkinnot

Valtioneuvoston asetus kotoutumisen edistämiseen liittyvästä alkukartoituksesta 570/2011. <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2011/20110570>. Katsottu 10.12.2012.

LÄHTEET

Huttunen, H-P., Karinen, R., Kivisik, K., Korhonen, I., Laine, H., Mikkonen, M., Prisada, J., Ruohomäki, I. & Sallinen, S. 2011. Alkukartoituksen avuksi. Esimerkkejä kotouttamislain mukaisen alkukartoituksen hyvistä käytännöistä. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. 11/2011. Työ ja yrittäjyys. http://www.tem.fi/files/32187/TEMjul_11_2012.pdf. Katsottu 13.4.2011.

Kuvio 1. Esimerkki osallistavasta osaamiskartoituksesta (Huttunen ym. 2012, 36).

*Suomessa jos on ilman työtä,
Kela hoitaa ja auttaa, mutta minun
kotimassa jos ilman on työ, pitää
hoitaa kaikki asiat itse.*

*Suomessa kaikki ihmiset ovat tasa-
arvoisia. onko rikas vai köyhä, ei ole
väliä. Rikkaita ei kohdella eli tavalla.
Olen asunut Suomessa monta vuotta
ja tiedän, että Suomi on kaunis
rauhallinen maa..*

VÄLÄHDYKSIÄ MATKALTA

Kun asuin Kiinassa, minä en tiennyt paljon asioita Suomesta, vain tiesin Suomen kesä on lämmin. Talvella on tosi kylmää.

Kun muutin Suomeen, en tiennyt, minkälainen Suomen talvi on. Tiedän, että Suomen talvi on niin pitkä ja päivä on niin lyhyt. Tiedän että Suomen syksy on tosi kaunis ja värikäs. Pidän Suomen kesästä kovasti, koska tällä ei ole niin kuuma sama kuin minun kotikaupungissa. Koko maassa on kesällä loma, ja ihmiset nauttivat auringosta. Kesällä minun kotikaupungissa ihmiset ovat varjoissa ja viileässä, koska ulkona on niin kuuma, aina on 30–38 astetta.

Tiedän nyt, että jos menen käymään johonkin, täytyy soittaa ensin ja ehkä odottaa, että joku pyytää. Tavallinen suomalainen on ujo ja kohtelias. Suomalaiset rakastavat luontoa ja urheilua.

Suomessa jos on ilman työtä, Kela hoitaa ja auttaa, mutta minun kotimassa jos ilman on työ, pitää hoitaa kaikki asiat itse. Minä olin sairas ja olin leikkauksessa, maksoin vain 60 euroa, se on uskomatonta. Jos se tapahtuisi minun kotimaassa, täytyy maksaa paljon enemmän. Minä opiskelen suomen kieltä ilman maksua ja olen saanut rahaa Kelalta. Kiinassa pitää maksaa ja se on tosi kallista. Suomessa kaikki ihmiset ovat tasa-arvoisia. onko rikas vai köyhä, ei ole väliä. Rikkaita ei kohdella eli tavalla. Olen asunut Suomessa monta vuotta ja tiedän, että Suomi on kaunis rauhallinen maa.

Joistakin asioista en pidä: nuoret tytöt meikkaavat kovasti. Nuoret pojat alkaa juoda olutta ja viiniä.

Minun mielestä jos on hyvä ystävä ja hyvin tuttu, ehkä ei tarvitse soittaa ensin ja vasta sitten mennä käymään. Se tuntuu vähän oudolta.

Toivon että puhun paremmin suomea ja löydän työtä Suomesta. Myös toivon tulevaisuudessa että elämä menee sujuvasti.

- VALMA-koulutuksen opiskelija -

Kokeilu aikuisperuskoulusta iltalukiassa

Saara Hiltunen ja Minna Havi

Joensuun Lyseon lukion aikuislinjan rehtori Veijo Martikainen käynnisti ensimmäisen maahanmuuttajille suunnatun aikuisperuskoulukokeilun vuonna 2007. Aikuisperuskoulun tarve maahanmuuttajille oli tullut esiin samalla, kun Joensuun lyseon lukion aikuislinjalla pohdittiin yleisemmin aikuisperuskoulun järjestämistä. Tavoitteena oli antaa opetusta, jolla saa peruskoulun alaluokkia vastaavan todistuksen. Kokeilua toteuttamassa on ollut myös lehtori Mari Petrelius, joka jakoi kanssamme ajatuksia maahanmuuttajien koulutuksesta ja integroitumisesta suomalaiseen yhteiskuntaan.

Aikuisperuskoulun suorittamiselle ei asetettu tavoiteaikaa, vaan oppimisen tavoitteet määriteltiin valtakunnallisen opetussuunnitelman mukaisesti. Koulutuksessa otettiin huomioon oppilaan aikaisempi osaaminen, jota täydennettiin henkilökohtaisella opetussuunnitelmalla. Opetus oli yksilöllistä, koska opetusryhmä oli heterogeeninen. Rehtori Veijo Martikainen toimii myös koulun opona, joten häne oli avainasemassa tämän ohjelman kehittäjänä.

Oppilaitos ei asettanut rajoituksia osallistujien lailliselle asemalle. Peruskouluun otettiin jo kansalaisuuden saaneita sekä turvapaikanhakijoita, jotka vielä

odottivat oleskelulupapäätöstä. Opiskelijoilta kuitenkin vaadittiin auttavaa suomen kielen taitoa mukaanlukien luku- ja kirjoitustaito.

AIKUISPERUSKOULUN SISÄLTÖ

Joensuun lyseon lukion aikuisperuskoulumallissa suoritettiin ensin perusasteen opinnot. Koulussa ei ole perusasteen kurssimuotoista opetusta, joten opiskelijat pystyivät suorittamaan samalla lukio-opintoja. Raja lukion ja peruskoulun välillä ei ollut selvä. Opiskelijat etenivät kahta tasoa samaan aikaan. He saattoivat opiskella esimerkiksi suomen kielessä lukio-opintoja ja reaaliaineissa perusopintoja.

Opiskelijoilla oli oma oppimisen tukiryhmä sen lisäksi, että he opiskelivat samoilla lukiotunneilla kuin suomalaiset opiskelijat. Maahanmuuttajaoppilaille oli asetettu erilaiset oppimistavoitteet. Tukiryhmässä pehdyttiin erityisesti peruskoulun asioihin. Suomen kieltä painotettiin kaiken aikaa ja sitä pyrittiin käyttämään ja hyödyntämään mahdollisimman paljon. Tavoitteena oli opettaa suomen kieltä erilaisista näkökulmista. Opettajat halusivat kohentaa maahanmuuttajien

kielitaitoa ja samalla saada selville, mitä opiskelijat oikeasti osaavat.

Maahanmuuttajien aikuisperuskoulun opintoihin on vaikea tehdä yhtenäistä kaavaa, koska opiskelijat ovat erilaisia. Toisilla saattaa olla aikaisempaa koulutuskokemusta kotimaastaan, ja toisilla taas on taustallaan vain hyvin vähän tai lainkaan koulutusta. Kursseilla mukana olemisen avaa sitä, mitä oppilas osaa ja sitä mitä pitää kehittää. Jokaisella aikuisella on oma henkilökohtainen opintosuunnitelmansa, jonka läpäisylle ei ole asetettu aikarajoja. Pystyäkseen opiskelemaan aikuisperuskoulussa opiskelijan täytyy osata suomen kieltä auttavasti.

Joensuun aikuislukion mallissa tavoitteena oli suorittaa peruskoulun luokat 1-9. Omaksuttavaa tietoa oli paljon ja opiskelu vaati motivaatiota ja taitoa opiskella. Aikuislukion opetus on iltapainotteista ja perustuu laajalti itsenäiseen opiskeluun. Itsenäinen peruskoulun opiskelu vaatii maahanmuuttajalta paljon työtä ja motivaatiota.

Opiskelijoiden erilaisten taustojen takia opettaja joutui eriyttämään opintoja paljon. Opettaja otti opiskelijan omat taidot ja tavoitteet huomioon opetuksessa ja kokeissa. Ryhmät olivat heterogeenisiä, joten niissä opiskelu vaati hyvää suomen kielen taitoa. Samassa ryhmässä oli sekä suomalaisia että maahanmuuttajaopiskelijoita. Opiskelijan täytyi uskaltaa ilmaista, jos hänellä oli vaikeuksia ymmärtää ja pysyä opetuksen mukana. Aikuislukio perustuu omaan haluun oppia, joten opiskelijalla, jolla on heikko lähtötaso ja motivaatio, on vaikeuksia pärjätä.

Opetuksen taustalla ovat valtakunnalliset opetussuunnitelmat, joita on noudatettava, mutta lopulta opettaminen on kiinni opettajasta. Perusopetuksen opetussuunnitelmassa määritellään hyvän osaamisen taso, joka oppilaan on eri taidoissa ja tiedoissa saavutettava. Tämä asettaa rajoituksia opetusmenetelmille. Niiden täytyy olla sellaisia, että taso saavutetaan.

Aikuisperuskoulun suoritetuana maahanmuuttaja pystyi jatkamaan lukio-opintoihin. Osalla oli jo lukio-opintoja suoritettuna, mikä lyhensi opiskelupolkua. Ylioppilaskokeessa maahanmuuttajille ei ole helpotuksia.

Koe on sama kuin suomalaisilla ja vastaamiseen käytetään suomen kieltä. He voivat kirjoittaa äidinkielen suomi toisena kielenä. Äidinkielen esseekokeeseen ja tekstitaidon kokeeseen maahanmuuttajan ei tarvitse osallistua, mutta esimerkiksi reaalin hän kirjoittaa suomeksi. Jotta ylioppilaaksi voi kirjoittaa, täytyy suomen kielen taidon olla pitkälle kehittynyt.

AIKUISPERUSKOULUN KEHITTÄMISTARPEET

Perusopetussuunnitelman mukainen kokonaisuus toimii pohjana suomalaisen yhteiskunnan tuntemisessa ja siihen integroitumisessa. Samalla kielitaito kasvaa. Aikaisemman osaamisen tunnistamista pitää kehittää, koska jokainen ihminen on elämänsä aikana oppinut monia asioita, jotka ovat asianomaisen selviytymiskeinoja. Aikaisempien taitojen tunnustaminen lyhentää opiskelun kestoa, jolloin ei tarvitse olla peruskoulussa seitsemää vuotta, minkä jälkeen pystyy etenemään jatko-opintoihin.

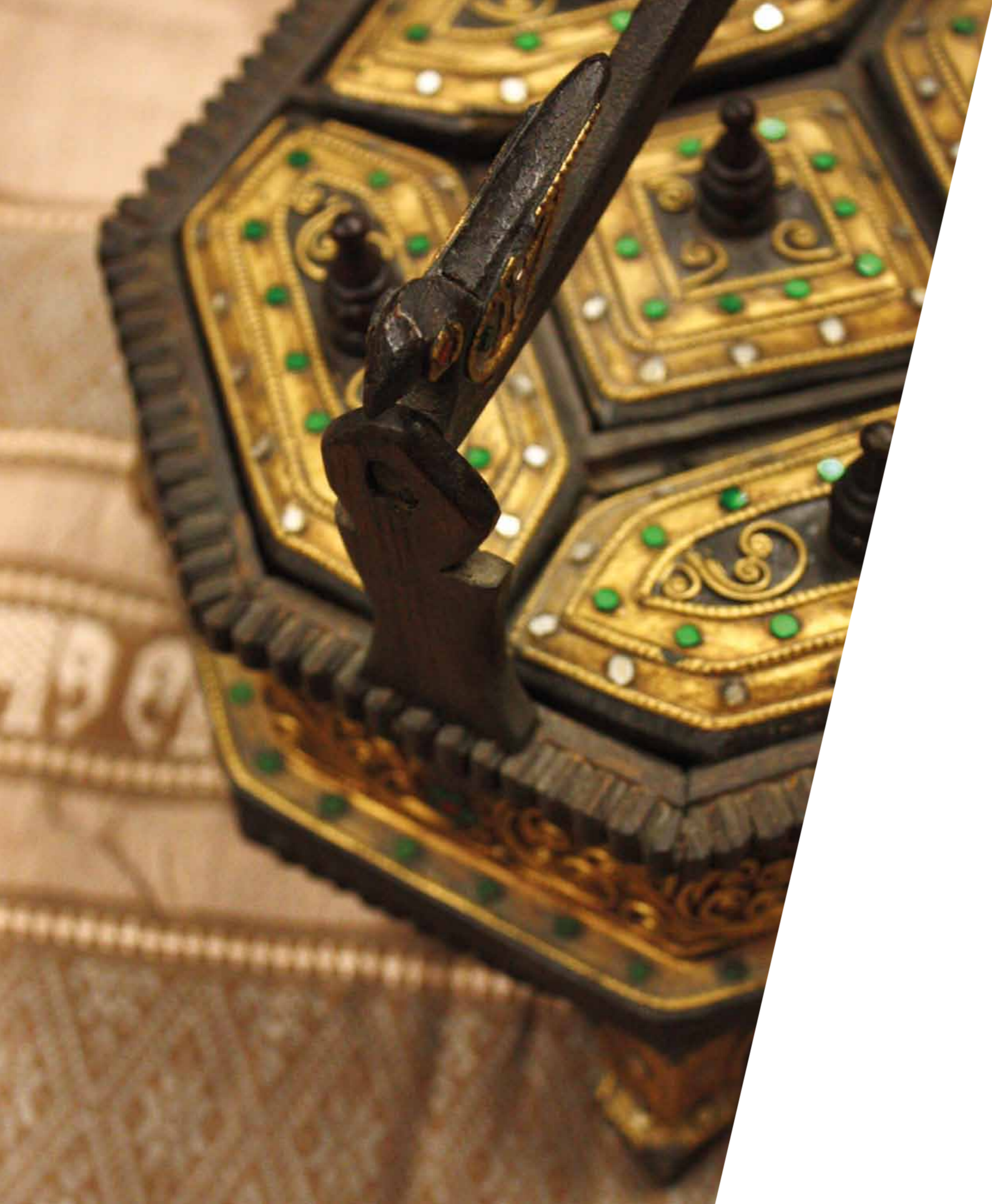
Martikaisen mukaan työelämän integroiminen osaksi peruskouluopintoja hyödyttäisi opiskelijoita. Opiskelija saisi paljon tarvitsemaansa työkokemusta jo opintojen aikana. Opiskelijat, jotka ovat saaneet työkokemusta ennen valmistumistaan, työllistyvät nopeammin. Lisäksi työssä kohtaa tavallisesti suomalaisia ja kieli pääsee kehittymään huomaamatta.

Viranomaisyhteistyön kehittäminen olisi yksi avainasemassa oleva asia. Monesti eri organisaatiot toteuttavat samoja asioita toisistaan tietämättä. Opetuksen koordinointi eri oppilaitosten kesken eheyttäisi koulutustarjontaa ja antaisi maahanmuuttajalle mahdollisuuden eheään jatkukseen kielenoppimisen edistämiseksi. Rahan puute on tavallisesti perusteluna sille, miksi koulutusta ei voi järjestää. Lisäksi Martikainen kokee ongelmana sen, että eri koulutusorganisaatiot eivät tunne toistensa toimintaa ja päällekkäisyyksiä syntyy helposti. Tavoitteena olisi saada yhteinen malli, jonka osia sovelletaan eri tahoilla. Eri koulutusorganisaatiot voisivat siten kasvattaa osaamistaan tietyllä alueella. Taustalla on luonnollisesti yhteinen Opetushallituksen määrittelemä opetussuunnitelma. Näin saataisiin vastaavuudet suomalaisille koulutuksille.

Silloin maahanmuuttajan oppimispolku voisi muuttua paremmin tarpeita vastaavaksi. Joensuun aikuislukion iltalinjalla ei aloitettu uutta peruskouluryhmää syksyllä 2012 taloudellisen tuen puuttuessa. Meneillään on aiemmin aloittaneiden opintojaksoja, eikä uusien ryhmien aloittaminen jatkossa ole poissuljettu.

Maahanmuuttajien aikuisperuskoulun opintoihin on vaikea tehdä yhtenäistä kaavaa, koska opiskelijat ovat erilaisia.

Työnantajan näkemyksiä

maahanmuuttajien oppimisesta ja työllistymisestä

Anne Smuran haastattelun pohjalta kirjoittaneet

Saara Hiltunen ja Minna Havi

Lieksassa maahanmuuton yhtäkkisellä ja nopealla kasvulla on ollut vaikutus myös paikallisten yrittäjien arkeen. Heidän on täytynyt uudessa tilanteessa pohtia, miten suhtautua maahanmuuttoon ja mahdolliseen uuteen työvoimaan. Suhtautumistavat ovat olleet moninaisia. Artikkelissa esitellään lieksalaisen yrittäjän Anne Smuran näkemyksiä maahanmuuttajien työllistymisestä ja koulutuksesta.

Anne Smura on Lieksan sähkön osaomistaja ja paikallisjohtaja. Hän on laajasti mukana kaupungin maahanmuuttajatyössä. Lieksan sähköllä on Lieksassa Expert kodinkonemyymälä, jossa myydään kodinkoneita ja valaisimia sekä tehdään sähköasennuksia ja huolletaan kodinkoneita ja tietokoneita. Anne Smura toimii kyseisessä myymälässä esimiehenä. Tässä ominaisuudessa hän on ottanut maahanmuuttajia työharjoittelijoiksi kodinkoneliikkeeseen. Työharjoittelijat ovat olleet suomen kielen kurssilaisia lieksalaisista oppilaitoksista. Harjoittelun motiivina on työhön tutustuminen ja kielitaidon kehittäminen. Harjoittelulla pyritään lisäämään suomen kielen käyttömahdollisuuksia ja samalla tutustumaan suomalaiseen yritykseen, työelämään ja kulttuuriin.

Seuraavaksi Anne Smura kertoo omista kokemuksistaan ja kehittämisideoistaan maahanmuuttajien koulutuksesta ja työelämään sopeutumisesta.

MAAHANMUUTTAJA SUOMALAISESSA TYÖELÄMÄSSÄ

Anne Smuran mukaan maahanmuuttajien suomen kielen taito on työharjoittelun alkaessa heikko, koska heillä ei ole ollut riittävästi kontakteja suomenkieliseen kantaväestöön. Työharjoittelujakson aikana motivaatio oppia kieltä lisääntyy samalla, kun he pääsevät käyttämään kieltä. Työnantajan kannustuksella ja avustuksella on merkitystä. Työnohjaaja vaikuttaa harjoittelijoiden kielenoppimiseen ja haluun sopeutua suomalaiseen työelämään.

Ongelmia työpaikoilla tuottaa ajan ja resurssien puute. Työnantajalla ja työntekijöillä ei ole riittävästi aikaa keskittyä maahanmuuttajan perehdyttämiseen

Huomattavin este työllistymiselle alkuvaiheessa on kielitaidon puute. Alusta alkaen kielitaitoon tulee kiinnittää huomiota ja sitä pitää pyrkiä kehittämään. Samalla täytyy huomioida valmiudet, joita suomalaisessa yhteiskunnassa ja työelämässä tarvitaan.

ja keskusteluun, mikä olisi kielitaidon kehittymisen kannalta olennaista. Työharjoittelijan ohjaus vie paljon työnantajan resursseja ja työaika. Lisäksi työnantajalta vaaditaan taitoja, joita useimmilla ei välttämättä ole, kuten erilaisten kulttuurien tuntemus.

Työyhteisöön sopeutumisessa maahanmuuttajan henkilökohtaisilla luonteenpiirteillä on suuri merkitys. Avoin henkilö otetaan helpommin vastaan työpaikalla ja hän tulee osaksi työyhteisöä sujuvammin. Suomalaisten työntekijöiden suhtautuminen on ratkaisevaa. Jos suhtautuminen on negatiivista, ja jopa rasistista, maahanmuuttajan työyhteisöön sopeutuminen on hankalaa. Toisaalta työntekijät saattavat itse väsyä siihen, että maahanmuuttajaharjoittelijat vaihtuvat nopeasti harjoittelujaksojen lyhyiden takia. Pitempi sopeutusaika hyödyttää sekä maahanmuuttajia että suomalaisia työntekijöitä.

Harjoittelijan lähtökulttuuri vaikuttaa työpaikalle sopeutumiseen. Itäeurooppalaiset maahanmuuttajat sopeutuvat paremmin suomalaisen yritysmaailmaan kuin esimerkiksi somalit. Kuitenkin kaikille työharjoittelijoille, oli sitten kyseessä somali tai suomalainen täytyy tehdä selväksi työpaikan pelisäännöt ja käytännöt, kuten työajat. Maahanmuuttajien kohdalla saattaa lisäksi esiintyä alemmuudentunnetta. He eivät usko kuuluvansa työyhteisöön tasavertaisina jäseninä. Tähän työnantajan on hyvä puuttua heti harjoittelun alettua.

ESTEET MAAHANMUUTTAJAN TYÖLLISTYMISELLE

Anne Smuran kokemuksen mukaan maahanmuuttajat eivät ole yksi yhtenäinen ryhmä, jossa kaikki olisivat automaattisesti samanlaisia työntekijöitä. Erot johdetaan sekä kulttuuritaustasta että henkilökohtaisista ominaisuuksista. Huomattavin este työllistymiselle alkuvaiheessa on kielitaidon puute. Alusta alkaen kielitaitoon tulee kiinnittää huomiota ja sitä pitää pyrkiä kehittämään. Samalla täytyy huomioida valmiudet, joita suomalaisessa yhteiskunnassa ja työelämässä tarvitaan. Valmiuksia olisi kehitettävä kielenoppimisen kanssa rinnakkain.

Kieli- ja kulttuurierot eivät ole ainoita ongelmia aiheuttavia ilmiöitä. Suomesta ei löydy kaikkia samoja ammatteja kuin maahanmuuttajien lähtömaista. Somaliassa kalastajana toimineen henkilön on vaikea löytää töitä Suomesta. Joskus taas saattaa löytyä samantapainen ammatti, mutta siihen tarvitaan lisäkoulutusta. Koulutus on kuitenkin vaikea saavuttaa.

Sen jälkeen kun maahanmuuttaja on oppinut kielen, kulttuurierot ovat Smuran kokemuksen mukaan suurin este työllistymiselle. Työpaikoille pääseminen on vaikeaa juuri kulttuurierojen takia. Ennakkoluuloja on molemmin puolin sekä suomalaisilla että maahanmuuttajilla. Suomalainen kulttuuri epäilyttää. Esimerkiksi muslimeilla voi olla ennakkoluuloja kristittyjä kohtaan. He karttavat kontakteja suomalaisiin ehkä siksi, että pelkäävät kristittyjen suomalaisten yrittävän vaikuttaa heidän uskontoonsa.

KIELITAIIDON JA KOULUTUKSEN KEHITTÄMINEN

Anne Smuran mielestä suomalaisen yhteiskuntaan ja työelämään integroitumisen kannalta olennaista on kielitaidon ja koulutuksen kehittäminen. Kielitaidon kohentamisen kohdalla erityisen tärkeitä ovat, koulunkäynnin ohella kontaktit kantaväestön kanssa.

Työnantaja näkee maahanmuuttajien koulutuspolun Suomessa ongelmallisina. Usein ajatellaan, että maahanmuuttajat ovat kouluttamattomia. Tämä ei kaikkien kohdalla Smuran tietämyksen mukaan suinkaan pidä paikkaansa. Useimmilla maahanmuuttajilla on jonkinlainen koulutustausta. Vain muutamat maahanmuuttajat ovat täysin luku- ja kirjoitustaidottomia.

Monet Lieksaan tulleista maahanmuuttajista eivät ole käyneet peruskoulua, mikä Suomessa vaaditaan jatkokoulutukseen. Monesti maahanmuuttajan kotimaassaan käymää koulutusta ei tunnusteta Suomessa. Eri maiden koulutusjärjestelmistä löytyy monenlaisia eroja, mutta suurella osalla maahanmuuttajista on jonkinlainen pohjakoulutus, jota pitäisi hyödyntää. Osalla Suomeen muuttaneista ulkomaalaisista on korkeakoulutus. Näiden ihmisten kohdalla peruskoulumallinen opetus menee hukkaan. Peruskoulun asiat, kuten Suomen historia, yhteiskuntaoppi ja biologia tulee liittää osaksi kieliopintoja. Jatko-opintoja varten voidaan järjestää valmentavia kursseja niissä aineissa, joissa osaamisen taso ei riitä. Tällä tavalla koulutuksen pituus lyhenee ja työpaikat saavat nopeammin työvoimaa.

Miten aikaisemmat taidot ja koulutus voidaan tunnustaa? Tasokokeen järjestäminen on yksi mahdollisuus, mutta silloin vastaan tulee kielitaidon puute. Jos koe tehdään suomen kielellä, monikaan maahanmuuttaja ei läpäise testiä. Ratkaisumalliksi ehdotetaan, että maahanmuuttajille annetaan mahdollisuus opiskella ja tehdä kokeita omalla kielellään tai englanniksi. Opiskellessaan esimerkiksi matematiikkaa suomeksi, maahanmuuttajalla on sisäistettävänä kaksi vaativaa asiaa, kielen ymmärtäminen ja matematiikan oppiminen.

Osaamisen tunnustamista ja koulutuksen tunnustamista pitää kehittää. Smura ehdottaa, että kehittämissä pitäisi olla mukana aikaisemmin Suomeen tullut koulutettu maahanmuuttaja. Tämä siksi, että toimin-

ta ei jäisi vain suomalaisten arvioitavaksi. Nykyisessä mallissa käy usein niin, että suomalaiset keskustelevat keskenään siitä, mikä on maahanmuuttajalle parasta. Osaavan maahanmuuttajan mukaan ottaminen mahdollistaisi eri maiden koulutusjärjestelmien paremman tunnistamisen ja sitä kautta osaamisen tunnustamisen.

Tämän hetken peruskoulutukseen käytetään useita vuosia. Kustannukset kasvavat. Jos maahanmuuttaja pääsee nopeammin kiinni työelämään, nykyisenkaltaista laajaa ja pitkäkestoista peruskoulujärjestelmää ei tarvita. Nykyään on kehitetty joustavia koulutuspolkuja, joiden käyttö sopinee maahanmuuttajan tarpeisiin. Esimerkiksi iltaperuskoulun mahdollisuus tulisi järjestää, koska kaikki eivät voi käydä koulua päivisin. Tehokkainta olisi perustaa verkko-opetukseen pohjautuvia perusopetusryhmiä, joissa olisi opettaja mukana oppiaineen ja tietotekniikan tukihenkilönä.

Jos taas ajatellaan maahanmuuttajan työllistymistä työnantajan näkökulmasta, työllistämiseksi voisi olla olemassa jonkinlainen houkutin, esimerkiksi taloudellinen korvaus. Maahanmuuttajan palkkaaminen vaatii paljon työnantajan resursseja ja Smuran mukaan kaikille yrittäjille ei ole tällä hetkellä mahdollista palkata maahanmuuttajia. Yritykset tarvitsevat enemmän tietoutta ja koulutusta, jotta heillä olisi valmiutta ottaa vastaan erilaisista kulttuureista tulevia ihmisiä. Tärkeää olisi kertoa maahanmuuttajan työllistämisestä työnantajalle tulevia kuluja ja voittoja. Samalla pitäisi luoda positiivista asennetta ja mahdollisuuksia molemmille osapuolille monikulttuuriseen ja -muotoiseen yhteistyöhön.

ASENTEET MAAHANMUUTTAJIEN TYÖNANTAJAA KOHTAAN

Anne Smura on tehnyt paljon auttaakseen maahanmuuttajia sopeutumaan paikalliseen yhteisöön ja työelämään. Hän on kohdannut kielteisiä asenteita itseään kohtaan, koska kaikki ihmiset eivät hyväksy maahanmuuttajia auttavia ihmisiä. Yrittäjällä itsellään on kui-

tenkin näkemys, että maahanmuuttajia täytyy auttaa. Jokainen voi omalta osaltaan auttaa ihmisiä kotoutumaan Suomeen ja samalla hyödyttää yhteiskuntaa. Jos maahanmuuttajat pääsevät nopeammin työelämään, he eivät kuluta sosiaalitukia. Yhteiskunnalle tulee säästöjä. Anne Smuran mielestä tärkeää on hyväksyä ihmiset sellaisina kuin he ovat. Voimme arvostaa heitä, vaikka heillä on erilaisia tapoja toimia ja heidän taitonsa vaativat vielä kehittämistä.

Työpaikallaan Anne Smura on kohdannut vastustusta. Suurin osa hänen työntekijöistään ei ajattele samalla tavoin kuin hän. Jotkut asiakkaista ovat myös ilmaisseet mielipiteensä sanomalla lopettavansa Lieksan sähkössä asioimisen maahanmuuttajien takia. Toisaalta taas osa asiakkaista on antanut positiivista palautetta. Heidän mielestään on hienoa, että on ihmisiä, jotka antavat maahanmuuttajille mahdollisuuden tutustua työelämään. Kaikesta negatiivisesta huolimatta Anne Smura kokee työnsä omaa elämäänsä rikastuttavana tekijänä.

Anne Smuran mielestä tärkeää on hyväksyä ihmiset sellaisina kuin he ovat. Voimme arvostaa heitä, vaikka heillä on erilaisia tapoja toimia ja heidän taitonsa vaativat vielä kehittämistä.

Suomi on hyvä maa, mutta täällä on ihmisiä, jotka näyttävät, että olen vieras Suomessa. Semmoisessa tilanteissa tuntuu loukkaavalta, koska en ole tehnyt mitään pahaa. Jos olen ulkomaalainen, tämä ei tarkoita sitä, että olen huono ihminen. Nämä tilanteet ovat harvinaisia, mutta niitä on.

VÄLÄHDYKSIÄ MATKALTA

Ennen kuin muutin Suomeen, olin asunut Venäjällä Karjalan pääkaupungissa Petroskoissa. Ennen kuin muutin Suomeen, en ollut käynyt koskaan Suomessa. Vain kun tarvitsin tehdä vuokrasopimus, kävin Suomessa allekirjoittamassa sopimuksen. Siinä minun tutustumiseni Suomeen loppui. Mutta tiesin jo paljon Suomesta ja sen kulttuurista, koska Suomessa asuvat 2 sisarusta kertoi minulle kaikista asioista. He taivuttelivat minut muuttamaan Suomeen. Ja vielä oli tärkein asia, että mieheni hyväksyi muuton Suomeen. Mutta muuttaminen Suomen oli hyvin vaikeaa, koska piti jättää oma pysyvä elämä ja lähteä asumaan toiseen vieraaseen maahan. Ajattelin, että asuminen Suomessa ulkomaalaisille on helppo, mutta olin väärässä. Minulle tuli paljon ongelmia muuttamisen jälkeen. Tärkein ongelma oli heikko suomen kielen taso. Oli tosi vaikea käydä kaupassa ostamassa ruokaa, kun osasin suomea pari sanaa. En voinut käydä pankissa ja Kelassa asioimassa. Kun pääsin kurssille opiskelemaan, yksi asia ratkesi. Ymmärsin suomea ja puhuin itse jo paljon paremmin suomea. Pidän Suomessa paljon siitä, että ihmiset kuuntelivat kohteliaasti, vaikka puhuin hitaasti ja tein virheitä. Pidän vielä Suomessa siitä, että voin olla turvassa tässä. Suomessa on hyvä ja kova sosiaaliturva. Esimerkiksi ollessani työtön, minun ei tarvitse miettiä mistä voisin saada rahaa ostaakseni ruokaa. Valtio auttaa. Suomessa on paljon mahdollisuuksia oppia suomea.

Hyvä asia on, että ulkomaalaisille järjestetään erilaisia kursseja, joissa opetetaan suomen kieltä ja kulttuuria. Jos vertaillaan, Venäjällä valtio ei hoida ulkomaalaisia.

Pidän vielä Suomen luonnosta. Täällä luonto on ihana ja rentoutuva. Suomessa on paljon paikkoja, jossa saa viihtyä omassa rauhassa nauttimalla luonnosta ja hiljaisuudesta, kalastamalla ja grillaamalla. Tykkään suomalaisista ihmisistä, koska suurin osa heistä on ystävällisiä ja avuliaita.

Mutta on monta asiaa, joista en pidä. En ole tyytyväinen Suomen terveyspalveluihin. Täällä on tosi vaikea päästä lääkärille. Varatessani aikaa lääkärille, pitää odottaa monta kuukautta ennen kun pääsen. Yksityislääkärillä on tosi kallista, se ei käy kaikille.

Suomi on hyvä maa, mutta täällä on ihmisiä, jotka näyttävät, että olen vieras Suomessa. Semmoisessa tilanteissa tuntuu loukkaavalta, koska en ole tehnyt mitään pahaa. Jos olen ulkomaalainen, tämä ei tarkoita sitä, että olen huono ihminen. Nämä tilanteet ovat harvinaisia, mutta niitä on.

Jos puhutaan siitä, mitä suomalaiset ihmiset voisivat tehdä, että sopeutuminen olisi helpompaa, minä sanoisin, että suomalaiset voisivat ymmärtää, että ulkomaalaisille on vaikea sopeutua ja voisivat olla ystävällisempiä ja ymmärtäväisempiä. Viranomaiset voisivat tehdä niin, että ulkomaalaisten työllistyminen olisi nopeampaa ja helpompaa. Esimerkiksi jokaisessa firmassa tai tehtaassa, sairaaloissa olisi paikkoja, joihin ulkomaalaiset voisivat päästä työskentelemään.

- VALMA-koulutuksen opiskelija -

Kaija Saramäki

Kaija Saramäki työskentelee Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulussa tuntiopettajana vastuualueinaan muun muassa kansainvälisyys ympäristötekniikan koulutusohjelmassa. Aiemmin hän työskenteli kansainvälisessä metsäalan organisaatiossa. Saramäellä on sekä ammattikorkeakoulu- että yliopistotutkinto metsäalalta ja hän on opiskellut myös ympäristötekniikkaa. Hän on opiskellut ja asunut usean vuoden ulkomailla. Saramäki on opettajana maahanmuuttajien ammattikorkeakouluopintoihin valmentavassa koulutuksessa (VALMA).

Jarmo Mäkelä

Jarmo Mäkelä työskentelee koulutus- ja kehittämisspäällikkönä Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulussa. Hän on koulutukseltaan maatalous- ja metsätieteiden maisteri. Mäkelä on ollut ideoimassa ja suunnittelemassa maahanmuuttajien ammattikorkeakouluopintoihin valmentavaa koulutusta (VALMA) ja tekemässä koulutuksen opiskelijavalintaa. Lisäksi hän toimii VALMA-ryhmän opinto-ohjaajana.

VALMA - valmentaa oppilaita ja opettajia

Kaija Saramäki ja Jarmo Mäkelä

Maahanmuuttajien osuus Suomen väestöstä lisääntyy koko ajan. Pohjois-Karjalassa ulkomaalaisten määrä on kasvanut vuosittain. Tilastokeskuksen mukaan vuonna 2001 ulkomaalaisia oli 1880 ja vuonna 2011 määrä oli yli 3000 henkilöä. Osa maahanmuuttajista tulee Suomeen töihin ja opiskelemaan korkeakouluun, mutta osalle ei löydy sopivaa, koulutusta vastaavaa työtä. Monella maahanmuuttajalla on lähtömaassaan hankittu korkeakin koulutus ja he ovat olleet mukana yhteiskunnassa työnteon ja perhe-elämänsä kautta. Ulkomaisten tutkintojen vastaavuus tai paremminkin vastaamattomuus suomalaisiin tutkintoihin sekä heikko kielitaito voivat estää työllistymisen. Maahanmuuttajilla on usein suuri motivaatio kouluttautua Suomessa alalle, joka työllistää ja kiinnostaa. Koulutus eri maissa toteutetaan eri tavoin ja suomalaiset korkeakouluopinnot ja niiden toteutus voivat poiketa suuresti muiden maiden käytännöistä. Eroja löytyy muun muassa lähituntien määrissä, käytännön harjoitteluissa, tentti- ja etätehtäväkäytännöissä sekä yleisesti opetusmenetelmissä. Tarve maahanmuuttajille suunnatulle ammattikorkeakouluopintoihin valmentavalle kurssille (VALMA)

tunnistettiin Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun koordinoimassa ESR-rahoitetussa Monikulttuurinen Lieksa -hankkeessa.

VALMA KEHITTÄÄ OPISKELIJAN VALMIUKSIA

Ensimmäisen VALMA-koulutuksen aloitti 22 hakijan joukosta valittu 10 opiskelijan ryhmä, joista suurimmalla osalla on korkeakoulututkinto lähtömaastaan sekä usean vuoden työkokemus. Koulutus alkoi Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulussa syyskuussa 2012 ja kestää toukokuuhun 2013 saakka. Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun biotalouden keskuksen opettajien yhdessä suunnittelema 50 opintopisteen laajuinen koulutus parantaa opiskelunvalmiuksia suomen kielellä. Suomen kielen opintojen lisäksi koulutus sisältää tietotekniikkaa ja matematiikkaa, opiskelu- ja oppimisvalmiuksia sekä korkeakoulu- ja yhteiskuntatietoutta. Lisäksi opiskelijat opiskelevat englantia ja suorittavat työharjoittelun. Opintojen tavoitteena on, että koulutuksen käytyään maahanmuuttajaopiskelijalla on valmiudet opiskella ammattikorkeakoulussa sekä selkeä

Kuva: Kaija Saramäki

käsitys siitä, miten ammattikorkeakouluopinnot toteutetaan Suomessa ja mitä ammattikorkeakouluissa voi opiskella. Opinnit järjestetään työvoimakoulutuksena ja ne oikeuttavat opiskelijan työttömyysetuihin.

MONIKULTTUURISTA OPETTAJUUTTA OPPIMASSA

Opettajille kokemus maahanmuuttajien kouluttamisesta on ollut positiivinen, vaikka asiassa on myös omat haasteensa. Opiskelijat kokevat opiskelun etuoikeutena eivätkä ”pakkona”, joten heidän innokkuutensa ja motivaationsa ovat korkealla. Opiskelijat miettivät kriittisesti sitä, mikä ala työllistää tulevaisuudessa ja mikä ala aidosti kiinnostaa itseä. Moni opiskelija harkitsee alan vaihtamista parempien työnäkymien vuoksi. Ryhmän opettajat toimivat samalla sekä substanssiopettajina että suomen kielen ja kulttuurin opettajina.

Jokainen opettaja joutuu ryhmän opetuksessa arvioimaan, mitkä ovat parhaat opetusmenetelmät ryhmän oppimisen varmistamiseksi. Ne opit ja menetelmät, joita opettaja on tottunut käyttämään, eivät välttämättä toimi maahanmuuttajien kanssa, koska heillä on erilainen oppimistausta ja -kulttuuri. Opiskelijoiden aiempi oppiminen on voinut tapahtua kymmeniä vuosia sitten ja hyvin erilaisilla menetelmillä kuin mitä Suomessa ammattikorkeakouluissa on totuttu käyttämään. Luennointi, tehtävät, keskustelut ja ryhmätyöt voivat poiketa paljonkin opiskelijoiden tutusta oppimistyylistä ja opettajat joutuvat miettimään toimiiko tämä kyseinen menetelmä tällä ryhmällä. Opetuksen suunnitteluun tulee varata riittävästi aikaa, mikä ei aina ole mahdollista. Hyvällä suunnittelulla opinnoista saadaan yhtenäisiä kokonaisuuksia ja opetettava asia pyritään selvittämään opiskelijoille tarpeeksi syvästi.

Oppijan rooli voi olla erilainen eri kulttuuritaustaisilla ihmisillä. Opettaja-oppilas -suhde vaihtelee kulttuureittain ja auktoriteetista on erilaiset käsitykset. Maahanmuuttajaopiskelijoiden ryhmässä varsinaisen aineen lisäksi käydään läpi erilaisia oppimis- ja opetusmenetelmiä, jotka edesauttavat heidän sopeutumistaan tulevaisuuden opiskeluissaan ammattikorkeakouluissa. Maahanmuuttajaryhmä eroaa valtaväestön opettamisessa myös siten, että kursseilla tulee eteen koko ajan

uusia sanoja ja termejä, joita selvitetään yhdessä opiskelijoiden kanssa. Tämän takia opetus on hitaampaa.

Maahanmuuttajien koulutuksessa tärkeintä opettajien mielestä on taito kuunnella, olla avoin ja kärsivällinen. Tunneilla käsiteltävät aiheet vaihtelevat ja sanoja ja termejä selittäessä voidaan keskustella monialaisesti asioista; tämä vaatii laaja-alaista näkemystä eri yhteiskunnan aloista ja suomalaisesta kulttuurista. Kielivaikeuksien vuoksi opettajan tulee nähdä opiskelijat vajavaisten suomenkielentaitojen takaa ja kannustaa heitä tuomaan omat mielipiteensä esille kielitaidosta huolimatta. Opettajilta vaaditaan myös kykyä ja halua kyseenalaistaa omia toimintatapojaan ja opetusmenetelmiään ja halua muuttaa niitä tarvittaessa. Kokonaisuudessaan maahanmuuttajien opettaminen on antoisaa ja opettavaista. Tunneilta lähtiessä on aina hyvä mieli!

Oppijan rooli voi olla erilainen eri kulttuuritaustaisilla ihmisillä. Opettaja-oppilas -suhde vaihtelee kulttuureittain ja auktoriteetista on erilaiset käsitykset.

Kuva: Kaija Saramäki

Sain tietää ammattikorkeakoulusta sattumalta suomalaiselta tuttavaltani. Menin hänen kanssaan sinne tutustumaan ja aloitin samalla insinööriopinnot avoimessa ammattikorkeakoulussa.

*Opettajat auttavat aina.
Olen opiskelija ja opiskelija tarvitsee aina apua.
Olen saanut apua.*

OPISKELIJANA AMMATTIKORKEAKOULUSSA

Tulin Suomeen pakolaisena tasan kolme vuotta sitten. Olen 44-vuotias ja valmistuin rakennusinsinööriksi vuonna 1990. Työkokemusta minulla on kahdeksan vuotta kotimaastani.

Suomessa olen käynyt 10 kuukauden suomenkielen kurssin ja suoritin suomen kielen yleisen kielitutkinnon keskitasolla viime vuonna. Opin suomen kieltä joka päivä lisää koulussa. Olen opiskellut rakennusalan perustutkinnon suomalaisten nuorten joukossa.

Sain tietää ammattikorkeakoulusta sattumalta suomalaiselta tuttavaltani. Menin hänen kanssaan sinne tutustumaan ja aloitin samalla insinööriopinnot avoimessa ammattikorkeakoulussa.

Opiskelu on ollut rankkaa. Silloin kun opiskelin kotimaassani, ei ollut tietokoneita. Täällä insinööriopinnoissa pitää tehdä paljon kotitehtäviä ja Moodlessa on materiaali. Ryhmä oli aloittanut opinnot syksyllä ja minä aloitin tammikuussa opinnot avoimen ammattikorkeakoulun opiskelijana. Kaikki opinnot olivat jatkokursseja. Ryhmä on kiva, kaikki aikuisia, mutta ei ole aikaa tutustua enemmän. Itsellä opiskelu ja toisilla työ.

Opiskelen illat yksin ja yritän ymmärtää, missä mennään. Minulla olisi paljon kysyttävää opettajilta. Viikonloppuisin, kun olen koulussa, niin paikalla on vain yksi tai kaksi opettajaa. Opettajat auttavat aina. Olen opiskelija ja opiskelija tarvitsee aina apua. Olen saanut apua.

Opiskelu vaatii työtä ja pitää olla ahkera. Opiskelu on vaikeaa ja suomen kieli on vaikeaa. Opinnoista ei saa helposti tietoa. Lukea pitää paljon.

Tämä kevät on ollut vaikea, mutta varmasti ensi syksy on helpompi. Olen tänään ollut insinööriopintojen valintakokeessa ja haluaisin aloittaa varsinaiset opinnot syksyllä aikuisten ryhmässä.

- opiskelijan haastattelu -

Mervi Lätti

Mervi Lätti työskentelee maakuntakorkeakoulukoordinaattorina Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulussa. Aiemmissä työtehtävissään hän on kehittänyt avointa ammattikorkeakoulua, asiakas- ja aluelähtöistä aikuiskoulutusta sekä aikuiskoulutuksen joustavia toteutusratkaisuja. Tämän lisäksi hän on työskennellyt useissa opinto-ohjauksen kehittämissä projekteissa. Koulutukseltaan Mervi Lätti on kasvatustieteiden lisensiaatti sekä yhteiskuntatieteiden maisteri ja opinto-ohjaaja.

Liisa Timonen

Liisa Timonen työskentelee Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulussa koulutus- ja kehittämisspäälikkänä. Koulutukseltaan Timonen on kasvatustieteiden tohtori, yhteiskuntatieteiden maisteri ja draamakasvattaja. Timosen tutkimusteema on monikulttuurinen kasvatus korkeakoulukontekstissa. Monikulttuurista kasvatusta Timonen tarkastelee erityisesti toimijuuden käsitteen kautta. Yhteiskunnan moninaisuus ja moniarvoisuus sekä kohtaamisen taito ja kansainvälisyysosaaminen yksilön tasolla ovat Timosen sydäntä lähellä olevia teemoja.

Kirsi-Marja Toivanen-Sevrjukova

Kirsi-Marja Toivanen-Sevrjukova työskentelee yliopettajana Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulussa. Hän opettaa kansainvälistä liikeviestintää ja kulttuurienvälistä viestintää. Toivanen-Sevrjukova on toiminut opiskelijaohjauksen tehtävissä sekä Monikulttuurinen Lieksa -projektin lisäksi hän on työskennellyt myös useissa kansainvälisissä kehittämishankkeissa. Koulutukseltaan Toivanen-Sevrjukova on filosofian lisensiaatti. Hän valmistee parhaillaan väitöskirjaa, jossa tarkastellaan monikulttuuristen organisaatioiden sisäistä viestintää.

Maahanmuuttajaopiskelija ammattikorkeakouluyhteisössä

– unelmia, uhkia vai utopioita?

Mervi Lätti, Liisa Timonen ja Kirsi-Marja Toivanen-Sevrjukova

TARKASTELUN LÄHTÖKOHTIA

Suomalaisissa ammattikorkeakouluissa opiskelee tänä päivänä moninaisia kulttuuritaustoja edustavia opiskelijoita. Pohdimme artikkelissamme, ovatko maahanmuuttajataustaiset opiskelijat aidosti osallisia korkeakouluyhteisön toimijoita, ja mitä aito osallisuus koko yhteisön näkökulmasta tarkoittaa. Maahanmuuttaja on artikkelissamme henkilö, joka on muuttanut pysyvästi tai pitkäksi aikaa maahan, jossa hän ei ole syntynyt, ja jonka kansalaisuutta hänellä ei maahan tullessaan ole (esim. Nieto & Bode 2008). Maahanmuutto voi olla vapaaehtoista tai pakotettua. Maahanmuuton syyt ja yksilön kannalta toivottu tai ei-toivottu elämäntilanne voivat asettaa opiskelijan sopeutumiseen haasteita, jotka myös oppimisyhteisössä tulisi jollain tapaa huomioida. Tässä artikkelissa tarkoitamme maahanmuuttajaopiskelijalla myös tutkinto-opintoja varten Suomeen muuttaneita kansainvälisiä opiskelijoita, vaikka he eivät jäisikään Suomeen pysyvästi. Tarkastelun ulkopuolelle jäävät kansainvälisten vaihto-ohjelmien kautta ammattikorkeakouluun lyhyeksi aikaa tulevat vaihto-opiskelijat, mikäli he eivät ole myöhemmin hakeutuneet tutkinto-opiskelijoiksi.

Aito osallisuus edellyttää yhteistyötä kaikkien toimijoiden välillä. Tarkastelemme maahanmuuttajataustaisen opiskelijan opintopolkua ammattikorkeakoulun, opettajan ja opiskelijan näkökulmista. Tavoitteena on nostaa esiin ammattikorkeakoulu moninaisena koulutusorganisaationa sekä opiskelijan ja opettajan välinen yhteistyö, joka tukee opiskelijan sopeutumista korkeakouluyhteisöön ja vahvistaa oppimisen taitoja. Parhaimmillaan oppiminen on opiskelijan ja opettajan vuorovaikutteista yhteispeliä, jossa molemmat oppivat myös toisiltaan ja toisista. Tällaisen oppimisen ja opetuksen pohjana näemme humanin, eettiseen perustaan nojaavan opettajuuden, joka on monikulttuurisen kasvatuksen lähtökohta (esim. Timonen 2011; 2012). Monikulttuurisella kasvatuksella pyritään tukemaan opiskelijan kykyä kriittiseen ajatteluun sekä tiedostamaan, perusteltuun ja seuraukset huomioivaan toimintaan yhteiskunnassa. Tavoitteena on myös tukea opiskelijan identiteetin rakentumista sekä ymmärrystä ihmisten keskinäisestä samanarvoisuudesta ja moninaisuuden kunnioittamisesta, jotka osaltaan edistävät yhteiskunnan moniarvoisuutta. (esim. Jokikokko 2010; Kaikkonen 2004; ks. myös Timonen & Kantelinen 2012).

Opiskelijan, organisaation ja opettajan polut eivät kuitenkaan ole ongelmattomia. Tuomme esiin hidasteita ja esteitä, jotka omalta osaltaan heikentävät maahanmuuttajataustaisen opiskelijan ja opettajan mahdollisuuksia yhteiseen oppimiseen. Organisaation rakenteelliset jähmeydet, moninaiset tavoitteet tai resurssien puute voivat toimia kehittämisen hidasteina. Maahanmuuttajaopiskelijan oppiminen voi olla haasteellista esimerkiksi erilaisten oppimistottumusten, osaamisperustan, puutteellisen kielitaidon tai sopeutumisvaikeuksien takia. Maahanmuuttajiin suomalaisessa yhteiskunnassa helposti liitettävä negaatio heikentää useiden maahanmuuttajaopiskelijoiden mahdollisuuksia kokea itsensä tasaveroiseksi toimijoiksi. Myös työllistymismahdollisuudet opintojen aikana erityisesti lyhyen aikaa maassa olleiden osalta ovat usein heikot (esim. Pakarinen 2011). Koettu toiseus voi tuottaa epävarmuuden tunteita ja hidastaa sopeutumista (ks. toiseudesta esim. Timonen 2011, 64 - 68). Opettaja puolestaan on usein ymmällään pohtiessaan, millaisia keinoja hänellä on erilaisten opiskelijoiden voittamiseksi ja ohjauksen tehostamiseksi niukentuvien resurssien ja kasvavien tavoitteiden ristipaineissa.

Artikkelin näkökulma on käytännöllis-teoreettinen ja sen tarkastelukontekstina on työyhteisömme Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu, jossa opiskelee syksyllä 2012 arviolta noin 150 maahanmuuttajataustaista opiskelijaa. Alkuun kuvaamme yleisesti ammattikorkeakoulua oppimisympäristönä ja koulutusorganisaationa. Sen jälkeen avaamme keskeisiä käsitteitä kokonaisuuden ymmärtämiseksi erityisesti monikulttuurisuuden, moninaisuuden ja toimijuuden näkökulmista. Omaa toimintaympäristöämme tarkastelemme pienimuotoisen empiirisen aineiston ja teoreettisen reflektion välisenä vuoropuheluna. Empiirinen taustaineisto koostuu kuuden maahanmuuttajaopiskelijan ja kahden opettajan haastatteluista. Aineistoa on hyödynnetty väljästi keskeisiä teemoja tarkastellen. Lopuksi pohdimme, kuinka ammattikorkeakoulumme voisi tukea maahanmuuttajaopiskelijoitaan ja opettajiaan entistä paremmin.

MAAHANMUUTTAJAN POLKUJA AMMATTIKORKEAKOULUOPISKELIJAKSI

Maahanmuuttajataustaisten opiskelijoiden määrä suomalaisissa ammattikorkeakouluissa on kasvanut tasaisesti viime vuosina ja vuonna 2010 lukumäärä oli lähes 8000 opiskelijaa (CIMO 2011). Valtaosa opiskelee englanninkielisissä tutkintoon johtavissa koulutuksissa, ja on tullut Suomeen opintojen ajaksi. Suomessa pysyväisluontoisesti asuvista maahanmuuttajista opiskelee ammattikorkeakouluissa suhteellisen pieni osuus verrattuna heidän prosentuaaliseen osuuteensa väestöstä (Parkkonen, Metsänen, Wernick, Linkola & Nenonen-Andersson 2011, 24). Opetus- ja kulttuuriministeriön tavoitteiden mukaan maahanmuuttajataustaisten koulutuksellista tasa-arvoa tulisi edistää ja maahanmuuttajataustaisten korkeakouluopiskelijoiden osuuden tulisi vastata heidän osuuttaan väestöstä (OKM 2009; 2011).

”Mikä on ammattikorkeakoulu? Tällaista ei ole kotimaassani, siellä on instituutit ja yliopistot. Minä en ymmärrä mikä on ammattikorkeakoulun ja yliopiston ero. Minä haluan maisteriksi tai tohtoriksi. Aion suorittaa ammattikorkeakouluopinnot nopeasti ja jatkaa sitten yliopistoon.”

- opiskelija -

Tutkintoon johtavaa koulutusta järjestetään pääsääntöisesti suomen kielellä, mutta useimmissa ammattikorkeakouluissa on myös englanninkielisiä koulutusohjelmia. Joissakin ammattikorkeakouluissa myös ylempään ammattikorkeakoulututkinnon voi suorittaa englanninkielisissä koulutusohjelmissä. Kaikki tutkintoon johtava koulutus on ammattikorkeakoulujen valtakunnallisen yhteishaun piirissä ja tarkasti säädeltyä mm. hakuajkojen, -kelpoisuuksien ja valintamenettelyjen osalta. Joustavampi mahdollisuus ammattikorkeakouluopintoihin on avoin ammattikorkeakouluopetus, joka on tarkoitettu kaikille opiskelusta kiinnostuneille riippumatta esimerkiksi pohjakoulutuksesta. Avoimessa ammattikorkeakoulussa opiskelevien tavoitteena on yleisemmin ammatillisen osaamisen lisääminen, tutkinto-opiskeluun tutustuminen ja tutkinnon suorittaminen. Avointa ammattikorkeakouluopetusta jär-

jestetään vaihtelevasti ammattikorkeakoulujen omien tavoitteiden mukaisesti. Viime vuosina on yleistynyt ns. polkuopiskelu, jossa avoimen opiskelija integroituu aloittavaan tutkinto-opiskelijaryhmään ja opiskelee oman henkilökohtaisen opiskelusuunnitelmansa mukaisesti. Useimmilla polkuopiskelijoilla on tavoitteena hakeutua myöhemmin varsinaiseksi tutkinto-opiskelijaksi. Valtakunnallisesti avoimessa ammattikorkeakoulussa opiskeli vuonna 2009 lähes 12 000 opiskelijaa (Avoin ammattikorkeakoulu 2009). Maahanmuuttajataustaisten avoimen ammattikorkeakoulun opiskelijoiden osuutta ei ole eritelty opiskelijatilastoissa.

Esteinä maahanmuuttajien ammattikorkeakouluopinnoille ovat mm. kielitaito, suomalaisen koulutusjärjestelmän vieraus ja valintakoemenettely sekä opiskelukulttuurin ja opiskelutapojen erilaisuus. Vuodesta 2010 alkaen on ammattikorkeakouluilla ollut mahdollisuus järjestää maahanmuuttajille tarkoitettua valmentavaa opetusta. Useat ammattikorkeakoulut ovat aloittaneet valmentavan koulutuksen järjestämisen joko projektirahoituksella tai yhteistyössä työvoimaviranomaisten kanssa. Opiskelijajärjestö SAMOKin keväällä 2012 tekemän kyselyn mukaan maahanmuuttajien valmentavia opintoja järjestettiin tai suunniteltiin järjestettävän yhdeksässä ammattikorkeakoulussa (Sallinen 2012). Korkeakoulujen verkkosivujen perusteella määrä näyttäisi olevan kuitenkin suurempi.

Valmentavan koulutuksen tavoitteena on tukea ja vahvistaa ammattikorkeakoulussa tarvittavia opiskelunvalmiuksia, arvioida ja päivittää aikaisempaa osaamista sekä tehdä tutuksi ammattikorkeakoulua opiskeluympäristönä. Tämä tarkoittaa erityisesti suomen kielen suullisen ja kirjallisen taidon lisäämistä ammattialalla vaadittavissa tilanteissa sekä tietoteknisten valmiuksien vahvistamista. Lisäksi panostetaan aikaisemmin hankitun osaamisen tunnistamiseen ja ohjattuun opiskelu- ja urasuunnitteluun. Valmentavien opintojen aikana tutustutaan ammattikorkeakouluopintoihin osana suomalaista koulutusjärjestelmää, opetussuun-

Valmentavan koulutuksen tavoitteena on tukea ja vahvistaa ammattikorkeakoulussa tarvittavia opiskelunvalmiuksia, arvioida ja päivittää aikaisempaa osaamista sekä tehdä tutuksi ammattikorkeakoulua opiskeluympäristönä.

Suomalaisessa keskustelussa helposti niputetaan maahanmuuttajat yhteen ja yleiseen maahanmuuttajien kategoriaan, eikä vaivauduta selvittämään sitä, kuka tai millainen henkilö maahanmuuttaja yksilönä oikeasti on.

nitelmiin ja ammattialojen tuntemukseen. Erityisen tärkeää on tutustua ammattikorkeakoulussa vallitsevaan oppimiskäsitykseen ja siihen liittyviin opiskelutapoihin esimerkiksi oma-aloitteinen ja itsenäinen opiskelu, kirjalliset tehtävät, tietotekniikan käyttö ja työharjoittelut. (Esim. Parkkonen ym. 2011; Mäkeläinen, Metsänen & Tamminen 2011).

Valmentavien opintojen merkitys korostuu erityisesti ammattikorkeakouluopintoihin liittyvien esteiden poistamisessa. Isoahon (2012, 37) mukaan maahanmuuttajien korkeakoulutukseen pääsyä voidaan helpottaa ja edistää valmentavien opintojen lisäksi useilla eri tavoilla mm.: opiskelijavalinnan kehittäminen (syrjivien rakenteiden tunnistaminen ja korjaaminen sekä maahanmuuttajien oman valintaryhmän muodostaminen yhteisvalinnassa), pätevyitysohjelmien kehittäminen maahanmuuttajille, joilla on ulkomailla suoritettu tutkinto, työvoimakoulutuksen ja maahanmuuttajille suunnattujen ohjauspalvelujen kehittäminen sekä suomi toisena kielenä -koulutuksen järjestäminen keski- ja ylimmällä tasolla.

Suomalaisessa keskustelussa helposti niputetaan maahanmuuttajat yhteen ja yleiseen maahanmuuttajien kategoriaan, eikä vaivauduta selvittämään sitä, kuka tai millainen henkilö maahanmuuttaja yksilönä oikeasti on. Aikaisempi koulutus ja työkokemus voi osoittautua monelle maahanmuuttajalle Suomessa ”arvottomaksi” ja työpaikan saaminen mahdottomaksi. Puolalainen Anna Kulicka-Soisalon-Sonninen (2010) kuvaa osuvasti tätä muutosta toteamalla, että Puolassa asuessaan hän oli kiinnostava yhteistyökumppani suomalaisille yrityksille. Suomeen muutettuaan hänestä tuli ”maahanmuuttaja”, sosiaalinen ongelma. Kotimaassaan arvostettu ammattilainen koki, että saadakseen töitä hänen oli opiskeltava suomalainen tutkinto eli aloitettava kokeneena ammattilaisena kaikki alusta nuorten suomalaisten joukossa. Hän pitää suurimpana haasteena ammattikorkeakouluopinnoissa henkilökohtaisen opiskelusuunnitelman (HOPS) laatimisen vaikeutta - pitäisi tietää, mitä ja millaiseksi ammattilaiseksi haluaa opiskella sekä ymmärtää opetussuunnitelmia.

Ammattikorkeakouluopinnot edistävät omalta osaltaan kotoutumista ja juurtumista suomalaiseen yhteiskuntaan sekä kiinnittymistä työelämään ja työmarkkinoille. Korkeakouluista valmistuneiden työllistymiseen Suomessa ei kuitenkaan kiinnitetä riittävästi huomiota. Tutkimuksen (Schemilova, Cai & Pekkola 2012) mukaan työllistymisen esteenä ovat useimmiten suomen tai ruotsin kielitaidon riittämättömyys sekä työelämäkontaktien ja verkostojen puute. Työllistyneiden palkkataso oli tulosten perusteella myös huomattavasti alhaisempi kuin suomalaisilla vastavalmistuneilla henkilöillä keskimäärin. Syrjintää kokivat erityisesti afrikalaistaustaiset henkilöt.

“In working life, Finns look at foreigners’ work ability for a long time before they accept a person. Foreigner must really have ability to work. It takes very long time to become part of work environment. It’s important for foreigners to learn to be outside of the group (Finns simple don’t take foreigners in, but it’s another question, if a person is from England, USA, France, Germany etc.) On the other hand, communicate in Finnish is a brick to know the door of being one of Finns. So, working ability and Finnish language ability are 2 main things to ‘get into’ working society.”

- opiskelija -

AMMATTIKORKEAKOULUN OPPIVA JA MONIKULTTUURISTUVA YHTEISÖ

Käsitettä monikulttuurisuus käytetään paljon ammattikorkeakouluissa, mutta valitettavan usein sen tarkemmin määrittelemättä, mihin sillä kulloinkin viitataan. Monikulttuurisuus voi yhdelle tarkoittaa kansainvälisten ja monialaisten työ- ja oppimisympäristöjen sisälle ja välille syntyvää jollain tapaa jaettavaa, mutta paljon moninaisuutta sisältävää toimintakulttuuria. Toinen voi rajata termin käsittämään pelkästään pakolaisstatuksella Suomeen tulleiden ja kantaväestön välisiä kulttuurisia eroavuuksia. Tässä artikkelissa monikulttuurisuus liitetään maapalloistumiskehityksen ja ammattikorkeakoulun kansainvälistymisen myötä syntyneisiin oppilaitoskontekstissa tapahtuviin arjen kohtaamisiin sekä pidempiaikaisiin

kontakteihin, joissa erilaisten etnisten, kansallisten ja kielellisten kulttuurien edustajat ovat vuorovaikutuksessa toistensa kanssa. Moninaisuus puolestaan on ryhmässä tai yhteisöissä ilmenevää tulkinnallista erilaisuutta, jota jokainen kokee yksilöllisesti ja vähän eri tavoin. Moninaisuus kiinnittyy ihmisen tai yhteisön sosiaaliseen, kulttuuriseen ja fyysiseen ulottuvuuteen.

Yhteisöjen monikulttuurisuuden ohella kansainvälisten kontaktien määrän kasvu on lisännyt yksilöiden monikulttuurisuutta, plurikulttuurisuutta (CEF 2001; Eurooppalainen viitekehys 2003). Kulttuuri ei ole synnynnäistä vaan opittua ja siksi yksilön kulttuurinen identiteetti ei ole stabiili, vaan muuttuu ja mukautuu koko ajan ympäristöstä tulevien vaikutteiden seurauksena. Identiteetti on luonteeltaan narratiivinen ja hioutuva, se kiinnittyy kokemuksiin ja muuttuu suhteessa aikaan, paikkaan ja kohdattaviin ihmisiin. Muuttaessaan uuteen sosiaaliseen ympäristöön henkilöstä ei samassa silmänräpäyksessä tule uuden kulttuurin jäsentä tai kompetenttia kaksikulttuurista toimijaa. Uuteen kulttuuriin tutustuminen ja sopeutuminen voi olla vuosien ja joskus koko elämänmittainen prosessi. Maahanmuuttaja voi pyrkiä aktiivisesti eroon lähtökulttuuristaan tai sitten vaalia ja säilyttää kulttuurista perintöään niin, että voi siirtää sitä myös uudessa elinympäristössä syntyneille jälkipolville. Tutkittaessa monikulttuurisia tai kahden kulttuurin välissä eläviä transkulttuurisia yksilöitä on todettu, että jotkut heistä ovat onnistuneet luomaan itselleen ns. kameleontti-identiteetin, jonka avulla he voivat sujuvasti siirtyä kulttuurista toiseen ja kokea olevansa kotona useammanlaisissa sosiaalisissa ympäristöissä (Choudry 2010). Transkulttuurisuus on myös kulttuurien keskinäistä hioutumista, uusien kulttuuristen hybridien muodostumista ja noiden muutosten ulottumista yksilön identiteettiin (Welsch 2009).

Fyysisen ympäristön lisäksi myös virtuaaliset sosiaaliset suhteet ja kontaktit muokkaavat henkilön käsitystä itsestään ja hänen suhdettaan kulttuuriin arvoihin ja toimintamalleihin. Yksilö ikään kuin rakentaa, purkaa ja rekonstruoi omaa kulttuurista identiteettiään aina ollessaan vuorovaikutuksessa muiden kanssa. Maapalloistuminen yhdessä teknologian kehittymisen kanssa on mahdollistanut sen, että yksilö voi samanaikaisesti olla alttiina hyvin erilaisille kulttuurisille vai-

kutteille. Keupp (1988) ja Keupp ym. (2002) puhuvat ns. tilkkutäkki-identiteetistä (Patchwork-Identität, patchwork identity), joka on ikään kuin yksilön vastaus ympäristön monikulttuurisuuteen ja lisääntyneeseen sosiaaliseen monimuotoisuuteen ja monitulkintaisuuteen (ks. myös Hall 1999; Kaikkonen 2004). Postmodernissa maailmassa elävä yksilö ei ole enää tiukasti sitoutunut paikallisiin toimintatapoihin tai perinteisiin etniskansallisiin kulttuuriarvoihin, vaan rakentaa itselleen omaa kulttuurista identiteettiään ja toimijuuttaan hyvin erilaisista, jopa osittain ristiriitaisistakin elementeistä (Hall 1999).

Myös sellaiset arkiset käsitteet kuten koulutus, opettaminen, opiskelu ja oppiminen saavat uusia muotoja ja tulkintoja. Koulutus on jotain oppimista tavoittelevaa toimintaa, jota voidaan järjestää, tarjota tai johon voidaan osallistua. Se vaatii yhteiskunnalta ja koulutuksen järjestäjältä taloudellista panostusta, mutta edellyttää usein investointeja ja uhrauksia myös koulutukseen osallistuvilta. Koulutus on myös palvelurakenteita, joita voidaan organisoida ja uudistaa. Ammattikorkeakoulut, kuten korkeakoulut laajemminkin, ovat olleet viimeaikoina suurten muutosten ja taloudellisten paineiden ristiaallokossa. Koulutuspalvelun asiakasrajapinnassa toimivan opettajan tehtäväkuva on vuosien saatossa muuttunut, laajentunut ja sirpaloitunut (mm. Auvinen 2004). Kuitenkin voidaan todeta, että opettaja-kouluttajan perustehtävänä myös ammattikorkeakoulussa on edelleen opettaminen ja oppimisen ohjaaminen. Hän voi tehdä opetustehtävänsä yksinpuheluna auditorion katetrilta, mutta entistä useammin yksittäinen opettaja toimii osana opettajatiimejä ja ohjaa ja johtaa opiskelijoiden yhteistoiminnallista työskentelyä tai projekteja yhdessä kollegojen kanssa. Ammattikorkeakoulussa opetus on yhä enemmän myös tietoliikenneverkkojen kautta toteutettavaa etäopetusta tai erilaisia välineitä ja metodeja hyödyntävää monimuoto-opetusta.

Opiskelijan rooli on määräytynyt pitkälti opettajan roolista käsin, paitsi silloin, jos koulutusta on lähdetty suunnittelemaan opiskelija- tai oppimislähtöisesti. Opiskelijalähtöisessä työskentelyssä opiskelijan tai opiskelijaryhmän tarpeet ja toiveet kartoitetaan ensin, ja opetus rakennetaan niiden pohjalta. Oppimiskes-

keisessä suunnittelussa opetus rakennetaan parhaan ja ajantasaisimman pedagogisen teoria- ja kokemustiedon pohjalle opiskelijaa unohtamatta. Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulussa on viimeisimmissä opetussuunnitelmauudistuksissa yhdistetty näitä kahta viimeksi mainittua. Käytössä on tällä hetkellä osaamisperusteiset opetussuunnitelmat, joissa otetaan huomioon niin opiskelijan aiempi osaaminen kuin tutkinnon ja työelämän asettamat osaamistavoitteetkin. Oppimisen polut ovat entistä monipuolisemmat ja yksilöllisemmät, kun tutkintoon vaadittavaa osaamista on voitu kartuttaa myös muualla kuin formaalin koulutusjärjestelmän sisällä tai kun oppimisen erilaisia muotoja voidaan yhdistellä oppijan elämäntilanteen mukaan joustavasti.

Monikulttuurisuuden lisääntyessä on ammattikorkeakoulutoimijoiden huomioitava aiemmin hankitun osaamisen lisäksi myös kunkin oppijan kulttuurinen ja koulutuksellinen tausta sekä omassa lähtökulttuurissa muovautuneet ajatusmallit ja oppimisen tavat. Maahanmuuttajalta uuden oppijaroolin ja opiskelukulttuurin omaksuminen voi viedä aikaa, kun siinä samalla voi joutua rakentamaan uudelleen niin omaa henkilökohtaista identiteettiään, sosiaalista verkostoaan kuin elämän perusedellytyksiäkin uudessa toimintaympäristössä. Suomalainen opintotukijärjestelmä ei ulotu suurimpaan osaan maahanmuuttajaopiskelijoista, jolloin opintojen suorittaminen ansiotyöstä vapaana ei ole vaihtoehto. Usein puutteellisen tai olemattoman suomenkielen taidon takia saatu työ ei tue opiskelijan tulevan ammattitaidon kehittymistä, eikä anna mahdollisuuksia sosiaaliseen kanssakäymiseen kantaväestön kanssa. Tällöin myös kielenoppiminen hidastuu ja sopeutuminen voi muuttua entistä haasteellisemmaksi. (Kokkonen 2010.)

"Although, it is quite difficult to adapt to the system here but I managed. My studies really went well and I have gathered some working experience from my practical trainings, which is part of my degree programme. As regards the integration training, it is not as easy as thought because of the language criteria. Settling down well and becoming part of the society here in Finland requires proficiency to a certain level in Finnish language, which is a bit difficult compa-

red to other languages. However, my friends, teachers and colleagues (Finnish) have all helped me to improve on my language skills...I would have needed financial help at some point, but my paid job was enough to meet up with the demands."

- opiskelija -

MONIKULTTUURINEN KASVATUS AMMATTIKORKEAKOULUOPETTAJAN TYÖSSÄ

Ammattikorkeakouluopettajan tehtävä on ammatillisen koulutustyön ohella eettinen professio, johon sisältyy paitsi vastuu toimia itse eettisesti oikein myös vastuu kasvattaa opiskelijoita kohti eettisyyttä (esim. Clandinin & Connelly 1995; Räsänen 2005; Tirri 1999). Jo kasvatus käsitteenä kertoo tästä; se on pyrkimystä hyvään ja perimmäisenä tavoitteena on opiskelijan tukeminen hänen omassa kasvussaan. Opettaja välittää edustamiaan arvoja ja omaa totuuttaan opiskelijoille tietoisesti tai tiedostamattaan oman puhetapansa ja käytöksensä kautta riippumatta siitä, mitä hän opettaa. Moninaistuvassa ammattikorkeakoulussa opettajan eettiset taidot joutuvat entistä selvemmin puntariin; opettajalla on keskeinen rooli opiskelijan kasvun tukemisessa ja opiskelijayhteisöjen ryhmäytymisessä. Opettaja myös ohjaa opiskelijaa identiteetin muutosprosesseissa ja kasvattaa häntä kohti toimijuutta. Opettajalta edellytetään myös kykyä toimia moninaisessa työyhteisössä, sillä ammattikorkeakoulu on yhä moninaisempi paitsi opiskelijoiltaan, myös työyhteisöltään:

"Moninaisuutta on vaikea määritellä, riippuu siitä, mistä näkökulmasta sitä katsotaan. (Korkeakoulussa) se on opettajan kokonaisvaltaista asennetta ja suhtautumista erilaisiin ihmisiin. Oma asenne ja mielenkiinto ratkaisevat."

- opettaja -

Maahanmuuttajaopiskelijoiden kanssa toimivalta opettajalta vaaditaan erityistä herkkyyttä ja ymmärrystä myös monikulttuurisen kasvatuksen perusteista, sillä opettaja on tärkeä integroitumista edistävä tai estävä linkki. Monikulttuurinen kasvatus ei kuitenkaan rajaudu pelkästään maahanmuuttajaopiskelijoita koskevaksi, vaan se on koko yhteisön asia: jokainen opis-

kelija tarvitsee toimijuuden taitoa, samoin jokainen opettaja. Toimijuus on vastuullisuutta suhteessa itseensä ja toiseen sekä omiin valintoihin, kykyä osallistua aktiivisesti yhteiskuntaan ja kykyä arvioida kriittisesti ympärillä olevaa maailmaa. Toimijuus on myös kieli- ja viestintätaitoa sekä käsitteellistä osaamista, jota voi oppia moninaisessa ryhmässä. Valitettavasti näitä oppimisen mahdollisuuksia ei aina hyödynnetä.

"Suomalaiset opiskelijat eristäytyvät helposti, konkatteja saisi olla enemmän. Vierautta pelätään eikä välttämättä haluta tutustua. Kielen suhteen ollaan arkoja. Toki asenteissa on eroja. Ryhmäytyminen vaatii opettajalta osaamista, tukea ja ohjausta."

- opettaja -

Ammattikorkeakoulun opettaja kohtaa monenlaisia opiskelijoita, ja pyrkii sopeuttamaan omaa työtään kulloisenkin ryhmän tarpeita vastaavaksi. Opettajan pitää toisaalta rohkaista ja toisaalta asettaa rajoja. Jokainen ammattikorkeakoulun opiskelija on omalla tavallaan erilainen tai pikemminkin moninainen. Maahanmuuttajaopiskelijat rikastuttavat oppimisyhteisöä omalla persoonallaan, taustallaan ja elämänhistoriallaan samalla tapaa kuin kuka tahansa muukin yhteisön jäsen. Suomalaisen koulujärjestelmän kasvattamat ammattikorkeakouluopiskelijat ovat osin samankaltaisia esimerkiksi oppimisen käytänteiden, oppimiskulttuurin, tapojen ja kielen suhteen. He ovat ympäröivän yhteiskuntansa sosiaalistamia ja kasvavat sen antamissa rajoissa. Maahanmuuttajaopiskelija on puolestaan kasvanut ja sosiaalistunut oman yhteiskuntansa ja koulutusjärjestelmänsä pelisääntöihin. Oppimisyhteisön moninaisuuteen voi tällöin tulla kulttuurisia, kielellisiä ja historiallisia ulottuvuuksia, joista opettajalla tai opiskelijoilla ei ole aikaisempaa osaamista tai kokemusta.

"As mentioned, I was late for studying, so I didn't have a tutor, I didn't know from where I can get help with my health or depression or any kind personal help. It would be great if there will be more instruction of how to settle down in Finland - things are common to Finns, but surely new for foreigners."

- opiskelija -

Yhteisestä oppimisen tilasta tulee näin monella tavalla moninainen ja siinä kohtaavat erilaiset kulttuuri-standardit yksilöllisellä ja yhteisöllisellä tasolla (esim. Kaikkonen 2004). Jokainen ihminen on puolivapaa (Räsänen 2002), sillä kasvamme ympäröivän todellisuutemme määrittelemään omia, tietoisia valintoja ja oppimaan näkemään omien rajoitteidemme yli. Moninaisuuden kohtaaminen voi olla haasteellista kaikille osallisille – maahanmuuttajaopiskelijalle, muille opiskelijoille ja opettajalle. Jokainen osallinen on tällaisessa tilanteessa myös oppija. Opettajan tehtävä on moniulotteinen; hänen on toisaalta pyrittävä huomiomaan jokainen opiskelija omana yksilönään ja toisaalta pyrittävä yhteisen ymmärryksen rakentamiseen oppimisyhteisössä.

"It's very different compared with China. In China, teachers are the main resources of all studying! They give all information during the lessons, students must do the tasks after the lesson. In Finland, self-studying is main method. It was hard! Group work was rare in China. Presentation was very hard experience - to speak English in front of whole class was a big challenge! Writing essay was also a new experience... Teachers are nice and willing to help! They are not proud as a teacher, but rather as a person who is at the same level as students. I don't feel much pressure with teachers. Some are professional, some are not - in sense that he/she can't explain things in a simple and clear way that it's easy to understand."

- opiskelija -

Jokainen opiskelija ja opettaja katsoo maailmaa omasta todellisuudestaan käsin, ja määrittelee sitä kautta käsitystään minuudesta, erilaisuudesta ja toiseudesta sekä etsii omaa paikkaansa oppimisyhteisössä ja ylipäättään maailmassa. Itsen etsiminen on myös identiteetin rakentamista ja omien kuulumisryhmien tunnistamista. Jokainen kohtaaminen opiskelijatovereiden, opettajien tai muiden toimijoiden kesken jättää jälkensä opiskelijaan, samoin jokainen kokemus. Jäljen syvyys ja merkitys kiinnittyy opiskelijan omiin histori-

Maahanmuuttajaopiskelijat rikastuttavat oppimisyhteisöä omalla persoonallaan, taustallaan ja elämänhistoriallaan samalla tapaa kuin kuka tahansa muukin yhteisön jäsen.

allisiin taustoihin, motiiveihin, tavoitteisiin ja elämän suuntaan. Moninaisuuden ymmärtäminen tukee opiskelijaa identiteetin rakentumisesta kohti monikulttuurista identiteettiä sekä oppimisyhteisön integroitumista luontevasti toimivaksi ryhmäksi. Opettajan tehtävänä on tukea opiskelijan ymmärrystä moninaisuudesta, sillä erilaisuutta absoluuttisena käsitteenä ei ole olemassa, on vain erilaisia tapoja määritellä ja tulkita maailmaa.

“Opettajan (monikulttuurisuus) osaaminen on enemmän asennekysymys kuin osaamisvaade. Herkkyys on tärkeää, samoin taito kuunnella ja huomioida toisia. Ei tähän ole kakkureseptejä.”

- opettaja -

Moninaisuuden ymmärrystä rajaa usein erilaisuuden harha. Ihminen ajattelee helposti edustavansa ”normaalia”, jota vasten toista voi peilata ja määrittää erilaiseksi. Maahanmuuttajan määrittelyyn ja kokeamiseen sisältyy suomalaisessa korkeakouluuyhteisössä usein arvolutauksia ja valtakamppailua. Tutusta poikkeava olemus, alkuperä, kieli, uskonto tai tavat koetaan suomalaisten opiskelijoiden keskuudessa helposti erilaisuutena. Näkökulma on puolestaan toinen, kun maahanmuuttaja miettii, millaisia oppimisyhteisön muut opiskelijat ovat ja mikä hänen oma paikkansa ryhmässä on. Opettajan on yhdessä opiskelijoiden kanssa pohdittava, mikä lopulta on erilaista ja miten yhteisö voi parhaiten toimia. (Lehtonen & Löytty 2003; ks. myös Timonen 2012.)

Ammattikorkeakoulun opettaja on moninaisen opiskelijajoukon kanssa toimiessaan myös hyvin erilaisten vaateiden edessä. Hänen tehtävänsä on toisaalta edistää opiskelijan substanssioppimista ja toisaalta toimia monikulttuurisuuskasvattajana. Jokaisen opettajan tehtävä on tukea maahanmuuttajaopiskelijan sopeutumista ja oppimista; edistää opiskelijoiden integroitumista ryhmään sekä kasvattaa koko oppijajoukkoa toimimaan yhdessä. Opettaja keskittyy arjen työssä usein pedagogisten ratkaisujen ja käytänteiden pohdintaan substanssinsa näkökulmasta katsoen, eikä välttämättä mieti tai tiedosta rooliaan eettisen toiminnan tai monikulttuurisuuskasvatuksen lähtökohdista.

“En koe olevani monikulttuurisuuskasvattaja – lähestymistapani on samanlainen riippumatta siitä, mistä päin tai millainen opiskelija tai työtoveri on. Eniten tulee mietittyä sitä, miten omaa osaamista voi päivittää ja miten saisi opiskelijat oppimaan.”

- opettaja -

Vaikkei opettaja välttämättä koe olevansa monikulttuurisuuskasvattaja, voi hän toimia tavoitteiden suuntaisesti. Työtovereiden ja opiskelijoiden tasapuolinen kohtelu, kyky toimia tilanteiden edellyttämällä tavalla sekä toisen taustojen huomioiminen ovat myös keskeisiä periaatteita myös monikulttuurisessa yhteistyössä. Monikulttuurisen kasvatuksen tavoitteena on pyrkiä ymmärtämään yhteiskunnan, koulutusorganisaatioiden ja ihmisen muutosprosesseja. Kasvatuksen tavoitteena on ennen kaikkea opettajien ja opiskelijoiden identiteetin muutoksen tukeminen ja ihmiseksi kasvamisen monimutkaisuuden ymmärtäminen. Tavoitteena on transformatiivinen oppiminen, joka koskettaa opiskelijaa tai opettajaa, herättää sisäisiä ajattelun ristiriitoja ja johtaa muutokseen (Mezirow 1991). Monikulttuurisessa kasvatuksessa ei kaihdeta vaikeita eettisiä ja sosiaalisia kysymyksiä, tai opettajan ja oppijan arvojen ja uskomusten pohdintaa. Siinä ei pyritä lyhyeen kosmeettiseen paranteluun vaan syvätason muutoksiin ja kaikkien osallistujien oppimiseen. (esim. Dervin, Paatela-Nieminen, Kuoppala & Riitaoja 2012; Kaikkonen 2004; Jokikokko 2010; Räsänen, Jokikokko, Järvelä & Lamminmäki-Kärkkäinen 2002).

AITO OSALLISUUS KORKEAKOULUYHTEISÖSSÄ

Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulussa on maahanmuuttajaopiskelijoiden integroitumiseen kiinnitetty aiempaa enemmän huomiota. Maahanmuuttajille on esimerkiksi järjestetty valmentavaa koulutusta ja toteutettu maahanmuuttajille suunnattua sairaanhoitajakoulutusta. Suomi toisena kielenä -opintoja on lisätty ja niitä on sisällytetty myös englanninkielisiin tutkintoihin. Myös opettajien kielellisiä ja kulttuurisia valmiuksia on pyritty kehittämään erilaisin henkilöstökoulutuksin. Viimeaikoina erityisen huomion kohteeksi on

noussut aiemmin hankitun osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen käytänteet (AHOT-prosessi) ja niiden toteutuminen myös maahanmuuttajien kohdalla.

Vaikka ammattikorkeakouluissa usein tiedostetaan se, että moninaisuus voi lisätä luovuutta ja rikastuttaa yhteisöjä, joutuvat maahanmuuttajataustaiset opiskelijat kuitenkin usein sellaisen kohtelun tai kotoutustoimenpiteiden kohteeksi, jossa heidän aiempi kulttuuritaustansa sivuutetaan tai sitä ei oteta tasavertaisena mukaan linjattaessa yhteisiä pelisääntöjä. Opetusryhmissä maahanmuuttajataustaiset opiskelijat ovat usein vähemmistönä ja demokraattisessa päätöksenteossa heidän äänensä ei pääse kuuluville. ”Maassa maan tavalla tai maasta pois” -mentaaliteettia voidaan havaita yhtä hyvin niin opiskelijoiden kuin opettajienkin keskusteluissa. Joillekin Suomen erinomaiset PISA-tulokset ja muu menestys koulutuksen mallimaana antavat oikeutuksen totuttaa tulijat maamme tavoille. Joku uskaltaa myös lausua ääneen mielipiteensä siitä, kenelle suomalaisin verovaroin toteutettavaa koulutusta pitäisi antaa ja millä ehdoilla se tehdään.

The amount of international students in my class was quite small (only 4). Besides classes the Finnish students weren't that comfortable to speak English and we felt sometimes like outsiders. At the lunch table everyone would just speak Finnish without bothering to include us in the conversation. There was also a case where a course was taught only in Finnish and the international students needed to learn from the book. It was a law course and it was extremely difficult. The other time Finnish students went on a trip to Sweden and the foreigners had to stay in Finland. It wasn't really nice as we felt left out.

- opiskelija -

Koulutuksessa voidaan tietoisesti korostaa maahanmuuttajaopiskelijoiden erilaisuutta ja toiseutta ja päätyä näin sellaisiin opetusjärjestelyihin ja ohjaukseen, joka ei johda integroitumiseen vaan maahanmuuttajaopiskelijoiden eristämiseen omiksi ryhmikseen. Maahanmuuttajaopiskelijat tarvitsevat normaalien opiskelun tukipalvelujen lisäksi juuri heidän tilanteeseensa sopivaa ohjausta, neuvontaa ja tukea.

“What kind of help? ...perhaps counselling - as a young person suddenly left parents, came to a totally new environment, what most need is mental, spiritual care! It's maybe help to tell them there is culture shock in the first months or even year, that is normal. Some hints how to get through culture shock, as well as how to start life alone by taking responsibility in studying - going to the lessons, do homework well etc. rather spending too much time with computer, as finally nobody is watching any more...”

- opiskelija -

Silti maahanmuuttaja haluaisi tulla kohdelluksi yhdenvertaisena, vaikkei häntä aina kohdeltaisi juuri samoilla tavoin kuin suomalaisia opiskelijoita. Tasa-arvoinen kohtelu ei tarkoita tasapäästämistä. Konstruktivistisen, kokemuksellisen ja erityisesti dialogisen suuntauksen mukaan paras toimintatapa kulttuurienvälisissä tai monikulttuurisissa vuorovaikutuksissa tai jo syntyneissä ongelmatilanteissa ei ole puhdas demokratia tai kompromissiratkaisu, vaan aito vuoropuhelu ja molemminpuolinen oppiminen (esim. Kohonen 2009; Lehtovaara 2001; Räsänen & San 2005). Juuri tässä piilee ihmisen samanarvoisuuden ja erilaisuuden ydin: ihmiset ovat samanarvoisia mutta eivät samanlaisia, eikä kaikkien kanssa voi toimia samalla tavalla.

Dialogiin sisältyy niin kuunteleminen kuin kuuleminenkin sekä oman arvostelevan ja arvottavan näkökulman tiedostaminen ja siitä luopuminen (Salo-Lee 2007). Eettisesti kestävä ratkaisu ei myöskään tarkoita konsensusta tai omasta mielipiteestä luopumista, joskin omaa näkökulmaa voidaan ja pitää muuttaa, jos siihen on syytä. Tärkeää vuoropuhelussa on toisen mukaan ottaminen, osallistuminen ja osallistaminen sekä vastavuoroisuus. (Rakow 1994 ja Törrönen 2001 Salo-Lee 2009 mukaan). Aito ja avoin dialogi mahdollistaa sekä yksilöiden että yhteisöjen oppimisen (Kohonen 2009; Lehtovaara 2001). Kun vuoropuhelu ja oppiminen on vastavuoroista ja osallistavaa, voi moninaisuutta sisältävä oppimisyhteisö synnyttää ns. kolmannen kulttuurin, jossa kaikkien yhteisön jäsenten ääni tulee kuulluksi, mutta joka kuitenkin asettaa yhteistoiminnan tarvitsemat rajat ja normit.

POHDINTA

Opettajan ja oppijan suhteen, identiteetin ja roolien sekä opettamisen ja oppimisen uudelleenmäärittely näyttää olevan tarpeellista monikulttuuristuvassa ammattikorkeakoulussa ja sen pedagogisessa ajattelussa. Ammattikorkeakouluyhteisön tulisi pystyä entistä paremmin huomioimaan opiskelijat yksilöinä ja antaa heidän omien identiteettiensä näkyä ja vahvistua. Piilotettu tai tukahdutettu identiteetti ja samaan muottiin pakottaminen heikentää maahanmuuttajataustaisen opiskelijan – ja kenen tahansa muunkin opiskelijan – oppimismahdollisuuksia. Identiteetin tukeminen, rakentaminen ja vahvistaminen edellyttävät opettajan, opiskelijajoukon ja yksittäisen opiskelijan välistä yhteispeliä, jossa opiskelijan oma ääni pääsee kuuluviin, ja jossa on mahdollisuus jaettuun oppimiseen. Jaettu oppiminen ei tarkoita samanmielisyyttä tai asioiden yksinkertaistamista vaan asioiden kyseenalaistamista sekä rakentavaa ja kriittistä keskustelua, josta voidaan edetä yhteiseen ymmärrykseen. Prosessi ei aina ole helppo ja se vaatii kaikilta osallisilta rohkeutta olla mukana omana itsenään yhteisiä pelisääntöjä kunnioittaen.

Opiskelijan huomioiminen yksilönä ja aito osallisuus ei ole niinkään resurssi- vaan asennekysymys; se edellyttää korkeakouluyhteisön toimijoilta halua haastaa myös oma ajattelunsa ja etsiä uusia tapoja toteuttaa omaa työtään. Opettajalle jaettu oppiminen tarkoittaa paitsi opiskelijaryhmistä myös kollegoilta oppimista ja yhdessä tekemistä. Ohjauksen rooli korostuu entisestään, ja oppiminen on yhä enemmän kolmannen tilan etsimistä, jossa asioita katsotaan yhdessä uudella tavalla. Monikulttuurisen kasvatuksen käsitteiden jaettu ymmärtäminen sekä sovitut pelisäännöt tavoitteiden saavuttamiseksi auttavat toimijoita eteenpäin. Tällä hetkellä ongelmana on käsitteviidakon sekavuus, sillä yhteisen kielen ja ymmärryksen puuttuminen on este aitoon osallisuuteen niin pedagogisen johdon kuin opettajienkin osalta. Esimerkiksi käsitteet maa-

hanmuuttaja, moninaisuus ja monikulttuurisuus assosioituvat korkeakouluyhteisössä niin monin eri tavoin, ettei lopulta tiedetä, mitä niillä tarkoitetaan tai mihin kasvatuksella pyritään.

Ammattikorkeakouluopettajan vastuu on edelleen suuri. Hän vastaa oman ammatillisen osaamisensa ohella toimintansa oikeellisuudesta suhteessa opiskelijoihin, työyhteisöön ja itseensä. Tästä näkökulmasta katsoen opettaja on aina myös monikulttuurisuuskasvattaja - tiedostipa hän sen tai ei. Monikulttuurisen kasvatuksen vahva perusta on pyrkimys eettisesti kestävään toimintaan, ja sen taustalla on humanin opettajuuden periaatteet. Humaanin opettajuus on kuitenkin jokaisen opettajan oma valinta, siihen ei voi pakottaa vaan opettajan on kasvettava siihen itse ja omasta halustaan.

Identiteetin tukeminen, rakentaminen ja vahvistaminen edellyttävät opettajan, opiskelijajoukon ja yksittäisen opiskelijan välistä yhteispeliä, jossa opiskelijan oma ääni pääsee kuuluviin, ja jossa on mahdollisuus jaettuun oppimiseen.

Opiskelussa parasta oli ehdottomasti harjoittelu. Kaikkein vaikein asia oli opinnäytetyön tekeminen ja erityisesti kirjoittaminen. Muutoinkin opinnäytetyö oli uusi asia. Oma ryhmä oli pieni ja tiivis. Opiskelu tapahtui integroituna muihin ryhmiin ja opiskeluryhmä muuttui koko ajan.

OPISKELIJANA AMMATTIKORKEAKOULUSSA

Kymmenen vuotta sitten menin suomalaisen miehen kanssa naimisiin ja tulin Suomeen. Olin aluksi miehen yrityksessä töissä, mutta en viihtynyt. Venäjällä olen suorittanut terveysalan tutkinnon ja tehnyt siellä valmistumisen jälkeen 13 vuotta alan töitä. Olen osallistunut muutamille lyhyille suomen kielen kursseille. Parhaiten suomen kieltä olen oppinut arkielämässä: miehen kanssa puhumalla, TV:tä katsoen ja lasten kautta.

Sain tietää ammattikorkeakouluopinnoista työvoimatoimistosta. Opintoihin sisältyi puolen vuoden valmentava koulutus, jonka jälkeen oli kaksi vuotta sairaanhoitajakoulutusta. Aluksi jännitin sitä, saadaanko valmentava ryhmä käyntiin. Se aloitettiin, vaikka se oli pieni ja meitä oli vain viisi.

Opiskelussa parasta oli ehdottomasti harjoittelu. Kaikkein vaikein asia oli opinnäytetyön tekeminen ja erityisesti kirjoittaminen. Muutoinkin opinnäytetyö oli uusi asia. Oma ryhmä oli pieni ja tiivis. Opiskelu tapahtui integroituna muihin ryhmiin ja opiskeluryhmä muuttui koko ajan.

Perhe on tukenut minua opiskeluissa ja mies on auttanut käytännön arjen järjestelyissä. Opettajat auttoivat aina, kun oli kysyttävää ja erityisesti ryhmän oma opettaja auttoi ja tuki.

Nyt olen ollut töissä sairaalassa yli vuoden. Olin samalla osastolla harjoittelemassa ja sain työn sitä kautta. Tykkään työstäni, sillä osastolla tapahtuu aina kaikenlaista ja tekemistä riittää.

Jos suunnittelee opintoja ammattikorkeakoulussa, pitää uskoa itseensä ja mennä vain reippaasti opiskelemaan rohkealla asenteella. Opiskelu kannattaa aina ja opiskelu on itsetunnolle tärkeää. Opiskelutehtävät pitää tehdä aina aikataulun mukaan ja heti. Jos joku asia on epäselvä, pitää uskaltaa heti kysyä. Opettajilta voi aina kysyä ja he auttavat ja selittävät uudelleen. Opettajat kyllä myös huomioivat maahanmuuttajan ja antavat esimerkiksi tehdä tehtäviä kotona jos koulussa ei kerkeä muiden mukana.

- opiskelija -

LÄHTEET

Auvinen, P. 2004. Ammatillisen käytännön toistajasta monipuoliseksi alue-kehittäjäksi? Ammattikorkeakoulu-uudistus ja opettajan työn muutos vuosina 1992 - 2010. Joensuu: Joensuun yliopiston kasvatustieteellisiä julkaisuja 100.

Avoim ammattikorkeakoulu -kehittämisverkosto 2009. Toimintakertomus 2009.

CEF 2001. The Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment. Council of Europe. Cambridge: Cambridge University Press

Choudry, S. 2010. Multifaceted Identity of Interethnic Young People. Chameleon Identities. Burlington, VT: Ashgate.

CIMO 2011. Key Figures. Internationalisation in Finnish higher education. http://www.cimo.fi/services/publications/key_figures. 3.8.2012.

Clandinin, D.J. & Connelly, F. M. 1995. Teachers' Professional Knowledge Landscapes. Columbia University: Advances in contemporary education thought. Volume 15.

Dervin, F., Paatela-Nieminen, M., Kuoppala, M.-K. & Riitaoja, A-L. 2012 (odottaa julkaisua). Multicultural Education in Finland – Renewed Intercultural Competences to the Rescue? International Journal of Multicultural Education. <http://blogs.helsinki.fi/dervin/files/2012/01/Multicultural-Education-in-Finland.pdf>. 19.8.2012.

Eurooppalainen Viitekehys. 2003. Kielten oppimisen, opettamisen ja arvioinnin yhteinen eurooppalainen viitekehys. Helsinki: WSOY.

Hall, S. 1999. Identiteetti. Suomentaneet ja toimittaneet Mikko Lehtonen ja Juha Herkman. Tampere: Vastapaino.

Isoaho, K. 2012. Mahdollisuuksia maahanmuuttajille - korkeakouluissa? Teoksessa Lintula, L. (toim.) Monta polkua osaamisen. Helsinki: Metropolia ammattikorkeakoulun julkaisusarja Taito-työelämäkirjat 3, 33 - 42.

Jokikokko, K. 2010. Teachers' Intercultural Learning and Competence. Acta Universitatis Ouluensis. E Scientiae Rerum Socialium 114.

Kaikkonen, P. 2004. Vierauden keskellä. Vierauden, monikulttuurisuuden ja kulttuurienvälisen kasvatuksen aineksia. Jyväskylän yliopisto. Opettajankoulutuslaitos.

Keupp, H. 1988. Auf dem Weg zur Patchwork-Identität. Verhaltenstherapie & Psychosoziale Praxis. Mitteilungen der dgvt. 4, 425 - 438.

Keupp, H., Ahbe, T., Gmür, W., Höfer, R., Kraus, W., Mitzscherlich, B. & Straus, F. 2002. Identitätskonstruktionen. Das Patchwork der Identitäten in der Spätmoderne. Hamburg: Rowohlt.

Kohonen, V. 2009. Autonomia, autenttisuus ja toimijuus kielikasvatuksessa. Teoksessa Jaatinen, R., Kohonen, V. & Moilanen, P. (toim.) Kielikasvatus, opettajuus ja kulttuurienväläinen toimijuus. Helsinki: Okka-Säätiö, 12 - 38.

Kokkonen, L. 2010. Pakolaisten vuorovaikutussuhteet: Keski-Suomeen muuttaneiden pakolaisten kokemuksia vuorovaikutussuhteistaan ja kiinnittymisestä uuteen sosiaaliseen ympäristöön.. Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston viestintätieteiden laitos, 143.

Kulicka-Soisalon-Sonninen, A. 2010. It's all about communication. Teoksessa Rantala, M. (toim.) Maahanmuuttajat ja ammatillisen osaamisen moninaisuus. Kokemuksia ammattikorkeakoulun luovilta aloilta. Helsinki: Metropolia Ammattikorkeakoulu, 21 - 31.

Lehtonen, M. & Löytty O. 2003. Miksi Erilaisuus? Teoksessa Lehtonen, M. & Löytty, O. (toim.) Erilaisuus. Tampere: Vastapaino, 7 - 17.

Lehtovaara, J. 2001. What is it – (FL) teaching? Teoksessa Kohonen, V., Jaatinen, R., Kaikkonen, P. & Lehtovaara, J. (toim.) Experiential Learning in Foreign Language Education. Harlow: Pearson Education Limited, 141 - 176.

Mezirow, J. 1991. Transformative Dimensions of Adult Learning. The Jossey-Bass higher education and adult education series. San Fransisco: Jossey-Bass.

Mäkeläinen, P., Metsänen, R. & Tamminen, T. 2011. Valmentava koulutus ammattikorkeakouluun - valmentako VALMA opintoihin? Teoksessa Metsänen, R. & Matinheikki-Kokko, K. (toim.) Lokaaleja ja globaaleja kohtaamisia sosiaali- ja terveystieteillä. Hämeenlinna: Hämeen ammattikorkeakoulu ammatillinen opettajakorkeakoulu, 91 - 97.

Nieto, S. & Bode, P. 2008. Affirming diversity. The Sociopolitical Context of Multicultural Education. 5. painos. Boston: Pearson / Allyn & Bacon.

Opetus- ja kulttuuriministeriö (OKM). 2009. Korkeakoulujen kansainvälisen toiminnan strategia 2009 - 2015. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2009: 21.

Opetus- ja kulttuuriministeriö (OKM). 2011. Koulutus ja tutkimus 2011 - 2016. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö.

Pakarinen, E. 2011. Kokemuksia maahanmuuttajien ohjauksesta työvoimahallinnossa ja aikuiskoulutuksessa. Teoksessa Pehkonen, A. (toim.) Tavoitteena työelämä – maahanmuuttajien osaaminen näkyväksi. EUedu-julkaisut 1. Kuopio: Savon koulutuskuntayhtymän julkaisusarja A, tutkimukset ja raportit, 37 - 100.

Parkkonen, V., Metsänen, R., Wernick, E., Linkola, J. & Nenonen-Andersson, B. 2011. Ammattikorkeakouluopintoihin valmentavan matkassa. Teoksessa Laasonen, M. & Keränen, P. (toim.) Puurtajasta uranuurtajaksi. Uusia väyliä maahanmuuttajien ammattikorkeakouluopintoihin ja urakehitykseen. Helsinki: Metropolia Ammattikorkeakoulu, 24 - 33.

Räsänen, R. 2002. Arvot, opettajuus ja opettajankoulutus valtaviiran ja moninaisuuden ristiaallokossa. Teoksessa Räsänen, R., Jokikokko, K., Järvelä, M.-L. & Lamminmäki-Kärkkäinen, T. (toim.) 2002. Interkulttuurinen opettajankoulutus. Utopiasta todellisuudeksi toimintatutkimuksen avulla. Oulu: Oulun yliopiston kasvatustieteiden ja opettajankoulutuksen yksikkö, 15 - 30.

Räsänen, R. 2005. Intercultural Co-operation as an Ethical Issue. Teoksessa Räsänen, R. & San, J. (toim.) Conditions for Intercultural Learning and Co-operation. Kasvatusalan tutkimuksia – Research in Educational Sciences 23. Turku: Suomen kasvatustieteellinen seura, 15 - 34.

Räsänen, R., Jokikokko, K. & Järvelä, M-L. ja Lamminmäki-Kärkkäinen, T. (toim.) 2002. Interkulttuurinen opettajankoulutus. Utopiasta todellisuudeksi toimintatutkimuksen avulla. Oulun yliopiston kasvatustieteiden ja opettajankoulutuksen yksikkö.

Räsänen, R. & San, J. 2005 (toim.) Conditions for Intercultural Learning and Co-operation. Kasvatusalan tutkimuksia – Research in Educational Sciences 23. Turku: Suomen kasvatustieteellinen seura.

Sallinen, J. 2012. Maahanmuuttajien valmentaminen ammattikorkeakouluopintoihin. Esitys KV-kevätpäivillä 22.5.2012. www.lamk.fi/kv-kevatpaivat2012/.../Sallinen_22052012.pdf. 3.8.2012

Salo-Lee, L. 2009. Monikulttuurinen osaaminen ja kulttuurinen lukutaito. <http://www.minedu.fi/etusivu/arkisto/2009/2708/globalivastuu.html>. 24.8.2012

Schemilova, Y., Cai, Y. & Pekkola, E. 2012. Employability of International Graduates Educated in Finnish Higher Education Institutions. VALOA-hankkeen e-julkaisu <http://www.helsinki.fi/urapalvelut/valoasurvey/#/1/> .3.8.2012

Timonen, L. 2011. Kansainvälisty tai väisty? Tapaustutkimus kansainvälisyysosaamisen ja kulttuurienvälisen oppimisen merkityksenannoista oppijan, opettajan ja korkeakoulutoimijan pedagogisen suhteen rajaamissa kohtaamisen tiloissa. Joensuu: Publications of the University of Eastern Finland. Disseratations in Education, Humanities, and Theology 16.

Timonen, L. 2012. oppijan toimijuus ja ammattikorkeakoulu oppijan kasvun tukijana. Teoksessa Atjonen, P. (toim.) 2012. Oppiminen ajassa - kasvatus tulevaisuuteen. Joensuun vuoden 2011 kasvatustieteen päivien parhaat esitelmät artikkeleina. Suomen kasvatustieteellinen seura. Kasvatusalan tutkimuksia 61. 323 -336.

Timonen, L. & Kantelinen, R. 2012. Moninaisuus opettajankouluttajan ja opettajan työssä – Itä-Suomen korkeakoulujen näkökulmaa monikulttuurisuuskasvatukseen. Käsikirjoitus, jätetty arviointimenettelyyn 28.9.2012.

Tirri, K. 1999. Opettajan ammattietiikka. Porvoo: WSOY.

Welsch, W. 2009. On the acquisition and possession of commonalities. Teoksessa Schulze-Engler, F. & Helff, S. (toim.) Transcultural English studies. Theories, fictions, realities. Cross/Cultures 102. ASNEL, Papers 12, 3 - 36.

Saed Guled

Saed Guled työskentelee Kansainvälisen siirtolaisuusjärjestö IOM:n palveluksessa projektikoordinaattorina. Hän toimii kulttuuriohjaajana pakolaisille. Saed Guled on työskennellyt muun muassa Suomen ulkoasiainministeriön kansainvälisen kehitysyhteistyön osastolla. Hän on Suomen Somaliliiton ja Kanava Nuoriso ry:n johtokunnan jäsen. Saed Guled on lähtöisin Somaliasta. Hän saapui Suomeen nuorena pakolaisena asettuen asumaan Joensuuhun 1990-luvun alussa. Hän on suorittanut Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulussa Bachelor of Business Administration -tutkinnon. Lisäksi hän on valmistunut yhteiskuntatieteiden maisteriksi Joensuun yliopistosta. Saed Guled on naimisissa ja hänellä on kolme monikulttuurista lasta. Hän on aktiivinen omassa yhteisössään ja on kokenut henkilökohtaisesti millaista on sopeutua suomalaiseen yhteiskuntaan nuorena pakolaisena, somalina ja muslimina.

Selviytymisen avaimet - koulutus

suomalaiseen yhteiskuntaan sopeutumisen tukena

Saed Guled

suomentanut Laura Väistö

Nimeni on Saed Guled. Olen kotoisin Somaliasta, josta lähdin sotaa pakoona vuonna 1990 haettuani turvapaikkaa Suomesta. Isäni kuoli Mogadishussa kaksi vuotta lähtöni jälkeen, jolloin äitini jäi yksin kasvattamaan kahdeksaa sisarustani. Voi vain kuvitella, miltä tuntuisi kasvattaa sota-alueella Mogadishussa kahdeksaa pientä lasta yksin. Yli kahden konfliktien ja väkivallan täyttämän vuosikymmenen aikana somaleita on joutunut pakenemaan kotimaastaan, lähtemään pakoonturvattomuutta. Perheenjäsenten muuttaminen eri puolille maailmaa on myös yleistynyt. Tänä päivänä minä ja sisarukseni olemme jo aikuisia ja olemme asettuneet asumaan eri maihin, muun muassa Somaliaan, Keniaan, Kanadaan, Iso-Britanniaan, Suomeen ja Belgiaan. Olen onnellisesti naimisissa oleva mies. Kävimme vaimoni kanssa samaa yliopistoa, valmistuimme ja perustimme perheen. Olemme olleet yhdessä 11 vuotta ja saaneet kolme ihanaa, monikulttuurista lasta; yhden tyttären ja kaksi poikaa.

Tämä artikkeli on kirjoitettu somalien tämänhetkisen Suomen koulutusjärjestelmään ja työelämään sijoittumisen näkökulmasta. Ensimmäiseksi voidaan tietenkin kysyä, miksi kaikista Suomeen saapuneista

somaleista juuri minä olen se, joka nyt kirjoittaa tästä aiheesta. Olen huomannut, että monet haluavat jakaa omia henkilökohtaisia kokemuksiaan selviytymisestään ja usein oman tarinan jakaminen muille onkin paljon mielenkiintoisempaa kuin voisi kuvitella. Taroitukseni on jakaa oma tarinani teille kertomalla siitä, millaista on sopeutua suomalaiseen yhteiskuntaan nuorena pakolaisena, somalina ja muslimina. Olen yksi heistä, jotka ovat selvittäneet tiensä suomalaisen koulutusjärjestelmän läpi yliopistoon ja sosiologian maisterintutkintoon asti ja onnistunut saamaan työpaikan heti valmistumisensa jälkeen päteväenä työntekijänä, tullen ammattilaiseksi omalla alallani.

Matkustettuani hyvin nuorena yksin Suomeen asetuin asumaan Itä-Suomeen, Joensuuhun. Koulutuksen saaminen oli tärkeysjärjestyksessä ensimmäisenä. Kotimaassani olin suorittanut ylioppilastutkinnon ja muutamia kursseja kauppaopistossa, joten Suomeen tultuani päätin jatkaa opintojani päästäkseni suomalaisen yliopistoon. Suomeen tulevan maahanmuuttajan silmin Suomi vaikuttaa eksoottiselta ja turvalliselta maalta. Olen nyt myös itse todennut sen, kuinka uskottava suomalainen yhteiskunta on: verkostoitu-

nut, selkeä ja avoin kansalaisyhteiskunta, jossa koulutus on aina etusijalla. Suomessa tarjottava koulutus on korkeatasoista ja valtiollinen koulutusjärjestelmä tarjoaa tarvittavat puitteet opintojen sujumiseksi. Kaikki nämä edut rohkaisivat minua hakeutumaan kouluun nopeasti.

Aloitin opintoni suomalaisessa ammattikorkeakoulussa heti saavuttuani. Koska en osannut yhtään suomen kieltä, ensimmäiset opiskeluvuoteni taistelisin selviytyäkseni englannin kielellä niin opettajien kuin ystäväni kanssa. Opittuani suomea ja opiskeltuani kansainvälistä kauppaa valmistuin Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun International Business Management -linjalta BBA:ksi (Bachelor of Business Administration) vuonna 1998. Jatkoin kuitenkin vielä opiskelujani ja valmistuin sosiologian maisteriksi

Joensuun yliopiston yhteiskunta- ja aluetieteiden tiedekunnasta. Lisäksi opiskelin myös tulkiksi ja olen tehnyt töitä tälläkin alalla.

Opiskeluvuosiinani 1994–2000 yliopistokaupunkini Joensuu tuli tunnetuksi rasistisena kaupunkina, jossa skinheadit kohdistivat väkivaltaisia toimiaan sekä ulkomaalaisiin että suomalaisiin. Tämä aika olikin hyvin vaikeaa minulle; elin yksin, kävin koulussa ja keskityin opintoihini, kohtasin päivittäin syrjintää, ja samaan aikaan en voinut käydä töissä enkä ruokkia äitiä-

ni ja sisaruksiani kotona Somaliassa. Koska useimmat somalit lähtivät kaupungista pois, oli minullakin aikomuksena lähteä ja lopettaa opiskelu. Loppujen lopuksi luulen, että jääminen oli kuitenkin sen arvoista.

Jo opiskeluaikana aikomukseni oli tulevaisuudessa työskennellä kehitystehtävissä voittoa tavoittelemattomalla sektorilla kansainvälisesti tai kunnallisten järjestöjen kautta, jotta voisin oppia lisää kansainvälistä organisaatioista sekä niiden roolista kehitys- ja humanitaarisessa työssä kansainvälisellä, kansallisella ja paikallisella tasolla. Ennen Kansainvälisen siirtolaisuusjärjestö IOM:n (International Organization for Migration) palvelukseen siirtymistäni tammikuussa 2005 työskentelin lukuisissa eri virastoissa, kuten

Suomen ulkoasiainministeriön kansainvälisen kehitysyhteistyön osastolla. Lopulta päädyin Kansainväliseen siirtolaisuusjärjestöön, jossa nyt työskentelen kokonaisesta siirtolaisuusasioiden ja kehitystyön parissa. Pidän kansainvälisessä ja monikielisessä ympäristössä työskentelemisestä ja uskon vahvasti, että olen osaltani ollut mukana vaikuttamassa Afrikan myönteiseen kehittymiseen ja erityisesti kotimaani Somalian kehitykseen. IOM:n toimisto Helsingissä on viimeisen viiden vuoden ajan tehnyt tiivistä yhteistyötä Suomen somali-diasporan kanssa sellaisten kehityshankkeiden kautta, joilla edistetään Somalian kehittymistä.

Palkkatyöni lisäksi myös vapaaehtoistyö on minulle tärkeä, minut omaan yhteisöni sitova asia. Se vahvistaa siteitäni paikallisviranomaisiin, kehittää verkostojani, luo toimintaa sekä myötävaikuttaa uusien kontaktien syntymiseen niiden ihmisten kanssa, joilla on samoja mielenkiinnon kohteita kuin minulla itselläni. Lisäksi vapaaehtoistyössä korostuu periaate: ”auttamalla muita autan samalla myös itseäni”. Vuodesta 2001 lähtien olen ollut tiiviisti tekemisissä kunnallisten yleishyödyllisten yhteisöjen kanssa ja olen johtokunnan jäsenenä kahdessa Suomen suurimmassa somaliyhdistyksessä (Kanava nuoriso ry ja Suomen Somaliliitto). Tässä työssä olen väsymättömästi auttanut yhteisöämme (esim. vanhuksia, nuoria ja yksinhuoltajia) tarjoamalla muun muassa neuvontaa somaliopiskelijoille, järjestämällä somalinuorille monikulttuurisia tapahtumia ja toimimalla yhteyshenkilönä työpaikkani (IOM) ja somaliyhteisön välillä.

Toimin parhaillaan tärkeässä hankkeessa nimeltään MIDA FINNSOM Health Project. Kyseessä on valmiuksien luomiseen pyrkivä ohjelma, jonka kautta somalialaisia terveysalan ammattilaisia (lääkärit, sairaanhoitajat ja muut terveydenhuollon asiantuntijat) viedään lyhyiksi ajoiksi kerrallaan takaisin Somaliaan jälleenrakentamaan paikallista terveydenhuoltoa. Osallistujat auttavat ja jakavat osaamistaan paikallisten terveysviranomaisten, kansalaisjärjestöjen, sairaaloiden ja yliopistojen kanssa niillä aloilla, joilla tarve päteville terveydenhuollon ammattilaisille on erityisen kriittinen. Näin voidaan jakaa ammattilaisten suomalaisessa terveydenhuollossa työskennellessään omaksumia tietoja ja taitoja Somalian terveysalan ammattilaisten

kanssa. Heinäkuussa 2008 Kansainvälinen siirtolaisuusjärjestö IOM Helsingissä käynnisti Suomen ulkoministeriön tukeman ensimmäisen Somalia-ohjelman (MIDA - Migration and Development for Africa). Tässä ohjelmassa jopa 50 pätevää, korkeasti koulutettua Somaliasta palaa tilapäisesti Somalimaahan ja Puntmaahan.

SUOMEN MUUTTAVIEN SOMALIEN TAUSTAA

Somalia sijaitsee Afrikan sarvessa. Somalit ovat etninen ryhmä, joka koostuu lähes yksinomaan muslimista. Suurin osa Somaliasta on maaseutua ja lähes 80 % ihmisistä on paimentolaisia, maanviljelijöitä tai maatalouden paimentolaisia. Valtaosa ihmisistä on etniseltä alkuperältään islaminuskooa tunnustavia, somalian kielen eri murteita puhuvia somaleita. Somalialainen yhteiskunta perustuu klaanijärjestelmään, jossa perheen käsite on laaja ja perheissä on yleensä paljon lapsia. Puhuttu kieli on Somaliassa tärkein viestinnän muoto, ja Somaliassa ei ollutkaan käytössä latalalaisilla kirjaimilla kirjoitettua, kirjallista kieltä ennen vuotta 1972. (Husom 2009. ks. myös Kruiženga 2010) Vuositaisen YK:n pakolaisjärjestön (UNHCR 2011) julkaiseman Global Trends -raportin mukaan maailman 15,6 miljoonasta pakolaisesta Somaliasta paenneet olivat viidenneksi suurin ryhmä. Vuonna 2011 somalialaisia pakolaisia oli 1,4 miljoonaa ympäri maailman. Somaleita on pakotettu lähtemään maastaan kolonialismin vaikutuksesta, kommunistisen sotilasdiktatuurin seurauksena sekä uskonnollisen vainon vuoksi. Vuosien sorto ajoi somalit lopulta sotaan. Sisällissodalla oli tuhoisa vaikutus; arviolta puoli miljoonaa ihmistä tapettiin, kuoli nälkään tai menehtyi sairauksiin. Lähes 45 % ihmisistä joutui muuttamaan maan rajojen sisäpuolelle tai pakenemaan toisiin maihin. (Husom 2009; Kruiženga 2010.) Suomeen somalipakolaisia saapui epätoivoisena, rauhaa ja hyvinvointia etsivinä.

SOMALISIIRTOLAISTEN KOULUTUS SUOMESSA

Suomalaisessa koulujärjestelmässä maahanmuuttajien koulutukseen on kiinnitetty yhä enemmän huomiota useilla yhteiskunnallisilla aloilla. Suurimmalla osalla

Suomessa tarjottava koulutus on korkeatasoista ja valtiollinen koulutusjärjestelmä tarjoaa tarvittavat puitteet opintojen sujumiseksi. Kaikki nämä edut rohkaisivat minua hakeutumaan kouluun nopeasti.

Suomeen tulleista maahanmuuttajista on haasteita työmarkkinoille pääsemisessä ja he ovat näin ollen alityöllistettyjä kielitaidon ja ammatillisen pätevyyden puutteesta johtuen. Toisaalta myös enemmistö ammatillisesti pätevistä somaleista ei pääse työskentelemään omalla alallaan tai on kokonaan työttöminä. Työpaikan puutteesta johtuen jotkut näistä ammattilaisista ovat päätyneet lähtemään Suomesta tai joutuneet hakemaan ammatillisesti alempiarvoisempaa työtä eli esimerkiksi lääkäri työskentelee taksinkuljettajana. Somaliopiskelijat kohtaavat monia koulutukseen liittyviä haasteita, joilla on suuri merkitys suomalaisen yhteiskuntaan sopeutumisessa. Näitä ongelmia ovat muun muassa kieli, uuteen järjestelmään sopeutuminen, erilaiset opetussuunnitelmat, luokkatilat, kurinpito, yhteiskunnalliset-taloudelliset haitat, yksin maahan saapuneet alaikäiset, ystävyystyminen, rasismi, stereotypiat sekä kaikki muut esteet, joita he kohtaavat sekä ennen koulutusta että sen jälkeen. Tämä pistää miettimään, pystyvätkö he osallistumaan koulutukseen lainkaan. Heillä on usein tunne, että heidän on mahdollonta saavuttaa tavoitteitaan Suomessa ja Suomi ja suomalainen työelämä koetaan ennakkoluuloisena ja epätasa-arvoisena.

SOMALIOPISKELIJOIDEN TÄMÄNHETKINEN TILANNE SUOMEN KOULUISSA

Maahanmuuttajataustaisten oppilaiden määrä suomalaisissa peruskouluissa on kasvamassa. Käsitykseni mukaan Helsingin suomenkielisistä kouluista 15,2 %:lla kaikista oppilaista on ns. S2-status (suomi toisena kielinä) eli he puhuvat kotona jotakin muuta kieltä kuin suomea. Suomessa on noin 16000 somalia ja Somalialaiset lapset ovat yksi suurimmista maahanmuuttajaryhmistä pääkaupunkiseudulla. Suomen koulujärjestelmän piirissä olleet tai olevat somaliopiskelijat voidaan jakaa kahteen ryhmään:

Ensimmäisen sukupolven ryhmää voidaan kutsua ”menestyneiksi mutta pettyneiksi ammattilaisiksi”. Tähän ryhmään kuuluvat ihmiset olivat ensimmäisiä, 1990-luvun alkupuolella Somaliasta Suomeen tulleita opiskelijoita. Useimmat olivat 17- tai 18-vuotiaita nuoria

miehiä, joka olivat käyneet lukion Somaliassa ja olivat innossaan mahdollisuudesta opiskella Suomessa. Melko suuri osa näistä opiskelijoista jatkoi opintojaan suomalaisissa yliopistoissa tai ammatillisissa oppilaitoksissa ja itse asiassa monet heistä ovat valmistuneet suomalaisista yliopistoista tai ammattikorkeakouluista eri aloilta, kuten liikkeenjohdosta, tietotekniikasta, ympäristöalalta tai taloustieteistä. Kulttuurisen ideologiansa pohjalta somaleilla on näkemys, jonka mukaan miehet ja naiset toimivat eri ammateissa ja sen vuoksi somalilaiset haluavatkin usein valmistua lääkäreiksi tai sairaanhoitajiksi tai auttaa muita esimerkiksi opettamalla lukutaidottomia tai antamalla rahaa sitä tarvitseville. Tähän ryhmään kuuluvat henkilöt olivat hyvin innokkaita ja halukkaita sopeutumaan suomalaisen yhteiskuntaan. Vaikka Suomen kieli oli suuri haaste, he yrittivät oppia, eivätkä he säästelleet ponnistuksiaan vaikean tavoitteen saavuttamiseksi. Suurimpana esteenä erilaisten tavoitteiden saavuttamiselle olivat maahanmuuttajiin kohdistuneet rassistiset teot syvän taloudellisen taantuman aikaan vuosina 1990–1993. Laman pahetessa riski rasismiin lisääntymiseen kasvoi ja työelämän ennakkoluulot lisääntyivät, vaikkakin iso osa rasismista piilotettiin kielitaidon taakse. 1990-luvun ja 2000-luvun alussa jopa siivoojilta vaadittiin täydellistä suomen kielen taitoa. Kaikesta huolimatta osa näistä ammattilaisista perusti omia pieniä kansalaisjärjestöjään, jotka toimivat Somaliassa suomalaisten humanitaaristen ja kehitysohjelmien kautta, Suomen ulkoministeriön tarjoaman rahoituksen turvin.

Toisen sukupolven somalit ovat syntyneet Suomessa tai saapuneet Suomeen lapsina ja ovat käyneet suomalaisen peruskoulun. Heidän kohtaamansa haasteet eroavat ensimmäisen sukupolven haasteista. Toisen sukupolven somalit puhuvat suomea sujuvasti eikä heillä ole tarkoituksena palata asumaan Somaliaan tai työskennellä ulkomailla, vaan yrittää sulautua suomalaiseen yhteiskuntaan, edistää isäntämaansa kehittämistä ja samalla pysyä uskollisena ja ylpeänä omasta perinnöstään. Useimmilla heistä on kuitenkin kielellisiä ongelmia, jotka näkyvät heidän oppimistuloksissaan. Nämä kielelliset ongelmat eivät useinkaan tule esille vielä peruskoulun alaluokilla, mutta näyttäytyvät ylä-

kouluun mentäessä, jolloin konkreettisten käsitteiden rinnalla aletaan käsitellä yhä abstraktimpia käsitteitä. Koska näiden oppilaiden äidinkieli ei kehity opiskelelta vastaavalle tasolle, kielelliset ongelmat alkavat aiheuttaa oppimisvaikeuksia. Somalioppilaat eivät käy lukiota yhtä usein kuin syntyperäiset suomalaiset opiskelijat ja jopa ammatillisessa koulutuksessa somaliopiskelijoiden valitsemat opiskelualat ovat kapeita.

Somaliperheillä ei ole useinkaan riittäviä taitoja suomen kielessä, jotta vanhemmat voisivat auttaa lapsiaan koulunkäynnissä. Suomalainen ja somalialainen kulttuuri eroavat lisäksi siinä tavassa, miten tietoa välitetään; somalikulttuurissa suullinen perinne on paljon vahvempi kuin kirjallinen kulttuuri. Somalian kieltä on opetettu peruskoulussa siitä lähtien, kun somalit ovat olleet Suomessa. Somalian kielen opettajat eivät kuitenkaan tunne kansallista opetussuunnitelmaa tarpeeksi hyvin, sillä heillä ei ole kunnollista käsitystä

somalaisesta koulujärjestelmästä. Peruskoulussa oppilailla on oikeus opiskella äidinkieltään kaksi tuntia viikossa. Somalioppilaat voivat siis olla tilanteessa, jossa heillä ollut oikeus opiskella äidinkieltään, mutta heillä ei ole pätevää opettajaa. Jostain syystä hallitus ei ole kuitenkaan antanut rahoitusta somalian kielen opettajien yliopistokoulutuksen järjestämiseksi osana Suomen koulujärjestelmää. Syynä tähän voi olla somalien mieltäminen tilapäisenä ilmiönä Suomen kouluissa. Nämä päätökset vaikuttavat kuitenkin edelleen somalian kielen opetukseen eikä Suomeen ole vuoteen 2012 mennessä perustettu somalian kielen opettajakoulutusohjelmia. Muita vähemmistökieliä on myös samassa asemassa, mutta ottaen huomioon somalian kielen puhujien suuren lukumäärän Suomessa (vuonna 2012 noin 16000 somalian kielen puhujaa Suomessa), yliopistotasoisien somalian kielen kurssien puuttuminen kertonee jotakin asenteista somalialaisia ja heidän kulttuuriaan kohtaan.

Kuva Marja Mölsä, Lieksan lehden kuva-arkisto

Koulun aloittavilla maahanmuuttajaoppilailta on oikeus osallistua yhden vuoden pituiselle valmistavalle luokalle, minkä jälkeen heidät integroidaan tavalliseen luokkaan. Valmistavien luokkien erityisopettajilla ei tosin ole riittävää tietoa siitä, miten auttaa oppilaita, joiden sekä kotikielen että koulukielen taito on riittämätön. Maahanmuuttajaoppilailta on S2-status eli he opiskelevat suomea toisena kielenään. Useimmilla oppilailta S2-status säilyy koko peruskoulun ajan, mutta on myös oppilaita, jotka saavuttavat hyvät, äidinkielenomaiset suomen kielen taidot.

Epäpätevistä opettajista voidaan siirtyä tilanteisiin, joissa sellaisia somalitaustaisia opettajia ei ole, jotka ymmärtäisivät suomalaista peruskoulujärjestelmää ja näkisivät tarpeen kehittää kansallista opetussuunnitelmaa myös kotikielen näkökulmasta. Tällä hetkellä kielin opetus ei noudata kansallista opetussuunnitelmaa eivätkä somalioppilaat näin ollen pysty opiskelemaan esimerkiksi tarvitsemaansa sanastoa koulussa. Kuten edellä mainittiin, somalian kulttuuri on vahvasti suullinen kulttuuri, jossa kirjallisella kulttuurilla on vain hyvin lyhyt historia juontaan juurensa 1970-luvulle. Suullisen kulttuurin voimakkuus ja kirjallisen kielitaidon puute on yksi syy siihen, että monet somalivanhemmat eivät pysty auttamaan lapsiaan ylläpitämään

ja kehittämään äidinkieltään. Somalian kieli pysyy usein jokapäiväisen, arkikielen käytön tasolla ja opiskelu omalla äidinkielellä ei onnistu. Tämä estää oppilaita myös oppimasta lisää suomen kieltä. Alikehittynyt äidinkielen taito aiheuttaa erilaisia oppimisvaikeuksia, jotka eivät usein käy ilmi ennen peruskoulun yläluokille siirtymistä. Somalivanhemmat uskovat, että hyvä arkipäiväinen suomen kielen taito on riittävä koulussa pärjäämiseksi. Monilla vanhemmilla on itsellään kokemusta siitä, että vieraalla korostuksella puhuminen luo esteitä työelämään pääsulle, ja koska heidän lapsillaan ei ole samaa vierasperäistä aksenttia, kielitaidon tasoa pidetään korkeampana kuin ns. kotikielen tasoa. Oppimisvaikeuksien ei ymmärretä perustuvan kielimuuriin, koska toinen sukupolvi ei puhu suomea vieraalla korostuksella. Erityisopetus on vanhempien näkökulmasta syrjintää eikä sitä mielletä oikeutena saada oppilaille suurin mahdollinen koulujärjestelmän tarjoama tuki. Kovinkaan monet oppilaat eivät kuitenkaan saa ylimääräistä tukea koulusta.

Suurimmat erot ensimmäisen ja toisen sukupolven välillä näyttävät liittyvän pääosin työelämään siirtymiseen. Hyvänä puolena voidaan nähdä se, että nykypäivänä ammatillisen tutkinnon suorittaneet nuoret ovat

kilpailukykyisempiä kuin ensimmäinen sukupolvi. He voivat saada töitä helpommin kuin vanhempansa, jotka saattavat olla ikänsä, pitkäaikaistyöttömyyden tai huonon suomen kielen taidon takia ilman työpaikkaa huolimatta mahdollisesta Suomessa suoritetusta korkeakoulututkinnosta. Ensimmäinen sukupolvi pystyy siirtymään sujuvasti erilaisten, pääasiassa asiakaspalveluun liittyvien, työpaikkojen välillä, joissa he voivat käyttää sekä sujuvaa suomen kielen taitoaan että aiemmissa työtehtävissään oppimiaan taitoja, mikä puolestaan auttaa heitä saamaan uusia työpaikkoja.

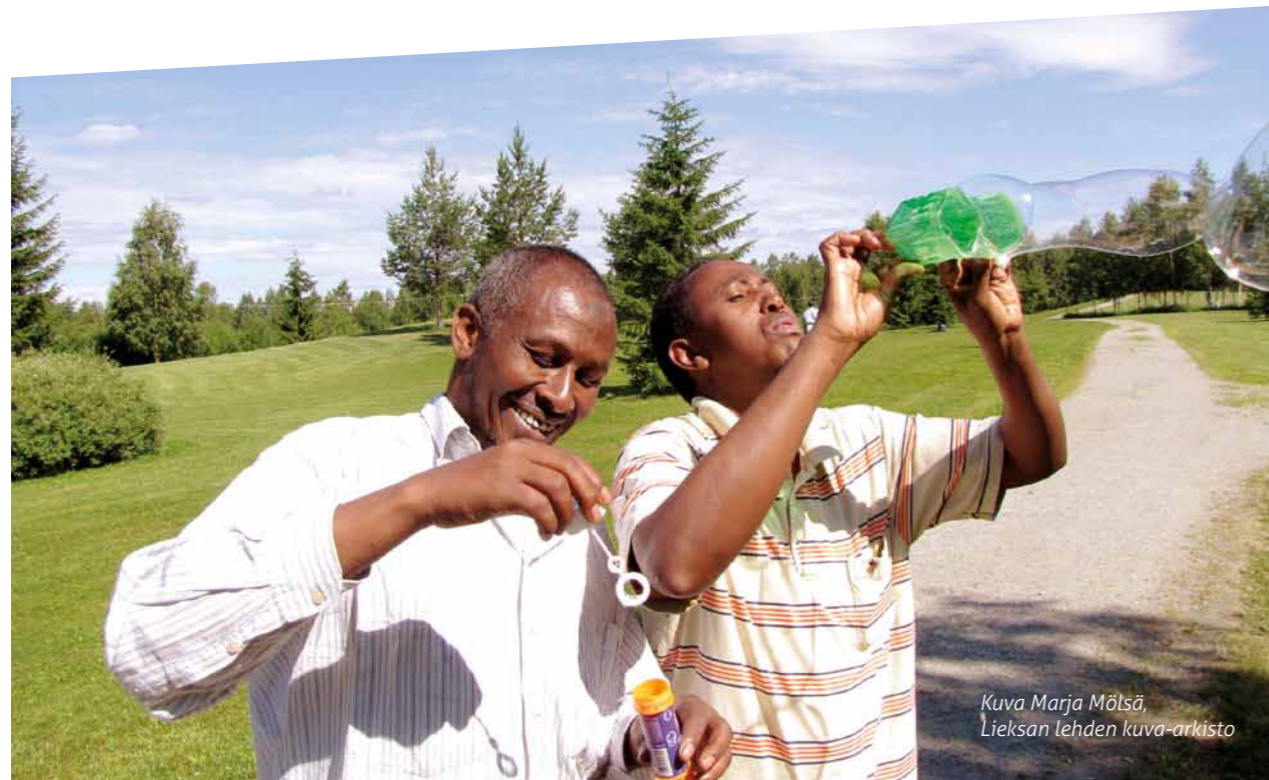
Haasteista huolimatta somalit ovat yleisesti ottaen ahkeria ihmisiä, jotka yrittävät sopeutua maahamme ja ratkaista omia ongelmiaan, vaikkakaan monet viranomaiset eivät pysty käyttämään heitä työvoimana. Somaliopiskelijoilla on vielä puutteita työelämän koulutetuista, positiivisista roolimalleista eli heidän oman yhteisönsä jäsenistä, jotka etenevät ammatillisella uralla Suomessa. Mitä tulee koulutettuihin somaleihin, suuri määrä työmarkkinoille siirtyneistä somaleista on liian päteviä nykyiseen työhönsä. Lääkärit ajavat takia tai bussia, entiset Somalian hallituksen virkamiehet työskentelevät kouluavustajina tai taloustieteilijät ja liiketoiminnan asiantuntijat tekevät töitä kunnissa, pakolaisen vastaanottokeskuksissa tai toimivat käännösfirmoissa konsultteina ja kääntäjinä.

Ymmärtämättömyys suomalaisesta koulutus- ja työllisyyspoliittisesta järjestelmästä sekä tulevaisuuden suunnittelun taitojen puute vaikeuttavat somalien työllistymistä. Useimmat somalinuoret elävät ns. päivä kerrallaan -asenteella, sillä tulevaisuuden suunnittelua ei pidetä merkityksellisenä somalialaisessa kulttuurissa. Tämä asenne juontaa juurensa somalien alkuperään; he olivat alun perin paimentolaiskansaa, joilla oli tapana liikkua ja toimia spontaanisti. Somaleilla on usein vaikeuksia visioida mielessään seuraavat, hyvään tulevaisuuteen johtavat toimenpiteet eivätkä he välttämättä osaa vakavasti suunnitella tulevaisuutta ja pohtia sitä, mitä heistä tulee tai mitä he voisivat opiskella. Tästä syystä voi johtua se, että monet heistä eivät menesty koulussa, sillä opetussuunnitelma ei sovi yhteen heidän todellisuuskäsitystensä kanssa. Lisäksi oppilailta jää osa koulusta käymättä heidän perheidensä muuttaessa maasta toiseen paremman elämän toivossa tai

lapsia sopeutettaessa omaksumaan somalialaisen ja muslimikulttuurin tapoja.

Yhä enemmän kiinnitetään myös huomiota avio- tai asumuseroperheiden lapsiin tai perheisiin, joissa toinen vanhempi on kuollut. Asuminen yksinhuoltajaäidin kanssa on yleistä, koska monet somalinaiset ovat menettäneet miehensä sodassa tai heidän miehensä on pakotettu jäämään Somaliaan vaimon ja lasten paetessa sotaa. Joissakin tapauksissa tämä on johtanut myös avioeroon. Tämän seurauksena monet somalinaiset ovat jääneet yksinhuoltajiksi ollen ainoana aikuisena vastuussa perheestään Suomeen saavuttaessa. Miehisen mallin puuttumisen vuoksi nämä äidit ovat usein ottaneet myös isän roolin perheessä samalla kun ovat yrittäneet selviytyä traumaattisista pakolaiskokemuksistaan ja uuteen maahan asettumiseen liittyvistä ongelmista. Samanaikaisesti monilla nuorilla opiskelijoilla on yhteiskuntaan kuulumattomuuden tunteita. Olen osallistunut keskusteluihin näistä edellä mainituista, somalinuorten Suomessa kokemista ongelmista ja muistan kuunnelleeni erästä pääkaupunkiseudulla kasvanutta nuorukaista hänen kuvaillaessaan sitä, minkälaiseksi paikaksi hän kuvitteli Suomen: ”Suomi on paikka, jossa ei ole sotaa. Siellä on suhteellisen hyvä elintaso, hyvä luonto ja hyvät koulutusmahdollisuudet. Silti nämä unelmat eivät kuulu kaikille, etenkin jos olet somali, muslimi ja musta, jos vanhempasi eivät ole koulutautuneita, et ole varakas ja pakenet sotaa. Sinulla ei ole mitään, mutta sinun oletetaan olevan onnellinen, koska olet turvassa ja saat ruokaa ja suojaa.”

Kaikki somalivanhemmat eivät pysty taloudellisesti tukemaan lapsiaan heidän pyrkimyksissään sopeutua yhteiskuntaan, vaikka he arvostavatkin koulutusta ja yrittävät pysyä mukana lastensa koulunkäynnissä useilla eri tavoilla. Somalikoululaiset saattavat asua heikkotasoisesti, heillä ei ehkä ole samoja vaatteita tai reppuja kuin muilla ja he voivat näyttää erilaisilta muihin koululaisiin verrattuna. Nykypäivän nuoruus on kallista; nuorten tarpeet ovat suurempia ja kalliimpia kuin ennen vanhaan. Tämä ns. taloudellinen välttämättömyys pakottaa useat somaliopiskelijat, erityisesti nuoret, tekemään töitä opiskelujen sijaan, mitä voidaan pitää yhtenä merkittävimmistä syistä somalialaisten alhaiselle koulutustasolle Suomessa. Kuten monissa

Kuva Marja Mölsä,
Lieksan lehden kuva-arkisto

tutkimuksissa on havaittu, koulunsa keskeyttävien somaliopiskelijoiden osuus on suuri. Useat tutkimukset ovat myös osoittaneet, että näillä nuorilla on puutteita sopeutumistaidoissa sekä kyvyssä asettua aloilleen. Näitä nuoria ei tueta tarpeeksi, etenkin koulutuksen ratkaisevina hetkinä esimerkiksi sen vuoksi, että heidän vanhemmillaan on puutteellinen suomen kielen taito tai he eivät osaa hakea tukea viranomaisilta.

Koulun ja vanhempien välisen viestinnän puute on toinen, opiskelijoita emotionaalisesti häiritsevä tekijä suomalaisissa kouluissa. Vaikka jotkut somalivanhemmat ovatkin aktiivisia osallistuen kaikkiin lastansa koskeviin tapaamisiin koulussa, kouluviranomaiset kohtelevat heitä eriarvoisesti esimerkiksi sijoittamalla lapset muuhun kuin akateemiseen opetukseen (esim. suomi toisena kielenä) tai laittamalla heidät erityisluokille, mikä aiheuttaa ristiriitoja vanhempien ja opettajien välillä. Huolimatta siitä, että lapset ovat Suomen kansalaisia ja ovat syntyneet ja kasvaneet Suomessa, heitä kohdellaan eriarvoisesti rodun ja kulttuurin perusteella siksi, että he tulevat maahanmuuttajaperheistä.

Nämä ovat sellaisia haasteita, jotka saattavat ajaa suurimman osan koulutetuista somaleista lähtemään länteen tai liittymään mukaan työväenluokan toimintaan. Olivatpa he oppilaita, nuorisoasteen opiskelijoita tai yliopisto-opiskelijoita, tähän ongelmaan täytyy löytää ratkaisu, jotta voidaan taata ja suunnitella koulutettujen somalien tarpeita vastaava ohjelma, joka auttaisi nuoria elämään onnellisempaa, positiivisempaa elämää.

Lopuksi haluaisin vielä kiinnittää huomiota erään kriittiseen ongelmaan; kotouttamispolitiikan epäonnistumiseen Suomessa. Tämä tarkoittaa ulkomaisen työvoiman palkkaamista huolimatta siitä, että Suomessa ei riitä töitä kaikille täällä asuville, kielen oppineille maahanmuuttajille. Suomessa on tuhansia koulutettuja, töitä etsiviä maahanmuuttajia ja heidän palkkaamisensa olisi erinomainen tapa auttaa Suomea ratkaisemaan väestön ikääntymiseen liittyvä ongelma (Yle uutiset 10.11.2008). Monet somalialaiset ovat huolissaan tulevaisuudestaan ja masentuvat, kun heidän unelmansa ovat romahtaneet. Toivon luominen ja unelmien saavuttamatta jääminen on moniselitteinen ilmiö, jolla voi olla haitallisia psykologisia vaikutuksia.

HAASTEIDEN VOITTAMINEN

Lopuksi haluan tarjota muutamia ehdotuksia opettajille somalisuomalaisten oppilaiden ja heidän perheidensä koulutuskokemusten parantamiseksi. Suomalaisissa kouluissa opiskelevien somalitaustaisten oppilaiden koulutukselliset haasteet on tunnistettava ja päättäjien ja koulutusinstituutioiden on otettava nämä haasteet huomioon, jotta koulut pystyvät takaamaan suotuisan ilmapiirin ja yhtäläiset koulutusmahdollisuudet kaikille. Tutkimukset kulttuurisesti olennaisesta opetussuunnitelmasta ovat myös osoittaneet, että oppilaan sitoutuminen opiskeluun kasvaa opettaessa omaa, alkuperäistä kulttuuria, kieltä ja historiaa.

Perheiden kulttuurisen pääoman ymmärtäminen ja näiden tietojen hyödyntäminen on kriittistä sitoutettaessa oppilasta ja hänen vanhempiansa koulutusprosessiin. Opetussuunnitelmaan liittyvät valinnat voivat auttaa opettajia ymmärtämään opiskelijoiden taustaa ja taitoja sekä avaamaan yhteyksiä opiskelijoiden vanhempien suuntaan.

Etnis-rodullisen nuorisovähemmistön myönteistä kehitystä ja sitouttamista voidaan kannustaa taistelemalla syrjintää ja rasismia vastaan, auttamalla nuoria rakentamaan myönteistä identiteettiä, johon kuuluvat koti ja uudet kulttuurit, kehittämällä elämässä menestymiseen vaadittavia käytännön taitoja ja osaamista, uhmaamalla rasismia ja syrjintää ja puhumalla sosiaalisen oikeudenmukaisuuden puolesta kouluissa, yhteisöissä ja julkisissa laitoksissa.

MITÄ TULISI TEHDÄ KANSALLISELLA TASOLLA?

- › Varmistaa, että kansallinen maahanmuuttojärjestelmä vastaa paikallisten työmarkkinoiden tarpeisiin.
- › Kehittää johdonmukainen ja kattava toimintakehys, jossa syrjinnän vastainen lainsäädäntö on huomioitu.
- › Kehittää avoimia ja joustavia valtavirtaistamisohjelmia.
- › Tukea yksilön pääasiallisten osaamisalueiden ja pätevyyden tunnistamista.
- › Taata vahva arviointikulttuuri.

LÄHTEET

Husom, G. 2009. Raising Muslim Adolescents. Somali Parents Perceived

Challenges in Raising their Children in the Public Schools. Saint Paul: Hamline University.

Kruizenga, T. M. 2010. Teaching Somali Children. What Perceived Challenges Do Somali Students Face in the Public School System? International Journal of Education 1 (1), E12. <http://www.mbali.info/doc448.htm>. 21.11.2012.

UNHCR. 2011. Global Trends 2011. <http://www.unhcr.org/4fd6f87f9.html>. 21.11.2012.

Yle uutiset. 10.11.2008. Immigrants' Skills Too Often Unused. http://yle.fi/uutiset/immigrants_skills_too_often_unused/6118194. 21.11.2012.

Minä pidän Suomesta paljon koska on rauhallista, tykkään saunasta ja kesällä olla kesämökillä.

Suomalaisen kulttuuri on hyvää ja yhteiskunnassa, mutta en pidä talvi.

Nyt vielä unelmoin että olla lääkäri ja hoidan ihmistä työssä sairaalassa ja haluan tavoittaa minun unelman.

VÄLÄHDYKSIÄ MATKALTA

Elämäni ennen kuin tulin Suomeen, oli hyvää koska asuin kotimassani ja olin työssä. Mutta siellä ei ollut rauha 1990 jälkeen koska alkoi siviilisota ja somalialaiset tottuivat asumaan ilman valtiota monta vuotta. Joka päivä jos mies meni töihin tai lapset menivät kouluun he eivät usko, että he voivat tulla kotiin rauhassa. Ajattelen että kuult siitä radiosta.

Tarkoitan että jos sinulla on rahaa, töitä, omakotitalo mutta ei ole rauha et voi asua hyvin, ja etsit turvapaikkaa. Unelmoin kun asuin kotimassani olla erikoislääkäri ja hoitaa ihmiset.

Ja työstä WHO:ssa. Minun isäni oli liikemies ja hänellä on oma yritys ja hän kannusti minua ole lääkäri kun minä olin lapsi. Hän ajatteli minua paljon koska minulla ei ole veljeä eikä siskoa, minun vanhemmat eivät halunneet lähteä kotimaasta mutta kun he kuolivat päätin etsiä parempaa elämää.

Tulin Suomeen. Matka kesti noin 7 päivää. Lentomatka ei ollut suoraan mutta pääsi Dubaihin. Ensimmäinen paikka oli Helsingissä, sitten menin Turkuun. Turussa asuin noin 2 kuukautta, muutin Imatralle. Asuin siellä 3 kuukautta ja sitten muutin Joensuuhun. Nyt olen asunut Joensuussa 3 ja puoli vuotta.

Minä pidän Suomesta paljon koska on rauhallista, tykkään saunasta ja kesällä olla kesämökillä. Suomalaisen kulttuuri on hyvää ja yhteiskunnassa, mutta en pidä talvi.

Minä haluan sopeutua asumaan samalla tavalla kuin suomalaiset.

Nyt vielä unelmoin että olla lääkäri ja hoidan ihmistä työssä sairaalassa ja haluan tavoittaa minun unelman.

Minun tavallisenä päivänä Suomessa herään joka päivä aikaisin klo kuudelta (6). Rukoillaan ja luen koraania tai suomen kielen kirja, sanomalahti. Laitan kahvia tai teetä ja syön aamiaisen, sitten klo 7:15 odotan bussipysäkillä linja-autoa ja menen kouluun. Nousen bussilta rautatieasemalta noin klo 7:40. Mutta lauantaina tai sunnuntaina olen levännyt kotona tai joskus teen kotitehtäviä.

- VALMA-koulutuksen opiskelija -

Sirkka Komulainen

Sirkka Komulainen työskentelee tällä hetkellä suunnittelijana Turun yliopiston Brahea koulutus- ja kehittämiskeskuksessa aihepiirinään muun muassa kulttuurienväliset kompetenssit työelämässä. Hän on aiemmin toiminut erikoistutkijana Siirtolaisuusinstituutissa Turussa sekä vuosia tutkijana, konsulttina ja yliopiston tuutorina Isossa-Britanniassa. Tutkimus- ja muut tehtävät ovat pääasiassa liittyneet lasten sekä vähemmistöryhmien oikeuksiin ja palveluihin. Komulainen on julkaissut näistä aiheista Suomessa ja kansainvälisesti. Hän on muun muassa International Organisation of Migration -järjestön työperäisen maahanmuuton Suomen maa-asiantuntija.

Sosiokulttuurinen malli

lasten kielivaikeuksien arvioinnissa

Sirkka Komulainen

Suomessa on viime aikoina tullut julkisuudessa esiin huolenaihe siitä, että maahanmuuttajalapsia ohjataan väärin perustein erityiskouluihin (HS 18.4.2012). Tällöin kysytään, osataanko perhepalveluissa tukea sosiaalisesti kaksi- tai monikielisyttä sekä erottaa normaali kaksi- tai monikielisyys kehityksellisistä häiriöistä. Keskustelut liittyvät kuntien ja koulujen resursseihin sekä tukitoimien järjestelyihin yksittäisissä päiväkodeissa ja kouluissa. Kun lapset ja nuoret saavat oikea-aikaista tukea, pitemmällä aikavälillä voidaan välttää iän myötä kumuloituvia käyttäytymiseen, luku- ja kirjoitustaitoon sekä koulumenestykseen liittyviä ongelmia ja vähentää palvelujen kustannuksia (Geisler 2010).

Olen (2004) tutkinut väitöskirjassani lasten kommunikaatiovaikeuksia Isossa-Britanniassa. Tuloksista ilmeni, että lasten parissa toimivilla eri ammattiryhmillä esiintyi usein puutteita kulttuuri- ja kielitietoisuudessa. Tuloksista on sittemmin kehitetty suosituksia esimerkiksi puheterapeuttien käytännön työhön kaksi- ja monikielisten lasten parissa Isossa-Britanniassa (De Lamo White & Jin 2011) ja Suomessa (Olli, Vehka-

koski & Salanterä 2012). Sosiokulttuurinen näkökulma ja etnografisesta tutkimuksesta lainattu osallistuvan havainnoinnin tutkimusmenetelmä on todettu hyviksi malleiksi käytännön työssä kaksi- ja monikielisten lasten kanssa.

Artikkelin kontekstina ovat käytännön veloitteet ja haasteet kaksi- ja monikielisten lasten palvelujen tarjonnassa. Suomessa nykyisen (2011–2015) hallituksen ja ministeriöiden linjausten mukaan näitä ovat muun muassa: varhainen puuttuminen lasten erityistuen tarpeen määrittelyn suhteen; lasten ja nuorten parissa työskentelevien valmiuksien kehittäminen esimerkiksi neuvoloissa, päiväkodeissa, kouluissa ja sosiaalityössä sekä kommunikaatiovalmiuksien edistäminen ja terapian ja toimenpiteiden tarjoaminen niitä tarvitseville. Lisäksi veloitteena on lasten ja nuorten psykososiaalisen hyvinvoinnin edistäminen ja viime kädessä vähemmistöryhmien syrjäytymisen ehkäiseminen. (KASTE 2012–2015.)

Suomeen tulee eri ikävaiheissa olevia maahanmuuttajataustaisia lapsia, jotka saattavat olla tullessaan yksi-

kielisiä. Kaksi- tai monikielisyys on ilmiö, joka kehittyy ajan kuluessa. Kieli opitaan tällöin ympäristöstä, eivätkä tilapäiset häiriöt lapsen puheen kehittyessä aina tarkoita sisäsyntyistä poikkeavuutta, johon tarvittaisiin esimerkiksi puheterapiaa. Myös lasten huoltajat voivat tarvita tukea näissä tilanteissa. Monikulttuurisuuden ja -kielisuuden tukeminen voi olla suomalaisessa yhteiskunnassa haastavaa (Komulainen 2012), koska ilmiö on melko tuore.

Puhehäiriöisille tai kontakti- ja kommunikaatiohäiriöisille lapsille on integroituja erityisryhmiä suomalaisissa päiväkodeissa. Lapsi voidaan sijoittaa erityisluokalle tai erityiskouluun myöhemmässä vaiheessa. Julkisuudessa on niin Suomessa kuin kansainvälisesti esitetty kysymyksiä siitä, miten sijoittaminen tapahtuu maahanmuuttajataustaisten lasten kohdalla ja millaisiin arviointeihin sijoittaminen perustuu. Esimerkiksi voidaan tarkastella valtakieleltään englanninkielisiä maita, kuten Yhdysvaltoja, jossa lasten kielihäiriöiden arvioinnissa käytetään pääasiassa yksikielisille lapsille tarkoitettuja testimateriaaleja. Tällöin väärin diagnoosien riski kasvaa, minkä seuraukset voivat olla lapselle vakavia.

Tämän artikkelin taustalla on vuosina 2000–2004 tehty väitöskirjatutkimukseni University of Surrey:ssa, jossa tarkastelin alle 8-vuotiaiden lasten erityisvaikeuksien arviointia Isossa-Britanniassa. Tutkimuksen kontekstissa erityisvaikeuksien arviointi liittyi kaikkiin erityistuen tarpeiden muotoihin, kuten motorisiin, mielenterveys- tai lastensuojelutarpeisiin. Arviointiin lähteen saaneista lapsista yllättävän monen epäiltiin kärsivän kieli- tai kommunikaatiovaikeuksista. Peräti 25 kaikista 28:sta tutkimusajankohtana havainnoiduista lapsesta oli poikia (taulukko 1). Suurin osa (20) lapsista oli Britannian kansalaisia ja äidinkielenään englantia puhuvia yksikielisiä lapsia. Lasten etninen tai monikielinen tausta ei ollut merkittävä osa alkuperäistä tutkimussuunnitelmaa. Kaksi- ja monikielisyteen liittyvät kysymykset kuitenkin heräsivät havainnoinneista.

TAULUKKO 1.
OBSERVOITUJEN LASTEN PROFILIT
(Komulainen 2005, 360.)

Kaikki observoinnit	25
Lasten lukumäärä	28

LASTEN SUKUPUOLI	
Pojat	25
Tytöt	3

LASTEN IKÄ VUOSISSA	
2	5
3	4
4	4
5	2
6	1
7	1
8	1
Tarkka ikä ei tiedossa (mutta alle 5 vuotta)	10

LÄHETTEEN SYY (MYÖS YHDISTELMINÄ)	
Puhe-, kieli- ja sosiaalisen vuorovaikutuksen vaikeudet, mahdollinen autismi	16
Muut kommunikaatio- tai kielivaikeudet	11
Käytös (esim. aggressio, keskittymisvaikeudet)	6
Motoriset vaikeudet	4
Vaikea kehitysvamma	3
Kehityksellinen viive	5
Psykologiset vaikeudet	2
Lastensuojelutarpeet	2

LASTEN ETNINEN TAUSTA/KIELI	
Brittiläiset englanninkieliset	20
Ei-brittiläiset englanninkieliset	4
Monikieliset, Englanti yksi kielistä	3
Ei-brittiläiset muunkieliset	1

Etnografisen tutkimuksen tuloksissa havaittiin, että kaksi- tai monikielinen lapsi saatettiin rinnastaa yksikieliseen puhehäiriöiseen lapseen, ja että vanhempien odotettiin puhuvan lapselle vain yhtä kieltä. Tämän tyyppinen monikulttuurinen toiminta osoitti kulttuuri- ja kielitietoisuuden puutteita joidenkin työntekijöiden osalta. Osallistuvan havainnoinnin tuloksista keskusteltiin tapauksista yhdessä työntekijöiden kanssa käytännön toimenpiteiden tasolla. Varsinkin puheterapeuttien haastatteluissa ilmeni, että he perustelivat arviointinsa kelvollisuutta käytössään olevilla standardisoiduilla testeillä ja mittareilla. Puheterapeutit olivat myös tietoisia, että testit mittasivat ainoastaan yhtä kieltä, jolloin he eivät kyenneet mittaamaan taitoja muissa kielissä (Komulainen 2004). Ennen kaikkea tutkimuksen tuloksista ilmeni, että arviointiprosessit olivat kontekstisidonnaisia.

Tutkimustuloksistani on sovellettu käytäntöön sosiokulttuurista mallia. Sosiokulttuurisella mallilla tarkoitetaan sitä, että lapsen puhe, kieli ja kommunikaatio ymmärretään sosiaalisina ja kulttuurisidonnaisina, eikä pelkästään sisäsyntyisinä, kehityksellisinä tai kognitiivisinä ilmiöinä (De Lamo White & Jin 2011). Tässä artikkelissa sosiokulttuurisen mallin merkityksen pohdinta on suunnattu lasten kanssa kentällä työskenteleville. Tällä monialaisella alueella yhdistyvät lasten palveluihin liittyvät eettiset, yhteiskuntatieteelliset ja ihmisoikeudelliset näkökulmat.

LAPSEN ERITYISTUEN TARPEEN MÄÄRITTELY

Päiväkoti-ikäisten lasten kohdalla – niin yksi- kuin useampikielisten – nykyisiä käytäntöjä kansainvälisesti ohjaa varhaisen puuttumisen malli, jossa ideaalina on suorittaa arvioita ja määrittää erityistuen tarve 3-5-vuotiaissa lapsissa. Lapsen tuen tarve voidaan todeta jo ennen päivähoitoon tuloa, esimerkiksi neuvolassa tai kotona. Havaintojen pohjalta huoltajat, kasvatushenkilöstö ja konsultoiva erityislastentarhanopettaja arvioivat lapsen tarpeita. Arvioinnin tueksi hankitaan asiantuntijan lausunto. (Käypä hoito –suositus 2010.)

Diagnostiikkaan on olemassa kansainvälisiä standardeja ja apuvälineitä (American Psychiatric Association 2000). Erityistuen tarpeen määrittely voi olla haastava prosessi, koska ongelmallinen puhe ja kommunikaatio ilmenevät yksilöllisesti kunkin lapsen kohdalla. Kie- li- ja kehityksellisiä häiriöitä on tunnustettu lukuisia, mutta ne eivät suinkaan ole yksiselitteisiä diagnostiikan muuttuessa ajan myötä (Komulainen 2004).

Suomessa Käypä hoito –suositusten mukaan esi- merkiksi kielellinen erityisvaikeus (specific language impairment, SLI) on laaja-alaisesti toimintakykyyn, osallistumiseen ja vuorovaikutukseen vaikuttava ongel- ma. SLI on häiriö, jossa lapsen kielellinen toimintakyky ei kehity iän mukaisesti, vaikka näönvarainen päättely on ikätasoista (Käypä hoito –suositus 2010). Häiriö ei selity neurologisilla, aistitoimintojen, tunne-elämän tai ympäristötekijöiden poikkeavuuksilla. Tällainen vaikeus tulee pystyä erottamaan kaksi- ja monikielisydestä.

Vaikka kielellinen erityisvaikeus on luotettavimmin diagnosoitavissa vasta neljän vuoden iästä lähtien, Käy- pä hoito –suositusten (2010) mukaan tukitoimenpiteet on aloitettava heti epäilyn herätessä. Diagnostiikka sekä kuntoutuksen ja muiden tukitoimenpiteiden suunnittelu edellyttävät moniammatillista yhteistyötä. Tärkeimmät ennustetta parantavat tekijät ovat riittävä ja varhain aloitettu toimintakyvyn tukeminen arjessa, riittävä ja oikein ajoitettu kuntoutus sekä kielellisen oppimisen ja toimintakyvyn puutteiden huomioon ot- taminen koulussa (emt.).

MITEN DIAGNOSTIIKKA TEHTIIN KÄYTÄNNÖSSÄ ISOSSA-BRITANNIASSA?

Tutkimuksessani (2004) tarkkailin kieli- ja kommuni- kaatiohäiriöiden moniammatillista arviointiprosessia reaaliajassa lasten tukikeskuksessa Etelä-Englannissa, jossa eri alojen ammattilaiset kokoontuivat yhteen laatimaan lapselle tukisuunnitelmaa. Järjestelyssä pi- dettiin hyvänä sitä, että lapsi sai moniammatillisen arvion yhdessä paikassa sen sijaan, että hänet viedään asiantuntijalta toiselle eriaikaisesti eri paikkoihin. Tut-

kimuksen osallistuva havainnointi tehtiin siten, että seurasin arviointeja kaksipuolisen lasin takaa yhdessä vanhempien kanssa. Lapset eivät nähneet minua, eikä läsnäoloni vaikuttanut lasten arviointiin¹.

Vaikka lasten arvioinneissa otettiin huomioon kaikki lapsen mahdolliset tarpeet, niin läheteissä ja itse arvi- ointitilanteissa nousi usein esiin erityisesti kielellisen ja kommunikatiivisen erityisvaikeuden mahdollisuus. Diagnostiikka oli vaikeaa jo yksikielisten lasten kohdalla ja observoinneissa ilmeni, miten ammattilaisten kom- mentit olivat toisinaan eriäviä sekä ristiriitaisia. Alla olevassa esimerkissä (esimerkki 1) ammattilainen tekee lapsen kanssa testiä kuvakorttien kanssa testatakseen lapsen kykyä ymmärtää. Kuvissa oli tahallisia virheitä, jotka lapsen odotettiin tunnustavan. (SK kommentti: en mielelläni käytä sanaa 'normaalisti kehittynyt', koska 'normaalius' on hyvin tulkinnanvarainen asia):

Esimerkki 1. Jeremy huomaa "virheitä" ammatti- laisen näyttämässä kuvissa – hän nauraa, kun kuvassa ihminen laittaa ruokaa pesukoneeseen eikä uuniin. Sillä aikaa toinen ammattilainen observointihuonees- sa (lasin takana) puhuu lapsen ääntämyksestä, joka vaikuttaa olevan enemmän ongelma kuin ymmärtä- minen, jota oltiin testaamassa (Jeremy aloittaa sanat D-kirjaimella). Tämä ammattilainen on vakuuttunut, että ammattilaisryhmän jäsenet ovat "virittäytynei- tä ymmärtämään" mitä lapsi sanoo (kun ihmettelin, ymmärtävätkö edes lapsen omat vanhemmat hänen puhettaan). Silti he kaikki tuon tuosta sanovat, että he eivät ymmärrä sanaakaan Jeremy'n puheesta tes- tin aikana. Yksi ammattilainen sanoo, että kun hän oli tekemässä testiä Jeremy'n kanssa, hän vain nyökytteli teeskennellen, että ymmärsi poikaa.

Toinen aineistoesimerkki (esimerkki 2) kertoo vuo- rovaikutuksen kontekstisidonnaisuudesta. Vaikka pu- heterapeuttien testit olivat epäilemättä standardoituja, lasten tilannekohtainen käyttäytyminen ja vuorovai- kutus ei suinkaan sitä ollut ja lapset saattoivat keksiä luovasti vastauksia testikysymyksiin omasta päästään (P=puheterapeutti, L=lapsi):

Esimerkki 2. Puheterapeutti aloittaa kysymys/vas- taus- sekä lauseentäydennystestin.

P: "Mikä on mekko?"

L: "Hame ja t-paita."

P: "Mikä on sänky?"

L: "Siinä nukutaan tyynyn kanssa".

P: "Mitä pitää tehdä, kun mennään tien yli?"

L: "Pysähdy, katso ja kuuntele".

Puheterapeutti toistaa samaa kysymystä saadak- seen toivotun vastauksen, jos Daniel vastaa jotain muuta.

P: "Oli kaunis päivä..."

L: "Ja sitten älyttömän iso auringonkukka tuli esiin" (innoissaan).

P: "Mikä on hattu?"

L: "Hattu...se on sellainen planeetanmuotoinen" (tekee sormellaan lierin päänsä yläpuolelle). Tark- kailuhuoneessa yksi ammattilainen kommentoi, että lapsi varmaan ajattelee Saturnusta.

P: "Lintu lentää, kala..."

L: "Ei lennä". Tämän kysymyksen jälkeen lapsi näyttää luovuttavan tai kyllästyy ja vastaa: "En tiedä". Puheterapeutti näyttää kiirehtivän, kat- soo kelloa ja etenee rivakasti. Hän pyytää lasta selittämään kuvien merkitystä korteissa – lapsi ei tunnista kaikkia kuvia ja puheterapeutti näyttää samoja kortteja useamman kerran. Lapsi alkaa matkia häntä: "Mennään takaisin tähän korttiin".

Puheterapeutti jatkaa kysymys/vastaus-testiä: "Miten mies (man) ja koira ovat erilaisia?"

L: "Koska ihminen ja lemmikki ovat oikeita vasta- uksia" (Komulainen 2007, 19).

Arviointitilanteissa testaajat saattavat innostua esittämään lapselle niin monta kysymystä, että lapsen luovuus ja liikkumatila kapenee (Nind, Hewitt & Payler 2010). Tämä tuli selkeästi esille myös tutkimuksessani. Sittemmin on suositeltu, että standardisointi ei ehkä olekaan ainoa hyvä keino lasten arviointiin. Pienten lasten kanssa on monia kommunikaatiotekniikoita ja muitakin kuin puhetta vaativia, kuten piirtäminen tai leikki. Lasten kanssa kommunikoidessa on hyvä muis- taa, että mitä tahansa tekniikkaa käytetään, lapsen tulee olla sinut sen kanssa. Tällöin vältetään esimer- kiksi yksioikoisia kysymys/vastaus-menetelmiä. Lasten vastauksille on hyvä suoda luovuus, vaihtelu ja aikaa. Arviointitilanteista voidaan myös ottaa valokuvia, sillä arvioijan muisti saattaa tehdä tepposia myöhemmässä vaiheessa (Olli ym. 2012). Luovat menetelmät pätevät niin yksi-, kuin kaksi- ja monikielisten lasten kohdalla. De Lamo White ja Jin (2011) ehdottavat, että lasten arvi- ointiin tulisi käyttää useiden menetelmien yhdistelmiä.

Havainnoistani (2005; 2007) ilmeni, että kommuni- kaatiovaikeuksia pidettiin lähinnä lapsen yksilöllisinä, kognitiivisinä tai kehityksellisinä ongelmina, vaikka ne saattoivat olla tilannekohtaisia ja testitilanteesta johtuvia. Arvioinneista puuttui usein vuorovaikutuk- sellisten tekijöiden ymmärtäminen testitilanteessa lasten ja aikuisten välillä. Yhtäältä moniammatillisessa ryhmässä pystyttiin tuomaan esiin eriäviä mielipiteitä eri ammattilaisten välillä ja neuvottelemaan parhaan tuen mallia lapselle. Toisaalta arvioinneissa oli usein tulkinnanvaraisuutta sekä erimielisyyttä eri arvioijien välillä, esimerkiksi lapsen yksikielistämisestä tai siitä, minkälaisia persoonia vanhemmat olivat. Vaikka diag- nooseja ja arviointeja perusteltiin standardoinnilla, vii- me kädessä ammattilaisten kokemus ja hiljainen tieto olivat tärkeitä. Täten arviointiprosessia itsessään voi luonnehtia sosiokulttuuriseksi, koska arvioijien omat kulttuuriset arvot ja näkemykset olivat siinä mukana.

¹ Tutkimus sai paikallisen eettisen toimikunnan hyväksynnän.

SOSIOKULTTUURINEN MALLI

Kaksi- ja monikielisyiden arviointi vaatii yhä kehittämistä eri maissa (Weber & Horner 2012). Edellä mainitussa tutkimuksessani (2004) tuli esiin kielen ja kommunikaation sosiokulttuurinen luonne. Viime aikoina on korostettu ns. sosiokulttuurista mallia. Et-nografisesta kenttätyöstäni on esimerkiksi poimittu sekä menetelmällisiä että kulttuuritietoisia välineitä arjen työhön lasten kanssa. Uudemmissa suosituksissa sanotaan, että lapsia tulee observoida ja arvioida kliinisen ympäristön lisäksi erilaisissa sosiokulttuurisissa toimintaympäristöissä (kotona, päiväkodissa, isovanhempien seurassa jne.) eri ajankohtina ja siten ottaa huomioon niin ympäristö- kuin tilannekohtaiset elementit lapsen puheessa, kommunikaatiossa ja vuorovaikutuksessa toisten kanssa. Kysymyksessä on kokonaisvaltainen näkemys lapsesta monikielisenä ja -kulttuurisena toimijana (De Lamo & Jin 2011).

On huomattavaa, että sosiokulttuurinen malli ei suinkaan kiistä lapsen yksilöllisiä taipumuksia. Sen sijaan huomio kiinnittyy ihmisten välisen vuorovaikutuksen väistämättömään sosiaaliseen luonteeseen. Muun muassa vygotskilainen, sosiokulttuurinen, dynaamisen arvioinnin menetelmä, on nähty lupaavana, sillä siinä otetaan huomioon testaavan henkilön rooli testitilanteessa kysymysten esittäjänä ja monikielisten lasten sosiokognitiivisten ja kielellisten taitojen kehittäjänä (Weber & Horner 2012).

Sosiokulttuurisen mallin vaikutukset ilmenevät siinä, että erityisvaikeuksien tukeminen, varhaiskasvatus ja peruskoulutus tapahtuvat laajemmassa sosiokulttuurisessa toimintaympäristössä ja asenneilmapiirissä koko yhteiskunnan tasolla. Viimeaikaisessa (2012) tutkimuksessani turkulaisten perheiden parissa ilmeni, että suomalaisilla vanhemmilla oli pelkoja oman lapsen suomen kielen heikentymisestä monikulttuurisessa päiväkodissa tai luokassa. On tärkeää ymmärtää, heijastuuko tällainen asenneilmapiiri lasten parissa työskentelevien arkeen ja lasten keskinäiseen kanssakäymiseen.

Lasten ja nuorten hyvinvointi kokonaisuutena edellyttää poikkihallinnollista tarkastelua ja usein myös monialaista työskentelyä etenkin paikallistasolla. Jos lapsella on monta kulttuuri- ja kieliympäristöä, ne

näyttävät lapsen sanoissa ja teoissa. Kulttuurisessa ilmapiirissä, jossa yksikielisyttä pidetään normina ja esimerkiksi englannin kieltä ylempiarvoisena kuin jotakin muuta kieltä, toimijat saattavat tiedostetusti tai tietämättään tuottaa toiseutta (Spitzer 2003).

KAKSI- JA MONIKIELISYYDEN TULEVAISUUS SUOMESSA MAAHANMUUTON MYÖTÄ

Suomessa maahanmuuttajien määrä on toistaiseksi melko vaatimaton moniin muihin Euroopan maihin verrattuna. Suomeen suuntautuvan maahanmuuton oletetaan lisääntyvän tulevaisuudessa. Tällöin on todennäköistä, että kaksi- ja monikielisten aikuisten ja lasten osuuden väestöstä voidaan olettaa kasvavan. Ilmiön myötä lasten ja nuorten parissa työskentelevien ammattilaisten on oltava tietoisia kaksi- ja monikielisyiden hyvinvointiin sekä mielenterveyteen liittyvistä haasteista, ja lisäksi heillä on oltava kulttuuri- ja kielitietoista osaamista. (Valtion kotouttamisohjelma 2012–2015.)

Toimijoiden osaaminen vaatii jatkuvaa koulutuksen ja palveluiden kehittämistä. Yksi tämän hetken suurimpia haasteita Suomessa on lasten ja nuorten palveluiden pirstaleisuus. Lisäksi on todettu, että suomalainen sosiaali- ja terveydenhuolto on edelleen varsin varautumaton lisääntyvään globalisaatioon ja sen seurauksena maahanmuuton ja monikulttuurisuuden palvelujärjestelmälle tuomiin haasteisiin ja mahdollisuuksiin (Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus 2012).

Kaksikielisyys ei ole Suomessa uusi asia: tunnustettuja kieliämme ovat suomi, ruotsi, saame ja viittomakieli. Monikielisyttä sen sijaan ei tule usein vastaan monelle suomalaiselle jokapäiväisessä elämässä. Arkipuheessa monikielisyys nähdään rikkautena ainakin silloin, kun suomen- tai ruotsinkielinen on oppinut muita kieliä. Lisäksi monikielisyys ymmärretään yleisesti – virheellisesti – useiden kielten tasavertaisena hallintana (Launonen 2007).

Tässä suhteessa voidaan kysyä: arvostammeko maahanmuuttajien monikielisyttä, jos heillä on aksentti suomen tai ruotsin kielessä? Kuinka kärsivällisesti jaksamme kuunnella ihmistä – lasta tai aikuista – jonka kielitaito on vasta kehittymässä? Koetaanko kaksi- ja monikieliset lapset Suomessa ongelmina ja siksi mah-

dollisesti ohjataan erityiskouluihin? Nämä kysymykset pätevät kaikkiin suomalaisiin, mutta erityisesti maahanmuuttajalasten parissa toimiviin ammattilaisiin.

LOPUKSI

Monikielisyiden kenttä on haasteellinen, mutta ei mahdoton (Geisler 2010; Martin 2009; Launonen 2007; Lasonen 2009; Onorati & Bednarz 2010). Lähtökohtaisesti toimijat voivat nähdä kaksi- ja monikielisyiden sekä ongelmallisena että rikkaute- ja tulevaisuuden voimavarana.

Lapsen oman kielen ja kulttuurin tukeminen voi olla käytännössä vaikeaa. Mahdollisia syitä ovat resurssien, tahtotilan ja tiedon puute. Eettisenä kysymyksenä maahanmuuttajaperheiden kohdalla on se, että lapsella, nuorella ja heidän perheillään on oikeus omiin kieliin ja kulttuureihin. Kaksi- ja monikieliseksi kasvamisen nähdään arvokkaana pääomana, mutta ymmärretään, että se ei kuitenkaan aina toteudu itsestään (Launonen 2007). Kehitys- tai kielihäiriöisen kaksi- tai monikielisen lapsen tukeminen on epäilemättä valtava haaste.

Sosiokulttuurisesta mallista voi olla hyötyä niin yksi-, kaksi- kuin useampikielisten lasten tarpeiden arvioinnissa. Muun muassa etnografisessa tutkimuksessa käytettävä osallistuvan havainnoinnin malli, jossa ammattilainen havainnoi lasten arkipäiväistä kommunikaatiota ilman erityisiä testauksia, voi antaa holistisemman kuvan lapsen kieli- ja kommunikaatio- taidoista (Olli ym. 2012). Sosiokulttuurinen tietoisuus voi auttaa ehkäisemään tahatonta toiseuttamista ja lapsen osoittamista palveluihin, jotka eivät hänen kohdallaan ole tarpeen.

Eettisenä kysymyksenä maahanmuuttajaperheiden kohdalla on se, että lapsella, nuorella ja heidän perheillään on oikeus omiin kieliin ja kulttuureihin.

LÄHTEET

- American Psychiatric Association. 2000. Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders. Washington. DSM-IV-TR®. 4. Ed.
- De Lamo White, C. & Jin, L. 2011. Evaluation of Speech and Language Assessment Approaches with Bilingual Children. *International Journal of Communication Disorders* 46 (6), 613–627.
- Geisler, E. 2010. Difference or disorder? Researchers Develop Tool to Identify Bilingual Children with True Language Disorders. Austin: The University of Texas. <http://www.utexas.edu/features/2010/09/27/language-2/>. 29.4.2012.
- Komulainen, S. 2012. Porvarillisen idyllin vai pikku-Moskovan lapset? Monikulttuurisuuden vaikutus suomalaisperheiden koulupaikan valintaan Turussa. Siirtolaisuusinstituutin tutkimuksia A39. Turku: Painosalama.
- Komulainen, S. 2007. The Ambiguity of the Child's 'Voice' in Social Research. *Childhood* 14 (1), 11–28.
- Komulainen, S. 2005. The Contextuality of Children's Communication Difficulties in Specialist Practice. *A Sociological Account. Child Care in Practice* 11 (3), 357–374.
- Komulainen, S. 2004. An Institutional Ethnography of Young Children's 'Communication/Difficulties' in Two Specialist Settings. Väitöskirja. Guildford, United Kingdom: University of Surrey.
- Käypä hoito -suositus. 2010. Käypä hoito: Lasten ja nuorten kielellinen erityisvaikeus (dysfasia). <http://www.terveysportti.fi/xmedia/hoi/hoi50085.pdf>. 24.4.2012.
- Lasonen, J. & Halonen, M. (toim.) 2009. Kulttuurien välinen osaaminen koulutuksessa ja työelämässä. FERA – Suomen kasvatustieteellinen seura. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino..
- Launonen, K. 2007. Monikielisyyden haasteet kielihäiriöiden tunnistamisessa ja kuntoutuksessa. *Virittäjä-lehti* 2, 240–243.
- Martin, D. 2009. Language disabilities in cultural and linguistic diversity. Bristol: Multilingual Matters.
- National Technical Assistance and Evaluation Center for Systems of Care. 2009. Cultural competency. US Department of Health and Human Services. <http://www.childwelfare.gov/pubs/acloserlook/culturalcompetency/>. 5.6.2012.
- Nind, M., Payler, R. & Hewitt, J. 2010. The social experience of early childhood for children with learning disabilities: inclusion, competence and agency. *British Journal of Sociology of Education*. 31 (6), 653-70.
- Olli, J., Vehkakoski, T. & Salanterä, S. 2012. Facilitating and hindering factors in the realization of disabled children's agency in institutional contexts. Literature review. *Disability & Society* DOI: 10.1080/09687599.2012.679023.
- Onorati, M. & Bednarz, F. 2010. Building intercultural competences. A handbook for professionals in education, social work and health care. Leuven: ACCO.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2012. Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma 2012-2015. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2012:6. http://www.minedu.fi/OPM/Nuoriso/nuorisopolitiikka/Kehittamisohjelma_2012-2015/. 3.6.2012.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2010. Oppilaan oikeus saada tukea oppimiseen ja koulunkäyntiin. (Perusopetuslain muutos 642/2010) http://www.minedu.fi/OPM/Koulutus/artikkelit/erityisopetuksen_kehittaminen/index.html. 3.5.2012.
- Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö. 2012. Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen kehittämisohjelma KASTE 2012–2015. Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön julkaisuja 2012:1. http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderID=5197397&name=DLFE-18303.pdf. 3.6.2012.
- Spitzer, S. 2003. With and without words. Exploring occupation in relation to young children with autism. *Journal of Occupational Science* 10 (2), 67–79.
- Vainio, A. 2012. Lapsia diagnosoidaan kielihäiriöiksi usein väärin perustein. *Helsingin Sanomat*. 18.4.2012 C4.
- Valtioneuvosto. 2011. Pääministeri Jyrki Kataisen hallituksen ohjelma. 22.6.2011. <http://valtioneuvosto.fi/hallitus/hallitusohjelma/.fi.jsp>. 3.5.2012.
- Valtion kotouttamisohjelma. Hallituksen painopisteet vuosille 2012–2015.
- Weber, J-J. & Horner, K. 2012. Introducing multilingualism. A social approach. London: Routledge.
- Yhteiskuntatieteellinen Tietoaarkisto. Tutkimusetiikkaa ja lakipykälää. http://www.fsd.uta.fi/laki_ja_etiikka/etiikka_lait.html. 24.11.2011.

3 Monimuotoisuuden tiellä

Keskustellessamme maahanmuuttajien kanssa Lieksasta monet mainitsivat paikan kauniiksi ja turvalliseksi pikkupitäjäksi. Ehkä juuri turvallisuus on maahanmuuttajille tärkeää, kun mieltii, minkälaisista olosuhteista monet ovat joutuneet lähtemään -sotaa, nälkää, pelkoa ja kuolemaa.

VÄLÄHDYKSIÄ MATKALTA

Maahanmuuttoasioihin erikoistunut kanadalainen dokumenttitoimittaja Brandy Yanchyk kiinnostui maahanmuuttajien sopeutumisprosessista Lieksassa. Elokuussa 2013 julkaistava Finding the Edge Road – Reunatietä etsimässä kertoo maahanmuuttajien tarinaa Lieksasta 45 minuuttia pitkän dokumenttiohjelman muodossa. Monikulttuurinen Lieksa -hanke on ollut mukana dokumentin idean kokoajana sekä kuvausprosessissa avustuen. Pohjois-Karjalan Ammattikorkeakoulun opiskelijat Perttu Mutka ja Olli Aromaa suorittavat opintoihin kuuluvaa harjoitteluaan avustuen Brandy kuvien ja äänitteiden tuotossa. Perttu Mutka kertoo kokemuksen herättämistä ajatuksista seuraavin sanoin:

Ennen kuin pääsin mukaan tekemään Lieksan kaupungin maahanmuuttotilannetta kuvaavaa dokumenttia, käsitykseni Lieksasta perustui median ja huhujen antamiin tietoihin. Mielikuvana oli, että Lieksa on hyvin maahanmuuttovastainen kunta. Dokumentin teon aikana kuitenkin huomasin, että paikkakuntalaiset eivät ole yhtä ja samaa mieltä maahanmuuttajista. Haastatteluiden aikana kuulin hyviä kommentteja, jotka antoivat uusia näkökulmia omaan ajatteluuni.

Lieksalla on mahdollisuus tulla edelläkävijäksi monikulttuurisuuden hyväksyvänä ja siitä ammentavana pienenä paikkakuntana syrjäseudulla, missä paikallisia pidetään suvaitsemattomina maahanmuuttoa kohtaan. Se tietenkin vaatii sekä paikallisilta että maahanmuut-

tajilta yhteistyötä ja vastaan tulemistä silloin, kun väestöryhmien välillä on konflikteja.

Keskustellessamme maahanmuuttajien kanssa Lieksasta monet mainitsivat paikan kauniiksi ja turvalliseksi pikkupitäjäksi. Ehkä juuri turvallisuus on maahanmuuttajille tärkeää, kun mieltii, minkälaisista olosuhteista monet ovat joutuneet lähtemään -sotaa, nälkää, pelkoa ja kuolemaa. Uuden kotipaikan arvostus ja sen tunteminen omaksi kodiksi on varmasti integroitumista edistävä tekijä.

Työllisyystilanne on hankala tällä hetkellä kaikkialla. Ihmisiä irtisanotaan ja työpaikkoja vähennetään. Tulevaisuudessa odotettavaan väestön ikääntymisestä johtuvaan työvoimapulaan on esitetty yhtenä ratkaisuna maahanmuuttajien ottamista paikkaamaan puuttuvan työvoiman tarvetta. Monet maahanmuuttokriittiset ihmiset eivät tätä ymmärrä oman nuorison muuttaessa pois paikkakunnalta, koska töitä ei ole tarpeeksi kaikille.

Ihmisten pelot erilaisuutta kohtaan kumpuavat ennakkoluuloista ja ennakkoluulot tietämättömyydestä. Muiden kulttuurien arkiset tavat olisi hyvä saada paikallisille tutuiksi. Apuna voisi käyttää esimerkiksi luentoja ja dokumentteja. Ylipäätään olisi hyvä päästä eroon asenteesta, että maahanmuuttajat ovat muita ja lakata kohtelemasta heitä muina, sillä he ovat nyt osa meitä. Maahanmuuttajia tulisi rohkaista olemaan suomalaisia omalla tavallaan, oppimaan kieltä, työllistymään ja luomaan omalle perheelleen uuden suunnan ja turvallisemman elämän Suomessa.

- Perttu Mutka, viestinnän opiskelija -

Päivi Harinen

Päivi Harinen on koulutukseltaan yhteiskuntatieteiden tohtori. Hän työskentelee yliopistonlehtorina Itä-Suomen yliopiston yhteiskuntatieteiden laitoksella. Hänen tutkimusintressinsä liittyvät nuorten yhteiskunnallisten, kulttuuristen ja alakulttuuristen jäsenyyksien ehtoihin sekä kansalaisuuteen monikulttuuristuvassa yhteiskunnassa. Hänen tutkimusjulkaisujaan ovat muun muassa Kamppailuja jäsenyyksistä, Ovet auki! ja Monikulttuuristen nuorten arkea, ajankäyttöä ja ajatuksia sekä useat artikkelit eri kokoelmissa. Päivi Harinen on mukana Meille saa tulla -kansalaiskampanjassa, jonka tavoitteena on torjua rasismia kaikissa sen mahdollisissa muodoissa.

Anni Rannikko

Anni Rannikko on yhteiskuntatieteiden maisteri. Hän työskentelee tutkijana Itä-Suomen yliopiston yhteiskuntatieteiden laitoksella. Tutkimuksessaan hän keskittyy vaihtoehtoliikunnan nuorisokulttuurisiin merkityksiin sekä erityisesti näiden lajien ympärille rakentuneiden alakulttuuristen yhteisöjen kulttuuriseen ja sosiaaliseen avoimuuteen. Keskeisiä teemoja tässä tarkastelussa ovat sukupuoli, seksuaalisuus ja monikulttuurisuus. Anni Rannikko on kansalaisaktivisti, joka pyrkii vastustamaan rasismia ja syrjintää aina ja kaikkialla, koska uskoo, että passiivisuus on rasismiin hiljaista hyväksyntää. Hän on mukana rasisminvastaisessa Meille saa tulla -kansalaiskampanjassa.

Rimpuilua rasismien rakenteissa

Rasisminvastaisen kansalaistoiminnan paradoksit

Päivi Harinen ja Anni Rannikko

JOHDANTO

Joensuu ja Pohjois-Karjala saivat nauttia 1990-luvulla kyseenalaisesta maineesta suomalaisen rasismien pääkaupunkiseutuna. Tuolloin paikallinen skinhead-alakulttuuri toimi aktiivisesti ja näkyvästi, ja tälle toiminnalle tuntui löytyvän Joensuun seudulla tilaa ja ymmärrystä. Rasistisia reaktioita selitettiin muun muassa taloudellisella taantumalla ja maahanmuuttajien määrän näkyvällä lisääntymisellä – ikään kuin nämä ilmiöt yhdessä olisivat synnyttäneet niin sanotussa kantaväestössä siinä aiemmin esiintymättömiä rasistisia asenteita. Myös rasismia vastaan noussutta liikehdintää oli 1990-luvulla. Antirasistinen toiminta sai monenlaisia sekä organisoituneita että informaaleja muotoja (ks. esim. Puuronen 2001).

Tapahtumat ovat osoittaneet 2010-luvulla, että pohjoiskarjalainen rasismi ei ole vain luku alueen histori-an kirjoituksessa. Kun monikulttuurisuuteen nihkeästi suhtautuvan vastarintaliikkeen ympäri Joensuuta levittämässä tarroissa vakuutettiin jälleen, että ”monikulttuurisuus on haitallista lapsillesi ja lapsenlapsillesi” (Karjalainen 9.4.2010), pelosta ja syrjinnästä vapaaseen

kaupunkitilaan uskovat joensuulaiset aktivoituivat repimään niitä pois, liimaamaan niiden päälle uusia, yhdenvertaisen kaupunkitilan puolesta puhuvia tarroja sekä pohtimaan yleisesti, mitä kaupungissa on taas tapahtumassa.

Keväällä 2010 käyty tarrakamppailu ei ollut ainoa kaupunkilaisia herätellyt rasismiin liittyvä tapahtumaketju. Tuolloin yleistyi myös rasistinen ilkivalta, jonka kohteiksi joutuivat muun muassa Joensuussa ja sen lähiseuduilla asuvat opiskelijat ja yrittäjät. Kevättalvella 2010 ilkivalta tuntui leviävän kaupungissa kulovalkean tavoin ilman, että kukaan olisi pyrkinyt julkisesti tuomitsemaan tai torjumaan sitä. Edellisenä syksynä huolestuttavia uutisia oli kantautunut myös Kontiolahdelta, missä pyrittiin rajoittamaan vastaanottokeskuksen asukkaiden liikkumista julkisessa tilassa. Vallitseva piittaamattomuuden ilmapiiri vaikutti hyväksyvän lisääntyvän rasismien hiljaa ja ilman vastaväitteitä. Vähän myöhemmin uutisointi Lieksassa tapahtuneista rasistisista hyökkäyksistä oli vakuuttava lisä siihen tapahtumaketjuun, joka osoitti tietoisien rasismien puuttumisen ohjelman olevan taas enemmän kuin tarpeen.

Rasismiin ja eriarvoisuuteen reagointi ei ole yksiselitteisen helppoa (ks. Sotkasiira, Harinen & Ronkainen 2010). Monissa arkielämän tilanteissa eriarvoisuus ja syrjintä jäävät helposti huomaamatta. Eksplisiittisen rasisminvastaisen kansalaistoiminnan tavat ja paikat arjen informaaleissa kohtaamisissa ovat usein vaikeasti hahmotettavissa. Muun muassa tästä syystä rasismien tuomitseva, mutta hiljaiseksi jäävä enemmistö on monessa keskustelussa määritelty keskeiseksi rasismien ja kulttuurisen suvaitsemattomuuden mahdollistavaksi raamiksi.

Tämä artikkeli perustuu yhtäältä uskoon rasismia vastustavan kansalaistoiminnan merkitykseen erilaisten ihmisten yhdenvertaisia yhteisöjä luotaessa ja toisaalta kokemuksiin rasismintorjuntatehtävän vaikeasta luonteesta. Perusajatuksemme on, että yhdenvertaiset, syrjinnästä, rasismista ja pelosta vapaat asuin ympäristöt eivät synny ainoastaan opettamalla ja kotouttamalla maahanmuuttajia elämään ”maassa maan tavalla”, vaan mittavamman opin, valistuksen, rohkaisun ja silmien avaamisen tarpeessa olemme itse asiassa me vieraiden vastaanottajat. Rakennamme artikkeleita lähtemällä liikkeelle ja päätymällä korostamaan rasismien kaikkialle tunkevuuden tunnistamisen, myöntämisen ja siihen puuttumisen jatkuvaa tarvetta. Konkreettisenä esimerkkinä tällaiseen pyrkimiseen esittelemme spontaanisti syntyneen mutta järjestäytyneen toiminnan muotoja saaneen antirasistisen, alun perin joensuulaisen kansalaiskampanjan *Meille saa tulla* (www.meillesaatulla.net)¹. Samaisen esimerkin kautta osoitamme myös, kuinka vaikeaa rasismia vastaan kamppaileminen on ja kuinka salakavalina muotoja rakenteellinen syrjintä saa valuessaan konkreettisesti ihmisten arkielämään ja kohtaamisiin – myös niihin, jotka lähtökohtaisesti pyrkivät olemaan yhdenvertaisuutta rakentavia.

Tarkastelemme artikkelissamme rasisminvastaisen toiminnassa kohtaamiemme tilanteita ja käytäntöjä, joissa syrjintä ja eriarvoisuus ovat tulleet näkyviksi, silmille, tilanteissa, joissa on lähtökohtaisesti haluttu

tuottaa ja edistää jotain aivan muuta. Tämän vuoksi kutsumme kohtaamiemme silmille tulemista rasisminvastaisen kansalaistoiminnan paradokseiksi. Toisinaan tällaiset paradoksit jäävät kokonaan huomaamatta tai niiden olemassaolon tiedostaminen saattaa kestää kauankin. Tutkimuskenttänämme toimii kansalaisyhteiskunta, joka näyttyy virallisia instituutioita, esimerkiksi koululaitosta, vapaampana ja joustavampana ympäristönä muutokselle. Siellä huomiomme kiinnittyy arkisiin käytäntöihin, joissa rakenteellista eriarvoisuutta eletään todeksi. Lähestymistapamme on autoetnografinen ja analyysimme painottuu ensisijaisesti kokemuksiimme Meille saa tulla -toiminnan parissa.

Artikkelimme etenee niin, että aluksi määrittelemme, mitä rasismi teoreettisena käsitteenä merkitsee analyysissämme. Tämän jälkeen kerromme, kuinka lähestymme rakenteellista rasismia empiirisesti tarkastelemalla sen ilmenemistä arkipäivän tilanteissa. Luvuissa 4, 5, 6 ja 7 käsittelemme rasismia rasisminvastaisen toiminnan näkökulmasta, rasisminvastaisina toimijoina kohtaamiemme ristiriitaisia tilanteita analysoiden. Lopuksi pysähdymme kysymään lyhyesti, minkälaisia mahdollisuuksia meillä on murtaa niitä rakenteita, joiden varaan ihmisten keskinäinen eriarvoisuus perustuu.

RAKENTEET ARJESSA

Rasismia ei määritellä ainoastaan akateemisessa vaan myös informaalisissa ja formaalisissa julkisissa keskusteluissa. Rasismille on olemassa erilaisia, joskus keskenään ristiriitaisia määritelmiä, joista toiset ovat kapeampia ja toiset laajempia. Yhteistä useimmille tavoille määritellä rasismi on, että se nähdään ilmiönä, jossa merkityksellistetään eroja ja oikeutetaan näillä eroilla ryhmien väliset alistussuhteet. Rasismi on siis erontekoihin perustuvaa eriarvoisuutta, joka näkyy esimerkiksi eriarvoisissa osallistumismahdollisuuksissa erilaisilla yhteiskunnallisilla toimintakentillä. Tämä hierarkkinen eronteko ylläpitää ja uusintaa itseään.

Kuva: Päivi Harinen

Eroja ja ryhmienvälisiä hierarkkisia suhteita merkityksellistämällä näitä molempia tuotetaan todeksi yhtäaikaaisesti. (Rastas 2005, 86; mt. 2009, 49; Souto 2011, 24.)

Rasismi on yhtäältä aikaan, paikkaan ja tilanteeseen sidottu ilmiö (Rastas 2005, 70), ja toisaalta se on kaikkialla ja läpäisee universaalina rakenteena koko ihmisten asutun ja sosiaalisen maailman (van Dijk 2008). Rakenteellisen rasismien ovat vakiinnuttaneet osaksi sosiaalista todellisuuttamme sekä taustalla vaikuttavat historialliset tekijät että vallitsevat yhteiskunnalliset suhteet. Tästä näkökulmasta rasismien voi määritellä diskursiiviseksi käytännöksi, jolla tuotetaan tietynlaista eriarvoista todellisuutta (Huttunen 2002, 104). Kun rasismi nähdään diskursiivisena käytäntönä, tarkastelun keskiössä ovat valtasuhteet ja esimerkiksi puhutavat, joilla erotellaan ja asetetaan eri ihmiset hierarkkiseen suhteeseen keskenään. Rasismia analysoitaessa on olennaista kysyä, miten ihmisten välisiä rajoja vedetään, millaisia ryhmiä näillä rajanvedoilla muodostetaan ja millaisia valtahierarkioita tällä tehdään tosiksi (Rastas mt., 57, 74).

Rasismi on usein tiedostamatonta. Tästä syystä rasismia määriteltäessä ei ole olennaista keskittyä tekojen takana oleviin yksittäisiin motiiveihin vaan niiden taustalla vaikuttaviin rakenteisiin ja ennen kaikkea näiden tekojen seurauksiin. Vaikka vastustaisi rasismia eksplisiittisesti, voi silti tietämättään ja implisiittisesti ylläpitää rasistisia rakenteita. (Rastas 2005, 74, 89; mt. 2009, 50–51; Souto 2011, 26.) Ongelmalliseksi rasismien määrittelyn tekee se, että aina rasismien kohdetta tai sen suoria seurauksia ei voi nimetä (Rastas 2005, 75). Tämän artikkelin kannalta olennainen tapa määritellä ja nimetä rasismi on nähdä se institutionaalisen ja diskursiivisenä ilmiönä: institutionaalinen rasismi on yhteiskunnan rakenteisiin vakiintunutta rasismia (mt., 76). Rakenteisiin ankkuroitunutta rasismia on hankala tarkastella, mutta se vaikuttaa kuitenkin laajasti ihmisten arkielämään ja tulee näkyväksi juuri arkisten kohtaamisten tai kohtaamattomuuksien tasolla. Tässä artikkelissa tarkastelumme keskittyy arkipäivän tilanteissa esiintyvään rasismiin ja eriarvoisuuteen – vaikka kiinnostuksen kohteemme onkin itse asiassa se suuri

¹ Lisätietoa Meille saa tulla -kampanjasta ja sen lähtökohdista: www.meillesaatulla.net; Ahponen 2010; Sotkasiira, Harinen & Ronkainen (toim.) 2010.

rakenne, josta ne ponnistavat. Anne-Mari Souto (2011, 26) määrittelee arkipäivän rasismien seuraavalla tavalla:

Käsite arkipäivän rasismi rajautuu tarkastelemaan, kuinka rasismia tuotetaan, ylläpidetään ja uusintetaan arjen vuorovaikutuksellisissa tilanteissa ja sen rutiineissa, totunnaistuneissa käytänteissä ja asenteissa. (...) rasismia ylläpitävät luokittelut ja niihin pohjautuvat käytännöt ja teot näyttävät valtaryhmälle normaaleina ja yleisesti hyväksytyinä.

Analysoidessamme tilanteita, joissa olemme kohdanneet rasismia, hyödynnämme edellä lyhyesti avaamiamme rasismien määritelmiä. Olennaista on, että tilanteet, joita kuvaamme esittämissämme päiväkirjamerkinnoissa, ovat lähtökohtaisesti liittyneet rasisminvastaiseen toimintaan tai sen suunnitteluun. Rakenteisiin pesiytynyt rasismi on siis tunkeutunut tilanteisiin varsin sopimattomalla tavalla ja osoittanut muuttumattomuuteen pyrkivän luonteensa. Näiden havaintojen esiin tuomisella emme kuitenkaan halua sanoa, että ”kirveen voi heittää kaivoon”. Vaikka eriarvoistavien rakenteiden eksplisiittinen tunnistaminen, osoittaminen ja nimeäminen voi olla hankalaa, pyrkimys nähdä niiden läsnäolo kohtaamisissamme on tärkeä osa rasisminvastaista toimintaa.

TOIMIJANA JA TARKKAILIJANA: AUTOETNOGRAFINEN NÄKÖKULMA

Artikkelimme aineistona toimii muutama mieliimme painunut ja niitä askarruttamaan jäänyt päiväkirjamerkintä rasisminvastaisen toiminnan kentiltä. Lähestymme kysymystä rasisminvastaisen toiminnan paradokseista ja rakenteellisen rasismien valumisesta sen tilanteisiin autoetnografisesti, oman toimintaan osallistumisemme läpi. Olemme mukana pohjoiskarjalaisessa kansalaistoiminnassa, jota määrittää pyrkimys tunnistaa ja vastustaa rasistisia toimintatapoja arkisissa tilanteissa. Tämä on vienyt meidät keskenään hyvin erilaisiin toimintaympäristöihin – jalkapallokentiltä

kouluihin ja rockfestivaaleille, epävirallisista kahvipöytäkeskusteluista virallisiin neuvonpitoihin. Ilman rasisminvastaisen toimijan statusta emme olisi päässeet näkemään ja kokemaan alla erittelemiämme tilanteita ja tapauksia, jotka avaavat monikulttuuristumaan pyrkivien yhteisöjemme paradokseja. Yhtäältä löytyy vilpittömyyden pyrkimystä rasismien ja kulttuurisen torjunnan voittamiseen ja toisaalta luutuneita rakenteita, joiden sisällä muutoksen tekeminen pienin ja arkisin keinoin tuntuu joskus tuulimyllyjä vastaan taistelemiselta.

Autoetnografia on tutkiva lähestymistapa, joka tarkastelee erilaisia yhteiskunnallisia ja kulttuurisia todellisuuksia yhdistäen henkilökohtaisen kokemuksen laajempaan sosiaaliseen ja kulttuuriseen kontekstiin (Ellis & Bochner 2000, 739). Autoetnografinen lähestymistapa edellyttää tarkastelijalta tarkastelun kohteena olevan sosiaalisen maailman jäsenyyttä. Tällöin sosiaalisen maailman, ryhmän, jäseneksi on tultu ennen tutkimuksen aloittamista. Jäseneksi voi olla syntynyt, sellaiseksi on voinut päätyä sattumalta tai, kuten meidän tapauksessamme on käynyt, jäseneksi on hakeuduttu tarkoituksella (ei tosin tutkimuksen tai analyysin tekoa ajatellen). Autoetnografian rooli tutkimuksen kohteena olevassa ryhmässä on kaksinainen: yhtäältä hän on tarkkailija ja toisaalta ryhmän toimintaan osallistuja. Jotta analyysissä päästäisiin arkikokemuksesta syvemmälle, autoetnografisen tutkimuksen tekeminen edellyttää analyttistä refleksiivisyyttä. Sen lisäksi autoetnografisen lähestymistapa vaatii tutkijalta sekä oman kokemuksen että muiden ryhmän toimijoiden näkemysten huomioimista. Se edellyttää tutkijan itsensä näkyväksi tekemistä havaintoja ja tuloksia raportoitaessa. Jotta autoetnografinen ote olisi perusteltu, siihen on syytä liittää pyrkimys tuottaa uutta ymmärrystä sosiaalisista prosesseista. (Anderson 2006, 378–388.)

Positioitamme rasisminvastaisen toiminnan toimintakentillä määrittää se, että viime kädessä hyödynnämme tavalla tai toisella rasistisista rakenteista, koska kuulumme vallassa olevaan valkoiseen² ryhmään (Hughey 2012). Olemme rasismia tietoisesti vastusta-

vina toimijoina myös tiedostamaton osa rasistista rakennetta. Tämä huomio ei liity ainoastaan paikallisyhteisöisämme vallitsevaan eriarvoisuuteen ja syrjintään vaan laajempaan eriarvoiseen maailmanjärjestykseen (van Dijk 2008). Asemoitumistamme kansalaistoiminnan kentille määrittää antirasistinen eetos (ks. Souto 2011, 44–51), mutta tällainen ideologinen perusvire ei ole tässä yhteydessä ja autoetnografisen lähestymistavan vuoksi yhtä ongelmallinen kuin tutkimuksessa, jossa tutkijan vaikutus kenttään pyritään minimoimaan – olemmehan tutkimuskentällämme toimijoita, jotka pyrkivät vaikuttamaan kentällä vallitsevaan eriarvoisuuteen.

Artikkelimme seuraavissa luvuissa siirrymme arkisiin hetkiin, joissa institutionaalinen rasismi on tullut esille tilanteissa, joihin se ei lähtökohtaisesti ole ollut tervetullut. Pyrimme myös tulkitsemaan tapahtumia lyhyesti sitomalla niitä yhteen yhteiskuntatieteellisten rasismien, syrjinnän ja eriarvoisuuden teoretisointien kanssa.

ESIMERKKEJÄ: RAJA-AITOJA JA ERISTÄMISTÄ

Ensimmäisinä kuvaamamme tapahtumat sijoittuvat pohjoiskarjalaisen turvapaikanhakijoiden vastaanottokeskuksen vaiheille. Olemme päässeet kurkistamaan vastaanottokeskuselämään muutaman kerran osana Meille saa tulla -toimintaa, kun meitä haastettiin mukaan suunnittelemaan vapaa-ajan toimintaa turvapaikanhakijoille ja kun osallistuimme vastaanottokeskussa järjestettyyn jalkapalloturnaukseen.

Päällimmäinen mieliimme painunut kuva vastaanottokeskuksesta on sen suunnaton ankeus, ja voimmekin suositella sellaiseen tutustumista kaikille niille, joiden mieliä kaihertavat ”pakolaisten hyysääminen ja hotellielämä” (ks. esim. Ronkainen 2010). Vastaanottokeskuksissa asuvien ja asuneiden turvapaikanhakijoiden kokemuksia samoin kuin vastaanottokeskuksia erityisenä ympäristönä on tutkittu jonkin verran. Esimerkiksi Juha Suoranta (2011) on havainnoinut elämää ja käytäntöjä eräessä suomalaisessa vastaanottokeskuksessa ja kutsunut sitä ”ei-enää-eikä-vielä-missään” -maaksi.

Päällimmäinen mieliimme painunut kuva vastaanottokeskuksesta on sen suunnaton ankeus, ja voimmekin suositella sellaiseen tutustumista kaikille niille, joiden mieliä kaihertavat ”pakolaisten hyysääminen ja hotellielämä”

² Van Dijk (2008) on puhunut siitä, kuinka puhuttaessa ”white powerista” maailman herruuden näkökulmasta on syytä muistaa, että valkoinen tarkoittaa paljon muuta(kin) kuin vain ihonväriä ja on symboli hyvin totaaliselle sorrolle.

Myös Suoranta maalaa vastaanottokeskuksista eristyneen ja yksitoikkoisen kuvan. Laura Huttunen (2002) on tarkastellut osana väitöskirjaansa turvapaikanhakijoiden kokemuksia vastaanottokeskuksista. Hänen tutkimuksessaan vastaanottokeskukset tulevat esiin paikkoina, joita määrittelevät lamaantuva toimijuus, odotus, epävarmuus, epämääräisyys ja kiinnekohdatomuus. Meidän kokemuksemme mukaan edellä esitettyyn listaan voisi vielä lisätä erilleen asettamisen ja erillään pitämisen.

Rajoituksia suomalaisessa järvimaismassa: veteen piirretty viiva?

Kuljemme pitkin kesäkuista Höytiäisen rantaa. Olemme päässeet vierailulle turvapaikanhakijoiden vastaanottokeskukseen; eräs tuttumme on siellä töissä ja on suostunut näyttämään meille talon tiloja ja toimintaa. Kuljettuamme pitkin valtavan rakennuksen ankean harmaita ja tyhjiä käytäviä ja kurkisteltuamme karuihin ja niukkakalusteisiin asuinhuoneisiin sekä pikkuruisiin, rähjäisiin keittiötiloihin olemme helpotuneita päästessämme ulos, sinisenä keinuvan veden ja lempeän tuulen ääreen. Mietimme, miten tylyt raamit vastaanottokeskus luokaan elämälle, joka muutenkin leijuu välitilassa, tyhjän päällä.

Ajattelemme huojentuneina, että onneksi näille kaikkein tavoin keskellä-ei-mitään eläville ihmisille tarjoutuu mahdollisuus viettää aikaa kauniin pohjoiskarjalaisen järven rannalla, mukavaksi laitettulla kyläläisten yhteisellä uimarannalla ja kenties näin myös tutustua luontevasti naapureihinsa. Kunnes kuulemme, että tämä mukava ranta ei oikeastaan olekaan vastaanottokeskuksen asukkailla sallittu ja että heille on varattu aivan erikseen syrjimmässä oleva poukama. Voimme sielumme silmin kuvitella tämän mukavan ja siistin uimarannan ympärille näkymättömät kyltit: "For Finns only."

Lokaalia eristämistä urheilun keinoin: jäljet hiekassa?

On syyskuinen lauantai, sellainen pilvinen, tyyni ja helmenharmaa. Meille saa tulla -aktiivit on kutsuttu kontiolahtelaisen vastaanottokeskuksen pihapiirissä järjestettävään jalkapalloturnaukseen. Kyseessä on

jonkinlainen juhlatapahtuma: upouuden jalkapallokentän avajaiset. Turnaukseen on kutsuttu myös vastaanottokeskuksen asukkaita, joensuulaisia monikulttuurisuustoimijoita ja vastaanottokeskusta ympäröivän kylän asukkaita. Kyläläisiä on informoitu turnauksesta postilaatikoihin jaetuilla kutsukirjeillä. Kenttä on pieni, epätasainen ja muodoton vatukon keskelle raivattu hiekkapläntti. Kenttä kuitenkin, ja sillä voi pelata.

Kylässä on toinenkin jalkapallokenttä, suurempi, tasisempi ja keskellä asutusta. Sitä kenttää saavat kuitenkin käyttää vain paikalliset "kantakyläläiset" – myöhään tulleilla ei ole sinne asiaa. Itse asiassa: kyläläisiä on jopa opastettu ohjaamaan kentälle ilmestyvät vastaanottokeskuksen asukkaat "ystävällisesti mutta päättäväisesti" sieltä pois. Vastaanottokeskuksen pihapiiriin rakennettu jalkapallokenttä onkin ollut yksi tapa ohjata ulkomaalaiset pois sieltä, minne heitä ei ole haluttu, eli muiden kyläläisten keskuuteen.

Lauantainen jalkapalloturnaus sujuu hyvin. Kaikki menee suunnitellusti muuten, paitsi yhdessä suhteessa: uuden kentän avajaisiin ei ole saapunut ainuttakaan suomalaista kyläläistä.

Edellä esitetyt päiväkirjamerkinnot kuvaavat hyvin konkreettisella, karulla ja silmille tulevalla tavalla sitä, miten hierarkkinen erillään pitämisen logiikka toimii. Toisaalta, jalkapallokentän avajaiset ja vastaanottokeskuksen asukkaalle eristetty uimaranta ovat kumpikin hyviä esimerkkejä myös erilleen asettamisen huomattomuudesta ja tavallisuudesta – kategorisoinneista, jotka saattavat naamioitua jopa hyväntahtoisuudeksi. Jalkapallokentän avajaiset voi tulkita tilanteeksi, jossa menttiin juhlistamaan tietyn ihmisryhmän sosiaalisen tilan rajoittamista, vaikka se ei tietenkään ollut tapahtuman alkuperäinen tarkoitus. Lähtökohta oli hyvää tarkoittava: turvapaikanhakijoille haluttiin antaa mahdollisuus jalkapallon pelaamiseen syrjinnästä vapaalla kentällä. Oman jalkapallokentän ja uimarannan järjestämisessä vastaanottokeskuksen väelle on läsnä ystävällinen pyrkimys mahdollistaa jalkapallon pelaaminen ja uiminen vastaanottokeskuksen asukkaalle edes jossain, koska heillä ei ollut pääsyä kylän yleiselle kentälle. Tavoitteena oli rakentaa kompromissi niin sanotun kanta-vaestön kanssa, jotta turvapaikanhakijoihin alettaisiin

vähitellen suhtautua suopeasti, mitä ei vielä ollut tapahtunut – eikä tainnut tapahtua tässäkin yrityksessä.

Ongelmien piilottaminen tilalliseen periferiaan ei liene toimiva tapa lähestyä ongelmallisia ja syrjintään johtavia naapuruussuhteita. Konkreettinen esimerkki sovittelun epäonnistumisesta on se, että kyläläisille kädenojennuksena tarjottu kutsu tulla mukaan turvapaikanhakijoiden oman jalkapallokentän avajaisiin ja avajaisturnaukseen (kyläläisten postilaatikoihin jaettiin kutsukirjeet) tuotti nollatuloksen, sillä yksikään kyläläinen ei osallistunut avajaisiin. Kompromissi oli omiaan uusintamaan ajatusta kahdesta erikokoisen ja eriarvoisen tilan haltuun ottavasta ryhmästä, joista toisella on oikeus oleskella missä tahansa ja toisella vain sille osoitetussa, tarkoin rajatussa paikassa. Asetelma on omiaan luomaan kuvaa vastaanottokeskuksen asukkaista toisen luokan kyläläisinä, tai paremminkin ei-ollenkaan-kyläläisinä. Samalla pohjoiskarjalainen erilleen asettaminen normalistui kyseisen kylän arkielämää järjestäväksi rakenteeksi, jos se ei ollut sellainen jo aiemminkin. Tilanne jatkui ennallaan kantakyläläisten ja uusien asukkaiden välitellessä toisiaan.

Erilleen asettaminen saattaa näkyä näin konkreettisesti myös eritaustaisten ihmisten yhteiselämää edistämään pyrkivässä toiminnassa. Siinä on usein läsnä ajatus siitä, että "me hyväntahtoinen kantavaestö" tarjoamme tätä "teille maahanmuuttajille", jotka ette oikein osaa järjestää elämäänne niin, että ette aiheuttaisi harmaita hiuksia "helposti provosoituvalle kantavaestölle" (jota me hyväntahtoiset emme tietenkään ole). Siksi ohjaamme teitä omille uimarannoille ja vain teille varatuille pelikentille – ikään kuin varmuuden vuoksi. Samalla tulemme luoneeksi ja ylläpitäneeksi rasismia ja erillään pitämisen politiikkaa vahvistavia fyysisiä ja sosiaalisia rajoja vastoin kaikkia kauniita intentioitamme. Tämä paradoksaalinen tilanne ei ole uniikki; samanlaisia esimerkkejä löytynee myös muista kylistä, kaupungeista ja maakunnista.

KUKA PESEE VESSAN?

Suomalainen nuorisotutkija Tommi Hoikkala on kirjoittanut eräässä blogissaan, että "kerro minulle, kuka teillä pesee vessan, niin minä kerron sinulle, kuka teillä

käyttää valtaa". Hoikkalan oletus on, että vessanpesuun joutuvalla ei ole valinnanmahdollisuutta tai tarpeeksi ääntä silloin, kun mielekkäitä ja vähemmän mielekkäitä työtehtäviä jaetaan. Hoikkalan "keittiöpsykologinen" teoretisointi saa vahvistusta esimerkiksi Mari Käyhkön (2006; 2008) tutkimuksista, joissa osoitetaan, että ylipäänsä siivoukseen ja muiden ihmisten arkisten sotkujen puhdistamiseen liittyvät työtehtävät sijoittuvat töiden kulttuurisissa hierarkioissa kaikkein vähiten halutuiksi. Yhä useammin on myös todettu, että ei-halutut tehtävät työmarkkinoilla liukuvat maahanmuuttajien tehtäviksi (Wrede & Nordberg 2010).

Kulttuurisesti vastenmielisimmät tehtävät liittyvät toisten ihmisten eritteistä syntyvän liian puhdistamiseen (Tedre 1999). Tässä luvussa kuvaamamme episodi osoittaa, että työtehtäviin liitetyt kulttuuriset merkitykset ja hierarkiat voivat olla valumassa myös vapaaehtoistoiminnan maailmaan. Ympäristö, jota kuvaamme tässä, on nimittäin pitkälti vapaaehtoisiin tekemisiin perustuva kaupunkilaisten yhdessä ylläpitämä kokoontumistila.

Sosiaalisesta työnjaosta

On huhtikuun alun aurinkoinen iltapäivä – sellainen, joka vie talven ja tuo kevään. Istumme joensuulaisessa Kansalaistaloksi kutsutussa kaupunkilaisten yhteisessä kokoontumispaikassa, valoisassa ikkunoiden ympäröimässä aulanurkkauksessa, pyöreän pöydän ympärillä. Kansalaistalossa vierailee päivisin paljon ulkomaalaistaustaisia joensuulaisia. Pyöreän pöydän seurue koostuu kuitenkin paikallisista antirasistisen viranomais- ja kansalaistoiminnan aktiiveista, joita on koonnut yhteen idea käynnistää rasisminvastaisia "iskuja" pohjoiskarjalaisiin kouluihin. Aurinko hohkaa isojen ikkunoiden läpi, ja räystää itkevät jäähyväisiään pitkälle ja lumiselle kylmyydelle.

Vaikka talo on täynnä vilkasta toimintaa, saamme istua ja suunnitella koulukampanjaamme rauhassa. Kampanjan tavoitteena on opettaa lapsille ja nuorille, että rasismi on paha asia ja että kaikki ihmiset ovat syntyneet tasa-arvoisiksi. Kaikki menee hyvin ja levollisesti, ja voimme varmasti olla tyytyväisiä itseemme ja suunnitelmiimme – kunnes havahdumme siihen, että samaan aulatilaan on saapunut nuori, tummaihoisen

kamerunilainen miesopiskelija, siivoamaan aulassa sijaitsevaa yleisö-wc:tä. Kenties tilanne ei olekaan niin rasismia vieroksuva, kuin alun perin kuvittelimme sen olevan?

Yllä siteerattu päiväkirjamerkintä havainnollistaa, kuinka institutionaalinen rasismi tunkee ja saa konkreettisimman muotonsa arkisen työnjaon areenoilla. Työmarkkinat ja -tehtävät meillä ja muualla ovat etnisesti eriarvoiset. Markkinatalous tarvitsee vahvat hierarkiat toimiakseen oman logiikkansa mukaisesti joitakin hyödyttäen (Könönen 2011). Vaikka suomalaisessa yhteiskunnassa ei enemmälti vielä ole puhuttu ilmiöstä nimeltä siirtotyöläisyys³, myös meidän työelämämme on etnisesti segregoitunut. Maahanmuuttajat ovat joko työttöminä tai sitten tekevät työmarkkinoiden vähiten arvostetut ja huonoimmin palkatut työt. Maahanmuuttajamiehet näyttävät myös usein tekevän ennen pääasiassa naisille kuuluneita ja perinteisesti aliarvostettuja tehtäviä työmarkkinoilla. Mitä kulttuurisesti ja etnisesti ”erilaisempi” maahanmuuttaja on, sitä todennäköisemmin hänen työmarkkina-asemansa on kehnosta kehnoin (Wrede & Nordberg 2010). Esimerkkimme osoittaa, että tämä ei välttämättä tapahdu vain voittoa tavoittelevilla markkinoilla vaan myös kansalaisyhteiskunnan kentille sijoitetussa toiminnassa.

Usein ”erilaisten” vaikeaa pääsyä työmarkkinoille perustellaan sopivan koulutuksen ja kielitaidon puutteella – ja vessaa voi pestä, vaikka ei olisi kouluttautunutkaan siihen (ks. Käyhkö 2006). Näillä argumenteilla maahanmuuttajien työllistymisen vaikeus, työmarkkina-asemien epävakaus ja syrjintä kytketään ihmisten määrittämiseen ensisijaisesti kulttuurisilla tekijöillä, vaikka ne harvoin ovat viimekätisiä esteitä erilaisista työtehtävistä suoriutumiseksi. Näin tuotetaan ehdollista kansalaisuutta, jonka kontekstissa kansalaisuutta määritellään osittaisten oikeuksien tilana, eräänlaisena ”sitten kun”-kansalaisuutena. (Keskinen & Vuori 2012, 16–17.) Kamerunilainen vessanpesijä, jonka vieressä kiusaantunut seurue mietti rasisminvastaista toimintaa, oli akateemisen tutkinnon suorittanut yhteiskuntatieteilijä. Kenties hänellä olisi afrikkalaisena ollut jotain annettavaa myös toimintamme suunnittelulle, etenkin kun kaikki olisimme pystyneet kommunikoi-

maan englanniksi. Nyt hän pesi vessaa vieressämme. Jos tilanne ei ollut rasistinen, niin mitä se sitten oli?

SUKUPUOLI JA SEN JÄRJESTYKSET

Monikulttuurinen ja rasisminvastainen kansalaistoiminta, kuten kansalaistoiminta yleensäkin, näyttää olevan sukupuolittunut tekemisen maailma. Sukupuolittumisen käsitteellä viittaamme sukupuolijärjestykseen ja siihen, että erilaiset toiminnan ja arvostamisen alueet on yhteiskunnassamme määritelty kulttuurisesti feminiiniseksi tai maskuliiniseksi, ja että myös tähän järjestykseen liittyy ajatus hierarkioista. Poliittiset ja taloudelliset valtarakenteet ovat maskuliinista, ja siis käytännössä miesten, toiminnan maailmaa. Sen sijaan esimerkiksi valtaosa järjestö- ja muusta kansalaisyhteiskuntatoiminnasta on ikään kuin varattu naisille ja monesti vielä nuorille naisille. Tässä erillään pitämisen, erilleen asettumisen ja/tai pysyttämisen logiikassa ongelmallista on, että juuri ne toimintakentät, joille nuorilla naisilla ei ole kunnolla pääsyä, olisivat ne, joilla vasta päästäisiin vaikuttamaan jatkuvaa eriarvoisuutta ylläpitäviin rakenteisiin. (vrt. Pitkänen ym. 2005.)

Meille saa tulla -aktiivit ovat pääasiassa eri-ikäisiä naisia. Vaikka kampanjassa on haluttu osoittaa, että myös suomalaisissa nuorissa miehissä on paljon sellaisia, joita rasismi jäytää, heidän saamisensa mukaan toimintaan on ollut haasteellista, jopa silloin, kun on toimittu miehille tutuilla urheilun areenoilla.

Tyttöjen tiimi: FC Venus?

Syyslauantain jalkapalloturnaus availee silmiämme monin tavoin. Syrjäinen, erilleen asetettu hiekkakenttä on kaikessa lohduttomuudessaan vahva merkki erillään pitämisen politiikasta ja erilaisille ihmisille erikseen merkityistä paikoista. Kentällä ja sen reunoilla yritetään kuitenkin kovasti: nuoret maahanmuuttaja- ja turvapainhakijamiehet ottelevat keskenään, ja erotuomarina toimii suomalainen nainen. Harvalukuinen yleisö kentän reunoilla koostuu muutamasta suomalaisesta naisesta ja yhdestä koiranpennusta. Tässäkö on suomalaisen monikulttuurisuuden ja rasisminvastaisuuden sukupuolittunut kuva? Missä ovat paikalliset nuoret miehet – tottahan heitäkin jalkapallon luulisi kiinnostavan?

Meille saa tulla -toiminnassa on pyritty tietoisesti monenlaiseen monikulttuuriseen yhdessä tekemiseen. Syystä tai toisesta jalkapallon pelaaminen on usein tarjoutunut kuin itsestään tällaisen tekemisen raamiksi, koska kaikilla on yhteinen näkemys siitä, mihin siinä pyritään. Huomionarvoista on, että ne jalkapalloturnaukset ja -joukkueet, joihin kampanjaväki on osallistunut, ovat yleensä koostuneet pääasiassa nuorista maahanmuuttajataustaisista miehistä ja suomalaisista monikulttuurisuusaatetta ajavista naisista. Monissa otteluissa erityisesti suomalaiset miehet ovat loistaneet poissaolollaan.

Paikallisten nuorten miesten puuttuminen ei ole ainoa rasisminvastaisten toimijoiden sukupuolittunut kokoonpano-ongelma. Usein erilaisissa tapahtumissa ei ole nähty myöskään maahanmuuttajanaisia ja/tai -lapsia. Tämä havainto ei koske vain jalkapallo-otteluita, sillä myös esimerkiksi kampanjassa toteutettavat rasisminvastaiset kouluvierailut on toteutettu pääasiassa suomalaisten naisten ja nuorten maahanmuuttajamiesten voimin. Rasisminvastaisen toiminnan kenttä on ylipäättään korostuneen naisvaltainen, eikä siellä juurikaan tapaa niin sanottuun kantaväestöön kuuluvia miehiä.

Vaikka rasisminvastaisessa toiminnassa on jonkin verran mukana monikulttuurisen taustan omaavia, usein korkeakoulutettuja naisia, monikulttuuristen tyttöjen vähäinen osallistuminen herättää huolta, myös muualla kuin Pohjois-Karjalassa (ks. esim. Honkasalo 2012). Joskus, lähinnä turhautumisen seurauksena, tyttöjä itseään on saatettu jopa syyllistää heidän osallistumattomuudestaan. Kun maahanmuuttajatyttöjen osallistumattomuuteen on alettu tosissaan etsiä syitä, on havaittu, että monikulttuurisuustoimintaa suunnitellaan harvoin tyttöjen itsensä ehdoilla tai heidän kanssaan. Jalkapallon pelaaminen ei välttämättä ole kaikkien nuorten naisten mielestä kaikkein houkuttelevinta yhdessä tekemistä, vaikka he periaatteessa ja mielellään tukisivatkin rasisminvastaisuutta.

Huomionarvoista siis on, että hyvää hakeva toiminta saattaa sisältää ja uusintaa erilaista ulossulkemista ja

Kun maahanmuuttajatyttöjen osallistumattomuuteen on alettu tosissaan etsiä syitä, on havaittu, että monikulttuurisuustoimintaa suunnitellaan harvoin tyttöjen itsensä ehdoilla tai heidän kanssaan.

Vahvistaako tämä
sukupuolijärjestelmän sisään
kietoutunut toimija-asetelma
sitä stereotyyppistä kuvaa
maahanmuuttajuudesta, jossa
maahanmuuttaja määritellään aina
nuoreksi mieheksi?
Edistääkö se samalla
maahanmuuttajanaisten
näkyvämmiksi jäämistä?

erontekoja (Honkasalo 2012, 269–273.) On ymmärrettävää, että maahanmuuttajatytöt tai -naiset eivät halua osallistua heitä toiseuttavaan toimintaan. Onkin syytä pysähtyä miettimään, miten ja mistä lähtökohdista käsin maahanmuuttajanaisia voisi saada mukaan niin rasisminvastaiseen toimintaan kuin monikulttuurisuustoimintaan yleisemmin. Samoista lähtökohdista voidaan tarkastella myös syitä Suomessa syntyneiden miesten vähäiseen osallistumiseen. Ovatko suomalainen rasisminvastaisuus ja monikulttuurisuus miesten näkökulmasta ”akkojen asioita”, tyttöjen tekemisiä? Voiko miesten puuttumisen syynä olla kulttuurisesti opittu tapa ymmärtää avoin kansalaistoiminta nais- tapaiseksi? Eivätkö valitut toimintatavat ole muuten miesten mielestä houkuttelevia? Vai onko sittenkin niin, että naiset ovat asenteiltaan avarakatseisempia ja muutosvalmiimpia kuin miehet (ks. Jaakkola 2009)?

Kantaväestön naisten korostunut rooli rasisminvastaisessa toiminnassa on ristiriidassa naisille perinteisesti ladatun kansakuntatehtävän kanssa. Kulttuurisissa representaatioissa naiset nähdään kansallisen perinteen vaalijoina ja traditioiden säilyttäjinä, ei niiden muuttajina. Traditioiden ja tapojen siirtäminen sukupolvelta toiselle kodin piirissä on perinteisesti ollut naisten tehtävä miesten muuttaessa maailmaa kodin ulkopuolella. Naisten koetaan olevan kykeneviä pitämään yllä perinteitä, mutta he eivät pysty kehittämään ja uudistamaan niin sanottua kansakunnan henkeä. Joskus nainen voi määrittäjä jopa uhaksi ja esteeksi kansakunnan kehitykselle. (Komulainen 2002, 143–144; Keskinen & Vuori 2012, 14–15.) Nyt naiset näyttävät ottaneen aktiivisen roolin yhteiskunnallisessa keskustelussa. He osallistuvat vallitsevien arvojen muuttamiseen, määrittelyyn ja uudistamiseen omista lähtökohdistaan käsin. Miehet ovat tässä keskustelussa jääneet sivustaseuraajan rooliin, mutta heidän mukaansa tulonsa olisi enemmän kuin toivottavaa.

Aktiivisen kansalaistoiminnan sukupuolittunut kuva on keskeinen osa rasisminvastaisen toiminnan problematiikkaa. Siksi on syytä kysyä, minkälainen kuva monikulttuurisesta yhteisöstä rakentuu esimerkiksi nuorille, joiden asenteisiin vaikuttaminen Meille saa tulla -toiminnassa määritellään tärkeäksi. Vahvistaako tämä sukupuolijärjestelmän sisään kietoutunut

toimija-asetelma sitä stereotyyppistä kuvaa maahanmuuttajuudesta, jossa maahanmuuttaja määritellään aina nuoreksi mieheksi? Edistääkö se samalla maahanmuuttajanaisten näkyvämmiksi jäämistä?

RASISMI ON RUMA SANAN?

Meille saa tulla -kampanja on saanut paljon positiivista vastakaikua ja tilaa olla näkyvillä monenlaisissa tapahtumissa, seminaareissa ja koulutuksissa. Kampanjatoimijoita on pyydetty esittelemään tekemisiään, kertomaan kokemuksistaan ja avaamaan ajatuksiaan muillekin. Erityistä kiitosta toiminta on saanut siitä, että se on ilmeeltään ja viestiltään myönteinen: meille saa tulla, tervetuloa! Moni yleisö on ollut ilmeisen helpottunut, kun kampanjassa on kieltäytytty ottamasta kantaa maahanmuuttopoliittisiin kysymyksiin tai kun sen otsikoissa ei näy sanaa rasismi tai antirasismi. Tämä on osoitus siitä, että yleisen mielipiteen mukaan ei ole mielekasta olla mitään vastaan, ei ole hyvä olla ”anti” - ja erityisesti, ei ole mukavaa, kun aina puhutaan rasismista, joka määritelmällisesti sijoitetaan jonnekin natsi-Saksaan tai entisajan Etelä-Afrikkaan.

Rakentavaa rasisminvastaisuutta

Eräs Meille saa tulla -kampanja-aktivisti kertoi kokemuksistaan Facebook-sivuillaan näin: ”Olin lupautunut puhumaan opettajille tutkimuksestani koulussa esiintyvistä rasismista. Annoin esitelmäni otsikoksi ”Arkipäivän rasismi”. No, reaktio oli sitten tämä: ”Olemme erilaisten kentältäkin saatujen kommenttien jälkeen päätyneet muuttamaan Arkipäivän rasismi -koulutuksen nimen. Nimen perusteella aihe koettiin hieman ”rankaksi”, mitä se tietenkin onkin. Päädyimme kuitenkin siihen, että rasismi-teema on toki edelleen mukana, mutta tulokulmaa on otsikoinninkin myötä muokattu hieman ”rakentavampaan” suuntaan. Koulutus on nyt siis Erilaisina yhdessä - Miten koulumme toimii monikulttuurisena yhteisönä.” Että näin – teki mieli sanoa, että etsikää kouluttaja! Rasismi on selvästi sana, joka ei ”myy”. Miksi ei ole rakentavaa puhua rasismista????”

Rasismista puhumiseen suhtaudutaan usein kielteisesti. Rasismilla ”repostelua” ei koeta rakentavaksi, koska se on sanana negatiivinen, ongelmakeskeinen ja

Rasismien neutralointi tai rasismien kieltäminen tukeutuu kapeimpiin mahdollisiin rasismien määritelmiin, joiden mukaan juuri mikään ei ole rasismia, ja liittyy usein siihen, että rasismia ei koeta tai tunnusteta merkittäväksi ongelmaksi.

kuvaa asennetta ja toimintaa, joka on kriminalisoitu. Rasismien olemassaoloa ja yleisyyttä ei uskalleta tunnustaa, tai kenties se halutaan sijoittaa muualle kuin tänne meidän keskuuteemme, tänään, nyt.

Rasismista puhumisen sijaan huomaamme usein päätyvämmä puhumaan suvaitsevaisuudesta, vieraanvaraisuudesta tai monikulttuurisuudesta – näin myös Meille saa tulla -toiminnassa. Nämä sanat ja niiden takana olevat ilmiöt ovat helposti lähestyttäviä ja myönteisiä, joskin ainakin osittain lumetta, koska ne eivät kerro mitään yhteiskuntamme perustavaa laatua olevasta eriarvoisuudesta. Rasismi on

latautunut ja ruma sana, koska se ei kerro vain rotuerottelun historiasta ja ihmisryhmien sortamisesta vaan myös nyky-yhteiskuntamme epäreilystä ja ihmisten eriarvoisista mahdollisuuksista, joita emme uskalla kohdata kasvokkain, sillä me elämme tasa-arvoa korostavassa hyvinvointiyhteiskunnassa. Rasismista puhuminen paljastaa väistämättä ikäviä asioita tuoden esiin elämäämme jäsentävää eriarvoisuutta, josta emme haluaisi tietää mitään. Rasismi ei kuitenkaan

ole ainoastaan ilmiö jossain muussa ajassa tai paikassa: se on tässä ja nyt ja vaikuttaa meidän ja ympärillämme olevien ihmisten elämään.

Rasismien olemassaolon tunnustaminen koetaan rasismien hyväksymiseksi (ks. Rastas 2009; Souto 2011). Tässä mielessä on hyvä kysyä, miksi emme ole jo tehneet ongelmalle jotain, jos kerran tunnustamme sen olemassaolon. Ehkä tämän kysymyksen pelossa on helpompaa puhua suvaitsevaisuudesta tai muusta positiivisesta, rasismien vastakohtaksi määrittävästä ilmiöstä. Keskustelu monikulttuurisista yhteisöistä tai suvaitsevaisuudesta ei avaa arkipäivän eriarvoistaviin käytäntöihin liittyvää problematiikkaa ja niissä piilevää rasismia. Lisäksi rasismista vaikeneminen vie uhreilta mahdollisuuden käsitteellistää ja nimetä kohtaamaansa rasismia. Juuri näistä syistä rasismista saa ja pitää puhua, vaikka se sitten merkitsee myös oman toimintamme kriittistä tarkastelua.

Rasisminvastaisuuden lähettäläinä kuulemme usein vakuutteluja, että ei meidän koulussamme, kaupungissamme tai ylipäätään yhteiskunnassamme ole rasismia – en minä ainakaan ole huomannut, että olisi. Rasismien neutralointi tai rasismien kieltäminen tukeutuu kapeimpiin mahdollisiin rasismien määritelmiin, joiden mukaan juuri mikään ei ole rasismia, ja liittyy usein siihen, että rasismia ei koeta tai tunnusteta merkittäväksi ongelmaksi. (ks. myös esim. Rastas 2009; Souto 2011, 155–160). Arkielämää jäsentävä rasismi jää useimmiten huomaamatta ihmisiltä, jotka eivät suoranaisesti ole sen kohteita ja joiden arkielämäänsä se ei välittömästi vaikuta (Hughes 2012). Uskomukseen rasismista marginaalisena ongelmana on helppo tuudittautua, jos ei joudu suunnittelemaan arkielämäänsä sen asettamassa joskus hyvinkin kapeissa rajoissa. Rasisminvastaisen toiminnan paradoksi tästä tuudittautumisesta tulee siinä mielessä, että usein rasismista kärsivät ja monikulttuurisuustyötä tekevät elävät loppujen lopuksi hyvin erillisissä ja erilaisissa todellisuuksissa. Toiset voivat kulkea missä päin kaupunkia tahansa ja mihin aikaan tahansa, toisten joutuessa suunnittelemaan liikkumisensa turvallisten ajankohtien ja paikkojen varaan. Tästä ilmiöstä käytetty nimitys värisokeus (esim. Rastas 2005; mt. 2009) kuvastaa hyvin erilaisia arkielämän kautta jäsenyviä katsantotapoja siihen, ovatko yhteisömmä rasistisia vai eivät.

PÄÄTTELYÄ

Tässä artikkelissa esitetyt rasisminvastaisen toiminnan paradoksit rakentuvat erojen merkityksellistämiseksi ja tähän erontekoon perustavalle eriarvoisuudelle, joka tulee näkyväksi tilanteissa, joihin sitä ei ole haluttu tai joissa sellaista ei ole uskottu olevan. Erilaisia rasisminvastaisen toiminnan kipupisteitä ja ristiriitaisuuksia analysoimalla päädyimme siis takaisin alussa esittämäämme rasismien määritelmään. Paradoksi syntyy siitä, että törmäämme ja nojaamme rasistisiin erontekemisen ja erillään pitämisen tapoihin toiminnassa, jossa pyrimme eksplisiittisesti vastustamaan niitä, ja jota ohjaa lähtökohtaisesti rasisminvastainen eetos.

Usein rasisminvastaiseen toimintaan tuntuu liittyvän ajatus siitä, että maahanmuuttajat ovat ne, jotka

tuovat monikulttuurisuuden muuten yksikulttuuriseen Pohjois-Karjalaan, ja toimiessaan näin tuovat tullessaan myös rasismien (ks. myös Kivijärvi & Harinen 2008). Kun maakuntaan muuttaa ihmisiä muualta, oletus on, että kulttuurit väistämättä törmäävät ja että tästä seuraa ongelmia. Tässä vaiheessa myös sana suvaitsevaisuus tulee ajankohtaiseksi ja otetaan käyttöön. Tutkimuskirjallisuudessa on ihmetelty ja kysytty, mitä monikulttuurisuustoiminta olisi ilman maahanmuuttajia (Honkasalo 2012; Keskinen & Vuori 2012). Kysymykseen sisältyy kritiikkiä. Esimerkiksi pohjoiskarjalaisen kulttuurin moninaisuutta ei tiedosteta uudessa monikulttuurisuuspuheessa. Pikemminkin se nähdään muuttumattomana ja ikiaikaisena yhtenäiskulttuurina, jota joka ikinen ”kantapohjoiskarjalainen” elää ja jota uhkaa muuttuminen, kun monikulttuurisuus ”saapuu”.

Kokemuksemme rasisminvastaisen toiminnan arjesta osoittavat, että mikäli halutaan muuttaa rasismien isoa kuvaa, sen rakenteellista ulottuvuutta, joka ei artikuloitu eksplisiittisesti, monikulttuurisuustyötä on syytä alkaa tehdä jo ennen kuin maahanmuuttajiksi nimeämämme ihmiset saapuvat keskuuteemme. Tällöin monikulttuurisuutta ja siihen kytkettyä ongelmaretoriikkaa ei kytkettäisi juuri maahanmuuttajiin, jotka viime kädessä saavat tuntea nahoissaan ongelmadiskurssin arkiset seuraukset.

Olemme pyrkineet nostamaan esiin asioita, joita on syytä asettaa kriittisen tarkastelun alle. Jos tuudittaudumme siihen, että järjestämällä erilaisia happeningeja ja mukavia yhdessä olemisen hetkiä sekä sopivaa kansalaisvalistusta pystymme murtamaan rasistisen maailmanjärjestyksen, erontekemisen hierarkiat pysyvävät melko lailla ennallaan. Tarkoituksemme ei kuitenkaan ole mitätöidä tai arvostella sitä arkitoimintaa, jonka parissa monet muutokseen uskovat ahertavat – päinvastoin, maailman muuttaminen tarvitsee aktiivista toimintaa. Rakenteisiin pesiytyneeseen institutionaalisiin muotoja saaneeseen rasismiin puuttuminen on kuitenkin työlästä ja vaatii jatkuvaa valppaana oloa, maailman uudelleen hahmottamisen halua ja kykyä. Helpommin sanottu kuin tehty, koska useimmiten meillä on mahdollista toimia vain arkisten kohtaamisten ja vierelle asettumisten mikromaailmassa.

LÄHTEET

Anderson, L. 2006. Analytic Autoethnography. *Journal of Contemporary Ethnography*, 35 (4), 373–395.

Ahponen, P. 2010. Nurkkakuntaisuudesta kosmopoliittisuuteen. *Kulttuurinen kansalaisuus muuttuvassa paikallisyhteisössä*. *Kulttuurintutkimus* 27 (4), 19–30.

Ellis, C. & Bochner, A. P. 2000. Autoethnography, personal narrative, reflexivity. *Researcher as subject*. Teoksessa Denzin, N. K. & Lincoln, Y. S. (toim.). *Handbook of qualitative research*. Thousand Oaks (CA): Sage, 733–768.

Honkasalo, V. 2012. Nuorisotyön monikulttuurisuus ja sukupuoli. Teoksessa Keskinen, S., Vuori, J. & Hirsiaho, A. (toim.) *Monikulttuurisuuden sukupuoli*. *Kansalaisuus ja erot hyvinvointiyhteiskunnassa*. Tampere: Tampere University Press, 263–290.

Hughey, M. W. 2012. Stigma Allure and White Antiracist Identity Management. *Social Psychology Quarterly* 75 (3), 219–241.

Huttunen, L. 2002. Kotona, maanpaossa, matkalla. Kodin merkitykset maahanmuuttajien omaelämäkerroissa. Helsinki: SKS.

Jaakkola, M. 2009. Maahanmuuttajat suomalaisten näkökulmasta. *Asennemuutokset 1987–2007*. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus.

Karjalainen. 9.4.2010. Supo seuraa uusnatsiryhmän tarrakampanjaa.

Keskinen, S. & Vuori, J. 2012. Erot, kuuluminen ja osallisuus hyvinvointiyhteiskunnassa. Teoksessa Keskinen, S. & Vuori, J. & Hirsiaho, A. (toim.) *Monikulttuurisuuden sukupuoli*. *Kansalaisuus ja erot hyvinvointiyhteiskunnassa*. Tampere: Tampere University Press, 7–35.

Kivijärvi, A. & Harinen, P. 2008. ”Tärkeähän se olisi, mutta...”. Nuorisotoimen johdon näkemyksiä monikulttuurisesta nuorisotyöstä. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto. www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisut/verkkojulkaisut.

Komulainen, K. 2002. Kansallisen ajan esitykset oppikoulun juhliissa. Teoksessa Gordon, T. & Komulainen, K. & Lempiäinen, K. (toim.) *Suomineitonen hei! Kansallisuuden sukupuoli*. Tampere: Vastapaino, 133–154.

Käyhkö, M. 2006. Siivoojaksi oppimassa. *Etnografinen tutkimus työläistyöistä puhdistuspalvelualan koulutuksessa*. Joensuu: Joensuu University Press.

Käyhkö, M. 2008. Puhtauden ja järjestyksen ylläpitäjä. Teoksessa Harinen, P. & Koski, L. (toim.) *Arjen askeleet*. *Otteita elämän järjestyksistä*. Joensuu: Sosiologian tutkimuksia 7. Joensuun yliopisto.

Könönen, J. 2011. Palvelualan työnantajat ja joustavat ulkomaalaiset työntekijät. *Maahanmuuttohallinnon merkitys prekaarin työvoiman tuottamisessa*. *Janus* 19 (1), 52–67.

Meille saa tulla -kampanja: www.meillesaatulla.net

Pitkänen, P. & Ronkainen, J. & Harinen, P. 2005. Multiple Citizenship in Finland. Teoksessa Mengelkamp, C. & Schröter, Y. & Jäger, R. S. (Her.) *Doppelte Bürgerschaft - Interdisziplinäre Herausforderung*. Landau: VEP-Aktuell.

Puuronen, V. (toim.) 2001. Valkoisen vallan lähettäjä. *Rasismien arki ja arjen rasismi*. Tampere: Vastapaino.

Rastas, A. 2005. Rasismi. Oppeja, asenteita, toimintaa ja seurauksia. Teoksessa Rastas, A. & Huttunen, L. & Löytty, O. (toim.) *Suomalainen vieraskirja*. *Kuinka käsitellä monikulttuurisuutta*. Tampere: Vastapaino, 69–116.

Rastas, A. 2009. Rasismien kiistäminen suomalaisessa maahanmuuttokeskustelussa. Teoksessa Keskinen, S. & Rastas, A. & Tuori, S. (toim.) *En ole rasisti mutta...* *Maahanmuutosta, monikulttuurisuudesta ja kritiikistä*. Tampere: Vastapaino & Nuorisotutkimusverkosto, 47–64.

Ronkainen, J. 2010. Oman kylän pojat ja 61 euroa – Muutama maininta epätietoisille. Teoksessa Sotkasiira, T. & Harinen, P. & Ronkainen, J. (toim.) *Meille saa tulla*. Joensuu: Itä-Suomen yliopisto.

Sotkasiira, T. & Harinen, P. & Ronkainen, J. (toim.) 2010. *Meille saa tulla*. Joensuu: Itä-Suomen yliopisto.

Souto, A-M. 2011. Arkipäivän rasismi koulussa. *Etnografinen tutkimus suomalais- ja maahanmuuttajanuorten ryhmäsuhteista*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto.

Suoranta, J. 2011. *Vastaanottokeskus*. Helsinki: Into Kustannus.

Tedre, S. 1999. Hoivan sanattomat sopimukset. *Tutkimus vanhusten kotipalvelun työntekijöiden työstä*. Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja 40. Joensuu: Joensuun yliopisto.

van Dijk, T. A. 2008. *ISA forum of sociology*. Barcelona, Spain.

Wrede, S. & Nordberg, C. (toim.) 2010. *Vieraita työssä*. *Työelämän etnistyvä eriarvoisuus*. Helsinki: Palmenia.

Haweiya Egeh

Haweiya Egeh on Yhdysvalloissa syntynyt, Torontossa Kanadassa kasvanut somalikanadalainen. Haweiya on suorittanut humanististen tieteiden kandidaatin tutkinnon sosiologian alalta Toronton yliopistossa (Victoria College) vuonna 2008 ja viimeisimpänä maisterin tutkinnon maahanmuutto- ja kotouttamistieteissä Ryersonin yliopistossa vuonna 2011. Haweiya työskentelee palvelukoordinaattorina Wood Green Community Servicen yhteisöpalveluissa Toronto South Local Immigration Partnership -ohjelmassa.

Kotouttamisen ja sopeutumisen

parhaat käytänteet Kanadassa ja Suomessa

Haweiya Egeh

suomentanut Laura Väistö

JOHDANTO

Elokuussa 2012 minulla oli kunnia vierailla Itä-Suomessa tutustumassa kyseisen alueen maahanmuutto- ja kotouttamisasiihin ja samalla myös verrata Itä-Suomen tilannetta parhaiten tuntemaani alueeseen, Kanadaan. Aiemmin opiskelijana ja nyt maahanmuuton ja kotouttamisen ammattilaisena Ontarion osavaltiossa Torontossa, olin hyvin innoissani oppiessani lisää tämän maan toimintatavoista ja ohjelmista, sillä maasta on tulossa määränpää yhä suuremmalle määrälle maahanmuuttajia. Nautin ajastani Suomessa ja opin paljon. Seuraavassa on kuvaus maahanmuutosta ja kotouttamisesta Kanadassa peilattuna Suomesta saamiini kokemuksiin ja havaintoihin. Alussa on lyhyt katsaus Kanadan maahanmuutto- ja kotouttamisasiihin.

KANADAN MAAHANMUUTTOPOLITIIKAN PAINOPISTEALUEET

Maahanmuutto ja kotouttaminen ovat Kanadassa olleet jo pitkään osa kanadalaisen kansakunnan rakentamisprosessia. Valtioliiton ajoista alkaen Kana-

da on maahanmuuton avulla pyrkinyt lisäämään maansa väkilukua, kansoittamaan aikanaan autioina olleita alueita ja vahvistamaan teollisuuden, maatalouden ja muun talouden kasvua (Kelley & Trebilcock 2010). Tänä aikana rajat ovat olleet avoimet ja Kanada on rekrytoinut aktiivisesti. Muuttoliike Kanadaan on kuitenkin ollut mahdollista joillekin, mutta rajoitettua monille muille. Kanadan maahanmuuttohistorian alkuaikoina eurooppalaista alkuperää olevat maahanmuuttajat olivat maahan pääsemisessä etusijalla, kun taas uudet tulokkaat maailman muista kolkista (esim. Aasiasta, Lähi-idästä ja Afrikasta) suljettiin tietoisesti rekrytoinnin ulkopuolelle ja heidän tulonsa jopa kiellettiin rajoitetulla maahanmuuttopolitiikalla (Kelley & Trebilcock 2010). Kansakunnan rakentamisen näkökulmasta eurooppalaisten maahanmuuttajien katsottiin olevan kykenevämpiä sopeutumaan kanadalaiseen yhteiskuntaan ja kulttuuriin ja olivat siten erittäin tervetulleita.

Vuonna 1967 maahanmuuttopolitiikan painopiste Kanadassa muuttui pistejärjestelmän käyttöönoton myötä. Tämän järjestelmän avulla tunnistettiin ja painotettiin tekijöitä, joita käytettiin arvioitaessa ja hyväksyttäessä itsenäisesti maahan saapuvia maahanmuut-

tajia ja kaikki selvät rotusyrjintään liittyvät viittaukset Kanadan maahanmuuttolaista poistettiin (Kelley & Trebilcock 2010, 354 - 357). Sen seurauksena alettiin arvostaa niitä resursseja, joita Kanadaan saapuvat maahanmuuttajat toivat mukanaan (esim. englannin/ranskan kielen taito, koulutustaso, ikä ja työkokemus) sen sijaan, että painotettaisiin uusien tulokkaiden kotimaata. Toisin kuin menneen ajan rekrytointimenetelmät, tämä uusi pistejärjestelmä merkitsi muutosta Kanadan maahanmuuttopolitiikassa Eurooppa-keskeisestä kiinnostuksesta, jossa Kanadaan saapuvan maahanmuuttajan rotu ja etninen luonne olivat tär-

Kotouttamisohjelmat ovat olennainen osa Kanadan maahanmuuttopolitiikkaa. Maahanmuuttajien onnistunut kotouttaminen Kanadaan on luonnollinen, maahantuloluvan saamista seuraava askel.

keimmät kriteerit, siihen että keskityttiin ensisijaisesti yhdenmukaistamaan maahanmuuttopolitiikkaa vastaamaan kanadalaisten työmarkkinoiden tarpeisiin. Tämän muutoksen myötä työmarkkinoiden vaatimuksesta tuli ensisijainen kriteeri.

Nämä maahanmuuttopolitiikan muutokset ovat johtaneet maahan saapuvien uudisasukkaiden demografiseen muutokseen. Tällä hetkellä Kanadaan saapuvien, harvinaisempien kansallisuuksien edustajien osuus muuttoliikkeestä on lisääntynyt merkittävästi, mikä merkitsee Kanadan rodullisen ja etnisen monimuotoisuuden kasvua (Basran & Bolaria 2003, 156). Sen seurauksena ensimmäistä kertaa Kanadan historiassa Kanadaan saapuvat maahanmuuttajat tulevat nyt pääasiassa Aasiasta ja Lähi-idästä, Keski- ja Etelä-Amerikasta, Karibialta ja Afrikasta (Rice & Prince 2006, 27).

Vaikka Kanadaan viime aikoina saapuneiden, uusimpien maahanmuuttajien rotu ja alkuperä ovat muuttuneet, Kanadaan saapuvat uudisasukkaat voidaan yhä luokitella pääasiallisesti kolmeen eri luokkaan: työperäinen maahanmuutto, perheluokka ja pakolaiset. Ottaen huomioon Kanadan tämänhetkisen painopisteen maahanmuuttajien rekrytoinnissa, eli maahanmuuttajien hyödyntämisen Kanadan työmarkkinoiden tarpeisiin, suurin maahanmuuttajaryhmä on edelleen taloudellisin syin tulevat. Vuodesta 2011 lähtien Kanadan Kansalaisuus- ja Siirtolaisuusviraston (*Citizenship and Immigration Canada CIC*) tilastot ovat listanneet työperäisten maahanmuuttajien määräksi yhteensä 156 077, kun taas perhe- ja pakolaisluokkien määrät ovat 56 419 ja 27 852.

Kanadaan muuttavien uudisasukkaiden kokonaismäärä on pysynyt suhteellisen samalla tasolla vuosien ajan, vaikkakin viimeisen vuosikymmenen aikana tilapäinen maahanmuutto on lisääntynyt (Worswick 2010). Muuttoliike Kanadaan on historiallisesta perspektiivistä tarkasteltuna ollut luonteeltaan pysyvää maahan asettumista, vaikkakin tilapäisen ulkomaisen työvoiman muodostaman muuttoliikkeen merkitys on kasvanut huomattavasti TFWP-ohjelman (*Temporary Foreign Worker Program*) myötä. Kanadan Kansalaisuus- ja Siirtolaisuusvirasto on kuvaillut tätä ohjelmaa seuraavasti:

Liittohallituksen TFWP-ohjelman avulla määritellyt kriteerit täyttävät ulkomaalaiset työntekijät saavat työskennellä Kanadassa määrätyn ajan, jos työnantaja voi osoittaa, että ei pysty löytämään sopivia kanadalaisia tai Kanadassa vakituisesti asuvia täyttämään näitä työpaikkoja ja että näiden maahanmuuttajien työllistämällä ei ole negatiivista vaikutusta Kanadan työmarkkinoille. Työnantajat kaikentyyppisistä yrityksistä voivat palkata monenlaisia taitoja hallitsevia ulkomaalaisia työntekijöitä vastaamaan tilapäiseen työvoimapulaan (CIC 2009).

Tämä ohjelma on Kanadan hallituksen yritys vastata Kanadan työmarkkinoiden akuutteihin tarpeisiin, joita kanadalaiset eivät pysty täyttämään, ja samalla myös helpottaa yritysten toimintaa (Worswick 2010, 3).

Vaikka tilapäisten ulkomaalaisten työntekijöiden käyttäminen on yhä kiistanalainen ja keskustelua herättävä aihe¹, kyseistä TFWP-ohjelmaa pidetään tarpeellisena ja hyödyllisenä Kanadan työmarkkinoiden näkökulmasta.

KOTOUTTAMISOHJELMAN KEHITTYMINEN KANADASSA

Kotouttamisohjelmat ovat olennainen osa Kanadan maahanmuuttopolitiikkaa. Maahanmuuttajien onnistunut kotouttaminen Kanadaan on luonnollinen, maahantuloluvan saamista seuraava askel. Kanadan kotouttamisohjelmat ovat merkittävästi kehittyneet viime vuosikymmenien aikana. Tällä hetkellä Kanadan kotouttamisohjelmat voidaan jakaa viiteen eri ryhmään odotettavissa olevien tulosten perusteella: kielitaitokoulutus, työmarkkinoille pääsy, perehdytys, ns. vastaanottavaiset yhteisöt sekä politiikan ja ohjelmien kehittäminen. Kielitaitokoulutus auttaa uusia tulokkaita kehittämään Kanadassa toimimiseen tarvittavaa kielitaitoa, kun taas työmarkkinoille pääsyyn keskittyvät ohjelmat tarjoavat maahan muuttaneille työllistymisapua ottaen huomioon heidän ulkomailla hankitun koulutuksensa ja työkokemuksensa. Työmarkkinoille pääsyn on usein ajateltu olevan jatkoa kielitaitokoulutukselle, edellyttäen että kotouttamisohjelma on sisältänyt tasokasta kielikoulutusta, vaikkakin tämä kielikoulutus on yleensä työpaikkasuuntautunutta, eli alakohtaista kieltä, työpaikan etikettiä, asianmukaista kielenkäyttöä työyhteisössä jne.

Kanadan Kansalaisuus- ja Siirtolaisuusvirasto toteuttaa myös kotouttamisohjelmaa, jossa maahanmuuttajia perehdytetään uuteen yhteisönsä ja samalla yhteisöä valmistellaan vastaanottamaan maahanmuuttajia asianmukaisella tavalla (nk. vastaanottavaiset yhteisöt). Uusien tulokkaiden perehdyttäminen on merkittävä osa kotouttajahenkilöstön työtä ja siihen kuuluu maahanmuuttajien opastamista eri palveluiden, kuten

asumisen ja tukipalveluiden (esim. lastenhoito), pariin, ja heille neuvotaan esimerkiksi, miten julkista liikennettä käytetään tai miten hankitaan perhelääkäri nopeasti. Perehdytysohjelmat toimivat yleisesti sillä periaatteella, että maahanmuuttajien kotouttaminen on muutakin kuin uusien tulokkaiden kielitaidon kehittämistä tai työn etsimistä. Siihen kuuluu yhteisön valmistamista maahanmuuttajien tuloa varten sekä tulokkaiden sopeutumisessa auttamista. Uusia tulokkaita autetaan ymmärtämään tulevan kotiyhteiskuntansa arvoja ja tapoja; sitä miten kanadalaiset instituutiot toimivat ja mitkä ovat heidän oikeutensa ja velvollisuutensa (Winnemore 2005, 49). Kanadassa vastuu kotouttamisesta on sekä vastaanottavalla yhteiskunnalla että uusilla tulokkailla, jotta päädytään yhteisen ymmärryksen ja mukautumisen lopputulokseen. Kotouttamisohjelmat on perustettu tätä prosessia helpottamaan. Tästä esimerkistä voimme nähdä Kanadan monikulttuurisuuspolitiikan lujan ankkuroitumisen ajatukseen kaksisuuntaisesta kadusta, jossa sekä maahanmuuttajien että nykyisten asukkaiden odotetaan sopeutuvan toisiinsa, jotta voidaan taata myönteisiä seurauksia kaikille niin sosiaalisessa, kulttuurisessa, taloudellisessa kuin poliittisessakin ympäristössä (Biles, Burstein & Frideres 2008, 4).

Kotouttamisohjelmissa painopiste on toimintatapojen kehittämisessä. Rahoitusta tämän tyyppiselle palvelulle myönnetään sillä odotuksella, että palveluiden hyvä tarjonta on taattu ja että kotouttamisen saralla pystytään saavuttamaan vertailukelpoisia tuloksia koko Kanadan alueella (CIC 2009). Tähän voi kuulua rahoitusta neuvoa-antavalla periaatteella tehtyihin kotouttamisohjelmien arviointeihin sekä rahoitusta pilottihankkeille, jotka eivät välttämättä täytä edellä mainittuja kriteereitä, mutta jotka kuitenkin palvelevat tarkoitustaan ja joilla on merkitystä uusien tulokkaiden integroitumisen ja sopeutumisen tukemisessa.

¹ Vaikka syntyperäisten kanadalaisten tasaisesti laskevista palkoista on paljon todisteita (Beaudry & Green 2000) ja laskevat palkat (Green & Worsick 2004) ja normaalia suurempi työttömyys ja / tai vajaatyöllisyys Kanadan maahanmuuttajilla ovat tosiasia (Reitz 2007), TFWP-ohjelma jatkaa kasvuaan ja sen merkitys on kasvanut Kanadan talouden toimivuuden kannalta.

TYÖMARKKINOILLE SJOITTUMINEN OSANA SOPEUTUMIS- JA MUKAUTUMISPROSESSIA

Maahanmuuttajien työmarkkinoille pääsy on aina ollut Kanadan hallitukselle etusijalla oleva asia, sillä esteitä maahanmuuttajien työllistymiselle on edelleen olemassa. Vaikka Kanadaan viime aikoina saapuneet maahanmuuttajat ovat usein korkeasti koulutettuja, taitavia ja innokkaita ja heillä on henkistä pääomaa, joka periaatteellisella tasolla voisi auttaa heitä sopeutumaan menestyksekkäästi Kanadan työmarkkinoihin, liian monet ovat valitettavasti olleet vajaasti työllistettyjä tai jääneet kokonaan vaille työtä. Tämä on johtanut suuriin tuloeroihin maahanmuuttajien ja syntyperäisten kanadalaisten välillä ja sen myötä maahanmuuttajien köyhyysriskin lisääntymiseen (Hou & Picot 2003; Kazemipur & Halli 2001; Reitz 2007).

Kuten Picot, Feng ja Coulombe (2007) huomauttavat, Kanadassa elävät kroonisesti köyhät maahanmuuttajat ovat yhä useammin korkeasti koulutettuja ja ammattitaitoisia ja afrikkalaisilla ja itäaasialaisilla maahanmuuttajilla on erityisen korkea riski krooniseen alhaiseen tulotasoon (Picot ym. 2007, 34 - 35). Reitz (2007, 13) kirjoittaa samasta asiasta toteamalla, että Euroopan ulkopuolelta saapuneet maahanmuuttajat voivat kokea vaikeuksia asettua aloilleen uudessa maassa ja sopeutuminen kestää heillä huomattavasti pidempään. Onkin itse asiassa epävarmaa, pääsevätkö nämä maahanmuuttajat koskaan samaan tulotasoon

syntyperäisten kanadalaisten vertaisryhmiensä kanssa.

Maahanmuuttajien sijoittuminen Kanadan työmarkkinoille on teema, jota Kanadassa pohditaan parhaillaan ja sekä liittovaltion että eri osavaltioiden hallitukset ovat entistä innovatiivisempia pyrkiessään parantamaan uusien tulokkaiden työmarkkinoille sijoittumista. Valtion hallinnon tasolla on Kanadassa vastikään otettu käyttöön Canadian Experience Class (CEC) -ohjelma, joka kannustaa ulkomaalaisia tilapäisiä työntekijöitä ja Kanadassa koulutautuneita ulkomaalaisia opiskelijoita hakemaan pysyvää oleskelulupaa. Tämän ohjelman kautta Kanada pyrkii pitämään kiinni maahanmuuttajista, jotka ovat jo tottuneet kanadalaiseen yhteiskuntaan ja voivat teoriassa antaa oman, välittömän panoksensa Kanadan taloudelle (CIC 2011). Maakuntien tasolla *Provincial Nominee Program (PNP)* -ohjelma on otettu käyttöön keinona varmistaa, että työmarkkinoiden tarpeet tiedostetaan jokaisessa maakunnassa. Kanadan maakunnat eli provinssit voivat ehdottaa työmarkkinoiden tarpeisiin maahanmuuttajia, joilla on taitoja, koulutusta ja työkokemusta, jota tarvitaan maakunnan ja alueen taloudellisen kehityksen edistämiseen (CIC 2012).

Nämä ohjelmat ovat Kanadan liittohallituksen ja osavaltioiden hallitusten yrityksiä parantaa maahanmuuttajien asemaa työmarkkinoilla samalla säilyttäen nykyisen, Kanadaan vuosittain saapuvien maahanmuuttajien lukumäärän.

KANADALAISENA ITÄ-SUOMESSA: KOKEMUKSIA JA HAVAINTOJA

Kanadasta kertomani esimerkit osoittavat, että hallituksen suorittamat työmarkkinoita koskevat toimenpiteet tukevat Kanadan maahanmuuttopolitiikkaa. Tässä voidaan huomata ero Kanadan ja Suomen välillä. Vaikka suurin osa Kanadaan saapuvista maahanmuuttajista on työperäisiä maahanmuuttajia ja vasta seuraavaksi yleisimmät saapumisryhmät ovat perheet ja pakolaiset, Suomessa tilanne on päinvastainen. Kansainvälisten muuttoliiketilastojen (2009) mukaan valtaosa Suomeen saapuvien maahanmuuttajien oleskeluluvista myönnetään perheille (6643 lupaa), minkä jälkeen tulevat pakolaiset (4237 lupaa), ulkomaalaiset opiskelijat (3949 lupaa) ja työntekijät (2754 lupaa).

Koska monet Suomen saapuvat maahanmuuttajat ovat pakolaisia, kotouttaminen ja maahan sopeutuminen on erityisen haasteellista. Maahan saapumista edeltäneet olosuhteet (esim. trauma ja väkivalta kotimaassa tai pitkitetty oleskelu pakolaisleirillä) voivat usein tehdä uuteen maahan sopeutumisesta vaikeaa ja pitkittää tätä prosessia verrattuna vapaaehtoisesti muuttaneisiin maahanmuuttajiin. Vaikka nämä haasteet voivat olla suuria, Suomessa ja erityisesti Itä-Suomessa tehty sopeutumista tukeva työ on askel oikeaan suuntaan ja sen hyödyt uusille tulokkaille ovat nähtävissä. Havaintojeni mukaan eri maahanmuuttajaryhmiä palvelevien järjestöjen keskinäinen kommunikointi ja työnjako Itä-Suomessa oli erinomaista. Ottaen huomioon Torontossa sijaitsevien organisaatioiden määrän ja sitä seuraavan, vähenevästä rahoituksesta taistelevan kilpailuasetelman, edellä mainitun kaltainen yhteistyö on elementti, josta torontolaiset järjestöt voisivat ottaa oppia.

Katse eteenpäin: kotouttamisen ja sopeutumisen parhaat käytännöt:

Kuten edellä on todettu, maahanmuutto ja kotouttamisen taustat ja mallit ovat varsin erilaiset Kanadan ja

Suomen välillä. Onkin paljon sellaista, jota nämä maat voisivat oppia toisiltaan. Hyviä käytäntöjä, joita kannattaa harkita, on lueteltu alla:

› **Riittävä tuki maahanmuuttajille maahan saavuttaessa:** Suomi on kenties kaikkein anteliaim ja edistyskäs maa, mitä tulee sekä taloudelliseen tukeen että muihin tukimuotoihin. Tukea on tarjolla kaikille Suomessa asuville sitä tarvitseville, mukaan lukien maahanmuuttajat. Riittävä tuki sitä tarvitseville uusille tulokkaille (varsinkin heti saapumisen jälkeen) on erittäin tärkeää, jotta voidaan mahdollistaa onnistunut ja nopeampi yhteiskuntaan sopeutuminen. Monissa maissa, mukaan lukien Kanada, tämä velvollisuus on edelleen olematon ja/tai rajoitettu². Tässä suhteessa Kanada voisi ottaa oppia Suomesta.

› **Kattavat, vakaat kotouttamisohjelmat:** Kuten edellä mainittiin, Kanadassa on paljon erityyppisiä kotouttamisohjelmia, joilla jokaisella on omat tavoitteensa, tuloksensa ja päämääränsä. Näihin tavoitteisiin pääseminen voi olla usein hankalaa ja tehotonta. Oikein sovellettuna tällaisen järjestelmän perustaminen voi kuitenkin lisätä kotouttamisohjelmien parissa työskentelevien ihmisten mahdollisuuksia ennakoita tilanteita paremmin ja järjestää parempaa ohjausta.

› **Rahoituksen jatkuvuus:** Jatkuvuuden puute rahoituksessa on ollut kotouttamisohjelmien ydinongelma Kanadassa. Ollessani Suomessa huomasin, että tämä ongelma koskee myös Suomea. Jatkuva, luotettava rahoitus on kotouttamisohjelmille tärkeää, jotta voidaan rakentaa uutta aikaisemman kehityksen ja menestyksen turvin ja luoda alalle pysyviä valmiuksia ja osaamista. Pohjimmiltaan tämä lopulta myötävaikuttaa uusien tulokkaiden integroitumiseen.

² Lakialoitteessa C-31 tehtiin muutoksia maahanmuuttajien ja pakolaisten suojaa koskevaan asetukseen, joka (muiden oikeuksien ohella) antaa hallitukselle valtuudet pidättää pakolaisia, mukaan lukien naisia ja lapsia, ilman oikeudellista valvontaa. Tämä lakialoite antaa kansalais-, maahanmuutto- ja monikulttuurisuusministerille valtuudet nimetä ns. turvalliset maat ja estää pakolaisten tulo näistä maista.

LÄHTEET

- Basran, G. S. & Bolaria, B. S. 2003. *The Sikhs in Canada. Migration, Race, Class and Gender*. New Delhi: Oxford University Press, 156.
- Beaudry, P & Green, D. A. 2000. Cohort Patterns in Canadian Earnings. Assessing the Role of Skill Premia in Inequality Trends. *Canadian Journal of Economics* 33 (4), 907 – 936.
- Biles, J., Burstein, M. & Frideres, J. (toim.) 2008. *Immigration and Integration in Canada in the Twenty-first Century*. Kingston: McGill-Queen's University Press.
- Biles, J. & Winnemore, L. 2007. *Policies and Models of Incorporation. A Transatlantic Perspective*. Canada, Germany, France and the Netherlands. *Migraciones* 12, 47 – 35.
- Citizenship and Immigration Canada. 2009. *Strategic Outcomes and Program Activity Architecture*. Ottawa: Integration Program. <http://www.cic.gc.ca/english/department/paa/activity-05.asp>.
- Citizenship and Immigration Canada. 2011. *Preliminary 2011 Data*. Ottawa: Research Data Mart. <http://www.cic.gc.ca/english/resources/statistics/facts2011-preliminary/01.asp>.
- Citizenship and Immigration Canada. 2012. *Immigrating to Canada. Provincial Nominees*. <http://www.cic.gc.ca/english/immigrate/provincial/index.asp>.
- Green, D. & Worswick, C. 2004. *Immigrant Earnings Profiles in the Presence of Human Capital Investment. Measuring Co-hort and Macro Effects*. IFS Working Papers 48. Institute for Fiscal Studies.
- Hou, F. & Picot, G. 2003. *Visible Minority Neighbourhood Enclaves and Labour Market Outcomes of Immigrants*. Teoksessa Beach, C. M., Green, A. G. & Reitz, J. G. (toim.) *Canadian Immigration Policy for the 21st Century*. Kingston: John Deutsch Institute for the Study of Economic Policy.
- Kazemipur, A. & Halli, S. S. 2001. *Immigrants and the "New Poverty". The Case of Canada*. *International Migration Review* 35 (4), 1129 – 1156.
- Kelley, N. & Trebilcock, M. 2010. *The Making of the mosaic. A History of Canadian Immigration Policy*. Toronto: University of Toronto Press.
- Migrant Integration Policy Index. 2011. *Canada*. <http://www.mipex.eu/canada>. 20.11.2012.
- Migrant Integration Policy Index. 2011. *Finland*. <http://www.mipex.eu/finland>. 20.11.2012.
- Picot, G., Feng, H. & Coulombe, S. 2007. *Chronic Low Income and Low-income Dynamics among Recent Immigrants*. Statistics Canada Catalogue. Analytical Studies Branch Research Paper Series.
- Prince, M. J. & Rice, J. J. 2007. *Governing Through Shifting Social-Policy Regimes*. Brian Mulroney and Canada's Welfare State. Teoksessa Blake, R. B. (toim.) *Transforming the Nation*. Canada and Brian Mulroney. Kingston: McGill-Queen's University Press.
- Reitz, J. 2007. *Immigrant Employment Success in Canada Part I. Individual and Contextual Causes*. *International Journal of Migration and Integration* 8, 11 – 36.
- Winnemore, L. 2005. *Federal Settlement and Integration Programs and Civic Participation in Canada*. *Canadian Issues Summer 2005*, 49 – 51.
- Worswick, C. 2010. *Temporary Foreign Workers. An Introduction*. *Canadian Issues Summer 2010*, 3 – 9.

KANSAINVÄLISET VERTAILUTULOKSET
MAAHANMUUTTAJIEN INTEGROITUMISESTA

KANADA

- › Kanada ja Yhdysvallat ovat kaikista maista sitoutuneimpia syrjinnän poistamiseen ja tasa-arvoon.
- › Kanadalla on yksi parhaista menettelytavoista houkutella pysyviä maahanmuuttajataustaisia työntekijöitä ja heidän perheitään.
- › Kanada on sitoutunut yleiskanadalaiseen kehykseen (*Pan-Canadian Framework*) parantaakseen ulkomaisten tutkintojen arviointia ja tunnustamista.
- › Maahanmuuttajaoppilaiden tarpeiden huomioimisessa Kanadan koulut ovat toiseksi parhaita maailmassa.
- › Monikulttuurisuuden huomioiminen parantaa maahanmuuttajien poliittista osallistumista ja kaikkien kanadalaisten monikulttuurisuuskoulutusta.
- › Äänestys-oikeutta ei paikallistasolla ennen kansalaisuuden saamista, lukuun ottamatta ruohonjuuritason liikkeitä, toisin kuin 19 muussa MIPEX maassa.
- › Kansalaisuustesti ja -neuvonta ammattitaitoisin kaikista maista.

SUOMI

- › Suomi on 10 parhaan maan joukossa maahanmuuttajataustaisten työntekijöiden työasioissa ja heidän tarpeidensa huomioonottamisessa.
- › Suomi edistää maahanmuuttajataustaisten työntekijöiden ja heidän perheidensä osallistumista, mutta yhdenvertaiset oleskeluoikeudet ovat ongelma.
- › Koulutukseen pääsyn ja tarpeiden valossa Suomen koulutusjärjestelmä on yksi parhaista, mutta vain keskitasoa, kun kyseessä ovat mahdollisuudet ja kulttuurienvälinen koulutus.
- › Suomen heikkoutena ovat pitkäaikaiseen maassa oleskeluun liittyvät käytänteet. Ne ovat enim-mäkseen keskitasoa, mutta erityisesti kelpoisuusehdot ja muut edellytykset ovat tiukkoja.
- › Aukkoja on yhdenvertaiset mahdollisuudet poliittiseen osallistumiseen paikallisella ja maa-kunnallisella tasolla.
- › Kansalaisuuden saaminen on heikkous koko Euroopassa, niin myös Suomessa.
- › Syrjinnän vastaisissa vahvoissa laeissa tarvitaan enemmän vaikuttamismahdollisuuksia kansalaisjärjestöille ja yhdenvertaisuuselimelle.

(*Migrant Integration Policy Index III 2011*)

Loppusanat

Saara Hiltunen

Monikulttuurisuus on tullut Lieksaan kuin kutsumaton vieras herättäen monenlaisia tunteita ja reaktioita. Osa lieksalaisista on positiivisesti yllätynyt - vieraat kulttuurit ja kielet kiinnostavat. Osa kuntalaisista haluaa kokeilla eksoottisia ruokia ja osa on vilpittömästi auttamishaluisia. Toisaalta raja-aidat ovat usein korkeat ja tapaa löytää luonteva yhteys ei aina löydy. Somaliyhteisö on löytänyt toisensa ja usein heidän on vaikea tietää, miten saada suomalaiset ylipäättään puhumaan. Myös somalialaiset naiset eivät lähesty tuntemattomia henkilöitä helposti. Kulttuurierot ovat suuret ja luottamuksen rakentaminen vaatii taitoa.

Tämän kirjan kirjoittajista monet ovat olleet tienraivaajia. Useimmat heistä ovat järjestäneet ensimmäisiä koulutuksia tai ryhmiä maahanmuuttajille. Tehtävän mukana taidot ovat kasvaneet ja uusia tapoja kommunikoida on löytynyt. Pikkuhiljaa raja-aidat ovat alkaneet sortua ja on huomattu, että ihmisinä meillä on paljon myös samaa eroavaisuuksista huolimatta. Muutos vie aikaa, mutta se on välttämätöntä. Emme voi elää enää eristäytyneinä muusta maailmasta. Se ei ole enää mahdollista edes Euroopan reunamailla, kuten Lieksassa.

Lieksan kaupunki on ottanut uudet tulokkaat vastaan hyvin ja huolella. Maahanmuuttajien ensimmäisten vaiheiden tueksi sosiaalitoimen alaisuuteen on perustettu Koto-toimisto, josta maahanmuuttajat saavat neuvoja ja apua kaikkiin mahdollisiin ja mahdotomiinkin kysymyksiin. Koto-toimiston kautta ohjataan

tulija poliisiin, KELAn, TE-toimiston virkailijoiden, terveyspalvelujen ja sosiaalitoimen asiakkuuksiin. Moni somaliperhe on ohjattu neuvolapalveluiden piiriin. Kotouttamistoimiin kuuluu myös peruskalusteiden hankinta kotiin. Kielikoulutusta on tarjottu kaikille tulokkaille ja odottamisajat kursseille ovat olleet lyhyitä. Maahanmuuttajalapsen ohjataan luonnollisesti peruskouluun. Uusille maahanmuuttajalapsille aluksi annetaan opetusta valmentavassa luokassa. Opittuaan riittävästi kieltä lapset integroidaan suomalaisten lasten kanssa samoihin luokkiin ja opetuskieli on suomi. Aluksi yhteisen kielen puuttuessa tilanne oli hankala opettajan näkökulmasta, mutta ratkaisuksi löytyi somalialainen kouluavustaja, jonka avulla järjestys palasi luokkaan. Kouluavustaja on toiminut samalla kulttuuritulkkina sekä vanhemmille että opettajille.

Valitettavasti kaikki asiat eivät ole edenneet toivotulla tavalla. Lieksa on ylittänyt uutiskynnyksen monta kertaa rasististen tekojen takia. Välillä näytti siltä, että Lieksan maine tahriintuu samoin kuin Joensuun noin kaksikymmentä vuotta sitten. Rasismi luo pelon ilmapiiriä, koska monesti siihen liittyy väkivaltaa. Rasistisiin toimiin puututtiin Lieksassa välittömästi. Niistä on tehty julkisia ja media on välittänyt tietoa siitä, mikä on rasismia.

Nykyisellään moni on todennut, että Lieksa on rauhallinen paikka elää. Monikulttuurisuudesta on tulossa osa Lieksan imagoa. Muutos vie aikaa ja on mahdoton

arvioida sitä, kuinka monikulttuurinen Lieksa on kymmenen vuoden kuluttua. Maahanmuuttajan matka suomalaiseen yhteiskuntaan Lieksassa sisältää varmasti vielä monia eri vaiheita. Todennäköistä on, että melkoinen joukko muuttaa pois Lieksasta koulutuksen tai työn perässä. Muuttoliike on ollut joidenkin kohdalla edestakaista liikkumista. Muutama maahanmuuttaja on lähtenyt Lieksasta, mutta taas palannut huomattuaan, että Lieksassa on tarjolla palveluita paremmin kuin muualla Suomessa. Näille ihmisille Lieksasta on tullut koti.

Tulevaisuus näyttää, millaiseksi lieksalainen elinkeinoelämä muodostuu – löytyykö töitä ja yrittäjyyttä monikulttuurisille asukkaille. Tämä käsillä oleva periodi Lieksan historiassa ei voi olla jättämättä jälkeään. Maahanmuuttajien myötä Lieksasta on tullut monimuotoisempi ja yhteisöllisempi paikkakunta kuin mitä se oli muutama vuosi sitten. Toivon, että tämän yhteisen ponnistuksemme tuotos – kirja – auttaa meitä ymmärtämään yhä paremmin monimuotoisuuden rikkauden ihmisen elämässä ja yhteisöissämme.

Monikulttuurisuudesta on tulossa osa Lieksan imagoa. Muutos vie aikaa ja on mahdoton arvioida sitä, kuinka monikulttuurinen Lieksa on kymmenen vuoden kuluttua. Maahanmuuttajan matka suomalaiseen yhteiskuntaan Lieksassa sisältää varmasti vielä monia eri vaiheita.

Maahanmuuttajan matka suomalaiseen yhteiskuntaan -kirja on syntynyt Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun hallinnoimassa Monikulttuurinen Lieksa -projektissa. Kirjassa tuodaan keskusteluun sekä maahanmuuttajien että kouluttajien kokemuksia kotoutumisprosessista. Kirjan esiin nostamat koulutuksen haasteet ja mahdollisuudet maahanmuuttajan integroitumisessa ovat vahvasti käytännön tilanteissa kohdattuja asioita. Joihinkin käytänteisiin otetaan kantaa kriittisesti uusia ratkaisuja etsien. Kirjoittajilla on vankka kokemus koulutuksen organisoijina, kouluttajina sekä monikulttuurisen oppilaan ohjaajina. Kirja sopii erityisesti kouluttajille ja muille maahanmuuttajien asioita hoitaville henkilöille sekä päättäjille.

ISBN 978-952-275-041-9 (painettu)

ISBN 978-952-275-042-6 (pdf)

ISSN 1797-3821 (painettu)

ISSN 1797-383X (pdf)

